M 5 13/111

DR. SÖRÉSI JÁNOS

A

DANYOLAI

PALÁNK-ERŐDÍTMÉNY

ÁSATÁSI NAPLÓI

HARMADIK KÖTET.

DEBRECEN, 1905.

DR. SŐREGI JÁNOS

A PANYOLAI PALÁNK-ERŐDITMÉNY ÁSATÁSI NAPLÓI

HARMADIK KÖTET.

RÉSZLET A VII. ÁSATASBÓL

DEBRECEN, 1965.

DEK 20/1965.

DEBRECENI KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA.
DEBRECEN, 10.

Ad 865-77/1/1953.eksz. Tárgy:Egyetemi bibliográfiához életrajzi adatok kérése.

A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem nevében korábban kértük egyetemünk valamennyi tudományos dolgozójától, hogy müveinek 2-2 példányát, valamint irodalmi munkásságának jegyzékét küldje meg könyvtárunknak: az előbbit a létesitendő emlékmuzeum számára, az utóbbit pedig egy teljes egyetemi bibliográfia elkészitése céljából.

Örömmel tapasztaltam, hogy egyetemünk tudományos dolgozói helyeselték célkitüzéseinket, és mind munkáik megküldésével, mind irodalmi munkásságuk jegyzékének rendelkezésre bocsátásával lehetővé tették célkitüzéseink gyors és minél pontosabb megvalósitását.

Az egyéni bibliográfiák teljessé tételéhez szükségünk van még a legfontosabb életrajzi adatokra is. Mivel e tekintetben is teljes pontosságra törekszünk, mellékelten megküldjük adatgyüjtő kartonunkat azzal a kéréssel, hogy azt kitöltve sziveskedjék hozzánk mielőbb visszajuttatni. Az irodalmi munkásság felsorolását csak azoktól kérjük, akik valamilyen okból annak jegyzékét még nem küldötték meg. Az életrajzi adatokat gyüjtő lap az egyetemi tudományos dolgozók müveinek adatait tartalmazó katalógus szoros kiegészitő része lesz, igy nemcsak a müvek adatait, de a szerzők legfontosabb adatait is módunkban lesz megőrizni.
A további megértő támogatásért ezuton is köszönetet mondok.

Debrecen ,1954. február 1o.

Dr.Kovács Máté s.k.
az Egyetemi Könyvtár vezetője.

N y u g t a

2.800 Ft-ról, azaz Kettőezernyolcszáz forintról, mely összeget "A panyolai palánk-erődítmény ásatási naplói III.kötetének /90 fénykép, 41 rajz, 39 levél, 3 grafikon, 2 reprodukció, 5 ujságcikk, összesen 193 oldal/ vételára fejében a Debreceni Egyetemi Könyvtár kézirattári különgyüjteménye számára történő megvásárlás folytán a Kossuth Lajos Tudományegyetem Pénzügyi Osztályától a mai napon felvettem.

Debrecen, 1965. nov.20.

/Dr.Sőregi János/
nyug.muzeumigazgató
Debrecen, Péterfia u.46.

A kézirattári gyarapodási napló
tételszáma: 20/1965.

90 fényképp	à 3	270
41 rajz	à 5	200.–
39 lev.	à 3	120.–
5 újságcikk	à 2	10
140 old.		2.200.–
		2.800 Ft

összesen 193 old

adjunk vészösetben 2.500

Előbbi kötet 4.000 Ft
300 l.

45 × 36
135
270
1620 × 140
6480
246.800 : 40.000 = 5 és fél iv

Az okon [illegible]
története

Db. 1965 okt. 12. Lengyel

DR. SŐREGI JÁNOS

A PANYOLAI PALÁNK-ERŐDITMÉNY ÁSATÁSI NAPLÓI

III. KÖTET.

VI. ÁSATÁS 1935 VIII 25-IX. 1.

VII. ÁSATÁS 1937 VIII. 24-31.

MELLÉKLETEK: 90 FÉNYKÉP, 41 RAJZ, 39 LEVÉL, 3 GRAFIKON, 2 REPRODUKCIÓ, 5 ÚJSÁGCIKK, 2 ÜGYIRATMÁSOLAT ÉS 1 APRÓNYOMTATVÁNY.~

TERJEDELME TÁBLÁKKAL EGYÜTT: 193 OLDAL.

DEBRECEN, 1965.

TARTALOMJEGYZÉK

SOR SZÁM — A VI. ÁSATÁS. 1935 25-IX. 1. — OLDAL SZÁM

1. ELŐZMÉNYEK ..... 7.
2. ÚTI ELŐKÉSZÜLETEK. – ÚTAZÁS PANYOLÁRA. – VÍDÁM LAJOSNAPI MULATSÁGON. – LEKVÁRFŐZŐK A TÚR PARTJÁN. – SÁTORVERÉSEM A TISZAPARTON ..... 20.
3. AZ ÁSATÁS MEGKEZDÉSE 1935 AUG. 27.-ÉN. – REGGEL A SÜLLŐHALÁSZAT FÉNYKÉPEZÉSE. – HEVES ÉJJELI ORKÁN .. 33.
4. A PALÁNKERŐDÍTMÉNY ÚJABB RESZLETÉNEK FELTÁRÁSA 1935 VIII. 28-31-ÉN. – 1935 VIII. 28. ..... 46.
1935 VIII. 29. CSÜTÖRTÖK ..... 49.
1935 VIII. 30. PÉNTEK ..... 56.
A VI. ÁSATÁS HELYSZINRAJZA. – GRAFIKON ..... 64.
1935 VIII. 31. SZOMBAT. ..... 67.
A 11. SZ. LYUKSOROS GERENDA VÁZLATRAJZA MÉRETEKKEL. VÁZLATOK A KÉSLELETEKRŐL. – GRAFIKON 74.
5. HAZATÉRÉS A VI. ÁSATÁSRÓL. A KUTATÁSSAL KAPCSOLATOS INTÉZKEDÉSEK, LEVELEK, ÚJSÁGCIKKEK. – AZ 1936. ÉVI ESEMÉNYEK ..... 76.

KÉPEK JEGYZÉKE.

FÉNYKÉPEK:

1-2. A PANYOLAI PALÁNKVÁR LELŐHELYE A VI. ÁSATÁS ELŐTT KOVÁCS LÁSZLÓ FELVÉTELEI 1935 V. 29. ..... 15.
3-10. A TÚRPARTI PANYOLAI LEKVÁRFŐZŐTELEPRŐL SZERZŐ NYOLC FELVÉTELE ..... 27., 28., 29.
11-19. A SÜLLŐHORGÁSZATRÓL SZERZŐ KILENC FELVÉTELE. A CSOLNAKBAN ID. SZŐKE SÁNDOR ÉS SÁNDOR FIA 35. 36.
20-22. A VI. ÁSATÁS ELINDÍTÁSÁRÓL SZERZŐ HÁROM FELVÉTEL. 45.
23. SÁTORTANYÁM A TÚRTŐI PALAJON. FOT. SZERZŐ ..... 45.
24. SÜLLŐHORGOK SZÁKKAL A SZÁRASZTÓN ..... 45.
25-28. GULÁCSI ÁRTÉRI FŰZESBŐL SZERZŐ NÉGY FELVÉTELE .. 50.

SOR SZÁM — OLDAL SZÁM

FÉNYKÉPEK (FOLYT.):

29. A VI. ÁSATÁS SZÍNHELYE AUG. 27.-ÉN REGGEL ..... 51.
30-31. ÖKÖRKUNYHÓ A GULÁCSI SZILVÁS KERTBEN. SZERZŐ KÉT FELVÉTELE ..... 53.
32-33. ID. SZŐKE SÁNDORNÉ ÉS JULISKA LEÁNYA. SZERZŐ KÉT FELVÉTELE ..... 55.
34-44 A VI. ÁSATÁSSAL FELTÁRT CÖLÖPÖK ÉS GERENDÁK CSOPORTJÁRÓL SZERZŐ NYOLC FELVÉTELE ..... 57, 58.
42-46. A FELTÁRT ÉS SZÁMOZOTT CÖLÖPÖK FELSZEDÉSHEZ KÖRÜLÁRKOLVA. SZERZŐ ÖT FELV. ..... 68.
47-51. UGYANAZ. SZERZŐ ÖT FELVÉTELE ..... 69.
52-53. A 11. SZ. LYUKSOROS GERENDA A TISZÁRÓL ÉS FELŰLRŐL NÉZVE. FOT. SZERZŐ ..... 74.
54-55. ID. SZŐKE SÁNDOR SÜLLŐHALÁSZ SZEMBEN ÉS OLDALRÓL FOT. SZERZŐ ..... 78.
56. PANYOLAI TISZAI RÉV TÁJKÉPE. FOT. DORN GYŐZŐ ..... 98.
57. SZARKA BOLDIZSÁR ÉS NAGY JÓZSEF REND. FŐTAN. A PANYOLAI ZSARÓKERTI TISZAPARTON. FOT. DORN GY. 98.
58. PANYOLAI SZAMOSI RÉV A HIDASSAL. FOT. DORN GY. ..... 98.
59. VENDÉGSEREG A PANYOLAI PARÓKIA VERENDÁJÁN FOT. DORN GYŐZŐ ..... 98.
60. PANYOLAI FALUVÉGI CIGÁNYOK. FOT. DORN GY. ..... 98.

RAJZOK:

1. HELYSZÍNI VÁZLAT A CÖLÖPÖKRŐL 1935 III. 14. ..... 10.
2. BRONZKORI EDÉNY. LH. PANYOLA, TISZAI RÉV ..... 10.
3. BÖRKARIKÁBAN LÓGATOTT FOKOS ..... 11.
4. HELYSZÍNI VÁZLAT A LELŐHELYRŐL 1935 VI. 4. ..... 14.
5. BEBOLTOZOTT MEREDEK PART-OMLASZTÁS HÁTSÓ ÁRKOLÁSSAL ..... 37.
6. HALSÜTŐ NYÁRS NAGYOBB, KÖVÉR HALHOZ ..... 38.
7. VÁZLAT AZ 1935 VIII. 28-ÁN ELŐKERÜLT ÚJ CÖLÖPÖKRŐL ..... 46.
8. TITÓK ÉS MEREGLYE RAJZA ..... 48.
9. ÖKÖRKUNYHÓ ..... 51.

SOR SZÁM — OLDAL SZÁM

RAJZOK (FOLYT.):

10. AZ ÖKÖRKUNYHÓ ÉS KÖRNYEZETE HELYSZÍNRAJZA ..... 53.
11-14. SZERKEZETI RAJZOK AZ ÖKÖRKUNYHÓRÓL ÉS TŰZHELYÉRŐL .. 54.
15-16. KÖZÉPKORI CSEREPEK ..... 56.
17. HELYSZÍNRAJZ MÉRETEKKEL A TISZAI TÖLTÉS ÉS A LELŐHELY KÖZÖTT ..... 60.
18-19. CÖLÖPCSOPORTOK HELYSZÍNRAJZA ..... 61.
20. CÖLÖPÖK HELYSZÍNRAJZI TÁJOLÁSA ..... 62.
21. KÖPŰS VASNYÉL LELŐHELYE ..... 70.
22. KÖPŰS VASNYÉL 1/1m RAJZA ..... 71.
23. AGYAG KORSÓ CSECSES FÜLE ..... 71.
24. VESSZŐ VARSA VAGY HALTARTÓ A FONÁS RÉSZLET-RAJZAIVAL ..... 72.
25. NYELES KÉSEK RAJZA (4 DB.) ..... 74.
26. LYUKSOROS TALPGERENDA RAJZA ..... 74.
27. FELKELŐ NAP SZÍNTÁTÉKA A TISZA TÖRŐPARTJÁN ... 76.
28. CÖLÖPVERŐ NÉGY GUZSFÜLLEL ..... 87.

A VII. ÁSATÁS 1937. VIII. 24-31.

1. ELŐZMÉNYEK ..... 104.
2. UTAZÁSOM PANYOLÁRA ..... 113.
3. A VII. ÁSATÁS ELSŐ NAPJA. 1937 VIII. 25 ..... 120.
4. A VII. ÁSATÁS MÁSODIK NAPJA. 1937 VIII. 26 ..... 125.
5. A VII. ÁSATÁS HARMADIK NAPJA. 1937 VIII. 27 ..... 131.
6. A VII. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA. 1937 VIII. 28 ..... 138.
7. A VII. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA 1937 VIII. 29. ..... 159.
8. A VII. ÁSATÁS HATODIK NAPJA 1937 VIII. 30. ..... 167.
9. A VII. ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA — GRAFIKON ..... 171.
10. A VII. ÁSATÁS BEFEJEZÉSE — HAZAUTAZÁS. 1937 VIII. 31. 176.
11. A VII. ÁSATÁS UTÁNI INTÉZKEDÉSEK — LEVELEK, ÚJSÁGCIKKEK, LÁTOGATÁSOK ..... 179.
12. A VI. ÉS VII. PANYOLAI ÁSATÁS. SÖREGI: A PANYOLAI TISZÁRÓL VÉGIG A MAGYAR SZAMOSON. DEBR. 1938 C. FÜZETBŐL KIVÉVE. ..... 192.

SOR SZÁM

KÉPEK JEGYZÉKE.

OLDAL SZÁM.

FÉNYKÉPEK:

1-2. TUNYOGI REF. TEMPLOM. FOT. SZERZŐ. – A MÁSODIK FELV. – A MATOLCSI PARTRÓL NÉZVE, AZ ÓSZAMOS HIDJÁVAL ---- 116.

3. MATOLCSI SZÁRAZ MALOM, ELŐTTE SZABÓ JÓZSEF MOLNÁR, FOT. SZERZŐ ---------- 116.

4-5. SÁTORTANYA A PANYOLAI ZSARÓ-KERTBEN. FOT. SZERZŐ – 122.

6. A VII. ÁSATÁS PARTNYESŐ MUNKÁJA ---------- 122.

7. SZŐKE JULISKA GULÁCSI KISLEÁNY A TISZA PARTJÁN ---- 127.

8-9. A VII. ÁSATÁSSAL ELŐKERÜLT ÚJ CÖLÖPÖK ÉS FEKVŐ GERENDÁK. SZERZŐ FELVÉTELEI. ---------- 127.

10. ID. SZŐKE SÁNDOR SÜLLŐHALÁSZ A ZSARÓKERTI TISZAPARTON. FOT. SZERZŐ. KLISÉNYOMAT ---- 139.

11-16. RÉSZLET FELVÉTELEK A VII. ÁSATÁSSAL FELTÁRT CÖLÖPÖKRŐL, GERENDÁKRÓL, ÚSZADÉKFÁKRÓL. – FOT. SZERZŐ 142. 143.

17-21. A VII. ÁSATÁSSAL FELTÁRT ÉSZAKI PALÁNK ÚJ CÖLÖPKARÓI ÉS A SZELVÉNY KÖZÉPSŐ RÉSZÉRŐL SZERZŐ ÖT FELVÉTELE. ---------- 157, 158.

22. BARANYI KÁROLY ÉS PIROS GÁBOR. FOT. SZERZŐ --- 158.

23. BARANYI KÁROLY ÖLÉBEN KIS FIÁVAL. FOT. SZERZŐ --- 166.

24. SÁTORTANYÁM A PANYOLAI ZSARÓKERTBEN ---- 173.

25. KÉT HORGAS, KÁKÓALAKÚ FAESZKÖZ A VII-IK ÁSATÁSBÓL. FOT. SZERZŐ ---------- 173.

26. MEGMUNKÁLT FAALKATRÉSZEK (CÖLÖPHEGYEK, KARÓK, GERENDAVÉG VÉSETT LYUKKAL). FOT. SZERZŐ --- 174.

27. CÖLÖPHEGYEK ---------- 174

28. LYUKSOROS TALPGERENDA ÉS LÉTRA FÉLÁGA EGY MEGMARADT FOKTÖREDÉKKEL ---------- 174.

29. A VII. ÁSATÁS BEFEJEZÉSEKOR A PARTTŐBEN HAGYOTT PALÁNKKARÓK, OSZLOPOK ÉS LEFŰRÉSZELT ÚSZADÉKTÖRZS. ---------- 174.

30. PANYOLAI PALÁNKVÁR ÉNY-I SARKA A III. FELTÁRÁS UTÁN. KLISÉNYOMAT. FOT. KOZMANN ---------- 193.

31. PIROS GÁBOR (†1938 V. 23) ----------

32. RÉGÉSZETI LELETEK A PALÁNKVÁRBÓL. KLISÉNYOMAT. --- 192.

SOR SZÁM | OLDAL SZÁM

RAJZOK:

1. „MACSKA" A MATOLCSI SZÁRAZMALOMBAN ..... 115.
2. PARTOMLASZTÁS HÁTSÓ ÁRKOLÁSSAL ..... 121.
3. MEZEI MENTA AGYAGTÖMBBE SZURVA ..... 145.
4. GUGGOLVA PIHENŐ PANYOLAI MAGYAR ..... 145.
5. „CSIPETTYŰ" ALKALMAZÁSA RÚGÓS FEJŐS TEHÉNNÉL ... 147.
6. AZ ÉSZAKI PALÁNK ÚJ CÖLÖPKARÓI AZ ÚJ PALÁNK-SORRAL ..... 170.
7. A LYUKSOROS TALPGERENDA A RAJTA FEKVŐ TÖLGY-TÖRZZSEL ÉS AZ ÖT SZILFARUDDAL ..... 170.
8. MEGMUNKÁLT FAALKATRÉSZEK A VII. ÁSATÁSBÓL. HÉT DARAB. ..... 172, 175.
9. MADÁR A LEHAJLÓ NAPRAFORGÓKALAPON ..... 177.
10. TÉRDELVE LEGELŐ KANOISZNÓ A PANYOLAI CSŰRHÉBEN. 177.
11. A MAGYAR SZAMOS TÉRKÉPVÁZLATA ..... 192.
12. PANYOLA ÉS KÖRNYÉKE A 75,000-ES KATONAI TÉRKÉP UTÁN. KLISÉNYOMAT. ..... 192.
13. A PANYOLAI KETTŐS TÖLTÖTT PALÁNK TALAPZATÁNAK KERESZMETSZETÉRŐL KLISÉNYOMAT. ..... 192.

ÚJSÁGKÖZLEMÉNYEK:

1. ŐSI ÉPITKEZÉSI MÓDOK A FELSŐ-TISZA ÉS SZAMOS VIDÉKÉN. SZATMÁR ÉS BEREG, 1935. II. 16. SZ. SZERZŐ TÁRCACIKKE .... 8.
2. ORSZÁGOS ÉRDEKLŐDÉS KISÉRI A DÉRI MÚZEUM PANYOLAI ÁSATÁSAIT. SZERZŐ BEADVÁNYÁBÓL ALAKITOTT CIKK A DEBRECZENI ÚJSÁG 1935 IX. 7. SZ. ..... 81.
3. A VII.-IK PANYOLAI ÁSATÁS EREDMÉNYE ÉS JELENTŐSÉGE. SZATMÁR ÉS BEREG 1935 IX. 8. SZ. SZERZŐ TÁRCACIKKE .... 82.
4. LEGÚJABB KUTATÁSAIM SZATMÁRMEGYÉBEN A SZAMOS MENTÉN ÉS A PANYOLAI TISZAPARTON. SZERZŐ KÉT TÁRCA-CIKKE A SZATMÁR ÉS BEREG 1937 IX. 19. ÉS IX. 26.-KI SZÁMAIBAN ..... 181, 182.

A VI. ÁSATÁS

1935 VIII. 25-IX. 1.

1. ELŐZMÉNYEK.

Ötrendbeli panyolai ásatásaim azt a meggyőződést érlelték ki bennem, hogy egy nem csak helyi, hanem országos jelentőségű régészeti kutatással, - ha gondoskodunk arról, hogy az a sajtó, rádió, levélbeli közlések és személyes kapcsolatok révén az általános érdeklődést keltse fel maga iránt:- a lehető legcélszerűbben szolgálhatjuk a képviselt kulturintézmény hire-nevét. Bizonyos, hogy a közérdeklődés élénksége egyenlő" érvényű a kellő anyagi támogatással, mert az a kutató munkakedvét ébren tartja, növeli és fokozza és ezáltal intézetével együtt a vidék és a nemzet kulturéletének szivverésében lényeges, lüktető szerepet végez.

Ilyen elgondolások jegyében lettem én a „Szatmár és Bereg" c. mátészalkai hetilap munkatársa, mely az egyesitett Szatmár-, Bereg- és Ugocsa-vármegyék olvasó közönségének kutatásaimról és dolgozataimról állandó hiradással szolgált, én pedig, amennyire időm engedte, az érdeklődő", müvelt közönséget az ottani működésemmel kapcsolatos régészeti és néprajzi kérdésekről, feladatokról tájékoztattam, tanitottam. Ezeket az ujságcikkeket is nyugodtan lehet sorolni a panyolai ásatások előkészitő" ténykedéseinek közé. Ilyen a köv. oldalon idecsatolt tárcacikkem a Szatmár és Bereg 1935 II. 10. sz.-ból „Ősi épitkezési módok a Felső-Tisza és Szamos vidékén", cim alatt a cölöpös talpgerendás patícsházak felkutatása ügyében:

SZATMÁR ÉS BEREG

POLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP. — MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP. — ELŐFIZETÉSI DIJ: NEGYEDÉVRE 2 P 40 FILLÉR. — EGYES SZÁM ÁRA 20 FILLÉR.

FELELŐS SZERKESZTŐ: **Dr. FÁBIÁN SÁNDOR**

SZERKESZTŐSÉG: HORTHY MIKLÓS-UTCA 8 SZ TELEFON 38 ÉS 74. — KIADÓHIVATAL: HORTHY MIKLÓS-UTCA 8. ÉS GRÓF TISZA ISTVÁN-UTCA 6 SZÁM. — POSTACSEKK SZÁMLA 54·003

MÁTÉSZALKA, 1935. FEBRUÁR 10. — **XV. ÉVFOLYAM 6. (773.) SZÁM.**

Ősi építkezési módok a Felső-Tisza és Szamos vidékén

A „Szatmár és Bereg" részére irta:

Dr. Sőregi János muzeumőr

Mikor 1934. augusztus végén az 5-ik *panyolai* ásatást végeztem, a már korábban feltárt és ezen a helyen is ismertetett tölgyfaépitmény, a döngölt agyagfal-talapzat belső oldalánál, attól néhány méterre, alacsony földbevert cölöpök, sövénytörmelékek, szarufák és néhány más házalkatrésznek látszó tárgyak között igen érdekes épitkezési maradványra akadtam. Ugyanis az emlitett romhalmazban két alacsony, vastag cölöpön egy négyélüre faragott tölgyfagerenda feküdt, melynek az ásatásnál még csak kis része került ki a magas part alól. Ennek a vizszintesen fekvő gerendának a felületén, egymástól 1—2 arasznyi távolságra szabályos sorban vésett vagy furott lyukak vannak, melyek csak akkor tüntek elő, mikor a gerendát földtől-sártól megtisztitottuk.

Derék és értelmes panyolai munkásaimnak elbeszéltem, hogy ez a cölöpökön nyugvó lyuksoros gerenda nem lehet egyéb, mint egy régi patics-falu háznak, azaz olyan épitménynek a talapzata, melynek fala kivül-belül sárral tapasztott vesszőfonás vagy sövény volt. Erre a panyolaiak felhivták a figyelmemet ama tényre, hogy a *Paládságon* ma is vannak még olyan házak, melyek ehhez hasonló módon épültek, de azt már nem tudták megmondani, vajjon a paticsfal-alatti talpfák a puszta földön feküsznek-e vagy pedig cölöpökön is?

Bizonyos, hogy ahol elég szilárd a talaj, ott ilyen cölöpökre semmi szükség nem volt. De éppen az érdekelne most bennünket, hogy a panyolai ásatási eredmény analogiájaképpen, egykori erősen mocsaras vidékeken, nem akadhatnánk-e olyan nyomokra, melyek a cölöpös talpgerendás paticsházak mai meglevését bizonyitanák? Mert ha igen, ugy ezt a tényt ásatásunk feldolgozásánál elsőrendü bizonyitékul használhatnánk. Félreértés elkerülése végett megjegyzem itt, hogy az ilyen talpfát tartó cölöpöket ne minden esetben a föld felszine felé nyúltan keressük, mert

Izléses, szép és **jó nyomtatv**

Ősi építkezési módok a Felső-Tisza és Szamos vidékén

A „Szatmár és Bereg" részére irta:

Dr. Sőregi János muzeumőr

Mikor 1934. augusztus végén az 5-ik *panyolai* ásatást végeztem, a már korábban feltárt és ezen a helyen is ismertetett tölgyfaépitmény, a döngölt agyagfal-talapzat belső oldalánál, attól néhány méterre, alacsony földbevert cölöpök, sövénytörmelékek, szarufák és néhány más házalkatrésznek látszó tárgyak között igen érdekes épitkezési maradványra akadtam. Ugyanis az emlitett romhalmazban két alacsony, vastag cölöpön egy négyélüre faragott tölgyfagerenda feküdt, melynek az ásatásnál még csak kis része került ki a magas part alól. Ennek a vizszintesen fekvő gerendának a felületén, egymástól 1—2 arasznyi távolságra szabályos sorban vésett vagy furott lyukak vannak, melyek csak akkor tüntek elő, mikor a gerendát földtől-sártól megtisztitottuk.

Derék és értelmes panyolai munkásaimnak elbeszéltem, hogy ez a cölöpökön nyugvó lyuksoros gerenda nem lehet egyéb, mint egy régi patics-falu háznak, azaz olyan épitménynek a talapzata, melynek fala kivül-belül sárral tapasztott vesszőfonás vagy sövény volt. Erre a panyolaiak felhivták a figyelmemet ama tényre, hogy a *Paládságon* ma is vannak még olyan házak, melyek ehhez hasonló módon épültek, de azt már nem tudták megmondani, vajjon a paticsfal-alatti talpfák a puszta földön feküsznek-e vagy pedig cölöpökön is?

Bizonyos, hogy ahol elég szilárd a talaj, ott ilyen cölöpökre semmi szükség nem volt. De éppen az érdekelne most bennünket, hogy a panyolai ásatási eredmény analogiájaképpen, egykori erősen mocsaras vidékeken, nem akadhatnánk-e olyan nyomokra, melyek a cölöpös talpgerendás paticsházak mai meglevését bizonyitanák? Mert ha igen, ugy ezt a tényt ásatásunk feldolgozásánál elsőrendü bizonyitékul használhatnánk. Félreértés elkerülése végett megjegyzem itt, hogy az ilyen talpfát tartó cölöpöket ne minden esetben a föld felszine felé nyúltan keressük, mert lehettek azok már épitéskor is teljesen a földbe verve. Nem állitom, csak feltételezem, hogy néprajzi szakirodalmunk éppen emiatt nem ismeri a cölöpökkel alátámasztott paticsházakat, mert a cölöpök a földből nem látszanak ki, az ethnográfusok pedig ásatásokat nem szoktak végezni.

A Kir. Magyar Egyetemi Nyomda kiadásában most megjelenő nagybecsü négy kötetes munka „*A magyarság néprajza*" I. kötetében, az *Épitkezés* cimü fejezetben, *Bátky Zsigmond* tollából részletesen leirva találjuk (155. lap) a paticsház közismert felépitését. Eszerint a négy fal tartására szolgáló talpfákat a földre fektetik; az egymásba eresztett végeken, azaz a négy sarkán állanak az *ágasfák*; melyek felül a talpfákkal párhuzamosan futó *koszorut* tartják, amely gerendakereten a tetőzet nyugszik. Az ágasfák között alul és felül lyukakba szoritva a sövényfal karóit találjuk stb. Arról azonban, hogy a talpgerendák alá tettek-e még cölöpöket vagy sem, ez alapvető, összefoglaló munka nem emlékezik. Már pedig az 5-ik panyolai ásatás alapján feltételezhető, hogy ilyen is lappanghat valahol.

Munkásaimnak a *Paládság*-ra vonatkozó közlését megelőzőleg *leveldi Kozma György* zempléni főispán urtól igen érdekes adatot kaptam. Ugyanis *Beregsurányban*, a ladányi és csomaji *Bay*-család öreg kuriájának egyik fala egyszer csak megroggyant. Kibontás után megállapitották, hogy a téglafal alatt hosszában egy hatalmas, széleshátu tölgyfatörzs feküdt, mint a fal talapzata. Ugy látszik, hosszu idők multával mégis csak engedett az enyészet erejének, mert valami oknál fogva — szokása ellenére — megkorhadt és a nagy nyomás alatt elmállott, mig pl. a panyolai tölgyfaépitmény hatalmas törzsei szinte kőkeményre edződve csodálatos épen megmaradtak.

De mit keresett téglafal alatt a tölgyfa talapzat?! Bizonyos, hogy a *Bay-kuria* egykori épitőmesterei — ismerve a tölgy természetét — jónak láttak ott egy ősi épitési módot alkalmazni részint azért, mert a talajviszonyok megkövetelték, részint talán azért is, mert azon a vidéken az volt akkor az általánosan elterjedt paraszti épitkezési eljárás, melytől a vidéki

Izléses, szép és **jó nyomtatványt** olcsó árban készit lapunk könyvnyomdája

A közgyülésen szavazni személyesen vagy meghatalmazott utján lehet. (22. §.)

tékkal játszotta meg. Szentirmayné

felvásárolni tartozott.

kismesterek konzervativ lelki világuk sugallatára még ott sem akartak elállani, ahol az épitőanyag esetleg más megoldási lehetőségekre is kinálkozott.

De nem kell, hogy parasztinak nevezzük a paticsházakat. Tudjuk, hogy árvizjárta vidékeknek ez volt az egyedüli életrevaló épitkezési módja. Ha a ház napokig vizben állott, legfeljebb leázott róla a sártapasztás, azonban a talpfába ágyazott ágasai és falkarói miatt össze nem omolhatott. Az emberek ilyenkor felköltöztek a padlásra és annak feljárójánál üldögélve várták türelemmel az utcán özönlő viz apadását. Ebből a körülményből szeretném megmagyarázni magamnak a szatmármegyei régi falusi házaknak azt az érdekes sajátságát, miszerint a padlásfeljáró nem a ház végében; hanem az utcára néző homlokzaton van, honnan egykoron, árviz esetén mégis némi kilátásuk volt; figyelhették az eseményeket, szemmel tarthatták a viz állását.

A helyi viszonyokat ismerve, nincs semmi különös abban, hogy a beregmegyei *Tákoson* még a templom is paticsfalu. Ha az Istenháza ilyen ma is, akkor a régi papilakás sem lehetett más. Igy pl. olvassuk, hogy *Görgény* várában egy 1688-ból való leirás szerint „az udvarház mellett tölgyfatalpra, sövényből fonott és tapasztott ház áll, mely a papok háza". (Századok 1883. évf. 418. lap.)

Ha a XVII. században még a papok is ilyen házban laktak, akkor ez az épitkezési mód nagyon közkedvelt lehetett. És éppen ezért, mert nagyon el volt terjedve, meg van a reményünk rá, hogy többféle változatban készitették. Igy nem lehetetlen, hogy a panyolai ásatási eredménynek, a cölöpös paticsháznak mai analógiáját is megtaláljuk valahol. Ez már azért is nagyon becses volna, mert a paticsháznak ez egy ősibb formáját jelentené. Hiszen, ha meggondoljuk, az őskori cölöpépitmények — milyeneket külföldön már annyit tártak fel — sem egyebek, mint tavak partszéli vizein magas cölöpökre szerelt talpgerendás házak, melyeknek falát rekonstrukciós ábrázolások inkább szeretik gerendákból, mint vesszőfonással elképzelni. De bizonyos, hogy minél sekélyebb volt a viz, annál rövidebb a cölöp. Ahol a ház a földre ült, a bizonytalan talaj még mindég megkivánhatta a talpfák alátámasztását. Végül is biztos talajon elhagyták. Igy lehet elgondolni a különféle átmeneti formákat egészen a beregsuránvi *Bay-kuria* tipusáig.

Még érdekesebbé és vonzóbbá válik ez a probléma, ha arra gondolunk, hogy neves kutatók messze Közép-Ázsiában, turáni népeklakta vidékeken ugyanolyan talpgerendás, paticsházak romjait találták, mint amilyenek hazánkban ismeretesek. Nem is emlitve a svéd *Hedin Sven* első felfedező utjait, útalunk a magyar származásu világhirű Ázsia-kutató, *Stein Aurél* magyarul is megjelent műveire (Homokba temetett városok, Romvárosok Ázsia sivatagjaiban, Indiából Kinába, Ősi ösvényeken Ázsiába stb.), melyekből pompás fényképek kiséretében meglepően tárul elénk ez az épitési mód. Stein Aurél a középázsiai *Takla Makqn* sivatag déli részén, a kitűnően konzerváló száraz sivatagi homokból több helyen talpgerendás, patics-házak maradványait tárta fel. A magyar tudomány feladata, hogy e végtelenül érdekes összefüggések alaposabb felderitése céljából tüzetesebben utána nézzünk a még rendelkezésünkre álló irott és tárgyi emlékeknek. Hátha a magyarhoni természeti viszonyok ennek az épitkezési módnak egy sajátságos formáját termelték ki?! Hátha a megegyezések alapján olyan eredményre juthatunk, melyre eddig nem is gondoltunk?!

Én a magam részéről a már felsorakoztatott adatok alapján a Felső Tisza és Szamos vidékétől sokat remélek. Éppen ezért voltam bátor e helyet igénybe venni és ezennel felkérem Szatmár és Bereg megye falvainak igen tisztelt lelkészi-, jegyzői- és tanitói karát és minden müvelt érdeklődőt, hogy illetékes területökön érdeklődjenek az itt tárgyalt népies épitkezések után és tapasztalataikat, hiradásaikat sziveskedjenek akár e lap részére, akár közvetlenül hozzám juttatni (Debrecen, Déri Muzeum). Vázlatrajzok, pontos méretek, esetleges fényképek természetesen igen becsesek a leirásoknál.

Szabad legyen még — nem kevésbbé fontos okok miatt — megemlitenem, hogy a fáradságot nem sajnálók egyuttal legyenek figyelemmel egy másik ősi épitési módra is, melynél a vert sárfalba, kb. félméteres közökben hosszában nádnyalábokat helyeztek, melyek a sárfalat erősen összetartották. Ez a házépitési mód rőzse alkalmazásával ismeretes, ellenben a nád ilyetén való felhasználásáról eddig csak Biharmegyében hallottam, *Zsáka* környékén.

A náddal kötött sárfal érdekességéről és ázsiai analogiáiról talán más alkalommal fogunk egyet-mást elmondani.

Állandóan gondoskodunk arról is, hogy a Déri Múzeum Évkönyvei és különlenyomatban kiadott tanulmányaink minél szélesebb rétegben terjedjenek el. „Előtanulmányok a panyolai tölgyfaépítményhez" c. füzetemet Streicher Andor mátészalkai alispán elhelyezte Szatmár-, Ugocsa- és Bereg-vármegyék levéltárában, a fehérgyormati, csengeri és vásárosnaményi járási főszolgabirók hivatali könyvtárában (80/1935 DUsz. ü. i.). Az is előfordult, hogy községi előjáróság maga kérte a Déri Múzeum Évkönyvének megküldését, így pl. Nagy Arból a Nemzeti Egység Szervezetének Köre (95/1935 DUsz.).

A panyolai ásatások országos hire hivta fel a figyelmét Panyolára a Szechenyi Szövetség falukutatóinak is. Ugyanis az történt, hogy dr. Wiesel Béla, a Faluszövetség titkára 1935 II. 2.-án megalkotta Panyolán, az új Népház megnyitásával egybekötve az Országos Magyar Faluszövetség helyi szervezetét, a Gazdakört. Pár hét mulva Wiesel titkár levitte Panyolára Pálfy István és Nédeza István közgazd. egyetemi hallgatókat, továbbá Erdő János unitárius s. lelkészt, akik Panyola község szociografiáját fogják megirni. Lelkes vendéglátó gazdájuk, Szarka Boldizsár panyolai ref. lelkész, 1935 III. 13-án, a fiatalok 2-ik panyolai látogatásuk alkalmával kikisérte őket a Zsaró-kertbe is, a palánkerőditmény lelőhelyéhez majd elment velök az oksvaapáti „Avas erdő"-be, hol a Túr a Tiszába torkollik, az 1929-ben emelt zsiliphez.

Mivel a készülő szociografiában nevezett fiatalok a feltárt tölgyfaépítménnyel is kivántak foglalkozni, Szarka Boldizsár javasolta, hogy engem a debreceni Déri Múzeumban keressenek fel. 1935 III. 16-án Erdő János látogatott meg, kinek jótanácsokon felül adtam 1932-és, 1933-as múzeumi Évkönyvet és Előtanulmányok c. füzetemet.

Szarka Boldizsár 1935 III. 14.-ki zsarókerti helyszíni szemléjéről levélben tájékoztatott: az alkotrész fák meg vannak; jégmenéskor áradás nem lévén, a lelőhelyen pontomlás nincs. A földlépcsőből 5-6 garádics maradt meg. Lent az épitmény szintjén 2 csoportban 3 + 6 = 9 db. czojta (= cölöp) látható, 30-60 cm magasságban.

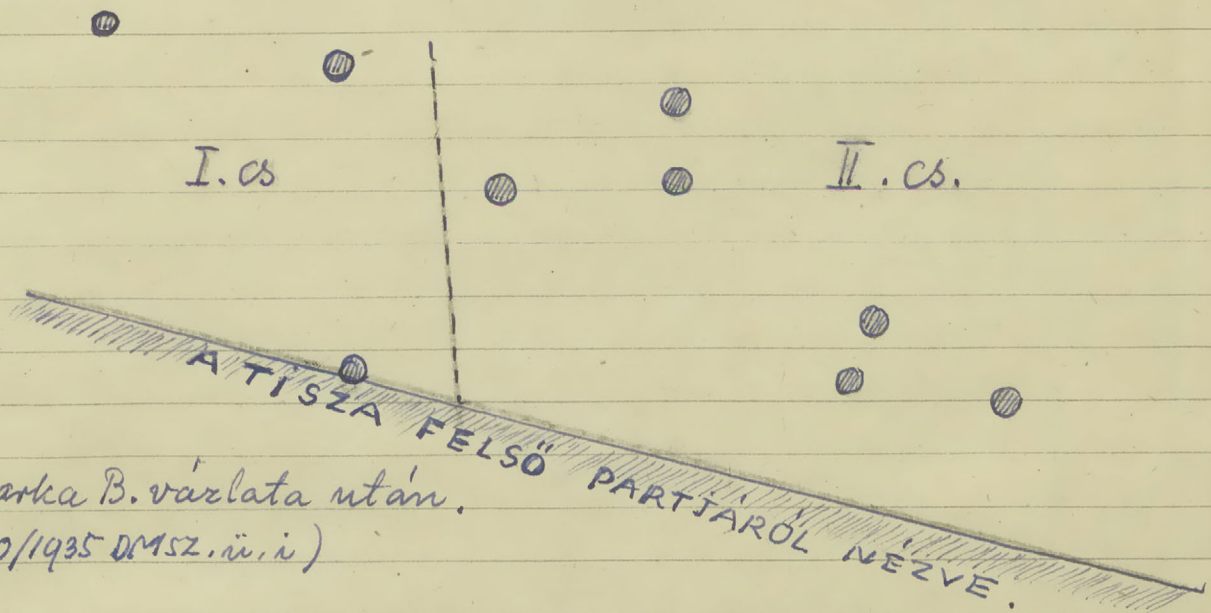

Szarka B. vázlata után.
(170/1935 DMSZ. ü. i)

A panyolai kutatások hire a Déri Múzeum régészeti anyagának gyarapodását is nem egyszer kedvezően befolyásolta, sőt még régészeket is csalogatott hozzánk. Így pl. egy Csoknyay nevű debreceni tanitóképzős 1934 nyarán Gergelyitől Kisar felé járta a Tiszát és a panyolai tiszai réven alul, a balparti lapályon, egy kiásásra fogott nagy úszadékfa mellett, szépen diszitett bronzkori félcsuprot talált a homokban. 1935 III. 18. a Déri Múzeumnak ajándékozta:

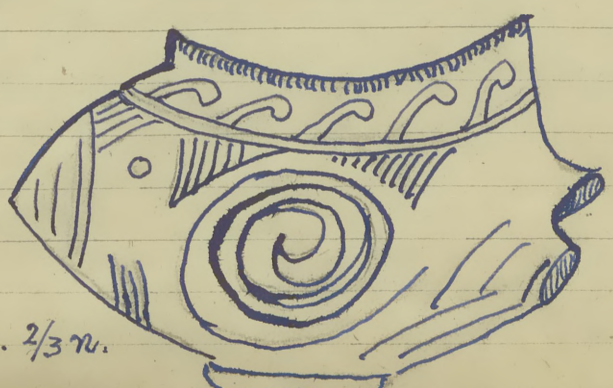

KB. 2/3 n.

MAG: 70 mm.
FENÉK ÁTM. 28 m/m.
SZÁJNYILÁS ÁTM. KB. 100 mm.
FÜLE ÉS OLDALÁNAK 1/3-a HIÁNYZIK.
Ltsz. IV. 26/1935.
SZINE FEKETE.

1935 III. 27.-én Garády Sándor miniszteri tanácsos keresett fel bennünket, aki honfoglaló sírokat tárt fel és legujabban a budamelléki Pálos-kolostorról adott ki egy füzetet. Garády főleg középkori leleteinket, fenékbélyeges edényeinket tanulmányozta. Teljesen egyet értett velem a méhkasaluku földbe vájt üregek problemájának megoldásában, mely szerint azok agyagbányák voltak.

Látogatását emlékezetessé tette egy rejtélyes leletének itteni megoldása. Ugyanis egy honfoglaláskori sírban talált harci csákány mellett, attól 13 cm-re az elkorhadt fanyél vonalában vaskampót talált. Én erre megmutattam neki favázas debreceni nyergünket, melynek kópájáról, balfelől bőrkarika lóg alá a fokos tartására. Bizonyos tehát, hogy a honfoglalók is ilyen bőrgyűrűben lógatták a fokost a nyeregkópáról. A harci csákánynak a bőrgyűrűből való gyors felmarkolását a nyélen keresztül vert vaskampó tette lehetővé, mert nem engedte a csákányt nyakig lecsuszni, kirántásra alkalmas nyélrészt szolgáltatva.

Kezdettől fogva sok gondot és fejtörést okoz nekem a panyolai tölgyfaépítmény felszedett hatalmas törzseinek, megmunkált alkatrészeinek további sorsa. Megelégedjek-e a fényképek, grafikonok, rajzok százaival és a leírásokkal az anyagot pedig minden további nélkül árverezzem el, vagy előbb készíttessem el a saját faanyagából az építmény modelljét, egyes nevezetesebb darabokat eredeti mivoltukban megőrizvén és csak azután kerülne sor az árverezésre? A faalkotmány elszállításának és más alkalmas helyen újra való összeállításának a gondolatát már kezdetben elvetettem. Első sorban rendkívül költséges lenne, aztán a törzsekről a száradással leváló hámrétegek

hiánya szerkezeti zavarokat okozna, kizárná az eredeti állapot fenntartásának lehetőségét.

Ez ügyben érdeklődő barátaimmal is folytattam tárgyalásokat szóban és írásban. Véglegesen akkor döntöttem, mikor Szarka Boldizsár 1935 III. 26-án arról értesített, hogy a faanyag mind a Zsaró-kertben, mind a Községháza udvarán útban van és „avul". A falu birájával együtt arra kért, hogy vagy az elszállítás, vagy az elárverezés vagy pedig a modellirozás ügyében tegyek intézkedéseket. Ő maga a modellkészítést és utána az eladást javasolja.

Erre én az 1935 III. 30.-án fogalmazott levelemben szögeztem le végleges elhatározásomat (205/1935 DMSz.) A modellkészítés az építmény saját anyagából, felsőbb támogatás nelkül nem menne. Valami érdekes és értékes lelettel kellene jó reklámot csapni, aztán a modell elkészülte után, 1-2 darab kivételével, az egész faanyagot elárvereznénk. De hol van az érdekes és értékes lelet?

Ha az „avul"-szó lopást jelent, akkor egy lyúksorral ellátott fél létraágat és egy ajtófélfát kellene a párókia udvarára beszállítani minél előbb. A faanyag sorsa csakis az elárverezés lesz a panyolai ásatási alap javára, de ehhez is a Főfelügyelőség engedélyét kérem ki, nehogy valamikor valaki szót emelhessen ellene. Egy-két törzset megtartunk mindenesetre, hogy ha valamikor a modellkészítés mégis sorra kerülne? Megfelelő mester volna a környéken is. Egy Bereczky nevű fehérgyarmati ácsmester, ki a panyolai két Túr-hidat készítette, hajlandónak igérkezett a modell megcsinálására. Mátészalkán is van egy Kádár Lajos nevű ember, aki az ilyen munkához ért.

A panyolai pap 1935 III. 31-én kelt válaszában megnyugtatott, hogy az „avul"-szó nem lopást

jelez. A mezőkerülők gondosan őrzik a zsaró-kerti farakományt, hiánytalanúl megvan. Az „avul"-szót „víz-vette" fára értette, mely az eső, napfény és szél behatására repedezvén évgyűrűnkénti rostjait leveti. Különben annyira vigyáznak reá, hogy egy áprilisi hirtelen áradáskor a törzseket ledrótozták (254/1935 DMsz.) A falusi életre jellemző, hogy a panyolai pap a két darab megmunkált faalkatrész beszállítására, „a falu nyelve miatt", nem vállalkozott. (u.o.).

Az áprilisi kedvező vízállásról is részletes jelentést kapván, köszönő levelemet így fejeztem be: „Természetes, hogy a nyár folyamán ismét elmegyünk ama gyönyörű túrtói palajra, mert fürödtem én már Szicilia szigetén is ama világhires taorminai tengerparton, de bizony oda nem vonz engem semmi, mig felétek a Tiszapartra örökösen, szinte gyermekesen vágyakozom."

Kozma György nagyrabecsült barátunk és távolabbról is főfőtámogatónk 1935 IV. 12-én az alábbi levelet küldte:

Szám: 392/1935.L. **Zemplén vármegye főispánja**

Nagyságos

SÁTORALJAUJHELY 935-APR 14-N 1

Sőregi János urnak,

muzeumőr

DEBRECEN 935 APR 12 23

HIVATALBÓL DIJ ÁTALÁNYUZVA

Debrecen.

Déri muzeum.

jelez. A mezőkerülők gondosan őrzik a zsaró-kerti farakományt, hiánytalanúl megvan. Az „avul"-szót „víz-vette" fára értette, mely az eső, napfény és szél behatására repedezvén évgyűrűnkénti rostjait leveti. Különben annyira vigyáznak reá, hogy egy áprilisi hirtelen áradáskor a törzseket ledrótozták (254/1935 DMSz.) A falusi életre jellemző, hogy a panyolai pap a két darab megmunkált faalkatrész beszállitására, „a falu nyelve miatt", nem vállalkozott. (u.o.).

Az áprilisi kedvező vizállásról is részletes jelentést kapván, köszönő levelemet így fejeztem be: „Természetes, hogy a nyár folyamán ismét elmegyünk ama gyönyörű tűrtői palajra, mert fürödtemén már Szicilia szigetén is ama világhires taorminai tengerparton, de bizony oda nem vonz engem semmi, míg felétek a Tiszapartra örökösen, szinte gyermekesen vágyakozom."

Kozma György nagyrabecsült barátunk és távolabbról is főfőtámogatónk 1935 IV. 12-én az alábbi levelet küldte:

Sátoraljaujhely, 1935. április 10.

ZEMPLÉN VÁRMEGYE FŐISPÁNJA

Szám: 392/1935.L.

K E D V E S B A R Á T O M !

Kisrozvágy község határában március hó 31.-én faültetés közben a Szőlőske nevü homokos hegyoldalon kisrozvágyi lakosok egy cserépedényt, egy arany karperecet, egy kardot hüvellyel, 3 drb. tört, 1 fából való karperecet, 3 drb. agyagedényt és egy arannyal diszitett dárdahegyet találtak. Ezeket a zemplénvármegyei muzeumba való elhelyezés céljából Ujhelybe hozatom, Téged pedig arra kérnélek, hogy ezen a helyen volnál szives egy kis szakszerü ásatást csinálni. Ásatási és utazási költségeidet hajlandó volnék fedezni. Légy szives velem közölni, hogy ajánlatomat elfogadod-e ?

Szivből üdvözöl

igaz hived:

Kozma

Azonnali válaszomban tájékoztattam a zempléni főispánt az 1929: XI. tc.-kel kapcsolatos 9300/1935. III. sz. vk. min. rendeletről, mely szerint csak a Főfelügyelőség előzetes engedélyével végezhetem el az ottani kutatásokat. Ha ezt Miklós bátyja, a Belügyminiszter támogatásával kitudja eszközölni, az első próbaásatást szülőföldemen, a Bodrogközön a legnagyobb örömmel megcsinálom. Vigyázni kell arra is, hogy a leleteket a Nemzeti Múzeum el ne vegye. Válaszomhoz csatoltam nem hivatalosan egy cédulát is, melyben bizalmasan jeleztem, hogy amennyiben a leletet a sajtó még nem közölte, az ásatást suba alatt is megcsinálhatom és a leletanyagot majd csak a zempléni múzeum megnyitásakor rakjuk ki. A helyzet úgy alakult, hogy a kisrozvágyi leleteket dr. Tompa Ferenc vizsgálta meg Sátoraljaújhelyben és 1935 juniusában az ásatást is ő végézte el. Hozzám irott (1935 V. 22) lapján korai La Téne-sirokról van szó.

Szarka Boldizsár 1935 VI. 4-én kelt részletes beszámolója szerint (327/1935 Dusz.) V. 29.én Somogyi Zsigmond nábrádi főjegyzővel és Kovács László jogszigorlóval kereste fel a zsarkókerti lelőhelyet. Utóbbi „bravuros alászállással és a meredek partaljban veszélyes odajutással" fényképfelvételeket készitett a lelőhelyről. Egy helyen a törőpartban kaverna-szerű üreget látott. Szarka lelkész a látottakról vázlatott készitett:

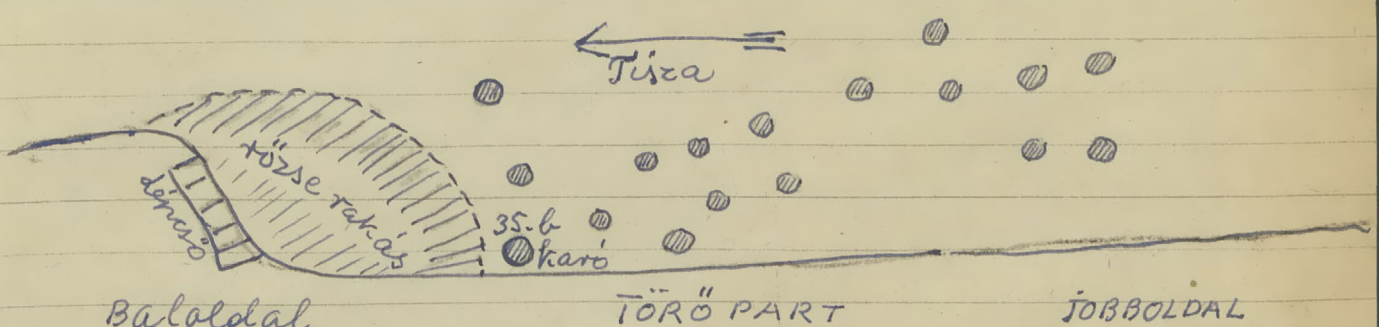

Ezt irja: „a rőzserakás, boritás épen és gyönyörüen látszik, nekikonyarodik a 35.b. nagy, hosszú karónak. A Tisza vizében

--- egy pár drugár látható. Innen ugy gondolom, valamint a rözserakásról is, hogy a tölgyfa épitmény még mélyebb fekvésű az eddig feltárt mélységnél. Ám te lássad! Igy a néphittel, ha nem is tudok oda konkludálni, az Attila-sirja gondolat, tovább vegetál."

Irja továbbá, hogy május 31-én rettentő felhőszakadás volt s azáta is hatalmas záporok áztatják a határt. Ha a megáradt Tisza a Zsarókertben új részleteket bontott ki, értesiteni fog. Itt a farakományunk sértetlen, de a kőiségháza udvarán levő faanyagot a téli hidegben megdézsmálták.

Megemliti még a beszámoló, hogy Kovács László Györffy István részére lefényképezte Tóth Endre volt fehérgyármati kőműves, jelenleg panyolai lakos unikumszámba menő régi faragott karos lócáját. VII. 1-én én is kaptam róla felvételt, melyet a Györffy Istvánról szóló memoáromban használtam fel. (Kossuth L. Tud. Egyet. Kvt. Irattárában).

KOVÁCS LÁSZLÓ FELVÉTELEI:

1935 V. 29.

1935 VI. 24. Kovács László jogszigorló múzeumi hivatalomban személyesen beszámolt V. 29-iki zsarókerti szemleutjokról és két legjobb felvételének másolatait és a neg. filmeket is nekem ajándékozta. A parttőből kiálló számozott cölöpkaró a 35. számú az alsó képen, mely DK felől van felvéve, a felső vizfolyással szemben, ÉNy felől. A meredek, aláboltozott törő parton a leereszkedésre csak fiatal ember vállalkozhatott. „Előtanulmányok" c. füzetemmel viszonoztam

marész teljesítményét.

A Panyolai Falunap alkalmából megfordult ott dr. Halász Miklós barátunk is 1935 június hó végén, aki mellékelt levele alapján panyolai kutatásainkat figyelemmel kísérni, sőt igéretet tett a panyolai papnak, hogy az augusztusi VI. ik panyolai ásatásra velem tart. Halász Miklóssal az 1920-as évek elején még Cigánd szülőfalumban ismerkedtem meg, hol öcsse, Ferenc tiszaszabályozótársulati felügyelő volt.

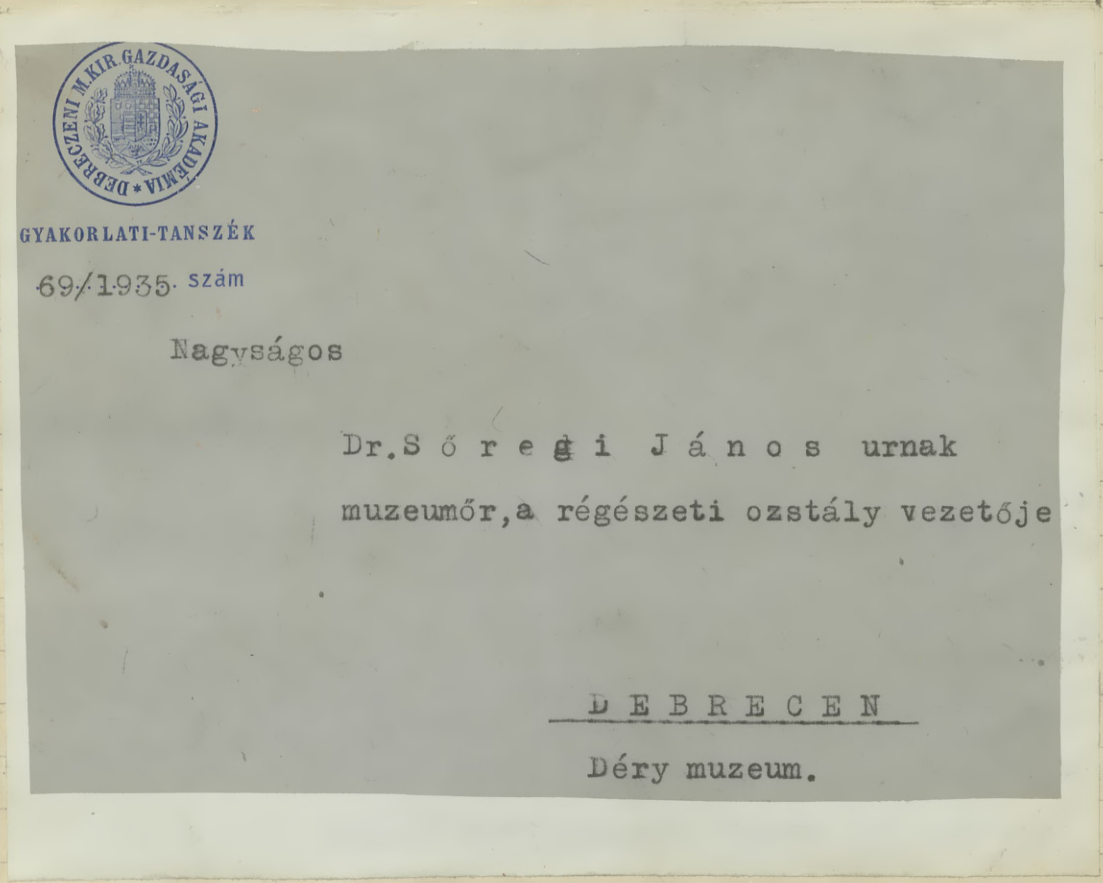

DEBRECZENI M. KIR. GAZDASÁGI AKADÉMIA

GYAKORLATI-TANSZÉK

69/1935. szám

Nagyságos

Dr. Sőregi János urnak

muzeumőr, a régészeti ozstály vezetője

DEBRECEN

Déry muzeum.

DR. HALÁSZ MIKLÓS LEVELE 1935 III. 25.

Szarka Boldizsár dr. Győrffy Istvánt is meghívta a VI. panyolai ásatásra."

1935 VII. 14-én, vasárnap délelőttjén hivatalomban meglátogatott Kozma György Zemplén-szentesi főispán. Szentesről Debrecenen és Nyíregyházán keresztül gépkocsival Sátoraljaújhely felé. A IV-ik panyolai ásatás óta nem találkoztunk, csak levélileg tartottuk

mérész teljesítményét.

A Panyolai Falunap alkalmából megfordult ott dr. Halász Miklós barátunk is 1935 június hó végén, aki mellékelt levele alapján panyolai kutatásainkat figyelemmel kíséri, sőt igéretet tett a panyolai papnak, hogy az augusztusi VII. ik panyolai ásatásra velem tart. Halász Miklóssal az 1920-as évek elején még Cipánd szülőfalumban ismerkedtem meg, hol öcsse, Ferenc tiszaszabályozótársulati felügyelő volt.

Pallagpuszta, via Debrecen. 1935 március hó 25 n.

GYAKORLATI-TANSZÉK

69/1935.. szám

Nagyságos

Dr, S ő r e g i J á n o s urnak

muzeumőr, a régészeti osztály vezetője.

D E B R E C E N

Kedves Barátom !

Nagyon köszönöm ama szives figyelmedet, mely szerint voltál kegyes megküldeni részemre az "Előtanulmányok a Panyolai tölgyfaépítményekhez" cimü értékes tanulmányodat. Nagy érdeklődéssel forgatom és sok érdekes dolgot meritek belőle.

További sikeres munkálkodásodhoz erőt, egészséget, kitartást adjon az Isten.

Szebb magyar jövőt kiván és barátsággal köszönt:

Halász Miklós

az összeköttetést. Kívánságára kimentem vele a nagyerdői strandfürdőbe, fürdés után megnéztük az egész telepet. Sok mindenről elbeszélgettünk, a kisrozvágyi leletekről, a VI.-ik ásatás előkészitéséről. Gépkocsijáról távoztakor a Nagytemplomnál szálltam le, ő pedig robogott Nyiregyháza felé.

1935 VII. 30-án az ügyünkért páratlanul lelkesedő Szarka Boldizsártól kaptam egészen komoly és kimeritő beszámoló levelet, mely érdemes arra, hogy teljes egészében ide csatoljam. Két vázlat kiséretében leirja a lelőhely állapotát; szó esik Kozma főispánról, Halász Miklós, Ecsedi István és Győrffy István meghivásáról, a debreceni Vásáry-család lealkonyodásáról, Scherf Emil geologusunkról, Nagy Józsi ny. rend. főtanácsos panyolai nyaralásáról, aki a panyolai papnak sógora, ugyanugy, mint Fekete Lajos, a jónevü poéta is, aki a nyár folyamán szintén megjelenik Panyolán. De beszéljen maga a levél, mely Tunyogon lett feladva:

A 15. oldalhoz!

A panyolai református lelkészi hivataltól.

Nagyságos

Dr. Sőreghy János muzeumőr urnak.

Debrecenum.

Kedves dr. Sőreghy !

Azaz édes Jánoskám !Kedvem szottyana, hogy ebben a fene nagy, rettentő szárazság s rekkenő hőségben helyszini szemlét tartsak a panyolai tiszaparti, zsarókerti ásatási terepeden. Most mikor a lehető legmélyebb szinten van a Tisza, ugy gondoltam, látok valamit s tehetek neked kimeritő, helyszini jelentést. Hát láttam is s sajnálom, hogy te nem láthatod. Ha lehetne szeretnélek költségmentesen dróton leránditani, persze nem életveszélyes drótlerándulásra gondolok. Szerettem volna helyszini szemlémet fényképekkel is illusztálni, de most ennek sem jött ki az alkalma s igy az alábbiakban hevenyészett rajzokkal, mint primitiv eszközökkel tudok szolgálni tenéked, hogy levelem során való elgondolásidat kiegészithetsd s teljesen elgondolhatsd. Hogy is áll ott a Tisza és a partja, meg a te buvár munkásságodnak helye ?

Sok időm nincs, de mégis hajt a lélek, hogy a látottakat bármilyen gyarló rajzban s leirási vázlatban közöljem veled.

Kezdem tehát fennt a parton állva előbb a I bal, azután a II jobb oldali részlet leirását, melyet a parti grádics felső fogára leülve készitettem, melyből még négy lépcső van meg.

Elsőben is a rajzot közlöm, hogy szemléltni tudjam az alakulatot s ahoz kapcsolni megjegyzéseimet és magyarázatimat.

I. balaldali rész.

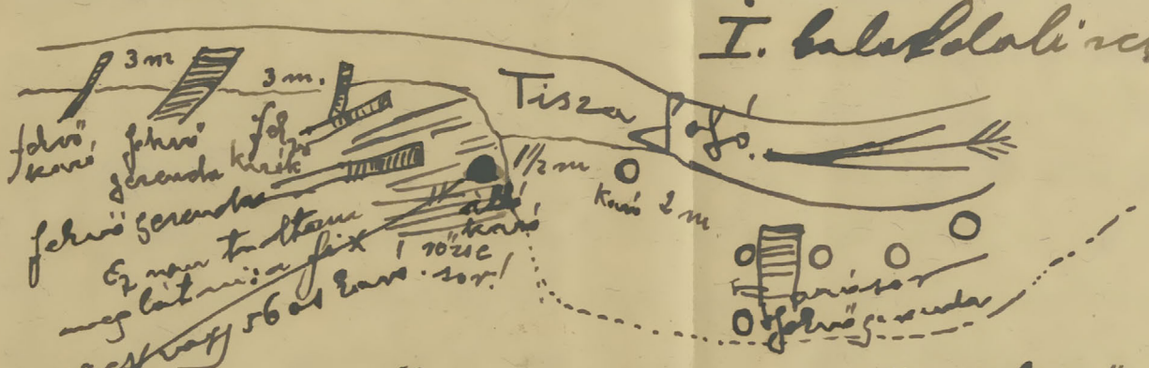

Megjegyzeni kívánom; Itt most erősen hordja a partot a Tisza. Felső szakadás nincs. Azonban alsó hordás van. A régi nagy, folyás szinti terület /: munkaasztal :/ legyélesebb részén 2 – 2½ méter mellett. – Ennek törébe vette magát a Tisza, hol, tillik /: Igy megkeskenyült a padmaly, hol két lapátos emberszor dolgozott !:/

lent, a vízszine feletti homokos talajban 1 méter magas tüsö" jelzett van.-

Jön mert a II. ~~[illegible]~~ jobbelobali része az átó-

tanyának: mely így néz ki: Tisza felső ←

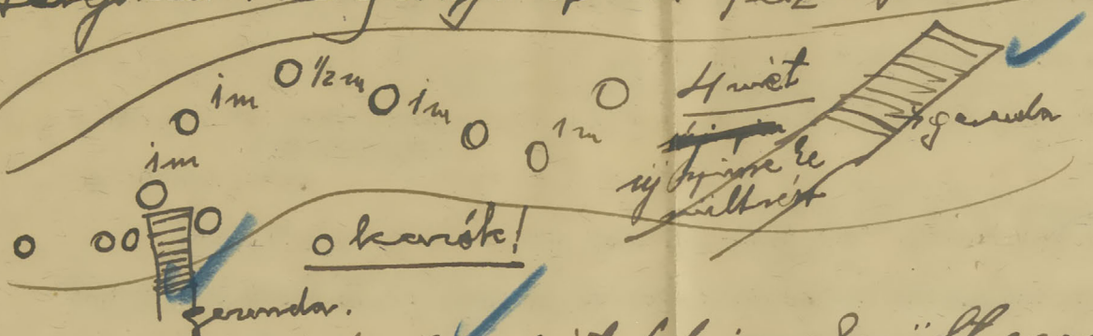

gerenda.

Itt nyársok: a két felvinne került gerenda, az-

utóbbi az ásotás helyétől tüzes távolban.,melyről azt hiszem az előbbivel szerves összeköttetésben van.

Különben a Tisza folyásán felfelé menve bejártam az egész partot az u.n."Tó-fokáig",a baloldalon természetesen. Láttottak: A Kis-Tur 3-ik ágánál két kiálló fagaerenda,melyen még nem vehető ki a faragottság nyoma.Partbál kiállási hossz:I és I/2 méter. Tófoka és Zsarakerti szakaszán a Tisza partnak,körülbelől a közepe tájékán, fekszik egy hatalmas füz,vagy tölgy törzs,ki a csoda tudja felülről meglátni,de természetes törzs,cica I méter átmérővel,melyet,mint látom,próbáltak sikertelnül ki emelni,mert mellette ott láttam az emelő karókat. Feljebb a "Tófoka"felé a partból szintén kiáll,dehogy: a part hosszában fekszik két hatalmas tölgyszál,melyeket mivoltuk és minéségükbsn,faragott vagy faragatlan állapotukban a 6 méter magas partról nem sikerült megállapitanom. Csolnakra szállani s az egész terepet pedig bejárni a rettentő szél miatt tarajos hullámokat verő Tiszán,révész egyébkénti elfoglaltséga miatt, sem időm és alkalmam,sem bátorságom nem vala,mivel feleségem is ott volt velem s ez excursiót nem engedélyezte,hátha valami törzsökre fut s felborul csolnakunk. Fő azonban az volt,nem érhet rá ilyen nagy nyári időben az öreg Krupi= Piros Gábor.

Kedves Jánoskám ! Tudom többet szeretnél tudni,mint amennyit én itt adok. S tudom még jobban szeretnél fényképeket látni.De hát hiába! Igy elégedj meg ennyivel. Ezek pótlásául legfeljebb és leghelyesebben annyit tehetsz meg,hogy legalább egy napra leruczczansz hozzánk s szétnézel.Vagy ha ugy gondolod,hogy az idő,helyesen a Tisza ugy is kibontja ezeket, s te hagyod későbbi időpontra,ebben is megnyugszom.

Mindenestre annyit jelzek,hogy a Tisza a nagy szárazság miatt a legmélyebb szinten áll viz dolgában,s igy most többet mutat az épitményből,mint máskor. Azután meg annyit kivánok jelezni,hogy ha csak

a törő part miatt és amenyiben lehet -nem rajtam mulik,- egy pár felvételt megkisérlek megcsinéltatni. Ezeket a felvételeket én kutatásid és ásatásid folytonossága szempontjából rendkivül fontosoknak tartom, mindszintén abból a szempontból is,hogy tudd,hogy és hol tartasz lehetőségek és kilátások szempontjából.

Tervet minden estre készits ! Jöjj is ! Buzgó barátunk Kozma György főispán támogatását is vedd számitásba . Ő most nyeregben ül.Sok mindent tehet.Innem,vagy onnan,ebből,vagy abból a forrásból,társulati, vagy állami támogatásból ásatási tevékenységednek lenditő erő t teremthet.Félbe soha ne szakadjo,csak előbbre menjen a munka s a kutatás eredményéből minél több világosság derüljön erre a okkult dologra.

Debreczeni viszonyaid nem ismerem.Most a Vásáry aera lealkonyodása után a feljövő csillagot,napot ebbe a szolgálatba,mint muzeumi főmindentehetőt beállitani szintén igyekezz és pedig rézsarkantyu tarélylyal. Ad rem,könyörtelenül,zaklataással,ha kell erőszakossággal, minden megengedett és tisztességes eszközzel arra törj,hogy e kutató munkádban előmehess.

Panyolai viszonylatban,tudod és tudhatod én mindent megteszek s szolgálatodra,ad infinitum készen állok.

Még csak annyit Jánoskám ! Ha jössz és c apacitással birsz,hozd el magaddal a panyolai falu nap kedves emberét,Halász Miklós gazd. akad tanár urat és fő tótum-facodat dr Ecsedy István igazgató urat. Ez utóbbi az alföld sivér homokjában és kietlen szikében (élvén) nadd lásson itt minálunk,még a szárazságban is egy kis tenyészetet,no meg egy kis emberbarátságot,mellyel mi kérkedés nélkül vagyunk,minden illetékesekhez,tudományos emberekhez,nemcsak,hanem jövő-menő vagabundokhoz, de főkép és első helyen Kigyelmedhez.

Egyébként Győrffy Pista is megigérte jövetelét.Gyönge bár,de igyekszik arra,hogy meglátogasson.Mint ő irja "rajta leszek" hogy lemenjek hozzád.Igaz én azt irtam neki,ugy intézd,hogy Jánossal együtt jöjj,de Méltóságos uri mivoltához illően fenthagytam neki a szabad kezet,akkor jöjjön,amikor jöhet,én akkor is szivesen látom. Erintkezz azért vele,hát ha össze tudnátok simmelni jöveteleteket,természetesen ebbe,mivel "tres faciunt collégium" föltétlenül belekapcsolni dr. Ecsedy Pista jövetelét is. Igy jobban megférnétek a kuczkóban és jobban is eltelne az idő.

Dr.ScherfEmilt is szertném belekapcsalni ebbe a jövetelbe,de azt hiszem,ehez kevés reményem lehet,mert hát ő nem olyan magunkvágásu ember s fél attól,mi minden lehet itt,Panyolán,ha négy olyan desentor, mint mi összekerülünk ! Csillag esik föld reng s jön éve csodáknak ! No de azért irok neki is egy kártyát,hát ha feleszmél,hogy biz nem csak érdemes,kellemes,hanem illedelmes is volna legalább is szétnézni lefutni Panyolára.

Ugy belekerültem a swungba,hogy már is a betük végtelen során repülök.Hohó ! Állj ! Levegőben sohse jártam ! Földszintre kerültem s most itt a biztonságban,mit csak az anyaföld adhat szeretettel köszöntelek régi,hiv és igaz barátsággal,minden tenéked kedves s általam is szeretett hiveiddel és kedvesiddel

Panyolán,1935 julius hó 26-án.

Szarka Tódi
a panyolai pap.

N.B ! Fekete Lajos holdvilág arczu poéta sógorom is jő a nyáron családostól Budapestről hozzánk nyaralni. --- Más ! Nagy Józsi Sógor is várandós állapotban van hozzánk augusztus 4-ére,ha be nem csap,családostól.Titeket ez szabad jöveteletekben ne zavarjon.Ha nyulat teremtetta z Isten,bokrot is ád hozzá. "Minden bokor szállást ád a betyárnak" !

Szervusz még egysze Jánoskám ! Megbizás szerint mindent elintézz s erről engem idejébb értesits ! De mielőbb és gyorsan, még ha az Evkönyvet gyúrsdis! Szeretettel

K.m.f.

Szarka Tódi

Válaszmert 935 VIII/14-én

Szarka Boldizsár barátunk levele is mutatja, hogy a VI.-ik panyolai ásatás előkészítése igen kedvező mederben haladt előre. Kérelmezésemre megkaptam Streicher Andor mátészalkai alispán hivatalos értesítését is 100 P. inséges segély kiutalásáról (380-, 437- és 472/1935 DUsz. ü. i.-ok). Sajnos, Kozma György főispán ez évi látogatását a panyolai Zsaró-kertben igen bizonytalannak jelezte. 1935 VII. 31-én kelt levelét mellékelem:

183.L./1935.sz.

Nagyságos

DR. SŐREGI JÁNOS URNAK,
muzeumőr

DEBRECEN.

KOZMA GYÖRGY FŐISPÁN LEVELE.

Később, 1935 VIII. 28-iki levelében látogatását le is mondta, de az ásatás eredményéről értesítést kért (473/1935 DUsz.).

1935 VIII. 14.-én Szarka Boldizsárnak az ő VII. 26-án kelt hosszabb beszámolójára tréfás levelet írtam, melynek azonban nem maradt fogalmazványa. Erre kaptam tőle 1935 aug. 16-án kelt levelét, melyben levele évkönyvi leközlése ellen tiltakozik. Ha ezt megmerem tenni, egy Attila-

Szarka Boldizsár barátunk levele is mutatja, hogy a VII.-ik panyolai ásatás előkészitése igen kedvező mederben haladt előre. Körlmexésemre megkaptam Streicher Andor mátészalkai alispán hivatalos értesitését is 100 P. inséges segély kiutalásáról (380-437-és 472/1935 Dlsz. ü. i.-ok). Sajnos, Korma György főispán ez évi látogatását a panyolai Szaró-ügyben igen bizonytalannak jelezte. 1935 VII. 31-én kelt levelét mellékelem:

Szentes, 1935. julius 31-én.

183.L./1935.sz.

Kedves Barátom!

Julius 29-én kelt leveledre sajnálattal értesitelek, hogy a panyolai ásatások céljaira jelen poziciómban nem tudok már segitséget nyujtani. Mint főszolgabiró annakidején többet tehettem, mert megvolt a jogcimem, hogy az ügybe beleavatkozzam. Most ez nincs. Talán az alispánnal próbálkozhatnál.

Ha Panyolára mégy, légy szives ott tartózkodásod idejét nekem megirni. Nem nagyon remélem ugyan, hogy eljuthassak, de mégis megpróbálom.

Szivből üdvözöl igaz hived:

Nagyságos

DR. SŐREGI JÁNOS URNAK,

muzeumőr

Debrecen.

sirjabeli cojtával (= cölöp) vár reám. Furarosom Baranyi Károly dohány nélkül van, örömmel várja jöttömet. „Már is alja magát fogadásadra és vészmentes beszállításodra," - írja többek közt - „lovai a télen nem voltak emelősök", ami úgy értendő, hogy segitség nélkül feltudtak állani fektükből, de „a tengerije kapál atlan maradt" ellenben „Panyola az idén szilva, szilvórium és kevárt ól büdöslik", oly nagy a termés.

Hivatalos értesitéseimet 1935 VIII. 22-én küldöztem ki az összes illetékes hatóságoknak és elöljáróknak (437/1935 DHsz.). VIII. 25-én utazom el Debrecenből egy hétre, az intézmunkásokat aug. 27-re kértem. Bizonyos sátorbeli felszereléseket, mint pl. szalmazsákokat kitömés végett, Szarka Boldizsárnak szoktam előre elküldeni.

2. UTI ELŐKÉSZÜLETEK. — ÚTAZÁS PANYOLÁRA. — VIDÁM LAJOSNAPI MULATSÁGON. — LEKVÁRFŐZŐK A TÚR PARTJÁN. — SÁTORVERÉSEM A TISZAPARTON. —

AZ EREDETI GYORSÍRÁSOS ÁSATÁSI NAPLÓM MÁSOLATA.

Már évek óta tudom és érzem, hogy az én panyolai ásatásaimnak és országszerte elterjedt jó hírének talán csak egyetlen egy ember nem tud örülni, az én hivatali főnököm: Ecsedi István! Egyre súlyosbodó betegsége önző és féltékenységre hajlamos alaptermészetét annyira fokozta, hogy sokszor önuralmat gyakorolni megközelítőleg se tudott. Ezt kellett tapasztalnom 1935 VIII. 22.-én d.e. is, mikor tőle a VI.-ik panyolai ásatásra pénzt kértem, mindössze 80 pengőt. Rosszindulatú haragját a rábeszélés művészetével kellett megpuhítanom. Sokat kellett magyaráznom és sok gorombaságot kellett eltürnöm mig végre belátta, hogy szamárságot követett el, mikor nem tetszésének adott kifejezést s végül is megígérte hogy a kért összeget a gyarapítási fedezetből kiadja.

Ekkor végeztem el az adminisztrációs dolgokat. Irtam Streicher Andor alispánnak Mátészalkára, a gulácsi és nábrádi jegyzőknek, Kozma György főispánnak Szentesre, Györffy Istvánnak és Scherf Emilnek Budapestre, Szarka Boldizsárnak Panyolára, még az öreg Szőke Sándor kishalászmesternek is egy lapat Gulácsra. Jelentem, hogy aug. 25-én utazom Panyolára és aug. 26. ill. 27.-én kezdem meg a VI.-ik ásatást. Erre a napra az illetékesektől 8 inségmunkást kértem kirendelni egy hétre (437/1935 DUsz. ü. irat).

1935 VIII. 23-án reggel Ecsedi igazgatótól kértem a 80 pengő ásatási segély kiadását. Ecsedi jóvá akarván tenni tegnapi botlását, nagylelkűen 100 pengőt adott nyugtámra. Ecsedi tudott jó ember is lenni, egyik végletből könnyen esett át a másikba.

Én összeszedtem ásatási felszereléseimet és mivel 1935 VIII. 16–25-ig polgármesteri határozattal engedélyezett nyári szabadságom első részlete volt, családommal egész napra kimentem a nagyerdei strandfürdőbe. Aug. 24-én felszerelések és élelmi szer beszerzésével voltam elfoglalva, múzeumi hivatalomban is foglalatoskodtam, délután inkább a városban. Beszereztem a szükséges filmtekercseket, élelmiszert, hentesárut, toalettszereket, gyógyszert stb. Csomagjaimat múzeumunkból is a lakásomra vitettem.

A Sestina-üzletben felkerestem Rickl Antalt Zaltai: Debrecen vizei c. dolgozatának kinyomatása ügyében, melyet a Múzeumbarátok Köre vállalt. Mire az ásatásról visszatérek, kész lesz a nyomdai szedése is.

1935 VIII. 25-én, vasárnap reggel lakásomon mindent összepakolva taxival mentem ki a nagy állomásra a 11⁵⁸-as gyorsvonathoz. Csomagjaimat gyorsáruként vittem magammal. Mikor Nyíregyházán és Mátészalkán át Fehérgyarmatra megérkeztem, Baranyi Károly megrendelt fuvarosomat nem láttam sehol az állomáson. Csomagjaimat lerakattam az épület eresze alá és kimenve az állomás megetti udvarra, szétnéztem: Károly sehol!

Valóban kezdtem mérgelődni: talán valami baja történt? Avagy a levelemet nem kapták meg?

Megunva a várakozást, egy szánalmasan kinéző zsidó bérkocsistól kezdtem érdeklődni, aki egy rettenetesen dagadt térdű gebével és egy szörnyű, elha-

nyagott fiakkerrel az udvarszélén, a fák árnyékában állott. Nem is az ő kocsijára vágytam, hanem inkább autó után érdeklődtem. De szerencsére úgy történt, ahogy gondoltam: az én Károlyom megkésve robogott két táltosával az állomás felé. Már messziről pislogott.....

— Hej, Károly, a kutyateremtésit — kiáltottam felé nagy hangon — hát igy kell éngem várni?!

Szidtam érdem szerint, mire elmondta, hogy a lovak Tarpán jártak ma, csak 2 óra után tudott onnan elindulni. Túl sokat nem is késhetett, mert találkozott az állomásról szembejövő kocsikkal. Aztán a gyarmati főutcát is most rakják ki kockakövekkel, nem lehet vajta járni, mellék utcákra kell kerülni.

Valóban mi is kerembókálva mentünk végig a mezővároskán Pányola felé. Mihelyt a mezőbe értünk, megállást rendeltem és leszállva a szekérről, az utszéli árokmentén mezei virágokat szedtem a kalapomhoz.

Károly ebből a jóhangulat fennállására következtetett és a szekérrel együtt elindult beszélgetésünk is. Kezdte azzal, hogy mi minden történt velük az elmúlt télen. Jolán leánya veszett kutya nyálába lépett. Az asszony a kutyát a mezőről haza vezette, de mindaketten rettenetesen betegek lettek, egy szamosszegi ember gyógyitotta meg őket olyan titkos szerekkel, melyeket senkinek a világon el nem árul.

Aztán elbeszélte, hogy a télen a háza majd leégett. Ugyanis a kemence tetején egy üveg benzin állott. A kemencében pozdorjával tüzeltek és valahogy a benzines üveg felrobbant. Belső tüz támadt. Károly vizet, Jolán egy rocska tejet öntött az égő benzinre. A pap még a harangot is kongatta. Az összecsődült nép a tüzet eloltotta, a tetőre nem terjedt, még a náderesbe se kapott a láng, a pitvarban elfojtották. Kár volt a falut kongatással félrevezetni!

Különben Károly azért tart olyan sok benzint a háznál, mert nem csak az önggyújtóba kell, hanem a lova lábát is azzal kenegeti, dörzsölgeti, mert „akkor nem ernyed el az ina."

Károlynak igen sikány medragostora miatt nemtetszésemnek adtam kifejezést. Restellette is és hogy mentse magát, elmondta, hogy volt neki szíjostora is, de elloptak. De persze ez nem igaz.

Aztán eldicsekedett, hogy sok a faluban a szilva. Neki is bőven van. Ha a kvászt eladja, a „rudast", amelyik gyenge „lú", ki fogja cserélni. Erre az elgondolásra úgy felcsillant a szeme, hogy mentem rágyújtott abból a paki finom törökpipadohányból, melyet Debrecenből hoztam neki. Nagyon izlett a vén bagósnak, Panyolájig legalább kétszer rátöltött.

Igaz, nem siettünk. Nábrádig lépésben, aztán kissé gyorsabb tempóban haladtunk. Bele telt két óra, mire a panyolai parókia udvarára befordultunk.

Bódi bátyám és családi körében összegyült vendégsereg, Nagy Józsi ny. rendőrfőtanácsos feleségével és leányával, Fekete dajos miniszterelnökségi fogalmazó, Költő ugyancsak nejével, fiával és kis leányával nagy szeretettel fogadtak. A vadászölés filagóriában félbemaradt a kaláberjátszma, az ebédlőbe húzódtunk az asszonyok köré, vidám beszélgetésbe merülve. Én szolgáltattam a debreceni híreket, Bódi bátyánk tájékoztatott az ásatási lehetőségekről, különben örvendezve nyugtázták, hogy Gál Lajos nyug. tanító nevestélyére vagyunk valamennyien meghívva, vacsorára oda megyünk.

Mikor ennek eljött az ideje, a vendégsereggel kellett nekem is tartanom. A szokásos magyar zaj, kiabálás, nagyevés-ivás, cigány muzsika, tánc és dalolás! Ebből állott az egész éjszaka. Mindenki megtalálja a

maga partnerét. Én itt ismerkedtem meg Vadon Béla derecskei ref. lelkipántorral és feleségével, a kivel sok mindenről elbeszélgettem. Tőle hallottam, hogy Kerentes y Gyula 1907-ben Gulácson (Bereg m.) nőstény hódot lőtt. Beregszászba egy tanárnak vitték be, de valamiképpen a szekérről ellopták. Pikkelyes farkáról biztonsággal megállapitották hódvattát. Azt is lehetett látni, hogy szoptatott, tehát fiai maradtak és párjának is kellett lennie.

Vadon lelkésztől hallottam, hogy Tarpán a gólyát gagó-nak nevezik és ez a libakivás:

— Őkém öke bizsa (bizsám, bizsukám)!

Aztán elmondta, hogy mit jelent az, hogy „a darvasiak hazafeküdtek". Ugyanis egyszer a darvasiak nagy hidegben tartottak hazafelé. Erős szél fújt, fáztak annyira, hogy végül is az országúton kerentbe egymás mellé feküdtek. A szél Darvas felé fújt. Annak volt jó helye, aki társának az enyhelyébe feküdt, azért a leghátolsó mindig előre szökött. Így aztán egyszer csak haza érkeztek Darvasra.

Dobánhátu liba az, amelyiknek fekete a háta.

Zomok kiegyó Vadon szerint nincs, az csak csőszfogás éppen úgy, mint az, hogy muszka van a kukoricában! Ezeket a csőszök találják ki, hogy a dézsmálásra vágyó emberek féljenek tőle.

Kisújszálláson szokásban van a bolygóharangozás. Ez hajnal előtt 2 órakor történik, hogy a mezőn jószágot legeltető kiskocsisok a jószággal induljanak lassan haza. A kiskocsisok éjjel vagy tüzet raknak és a köré feküsznek; de ha tüzelőanyag nincs, akkor lehetőleg a szántásra

feküsznek le, nem a legelőre. A szántás mindig melegebb, a rét vagy a legelő hűvös, nyirkos.

A gulácsiakat azzal gunyolják incselkedőn, hogy ők egyszer ráharangoztak a vászonra. Ez még akkor történt, amikor csak kistöltés, nyúlgát védte a falut a Tisza áradásai ellen. Ugyanis egy gulácsi asszony a fehérítés végett kiteregetett vásznait a kistöltésre fektette fel hosszában. A harangozó a templomtornyából azt hitte, hogy víz csillag a kistöltés felett és félreverte a harangot, „kongatott", hogy „jön az árvíz!" Így harangoztak rá Gulácson a vászonra!

Vadon tiszteletes megvallatása után Fekete Lajos költővel beszélgettem hosszasabban, le s fel sétálva az udvaron a csillagos nyári éjszakában. Nagyon megértettük egymást, sok mindenről szó esett, lehetőleg a szépirodalom berkeiben. Benn a fiatalság éjfél után örökösen táncolt, az inkább borozó férfiak kiültek a tornácra és nótáztak, Nagy Jóssi bátyánk - more patrio - dikciózott. „Rendőr-királynak" titulálták, Gál Lajos, az ünnepelt házigazda „lehvár-király"-címet kapott, mert neki termett Panyolán a legtöbb „nem tudom szilvája", viszont a papot bő széna-termése miatt „szénakirály"-nak neverték. Fekete Lajos nem is lehetett más, csak „költőkirály". Nagy Jóssi bátyánk nem csak szónokolt, hanem fiatalosan táncolt is. Jó magam csak Ella szépasszonyt, a papnét és Gál Lajosnét táncoltattam meg, csendesebb ütemben figyelemmel termetesebb voltukra. De Somogyi Zsiga, a nábrádi főjegyző, aki még nőtlen ember, egyenesen a heves fiatalság köst érezte jól magát, még a friss csárdást is ugyan cifrázta.

Háromszor is felkészültünk a haramenésre, de csak világos hajnalon hagytuk magunk helyébe a borszagú,

füstös, poros levegőt, meg a nagy csendességet....
Részemre a parókia előkertjében, a diványon készítettek fekvőhelyet.

Aug. 26-án, hétfőn reggel 1/2 8 óra felé ébredtem fel. Mint szenvedélyes könyvgyűjtő mindig szeretem a mások könyvtárát is nézegetni. A Bódi bátyám több száz-kötetes könyvtárában találtam egy olyan Móricz Pál-könyvet, melyet eddig nem láttam, ez a „Magyar föld urai. Szeged 1898" c. regény. Mikor ezt az örömömet a házi gazdának említettem, nekem ajándékozta Móricz Pál, II. Rákóczi Ferenc fejedelem története I-II. 1926 c. füzetét (Sylveszter-kiadás), melyből neki több példánya volt, az én gyűjteményemből pedig még hiányzott.

A többiek még az átmulatott éjszaka fáradalmait pihenték, de mi Bódi bátyámmal a tegnap megbeszélt terv szerint jártunk el. A 8 órára megrendelt tőzsfuvarosom, Károly, szekerére felpakolta az összes csomagokat, a kitömött szalmazsákot és azokat kivitte a Zsaró-kertbe, mi pedig kettesben reggeli után kikocsiztunk a turpasti lakvárfőzés megtekintésére.

Itt Panyola vidékén, a Tisza-Szamos szögben nem a Bereneci szilvát termelik, hanem egy apróbb szemű, gömbölyű, kék szilvafajt, melynek a neve „Nem tudom szilva". Ez nem csattogzik ki, mint a Bereneci és a legjobb lekvárt szolgáltatja. Panyola boldog, mert ilyen szilvatermés, mint az idei 1935-ös, már nagyon régen volt!

Kifelé haladva a Zsaró-kert irányába, kocsinkról is láttuk mindenfelé a kertek szélén a nagy vesszőkosarakat, melyekbe a lerázott, levert

évett szilvát gyüjtik össze és szállitják a tűz partján felállitott lekvárfőző-telepre, hová magunk is igyekeztünk.

Ilyet még életemben nem láttam és ilyenről nem is olvastam! Valóságos kis gyártelep ez a szabad ég alatt! Főleg fiatal emberek, asszonyok, lányok, fiúk a munkásai. Fiatal gyermek koromban, mikor még elemi iskolás voltam és az őszi időt szülőfalumban tölthettem, mindig boldog napom volt a lekvárfőzés egy rézüstben, gyékénysátor alatt, gödörben formált földkatlanban, az üst felé szerelt kavaró szerkezettel! Ehhez elegendő volt 2 ember jelenléte. Igaz, minket gyerekeket vattal se lehetett volna a sátor alól elzavarni; segitettünk a kavarásban, a tűzrakásnál. Ehhez képest a panyolaiak lekvárfőzése valóságos nagy üzem volt! Az egész munkamenetről készitettem is nyolc fénykép-felvételt. Kisérő napom és az értelmes munkások mindent megmagyarázták, ami iránt érdeklődtem.

Több irányból, főleg tehenes szekerek cammogtak a telep mérlegéhez. A szilvával telt kosarakat itt lemázsálták, tulajdonosa nevét feljegyezték és a

Tűzből gémes szerkezettel meritett vízzel előbb tisztára mosták s aztán a kádakba vagy a nagy deszkatartályokba öntötték. Ezután következett a magvalás. A katlanokban félig főtt

szilvát lyukacsos pléhfenekü edényekbe öntik, kavarással átpasszirozzák, hogy csak a puszta mag marad benne. Akkor a magtalan szilvahúst öregre megfőzik állandó kavarással és utána a kész lekvárt deszka ládákba helyezik. Egy ilyen ládába átlag 70 kiló lekvár fér. Azoknak a lányoknak, asszonyoknak, akik ezt a munkát végzik, a kezök, lábok csupa merő lekvár, még a ruhájuk is. 2-3 legény tüzelőt aprit állandóan.

A tárolásra szolgáló deszka tartályok és kádak a szabad ég alatt vannak, de a katlanok felett, melyekben a lekvárt főzik, hatalmas, oszlopokra helyezett, kátrány papirral tákart deszka féltető áll. Itt vannak elhelyezve a lekvárral telitett ládák is, míg a magvaló üstök a kavaró rudakkal már nem esnek a tető alá; amint

azt képeink is mutatják. A következő, túloldali két felvétel ujabb részleteket tüntet fel a

lekvárfőző telepről, mely a pannyolaiknak tekintélyes jövedelmet hoz, ugyanúgy az élelmes felvá-

sárlóknak is.

A lekvárfőzőtelepről tovább kocsiztunk a Zsarókert felé. Mikor a töltés tetejére érve kutatásom gyönyörű ligetje elémbetárult, a viszontlátás örömének boldog élménye telitette meg lelkemet! Minden fa, minden bokor, az egész tiszaitáj mint régi ismerőseim mosolyogtak felém.....! Kocsink a parti Szilfák csoportjánál állott meg és hogy érkezésem ünnepélyes legyen.... egyszer csak Szőke bácsi állott előttem csillagó kék szemeivel és az egész Táj nevében elmondta egyszerű üdvözlő szavait.... Szótlanúl magamhoz öleltem a hűséges munkatársamat.....

Rövid beszélgetés, kérdezősködés után megszemléltem ásatásom színhelyét. A meredek part alig változott, a cölöpök a régiek, csupán a víz árja a nyesett földfalakat kissé beboltozta, így a föld lépcsőnek csak a felső része maradt meg.

Szőke bácsi kérelmemre csolnakát ezuttal is elhozta, melyre azért is nagy szükségem volt, mert sátoromat a Tűrtői palajon kívántam felütni. Az áthurcolkodást a jobb partra mindjárt meg is kezdtük. Baranyi Károly segitett az öreg Szőkének

a kitömött szalmazsák és a csomagok kecipelésénél. Kétszeri átevezés után búcsút vettem Bódi bátyámtól és magam is átkeltem a palajra.

A parti füzes alján, egy kis homok teraszon igen szép helyet választottam ki a sátor számára fiatal nyárfacsemeték, kenderfűz- és keskefűzbokrok között, aztán rettenetes melegben hozzáfogtunk a kicsomagoláshoz és a sátorveréshez. Mindössze egy úszóhadrág volt rajtam, mégis úgy izzadtam, mint a kacsa.

Jól sikerült sátorverés után megfürödtem a Tiszában. Egy esztendeig vágytam erre a pillanatra, hogy belemerülhessek az én imádott folyóm lágy, meleg hullámaiba, melynél nagyobb élvezet számomra nincs ár és díj alatt! Kivált ha még utána az árnyas fűzesben szalonnasütés következik, még hozzá olyan, amelyet egy pohár barackpálinka szokott megelőzni! Azt pedig mondanom se kell, hogy borocska nélkül az ilyen ősmagyar étkezés el sem képzelhető számunkra! Ebben az öreg Szőke velem teljesen egyetért.

Ebéd után asztalt állítottunk fel, Szőke megcsinálta a maga hálóhelyét, a feleresztt s aztán tűzifa után nézett. Kijött a fiatal Szőke Sándor is, aki elment a törőpart alá horgászni. A süllőhorogra apró keszegeket kóstak fogni.

Délután 4 óra tájban kb. 20 darabból álló Gyurgyalag-csapat vonult magasan Apáti felé. A Felsőtiszai tájak pocsise nélkülöz nagyon megcsappanna! Tegnap este Tamyala felett Varjucsapat húzott. Ilyen korán máshol a varjak csapatos járását nem tapasztaltam.

Amint sátorom előtt ülve néztem az öreg Szőke tevékenykedését, észrevettem, hogy egy kis sárga Rablódarázs (+) megszúrt egy éjjeli lepke-félét. Vagy 10 percig vergődött előttem a földön s aztán kimúlt. Szőke már nem egyszer látott ehhez hasonló műveletet és szerinte a darázs áldozatát meg is szokta enni. Lehet, hogy ezuttal miattunk nem jött a darázs falatozni.

A fiatal Szőke Sándor horoggal 14 kis Keszegett és egy Csikat fogott. Ezt a Csikat a halászok bizonyára a Harcsának hozták a Tiszára. Érdekes, hogy Szőkéék a Csikat elengedték, de az egy kicsit tovább úszva a sekély vízben megállott, moccanni se mert. Mikor iszapot hajintottam rá, akkor se mozdult, félt. Akkor Szőke egy horoggal piszkálta fel, mire vagy 2 méterrel tovább úszott. Szőke szerint a Harcsa vagy a Süllő fogja megenni, fél szegénykе....!

Este felé a két Szőke, apa a fiával, elment Süllőhalászatra, én pedig ismét megfürödtem és a tűz mellett vacsoráztam. Boldog voltam a gyönyörűségtől, melyet nekem az alkonyatban a Tiszapart nyújtott sóhajtozó színeivel titokzatos hangjaival és a folyó víz sajátságos tiszta illatával....

Egyszercsak arra lettem figyelmes, hogy a tűz körül apró bogarak repkednek, egyre sokasodtak sőt hemzsegtek a tűzfény udvarában.... sok egyenesen belerepült a tűzhalálba.... Egyet elkapva, láttam, hogy az általam jól ismert Tiszavirágnak (Kérész) egyik törpefaja kereste fel tavaim tűzhelyét. Bizonyára a világító tűz csalta ki őket a folyóról. A felsőtiszai halászok, kérészek Fattyú kérészeknek nevezik. Az öreg Szőke

(+) Kecskedarázs (Vespa vulgaris).

is jól ismeri. Így augusztus vége felé szokott járni a Tiszán. Mindezt elbeszélte nekem, mikor a süllőhorgok kirakása után vissatértek. Mindkettőjüknek vacsorát adtam.

A Kérészről beszélgetve, szóbakerültek a fűzfákon élősködő bogarak is. Az öreg Szőke elmondta idevonatkozó tapasztalatait. Szerinte azelőtt a „Nyálkabogár" lepte el a fűzeket, most a „Veres bogár" élősködik rajtok.+ Feltűnően sok a Kecskedarázs és a Szúnyog is. A rengeteg repkedő, mozgó bogárságtól valósággal zsong a fűzes! Ha az ember hallgatózik a táj nagy csendességében, ez a sajátságos, érdekes zsongó dongás egybefolyó zenévé válik.....

Az este folyamán két érdekes megfigyelést tettem. Az alacsony vízállású Tisza nagyon lassan folyik, alig mozog, a palaj mentén pedig valósággal áll a víz. Az ilyen lassú mozgású vízben az úszás olyan nehéz, mint az állóvízben.

Mikor a halászok még nem tértek vissza, a fűzesből a csapáson egy Mezei nyúl barkácsolt sátorom felé, azonban tőlem és a fehér sátortól megijedt, visszaloholt a fűzesbe.

A mai napon építő fáért 0·50 P-t fizettem.

Hamar lefeküdtem, mert a mai nap sok mozgással, munkával járt, elfáradtam. Mire az öreg Szőke jó éjszakát kívánt, már jóformán aludtam is, pedig egy kicsit bosszantott, hogy az a szegény Nyúl miattam nem tudta szomját oltani.

+ A magyar nép a Fűzbogárt nevezi Nyálkabogárnak, mert ennek nősténye megtermékenyitett petéit enyvszerű anyaggal ragasztja a fűzlevelekre. „Veres bogár" alatt pedig a Fűzbogárhoz hasonló „Nyárfabogárt" kell értenünk, mert ennek a szárnyfedői veresszínűek. Szőke megfigyelései kifogástalanak.

3. AZ ÁSATÁS MEGKEZDÉSE 1935 AUG. 27.-ÉN. REGGEL A SÜLLŐHALÁSZAT FÉNYKÉPEZÉSE.— HEVES ÉJJELI ORKÁN.—

Az elmúlt éjjel erős csattogásra-villámlásra ébredtem fel. Jánd falu felől zápor eső mohogása hallatszott, de itt felettünk csak kevés eső hullott. Kiszóltam azért az öreg Szőkének a félcresz alá és kiadtam neki az esernyőmet, melyet ásatásokra magammal szoktam hozni.

1/2 5 órakor ébredtem fel. Örültem az eksendesedett hajnalnak. Szőke bácsi a fiával csolnakra szállt és eleveztek a rév felé a <u>süllőhorgok</u> felszedésére.

Én kis asztalomnál borotválkoztam s utána megfürödtem. A víz a hajnali levegőben valami kitünő volt! Alaposan leszoppanoztam magamat.

Éppen a fogamat pucoltam, mikor halászaim már jöttek visszafelé csolnakukkal. Az öreg kishalászmester már messziről mosolygott, felemelte zsákmányát, egy szép süllőt. Rendkivül megörültem neki, amint a Hajnal fényében megcsillant leendő finom ebédünk!

Már tegnap megbeszéltük, hogy ma reggel, még munkásaim érkezése előtt és kedvező idő esetén a <u>süllőhorgászat</u>-at részleteiben lefényképezem, mind az új horgok kirakását, mind a kinnlevők felszedését.

Egy kis pálinkás falatozás után hamarosan elkészültünk és hárman csolnakba szállottunk. Átevezünk a balpartra a törőpart alá,

ad 32. oldal.

SZARKA BOLDIZSÁR
REF. LELKÉSZ
PANYOLA. SZATMÁRM.

Kedves János!

Baj van! Munkást nem lehet kapni, szilvaszedés-verés, lelkvárfőzés lekőt mindenkit. Az este kisbíró járta, senkit sem kapott, csak Szaniszló Pista, ki eddig a mérnökkel járt és járhat igérte félig-meddig eljövetelét jó napszámért. Az este volt is nálam ez ügyben. Igérni nem igértem semmit Napszámot emelni kell. Legjobb lesz Gulácsról keriteni. Pista de Sza-

SZARKA BOLDIZSÁR PANYOLAI LELKÉSZ
LEVELE 1935 AUG. 27-ÉN
REGGEL.

ad 32. oldal.

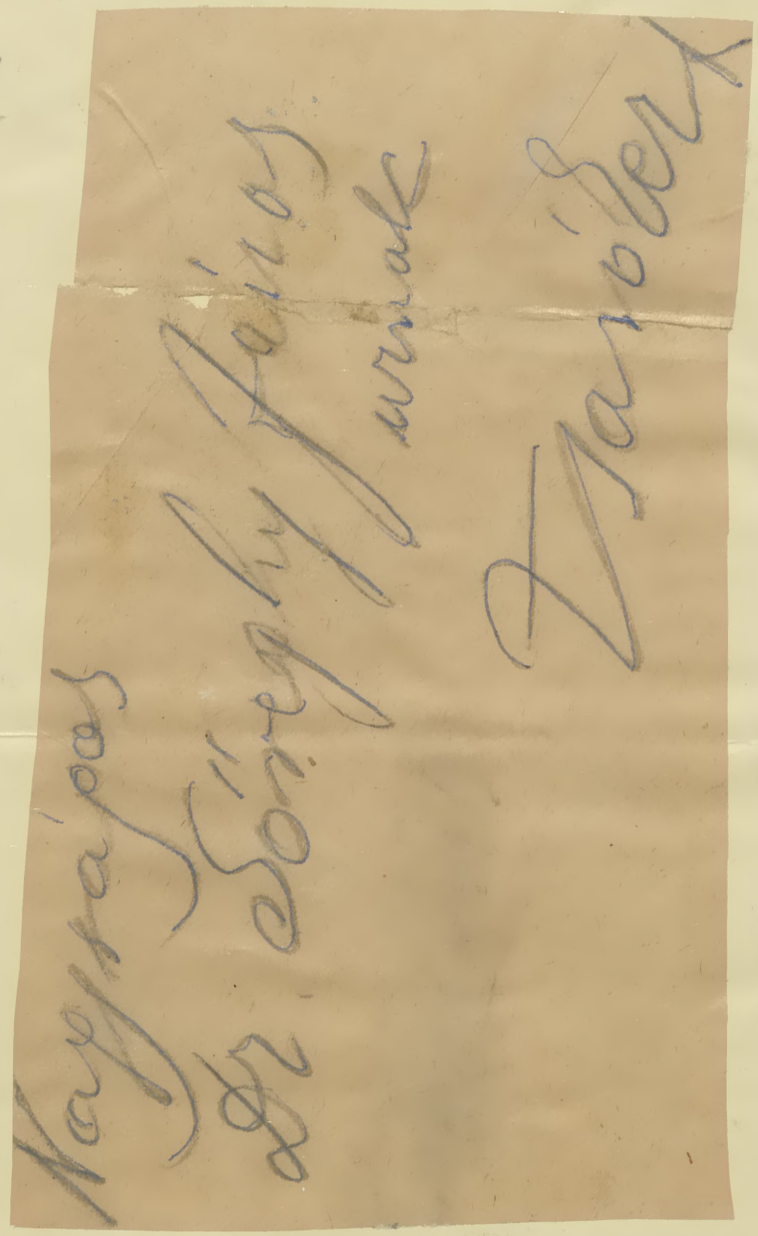

miszlónak a napszám javitásának reményében azt mondtam okvetlen menjen ki. Biztosan összefértéke dologban.

Józnék ma déli vonattal mennek.

Szervusz

Bódi

A tarka hári pokróczot légy jó küldd haza!

Nagyságos
Dr. Szörényi János
urnak
Vasárhely

SZARKA BOLDIZSÁR PANYOLAI LELKÉSZ
LEVELE 1935 AUG. 27-ÉN
REGGEL.

a palánkeröditmény lelőhelyétől kissé feljebb. Én kiszállottam fényképező gépemmel és a süllő halászat különböző fázisait levettem a partról. A lefelé ereszkedő csolnakot követtem.

Pontosan megfigyeltem és fényképeztem, hogy szúrja le az öreg Szőke a horogrúdat a parttöbe, hogy tolja el a csolnakot evezővel a parttól és hogy ereszti az ólmos horgot a vizbe a rászerelt kis halacskával. Közben a fiatal Szőke kormány rudjával helyes irányban tartja a csolnakot s aztán engedi lefelé a kihelyezett süllőhorogrudhoz. Ez volt a kirakás, s következett a felszedés. Fényképeztem, hogy húzza ki a mester a horogrudat; a rudról leveszi a zsinórt és szedi felfelé; ha észre veszi, hogy a horgon hal van, kezébe veszi a merettyűt és alámeriti a vizfelszín közelébe húzott süllőnek s ezzel emeli ki a vizből; akkor a kopoltyu nyilásán bedugja az ujját a hal torkába, melyből a beakadt horgot a száján át kitolja; utána a süllőt belöki a csolnak fenekébe.

Összesen 9 felvételt készitettem. Közben cserélnem is kellett a filmtekercset, ami a Szőke bácsi kék kötőjének az árnyékában történt. Felvételeimet a 33, 34. oldalakon mellékelem.

Mire visszatértünk sátortanyánkhoz, panyolai munkásaim is megérkeztek, egyelőre csak négyen. A két Szőkével hatan voltak. Szarka Boldizsár lelkéz barátomtól levelet is hoztak, melyben az áll, hogy szilva szedés és lekvárfőzés miatt alig lehet munkást kapni. Napszámemeléssel lehetne boldogulni. A levelet eredetiben ide mellékelem:

Ez a levél VIII. 26-án iródott. A 4 munkás érkezése megnyugtatott.

SÜLLŐHORGÁSZAT.

A SZERZŐ FELVÉTELEI.

1. A horogrúd kihelyezése.

2. Az álmos horogzsinór vízbeeresztése.

3. A csolnak eltolása a parttól.

4. A rúd kihúzása után a horogzsinór felszedése.

SÜLLŐHORGÁSZAT
A SZERZŐ FELVÉTELEI.

5. A horogrúd kihúzása.

6. A felhúzott hal alá merettyűt merít.

9. A horog kiszedése a hal torkából.

7. A merettyűt a hallal a csónakba emeli.

8. Másfélkilós süllő a merettyűben.

Munkásaim voltak Szanisló István, Máté Károly, Kiss István, Tisza Árpád Panyolárál, ifj. Szőke Sándor Gulácsról. Id. Szőke Sándor sátortanyám gondozója, éjjel-nappali őre, tüzelő és halbeszerző s egyuttal szakácsom is, aki ezért a földmunkától felmentést kap minden alkalommal. Mint csolnak tulajdonos, ő a révészünk is.

A feltárási földmunkát 7 órakor kezdtük meg. Két munkással a Kis Túr torkolatában csolnak-lejárót készittettem, három munkással pedig hozzáfogtam az áradások által erősen alábbvaltozott, eresztes partélek lenyeséséhez. Előzetesen ki kellett vágatnom két behajló szilfát is. Feldarabolva hátul összerakattam őket. Aztán a partél homlokában kimértem egy másfélméter széles sávot és hátsó árkolással omlasztottuk alá a kiálló eresztdarabokat. A hatalmas földtömegek iszonyú robajjal zuhantak alá. Egy tavaly kiásott és helyén hagyott alacsony cölöpöt kivájtak a helyéből, mely négyélüre volt hegyezve.

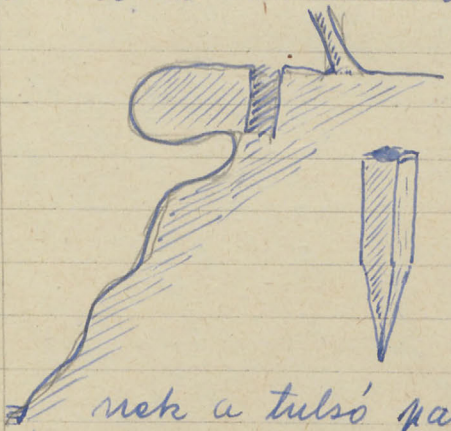

Két emberrel tüzifát is vágattam és csolnakon átküldtem Szőkének a tulsó partra, aki egy kissé korán hozzá fogott a sülló nyárson való sütéséhez. A paprikát azonban nem találta sehol, már pedig a nyárson sülő halra elmaradhatatlan. Kiáltására kénytelen voltam átevezni és megkeresni. Szőke a szépen megpucolt és két oldalt bevagdalt süllőt paprikás sóval meghintette és fenolén a parázs mellé türte. Mivel a hal elég nagy volt, Szőke a halat ágas nyársra húrta, hogy a körér haltest sütés közben a nyárson meg ne forduljon. Mikor a nyársat dugta a halba, ujjával az ágat

lenyomta.

Vinatértem a munkához. Onnan is jól láttam, hogy a Süllő hamar megsült a jó paprásnál és az öreg mester tiszta papírral betakarta.

A part lenyesés át emberrel is szépen előre haladt, mert a part bebaltozott volta a szakadást nagyban elősegítette. A tavaly meghagyott terasz a parttóben a mostani lenyesésnél kb. 1 m.-rel fog kiszélesedni. A tavalyi földlejövő megmaradt három felső hápcsóját is levágattam mert alatta újabb rételetek előkerülését gyanúsítottam.

A tiszai táj gyönyörű, nem tudok betelni szemléletével! A vízállás nagyon alacsony. A víz szép zöldes fényű és tiszta!

Átellenben egy gulácsi asszony és egy lány csobolyóval jöttek vizért a partoldalhoz. A megmerített faedényt kettőn vitték el.

Balkéz felé, a Piros Gábor révészkunyhója mellett egy gémes szerkezetű vízmerítő alkalmány látszik, amilyet a lebvárfőző telepen is fotografáltam. A hídas egy rakás emberrel, szekérrel éppen most halad a Nagyszeg felé. Ott a partoldalak ma kezdik meg a lebvárfőzést.

Itt közelemben, a Zsarókertben is folyik a szilvaszedés. Egy suhanc fenn a fán rázogatja a gallyakat, egy férfi a földről rúddal verdesi. A fa alatt gyermekek, asszonyok, öregek szedegetik a lehullott gyümölcsöt. Azt mondják munkásaim, hogy egy közepes kisfa is megadhat 100 kg. szilvát, melynek 8-9 pengő az ára.

Hírneves fővárosom, Baranyi Károly már régen eladta szilvatermését 9-ért 5 pengő-jével. Bosszankodik is miatta, mert legalább 30 pengő versenye lenne, ha az egész termést leszáll-

taná. Csak a jó előre felvett élőségnek megfelelő mennyiséget fogja átadni, többet egy szemet se! Azzal biztatja magát, hogy nincs mit venni rajta!

Itt munkásaim között is van egy nevezetes személyiség, a 18 éves Kiss Pista. Ez a legény, ha megszomjazik, lemegy a kutba és a markával iszik. Különösen a beton kútakba szeret leereszkedni. Az ilyesmit azonban látni kellene!

Elérkezvén az ebédidő, előbb a patakon kedvemre megfürödtem és csak aztán hívódtam be sátortanyámon túl a parti füzesbe, a nyárson sült hal elfogyasztására. Amint a nyárspástól kérbevett hal farka hegyéről az első falatot beszíptem, éreztem, hogy hideg és állott, mint a tegnap sült krumpli másnap.

Az öreg Szőke restellte a dolgot, a fia ellenben azt javasolta, hogy szalonnával kell rá csapoztatni és a tűz mellett felmelegíteni. Mikor az öreg mester ezt megcselekedte, a sülő kitűnő ízletessé vált. Igaz, helyettünk elébe egy kis barackpálinkát, rá meg ásványvizes bort ittunk. Aki ilyen ebédet még sohasem fogyasztott, az talán nem is tudja, mi az: jó ízűen, jó étvággyal enni?!

Ebéd után a rettenetes kemény földben folytattuk a part forde lenyesését. Munkásaim a kemény munkában eléggé megszenvedtek. Néhányszor csendes eső is hullott reánk, de ez a munkát alig zavarta meg.

Munka közben csolnakon átmentem sátoromhoz, hogy összeszedjem az üres üvegeket. Egy levelet is írtam a panyolai papnak szükséglet-cikkeimről a holnapi napra. Még be se fejeztem, mikor a túloldali magas parton feltűnt Bódi bátyánk alakja.

Befejeztem azért, hogy kézből átadjam neki és menten átevezetem a munkahelyre. Mivel d. u. 5 óra volt már, a munkát befejeztük. Meg voltam elégedve az eredménnyel, mert 21 lépés szélességben csaknem a cölöpökig nyestük le a partot.

A kocsival kijött Szarka Boldizsárné is. A drága, jószívű asszony egy kosárban hozott nekem almát, zöld paprikát, hagymát, kenyeret, sonkát, paprikás szalonnát, 1 liter tejes kávét és a Hangya Szövetkezetből az én számlámra 1 liter bort is.

A gyepre fektetett és a felsorolt jófélékkel megterített pokrócot körülülve, falatozva-iddogálva kellemesen elbeszélgettünk. Megírt levelemet, mivel a napszámbér megállapítása végett a faluzi bíróval és Somogyi Zsigmond főjegyzővel is tárgyalni kellett, átadtam Bódi bátyámnak, aki azt később eljárása rávezetésével nekem visszaadta. Így lehetséges az idecsatolása:

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS DÉRÍ-MÚZEUMA.

TELEFON: 11-98.

..... Dm. sz.

Nagytisz.

Szarka Boldizsár

ref. lelkén ur.

Somogyinak főjegyzőnek

istam 935 VIII 31.

Panyola

LEVELEM A PANYOLAI PAPHOZ A ZSARÓ-KERTBŐL
1935 VIII. 27.-ÉN.

Zsaróhert.

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS
DÉRI MÚZEUMA.
TELEFON 11-98.

Debrecen, 1935 aug. 27.
d. u. 5 óra

.....Dm. sz.

Kedves Bódi Bátyám!

Köszönöm leveledet. Sajnálom, hogy tegnap d. u. Jóssi bátyánktól és családjától nem bucsuzhattam el.

Az embereknek azt a legmagasabb napszámot fizetem, amit a falu vezetősége engedélyez, 1·20–1·40 közt, ha tetszik. Beszéld meg a Biró urral és a Somogyi főjegyző urral. Talán 1·30 elég lenne.

Visszaküldöm a pokrócat és a vásonlepedőt. Utóbbit én is hoztam.

Szanuló hozzon 1 liter bort a Hangpától számlámra. Ehhez üveget küldök. Hozzon továbbá 1 l. artézi vizet. Ehhez adj kérlek 1 üveget kölcsön, mert az enyém még a másik nem üres. Továbbá a Hangya adjon számlámra egy 8-as pakli dohányt és 1 papírt. Írják fel s majd egyszerre fizetem. Légy rajta, hogy jó bort kapjak.

Még 2 v. 3 munkás kell. Teljesen elég lesz. Most öten vannak.

Kitanó fürdés esik. Pompás itt a palajon. Ha Somogyi a 100 P-t megkapta, vagy vedd magadhoz, vagy tartsa ő magánál. Csak kombatra a fizetés. Mikor jön tök ki? Nor legyen Pangolán. Kérések üdvözlet János

Beszélgetésünk a jó hangulat és vidám derültség jegyében folyt le. Közelünkbe telepedett le Jóssi, a pap, sok hájjal megkent öreg kocsisa is, ki beszédtémáinkhoz humoros adatokkal szolgált. Kitörő kacagásunkat a Pürtöi palaj fűzese is visszhangosta, mikor elmondtam, hogy ma délben Máte Károly munkásom a „kolompér"-szót „brutiális"-nak bélyegezte.

Legtöbb szó esett az én középkori pogány fuvarosomról, Baranyi Károlyról, aki „éve is hason eszik", akinek „van födje, de nem gondozza", azért „ő a saját maga szegénye." Állitólag a kertjében van egy gödör, mely minden hetedik esztendőben „lángot lök."

Károly szegény ember, de a „jánya azér' kitartja magát." Egy izben egy fiú járt körülte komoly szándékkal, de Jolán azt mondta rá: „szegény a?!"

Ha valami halaszthatatlan házi vagy mezei munkát kellene elvégezni, Károly előre dülve nyöszörög, nyög, panaszkodik: „jaj, de farzsábos vagyok" és Janka, hűséges élettársa elhiszi neki..... mert hiszen ökelme se jobb a Deákné vásznánál! Azt mondják, hogy hadi lábon áll a tisztasággal, aminek lustasága az oka. Ha a főzéshez egy vedér vizre van szüksége, nem szivesen merit a gémes kútból, hanem a vályú állott vizét viszi be a konyhába.

Ha Károly a lovát itatja, csak kiengedi a két táltost az ólból „mint az Isten a legyet."

Hanem a Károly tunyasága nem régen az egész falu szájára került, mikor a háza gondatlanságból majdnem hamuvá lett! Ugyanis az asszony száraztésztát főzött pozdorja tűznél, mely tudvalevőleg nagy lánggal szokott égni. Mikor a „fazokot" leemelték a masináról, hogy a vizét leszűrjék, a pozdorja lángja kicsapott a kerek

nyiláson, melytől a közeli falipolcon álló benzines üveg felrobbant és szétfreccsent a pitvarban, mely lángba borult.

Tanka asszony felkiabálta a szomszédokat, Károly vizet hozott a kútról, Jolán, aki épen fejt, egy rocska tejjel szaladt be és azzal próbálta oltani a lángot, majd toposta is. Piros Menyus a harangozó pedig „kongatott", az az félre verte a harangot. De mire a falu népe odaszaladt, a veszedelem elmúlt, mert a lángok nem csaptak ki az ereszaljig.

Az alkonyat közeledtére vendégeim hazakocsiztak, én a palajon fürödtem, aztán vacsoráztunk az ajándékul kapott finom elemózsiákból.

Már falatozás közben kezdett mindenfelől dörögni. Három helyen is villogott az ég, egy helyről közeledett a felhő, Szőke szerint a „zivar", de aztán elvonult más irányba. A távoli dörgések moraját csak hallottuk.

— Hej, Szőke bácsi, fújják a gyülekezőt! — mondtam kedvetlenül.

Vacsora után még üldögéltünk a tűz körül, beszélgettünk. Néha-néha egy Bagoly nagyot kiáltott, a Szilvás-szegből a lekvárfőzők nótáját hallottuk.

A zengő felhők gyülekezője egyre veszedelmesebben fenyegetett.

Esti beszélgetésünk fő témája a mezőben csavargó emberekről szóló mende-monda volt. Nem én hoztam fel, hanem az öreg Szőke fiával együtt. Többek közt elmondta, hogy egyszer a „vénasszony" habart paszulyt hozott ki neki estére és útközben találkozott egy ilyen csavargóval, de őt nem bántották.

Hamarosan leolvastam az arcukról, hogy ezekkel a költött historiákkal azt akarták elérni, hogy én a fiatal Szőket is fogadjam fel éjjelre, mert úgy láttam, nem volt kedve este Gulácsra begyalogolni

és reggel vissza.

–Ha kedves az élete, idejöjjön! – monoltam katonás hangon, mire elhallgattak.

Az egyre közeledő dörgések arra figyelmeztettek, hogy jó lesz fekvőhelyünkre térni.

Alig feküdtem le, messziről szörnyű morajás hallatszott: itt a vihar! A morajás rövidesen valóságos együttesű bőgéssé: orkánná erősödött és az első szélroham úgy oldalba vágta a sátorromat, hogy azt hittem, szerteszét szakad!

Szalmazsákomról hirtelen felugrottam, jobbkezemmel megragadtam a gerinczsinórt, a ballal pedig összefogtam a bejáró nyilást takaró sátorszárnyak alsó sarkait! Szinte megrendült lélekkel, görcsösen szorítottam mindakettőt, húztam, összetartottam, hogy az egyre hevesedő bősz orkán fel ne szakítsa a sátort és bele ne hengergessen a Tiszába velegyütt..... Megeredt a zápor is! Úgy verte a sátorom oldalát, mint a gépfegyvertűz az acélfalat! Egyidejűleg olyan szörnyű villámfények vakították a szememet, hogy alig mertem kinyitni..... De behúnyt szemem sötétjében is veres csillanások cikáztak.....

Ilyen orkánt szabadban még nem éltem át! Kb. 3/4 óra hosszáig tartott, mialatt a két kezem, karom szinte megmerevedett.....

Közben a két Szökének is kikiáltottam nincs-e valami bajuk? Szegények, a félereszi alatt bujtak össze, mint két sündisznó, ujjast, pokrócát magukra borítva. Kiáltásomat nem is hallották. Meglepett, hogy sátorom előtt a parázstűz nem aludt ki, ellenkezőleg a rettenetes széltől táplálva örökösen szikrázott. De ez a villódzás csak akkor látszott, mikor a villanások után korom sötét lett és a laposan kiszáló szikrák hosszú tűzvonalakat rajzoltak..... Mikor

az orkán meg-megnyomta sátoromat, mindig arra gondoltam: az Isten kezében vagyunk! Nem féltem, sőt a sátornyilás elé guggolva végül is gyönyörködtem az orkánban! Egy-egy nagy villámlásnál láttam a Tisza vizét. Olyan volt, mint valami párologva gőzölő lávafolyó! Felejthetetlen élmény marad számomra! Hát még azok a szörnyű méretű, a féleget szerte hasogató villámcikázások, melyeknek csattogó döreje szinte önkivületi ájulásba sújtja érzékszerveinket, még a leggőgösebb emberi elmét is megtanitják arra, hogy a Nagy Természet erőivel szemben egy hitvány porszem ezredrészénél is kisebb földi lény!

Az átélt villámlások méreteikben bizonyára a legnagyobbak közé tartoznak! A villámcsapások néha olyan közel történtek, hogy tűzhelyünk betakarására gondoltam, melyről azt hittem, hogy vonzza a villámot. De sajnáltam a szakadó esőben az öreg Szőkét enyhelyéből kimozditani! Az is lehet, hogy a fűzes zúgásától hautalan kiabáltam volna nekki.....

Mikor aztán az orkán megcsendesedett, elermedt karjaimmal takaróm alá bujtam és a sátoromat még mindég pergető eső cseppek nótájára szépen elaludtam.....

—.—

Pótló feljegyzéseim:

A Fattyúkérészek ma is mutatkoztak tűzhelyünkön.

Ifj. Szőke Sándor gulácsi munkásomtól hallottam: A zsidónak akkor jön meg az esze, mikor a vásárra indul, a magyar embernek pedig akkor, mikor a vásárról hazatér!

A meredek part lenyeséséről, sátortanyámról és a száradó süllőhorgokról összesen öt felvételt készitettem (43. oldal).

Három felvétel a VI. ásatás elindításáról.

A bebaltozott, ereszes partok lenyesése.

SZERZŐ FELVÉTELEI.

SÁTORTANYÁM A TÚRTŐI PALAJON. BALRA SZŐKE FÉLERESZE, ELŐL ID. SZŐKE SÁNDOR.

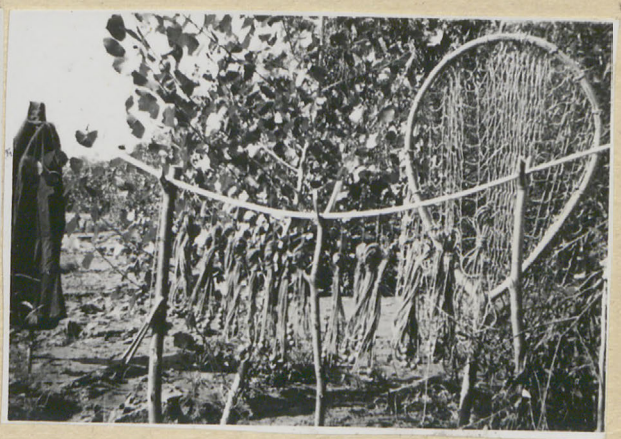

SZÁRADÓ ÓLMOZOTT SÜLLŐHORGOK, MÖGÖTTE A MERETTYŰ VAGY SZÁK.

4. A PALÁNKERŐDÍTMÉNY ÚJABB RÉSZLETÉNEK FELTÁRÁSA 1935 VIII. 28 – 31. ÉN.

1935 VIII. 28.

Reggel csak ½ 6 órakor keltem fel. A táj hűvös, nedves volt. Egy kis barack pálinka és a forró tea adott belénk melegséget.

Panyoláról hat munkás érkezett. A tegnapiakhoz Szabó István és Varga Lajos társult. Ma tehát már 7 munkással folytattam a meredek part lenyesését az eddigi kiterjedést jobbra-balra meghosszabbítva. A régi lejáró földlépcső helyét is levágattam és alól, hol egy nagy gerenda mutatkozott, óvatosabban nyesettem a földet. Munkánkkal szépen haladtunk lefelé.

Reggelizés munkaszünete alatt csolnakom orránál borotválkoztam, utána fürödtem, majd a csolnakról alaposan megvizsgáltam a Kis Túr és a Holt Túr közötti partszakaszt. Két helyen hatalmas fatörzset láttam a partban.

Délre a kásás elérte a kutatási terasz szintjét. A parttőben, középen egymás mellett négy új cölöp került napfényre, kettő nagyobb, kettő kisebb, a terasz déli végén pedig egy fekvő nagy törzs mutatkozott, mely azonban úszadékfának látszik, emberi megmunkálásnak semmi nyoma rajta. A partélről készült vázlat:

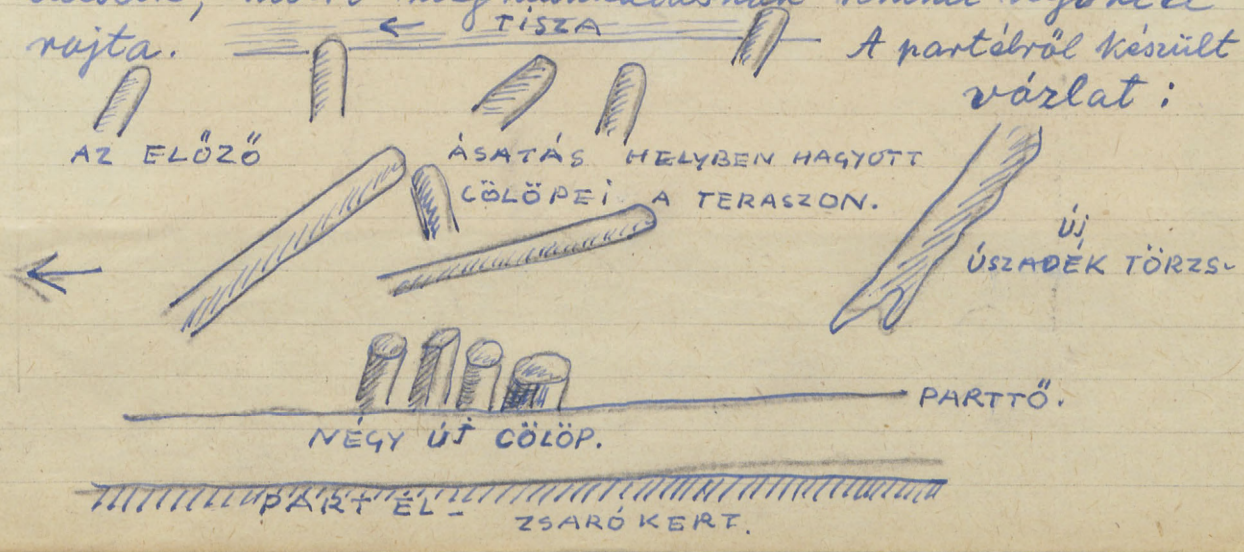

Kedves János!

Viz meg és még két napszámos is. Az üveg ek bezolgáltatását a munka végeztével már most tedd köteleszégévé Pestának.

A 8-as pakli dohány és 1 papír helett mely 24+12 fillér, Pista élelmes módra úgy alkudott, hogy menjen helette 2 pakli kassai és 1 papír 26+12 fillér. Alkuját azzal támasztotta alá ezt úgy is nekik véteted s úgy nekik jobb, tovább tart, illetve több jut belőle 1 ők egyel megelégszenek. Nem akartam belemenni, de kunyorálta s úgy belementem, áb-

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE 1935 VIII. 28.
A MUNKÁSOKKAL KIKÜLDVE
REGGEL.

Szarkay Lajos unik
Szarokert

Bom a hitben, hogy egyel nehéd nemo-
vszok bonyszágot
Ma nagyh Gyurmatra. Jó jó ával
a 100 P. ügyben
bevélek megha-
gyárod nyint.
Szentettel otellek
P. 935. VIII. 28.
Bódy

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE 1935 VIII. 28.
A MUNKÁSOKKAL KIKÜLDVE
REGGEL.

Délben a Füzesben szalonnát sütattünk, utána az öreg Szőkét a süllőhalászat részleteiről faggattam. Gyorsírásos feljegyzéseimet külön füzetbe foglaltam.

Délután pásztói Pászty Ferenc debreceni mérnök tekintette meg az ásatást, ~~Debrecenből~~, aki itt a határban végez méréseket. Mivel az első ásatások által feltárt döngölt agyagfal tulajdonságait nem látta, múzeumi kiadványaink fényképreprodukcióit sem ismerte, a most szétkórtan sorakozó cölöpökből következtetve azt hitte, hogy az építmény egykori partvédelmi mű lehetett. Talán sikerült őt meggyőznöm, hogy elgondolása lehetetlen. +

Varga Lajos munkásomat kilelte a hideg. Két aspirint adtam neki és mikor jobban lett, haza küldtem, így csak fél napszámot kapott.

Kellemes, gyönyörű időben szerényen folyt a munka. Egy helyen a partban, 30 cm. mélyen a felszín alatt munkásaim egy kis odút találtak, mely tele volt bogárszárnyfedőkkel, -törmelékkel. Előbb a Kecskedarázs fészkének tartottam. Több marék bogár-maradvány került ki belőle, de a felszín felé vezető bejáratot nem láttam felette. Az üreg 18-20 cm magas volt. Minden bizonnyal a Gyurgyalag (Merops apiaster) fészek odúja lehetett. 1 m-t is meghaladó vízszintes csatornabejárata a parttal leszakadt. Itt a közelben más alkalommal már fényképeztem Gyurgyalag-fészekodú bejáratát, melyet felülről kézzel nem lehetett elérni. Ez az odú szerintem túl közel van a felszínhez, de lehet, hogy a bejáró csatorna lefelé lejtett?!

+ Mikor a mérnök eltávozott, embereim elbeszélték, hogy Piros Frigyes vérvész, az öreg Piros Gábor fia azt mondta egyszer egy földmérő mérnöknek, mikor az a térképét nézegette, hogy "elbújik a Tiszaháton, keresse meg rajta!"

Rendszerint figyelni szoktam munkásaim egymásközti beszélgetését, anélkül, hogy ők ezt észrevennék. Ma pl. feljegyeztem, hogy a ponyolaiak a karát „mereglyének" mondják. Ha egy cölöp mellé erősitő karát, azaz mereglyét ütnek le és azt a cölöp „elrúgja" magától, akkor a kettő közé „titók"-ot vernek le. Panyolán egy embert Titók-nak hivnak illetve csúfolnak. Az erősitő mereglye = gyámol.

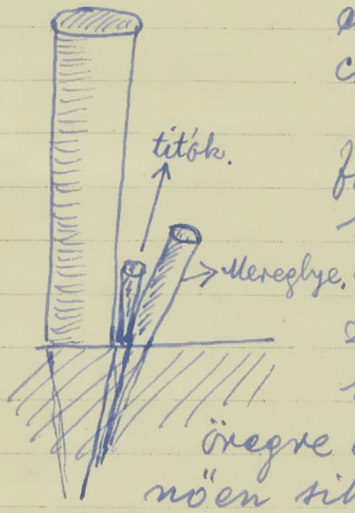

Mikor munkásaim hazatértek falujokba, a palajon megfürödtem, kedvemre úszkáltam, aztán vacsorát készitettem vadászosan. Szalomra zsirban rizst pároltam és belekarikázott debreceni pároskolbásszal öregre összeföztem a Tisza vizében. Kitűnően sikerült, nagyon izlett mindnyájunknak!

Gyönyörű, igen kellemes esténk volt, a tűz mellett sokáig elbeszélgettünk. Közben eszembe ötlött, hogy az öreg szőkét próbára teszem, vajjon a velem közölt elbeszéléseiben, élményeinek közlésekor szabadjára engedi-é fantáziáját vagy a tiszta valóságot mondja el? Igy előhozakodtam az Uhu bagoly (Bubo bubo bubo) ama szokásával, mi szerint a vadászterületén gyüjtott éjjeli szabadtűzre haragszik és azt két is rugja egy merész lecsapással. Szőke bátyánk elmondta kiskocsiskori élményét ugyanúgy, mint azt első izben tette és ahogy azt a Nimród vadászujságban leirtam (1934-es köt. 61. l. Bodrogközi névjelzéssel).

Vártuk a Fattyúkérészeket is, de ma este már nem mutatkoztak. Tudtuk, hogy csak addig tart az életük, amig szerelmeskednek. Ellenben annál gyakoribb és állandóbb a Fülbemászó bogár. Ma reggel is felöltött ujjasomból 3 mászott a nyakamre, mellemre, de a fülembe nem merészkedett.

1935 AUG. 29. CSÖTÖRTÖK.

Éjjel többször felébredtem. Ilyenkor hallgatom az erdő szavát, találgatom a fel-felhangzó madárkiáltásokat, mi lehet az? Gém, Bagoly, Harkály?
Holdvilág már késő éjjel, ilyenkor, nincs! A Zsaró-kert fái felett más csillagok ereszkednek lefelé, nem azok, melyeket este láthatunk!
A Tisza vizét sötét homály takarja, nem látszik semmi se belőle. Lassan a fáradt csillagok fényét is fakitja a Hajnalpir!

1/2 6 órakor keltem fel. Rögvest borotválkoztam és utána a friss levegőben megfürödtem. Hajnalban a viz kitünő meleg. Hanyatt vetettem magam a hullámokon és engedtem, vigyenek kedvökre.... Isteni élvezet!
Visszatérve a csolnakhoz, számat, fogamat Tisza vizzel pucolom. Hogy a vizbe sikló szappanom el ne veszitsem, lyukat furtam rajta és rákötöttem egy fürfaforgácsra. Ez a felszinen mindig jelzi hollétét.
Fürdés után teafőzés, mialatt megérkeznek munkásaim és 7 órakor folytatjuk munkánkat. A tegnap megbetegedett Varga Lajos helyett Király Bertalan jött ki s igy ismét 7 munkással rendelkeztem a 8-ik az öreg Szőke. Mikor minden embernek kijelöltem a helyét és tennivalóját, visszatérve sátortanyámhoz szétnéztem a tanyám megetti gyönyörü parti füzesben és szilvásban. Egy öreg bácsi két ökröt legeltetett egy tisztáson. Felvételeket készitettem róluk, kunyhójáról és magáról a tájról is. Ezeknél csodásabb, festőibb és poétikusabb természeti képeket még álmodni se lehet! (48 oldal).

FELVÉTELEIM
A GULÁCSI
TISZAPARTI
ÁRTÉRI
FŰZESBEN.
1935
AUG. 29.

Mikor az ártéri füzesből, szilvásból visszatértem és az öreg Szőkének emlitettem, hol jártam és miket fényképeztem, figyelmeztetett, hogy annak a gulácsi bácsinak a kunyhója nem is embernek, hanem a két ökörnek készült, de az öreg is benne hál a jószággal együtt.

– Ez kell nekem! – kiáltottam fel s a végtelenül érdekes ősi állattartási adatnak rendkivül megörültem. Vázlatot is készitve a kunyhóról elhatároztam, hogy ebédszünet alatt újra felkeresem és belül is megvizsgálom ezt az ökörkunyhát vagy ökörólat. Ezzel a megközelitő vázlattal a szerkezetére kivánok rávilágitani, mivel a délben készitett fényképfelvételeim ebből a szempontból nem eléggé szemléltetők, inkább a primitiv épitménynek a ligetes tájba való beilleszkedését mutatják. Ezek az ökörkunyhó leirásánál (oldal).

Früstök ideje alatt, mikor a munkások felmentek a partra, lefényképeztem a ferdén lenyesett meredek partot a régi és az újabban, középen mutatkozó új cölöpöket. Az ásatási szinhely alsó végén, hátul mutatkozó úszadéktörzset helyéről elvitettem.

AZ ÁSATÁSI SZINHELY AUG. 27-ÉN REGGEL.

Délelőtt folyamán kedves tiszaparti idill szem- és fültanúja voltam. A Türtői palajon egy kis gulácsi fiú két ökröt terelt a víz felé. Az ökrök elkezdtek öhlelőzni. Innen tőlünk, a magas partról egy panyolai fiú átkiáltott:

– Te, veszekedik az ökör!

A gulácsi kislegény minden gondolkodás nélkül, rá se hederitve a két jószágra, nagy komolyan mondta vissza:

– Rá ér az arra!

Dél felé megtaláltuk a cölöppel alátámasztott, lyuksoros nagy talpgerenda folytatását. A jelzőül hagyott 35-ös számú cölöpkarónál a sövényfonás jól látszik. Ezt tehát az északi palánknál alkalmazták.

A helyzet kialakulásával nagyon megvoltam elégedve!

Kutatási teraszunk rév felőli, északi szögletét körlépcsős lejáróvá átalakitottam, miáltal lenyesési munkát takaritottam meg.

Mai csatangolásom közben egy Kenderfűz gallyán, sátortanyám tájékán, Mogyorós pele fészkét találtam, 70 cm magasan a földtől. A gallyon lógó zacskóalaku fészek szénából volt készitve. Az apró állatkák benne aludhattak.

Az öreg Szökét és embereimet megvallattam, mit tudnak róla? Ők Makkos- vagy Veresorrú egérnek nevezik, mely nem csak bokorban, cserjében, hanem búzában is szokott fészkelni. Itt 5-6 búzaszálat összefog és fülevélből csinálja a fészkét és abba fial. Ha fészkét a bokorban magasra épiti, az magas havat jelez a következő télre. Ha a macska vagy véletlenül a tehén megeszi, beteg lesztőle, azért a kaszáló gazda a takarmányból kilöki fészkestől. A macska meg

vigyázzon magára! +

Munkásaim diskurálásából elleste m, hogy egy panyolai legény „mindig a kátája mellett megyen a nótának", azaz nincs jó hallása, hamis hangon dalol.

Déli szünetben felkeresem a szilvásban az ökörkunyhát, melyről reggel két fényképet készítettem:

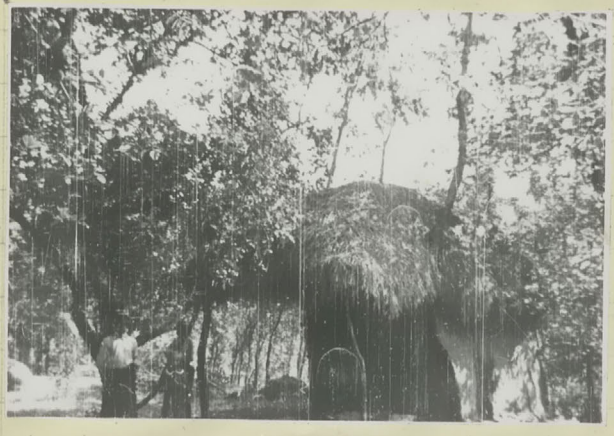

Ezuttal kívül-belül megvizsgáltam az ökörkunyhát, belső berendezését és közvetlen környezetét. Munkámról az alábbi vázlatokat és jegyzeteket készítettem:

AZ AJTÓ FONOTT KAS. NYÁRBAN RENDESEN POKRÓC HELYETTESÍTI.

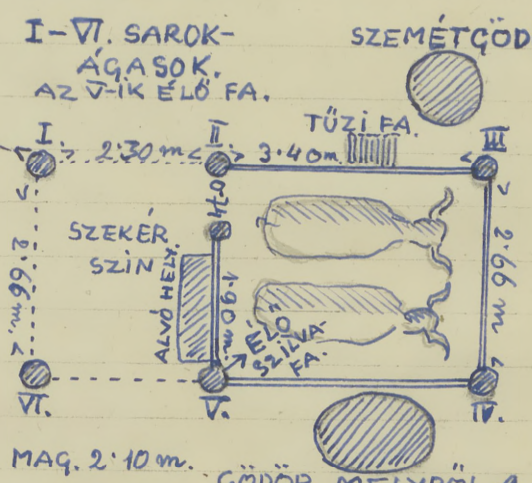

GÖDÖR, MELYBŐL A PATICSFAL TAPASZTÁSÁHOZ SÁRT CSINÁLTAK. TRÁGYATARTÓ.

+ Részletesen leírja Ujhelyi István „A mogyorós pele" c. 5 képpel a Búvár 1937 évi köt 461-464. l. — Adatokat közöltek Gunda Béla, Néprajzi gyűjtőúton, Debr. 1956 c. műve 47. l. — Az én adataimat nem ismerik, ugyszintén Lovassy, Magy. orsz. gerinces állatai c. mű sem.

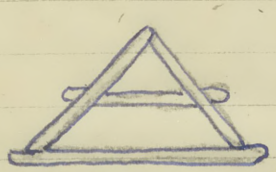

A TETŐZETET HÁROM SZARUFÁS SZERKEZET TARTJA.

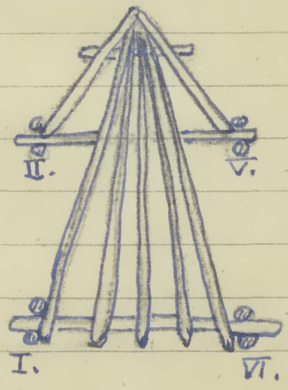

AZ AJTÓ FELETTI ELSŐ SZARUFÁTÓL A SZARUÜLÖK A SZEKÉR SZÍN FELETT FERDÉN FUTNAK LE AZ ELSŐ, I. ÉS VI. SZÁMÚ SAROKÁGASOK FELETTI GERENDÁHOZ.

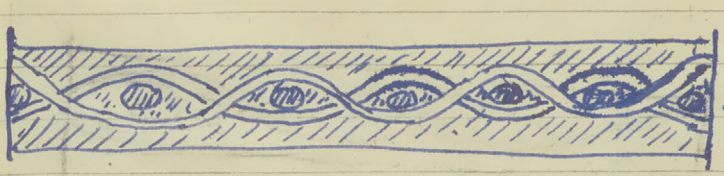

A PATICS-FAL FELÉPÍTÉSÉNEK KERESZTMETSZETE.

Az ökörkunyhó tetőzete sás, széna, gaz. Meleg nyári időben az ökrök a kunyhó előtt állanak, zivataros vagy hideg időben benn a kunyhóban. Az alom csanál és szederinda. A ganaj a kunyhó jobb, a tűrelő fa vagy gally a baloldalán van felhalmozva. Jó időben az ökrök a ganaj mellett hálnak, a garda a színben.

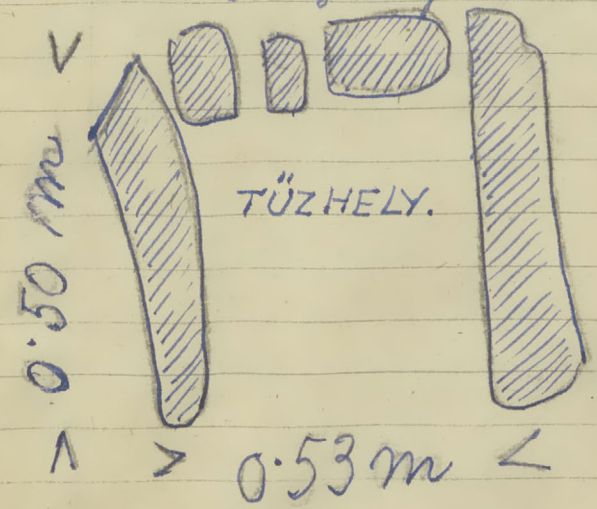

A tűzhelyen tégladarabok tartanak egy régi masináról lekerült karikás vaslapot melyre a főző lábast helyezik.
A kunyhó tulajdonosa Gulácson Péntek Lajos és Stromfp Sámuel.

Mi van a kunyhóban? Van benne egy kasza, egy villa, egy fonott korsó, egy kantakos vászontárisznya, egy vesző kosár, egy lábas, egy ételhordó, egy balta, a járom és ülésdeszka. A szarufák keresztgerendáin a téli kasajtó fekszik. Jelenleg hullott alma is van a sarokban. Kívül egy ostor és egy fagerebly volt látható.

Visszatérve sátortanyámra, lefényképeztem az öreg Szőke feleségét serdülő leányával, utóbbit egyedül is.

ID. SZŐKE SÁNDORNÉ ÉS LEÁNYA JULISKA.

Délutáni munkánk folyamán teraszunk alsó végén ismét úszadék fák jöttek napfényre, 100-150 cm. h. dió-, tölgy- és szilfa darabok. Ugy 5 m mélyen a felszín alatt 1 db. szőlő-venyige is akadt, az előbbiek 6 m mélyen feküdtek. Az úszadékfákból mintát vettem s azután eltávolitottuk.

A leásást és a 35-ös számú cölöpkarától lefelé a rőzsetömegek kibontását a munka végeztéig folytattuk.

Este sátortanyánk tűzhelye mellett beszélgettünk egyről-másról. A jó tölgyfa pompás meleget áraszt és fényében bizonyára mosolyog boldog arcunk. Vacsorára rizst főztünk aprított kolbásszal, a jó borocska igen izlett utána. Szőkéék bőven kapnak szalonnát, ami étel marad, abból is adok nekik.

1935 AUG. 30. PÉNTEK.

Reggel gyönyörű időnk volt. 5 óra után már borotválkoztam, fürödtem a Tiszában, majd a hajnali napsugárban.....

Pényolai munkásaim, mind a hatan rendben megérkeztek, a két Szőkével nyolcan voltak. 7 órakor folytattuk tovább a terepünk leásását, a cölöpök tövének vallatását. Én a hozott fehér olajfestékkel megkezdtem a cölöpök és egyéb feltárt alkatrészek számozását. Ennek elkészülte után általános fényképezést végeztem a lelőhelyen oldalról, elülről, felülről a magaspartról és három felvételt a csolnakról is (55, 56 oldal).

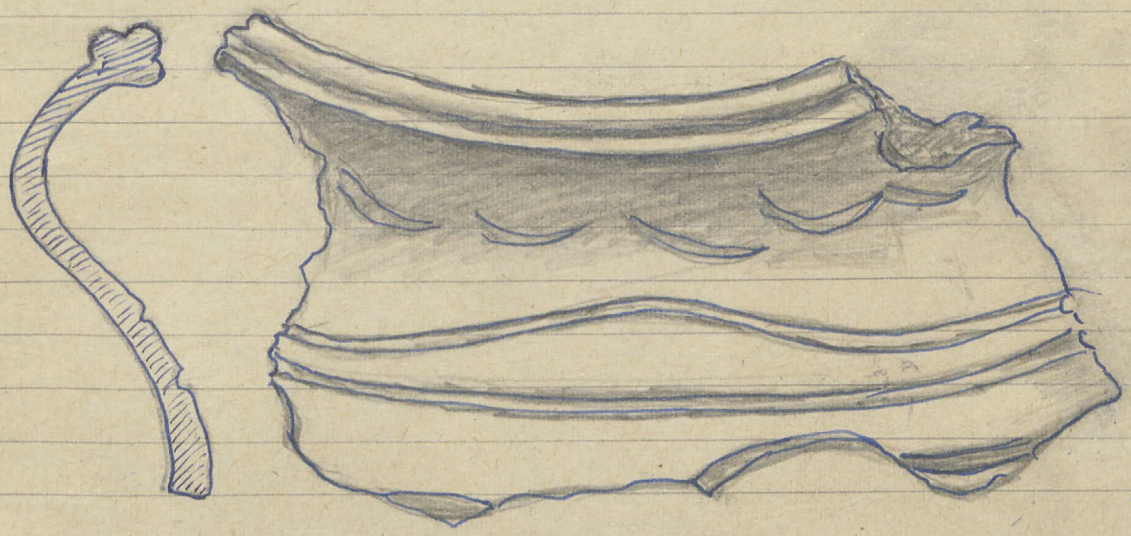

1/1 n.

A 13., 14. és 15. sz. cölöpök tövénél találtunk egy peremes, diszitett középkori cserép darabot a fenti rajz szerint. Csupa boldogság! Végtelenül örülök neki! Szőke, Szaniszló és Király Berti dolgoztak azon a helyen. A 16. sz. cölöp hegyezett fala mellett, 6 és 1/2 m mélyen a felszín alatt találtak rá. Korongon készült, fekete szinű, érdes felületű, 4-5 mm vastag cserép. Később előkerült még 2 db. fekete cserép és egy kis kődarab rajz szerint. Valamennyiönk munkakedve erősen megnövekedett.

1/1 n.

1/1 n

A VI. ásatással feltárt települt rész 2-ik szelvénye.
A kibontott és számozott cölöpök, gerenda és úszadék fák.

1. A cölöpök DK felől nézve

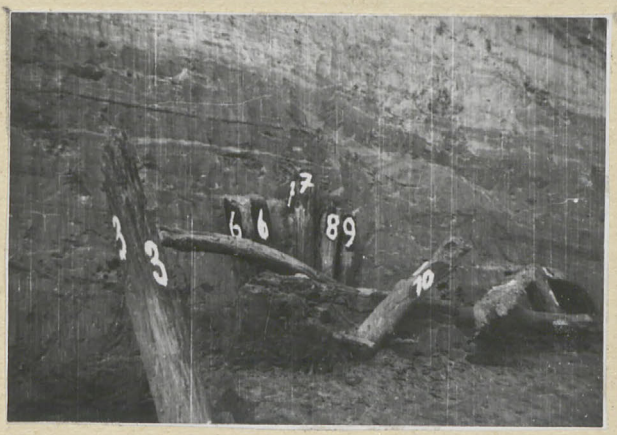

a kutatási szintről.

2. A cölöpök középső csoportja.

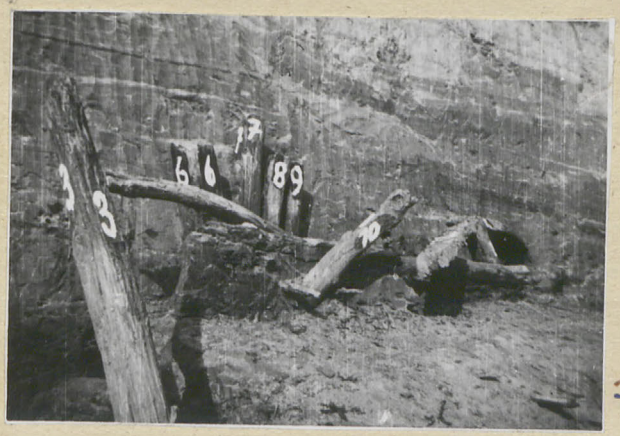

3. U. a. világosabb másolata.

4. A cölöpök alsó csoportja DNy felől nézve. Középen a lyuksoros fekvő gerenda, úszadékfák.

SZERZŐ FELVÉTELEI 1935 AUG. 30.

A VI. ásatással feltárt települt rész 2-ik szelvénye.

5. A feltárt szelvény felülről, a nyugat felé nézve.

6. A „körépső" rész a lyukcsoros gerendával.

7. Az ásatás színhelye csolnakról nézve.

8. U.a. közelebb felvétel.

SZERZŐ FELVÉTELEI 1935 AUG. 30.

Dél felé rettenetes meleg zúdult ránk. Mikor ebédelni átevertem a palajra, előbb megfürödtem. Ezt annál is inkább megtehettem, mert a drága jó panyolai papnétól kitűnő ebédet kaptam. Kőke bácsinak is jutott belőle. Ebéd után is befeküdtem a vízbe, bizonyára el is szundítottam volna, de a fűzés felől gulácsi szép leányok jöttek a csolnakhoz. Valósággal megkívántam őket, melynek jelei is veszedelmesen mutatkoztak. Tréfálkoztam is velök, de menni kellett a nagyon nyílt térről a munkára.

A mai ebéddel együtt Bódi bátyámtól egy hosszú levelet kaptam, azt is el kellett olvasnom.

A szeretet, mellyel ezek a jó emberek körülvesznek, nagyon jól esik! Testvéri lélekkel elmondják életük apró-cseprő bajait is, mintha családtag lennék, gondomat viselik és mindenben igyekeznek támogatni. Vasárnapra ebédre hivatt meg. 1935 aug. 30-án kelt levelét eredetiben mellékelem, had' mosóljon ez is egy magyar régész tiszamenti életéről.....

SZARKA BOLDIZSÁR
PANYOLAI LELKÉSZ LEVELE.
1935 AUG. 30.
A ZSARÓ-KERTBE.

8

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Kedves Jánoskám !

Tegnap esti postával,miként engemet,ugy téged is megtisztelt Fekete Lajos poeta sógorom,legujabb:"Vassal és Fohásszal" cz.verskötetével, dedikálván azt neked. Részedre igy hát továbbitom most az ebédküldés rendén.Nekem a kötetet még nem volt időm megemészteni s igy veled,felette discussiot folytatni nem igen áll módomban a közbejött körülmények miatt.Ép azért ezt hagyjuk jobb időkre.

Mivel ki nem mehetek,igy tudatom veled,hogy szerdán Fgyarmaton voltunk Anyuval.Ott értesültünk,hogy dr.Major vőm,kedden vitte be feleségét,Titikét operáciora,méhbajjal,Mszalkára,a vármegyei közkórházba. A szerdai napot ebből kifolyólag egész estig Gyarmaton töltöttük.Ebéden Istóka Dávid Bácsiéknál voltunk.Vizitben pedig orvos dr,Bodnáréknál és Dr.Kovács Lajoska szolgabiróéknál.

Csütörtökön hajnalba Anyu ment Titikéhez látogatóba és gondviselésre Mszalkára. Én nem mehettem,mivel 6-9-ig presbyteri,uténa 9-I2-ig községi képviselőtestületi gyülésem volt. Délben és délután pedig vendé gem,valamint még esti 8-kor is Bertók Pista szamosszegi tanitó,kinek felesége szüléssel szintén Szalkán van s kitől Anyu nekem levelet k üldött,tudósitván a helyzetről s maga számára ruhákat kérvén,mivel pár napra ott marad. Ma reggel vitte Gál koma a feleségét S zalkára a kórházban megvizsgálandó igy levélvivő,csomagszállitó és fuvaros ő volt.

Most hogy ezzel kapcsolatos dolgaimat elintéztem irok már neked is p ár sort.Engedj meg,hogy nem tudok kimenni hozzád. /:De ha csak lehet és kisikerül,soron kivül s még a szorongató munka között is megpróbálok egérutat venni:/ Anyu,tegnap csütörtökön akart neked ebédet küldeni,de nagymosás lévén s ő elmenvén igy Esztinek nem volt ráideje aszszonya helyett asszonyának e jó szándékát véghezvinni.Mára maradt tehát,mit Szaniszlótól is üzentem,hogy egy kis főtt étellel is tudok neked szolgálni.Bajok soksága miatt a késedelmet bocsátsd meg. Ne vedd ezt az irántad való szeretet meglankadásának,mert ez fájna nekem,hanem sokkalta inkább ird a bajok és nem várt parancsoló életkörülmények számlája terhére. Any u tegnap azt irta,hogy két napig marad.Akár jő akár nem,kemény és parázs beszéddel közlöm veled,hogy minden körülmények között és okvetlenül vasárnap reggel várlak ebédre stb.minden más-

ra. Azt is kijelentem és accentuálom és anticipálom,hogyha Kozma főispán ur bármikor jő,mindentől eltekintve és mindent számitáson kivül hagyva,szerény hajlékom bármikor rendelkezésére áll s veled egyetemben a legszivesebben látom korlátlan időre.Te tudod,hogy e készség nálam nem udvariassági formula,hanem sziv szerint való,ép ezért minden ellentartás nélkül ehez tartsd magadat és semmi néven nevezendő skrupulusaid e tekintetben ne legyenek. Bármikor,bármint,értsd meg,teljes rendelkezési joggal e tekintetben felruházlak,csak e tekintetben az ellátás szempontjából előzetes értesitésedet kérem,nem a magam,hanem Anyu számára,mert tudhatod,hogy ő szeret kitenni magáért s azokért is kik kik hozzánk jönnek.

No de tovább már nem irok.Sok még az irni valóm.Levelek garmadája;hivatalos dolgok egész tömege.

A legjobb akaratom szerinti viszontlátás reményében szeretettel köszöntve,a küldött egyszerü ebédhez a legjobb étvágyat kivánva,

Szeretettel ölel,üdvözölve tiszta szivvel

igaz barátod

Panyola 1935 V III.30

Szabó Bódi

NB! A 100 Pengő ügyét, bármennyire is ezemben tartottom, főjegyző Samogyi Zsigával elfeledtem lotárgalni. De lévy ugyugodt, ez nem jobenti azt, hogy az ügy szombatra, illetve vasárnapra rendben ne legyen. —

Szerusz! Szeretettel:

Bódi

NB! A magyám ügy is kimmt a sok fontos dolog közt a fejemből. De ez is fenti mondán elintézést nyer.

B

A kis lejárónál megvallattam egy helyet, de csak üszadék fákat találtam. Ezután hozzá fogtam a feltárt és megszámozott faalkat-részek távolsági és mélységi méreteinek felvételéhez.

Elsősorban meghatároztam 20 m-es mérőszalagom és két emberem segítségével a fixpontnak hagyott 35. sz. cölöpkaró helyét az alábbi vázlat szerint:

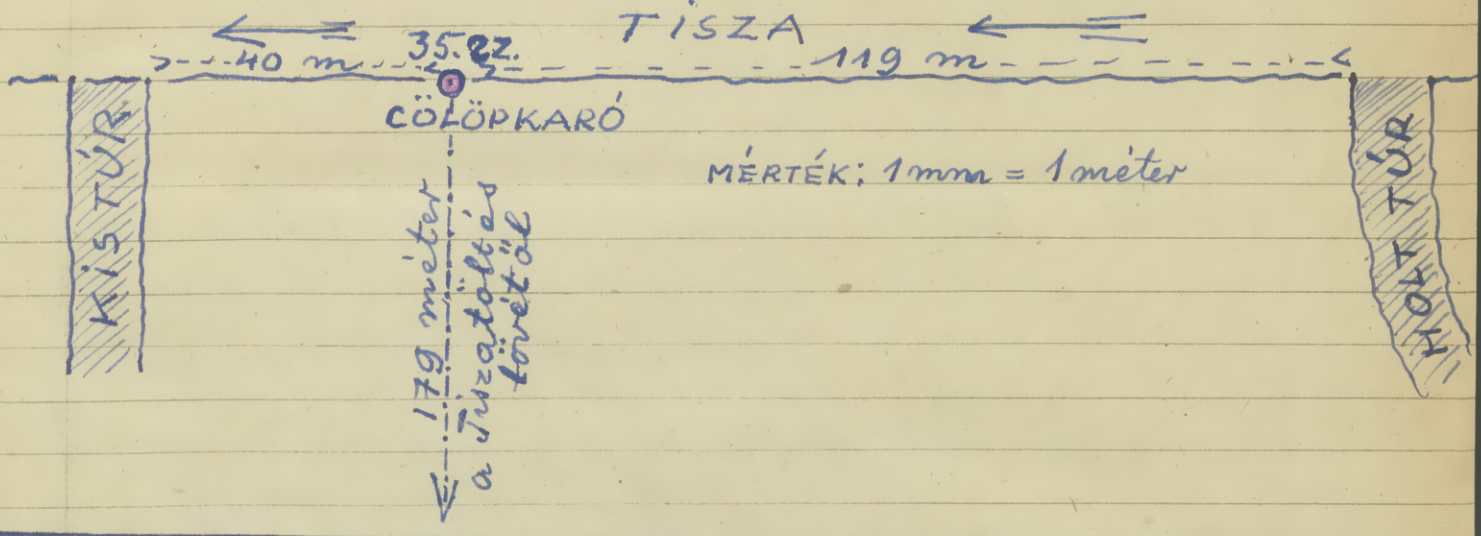

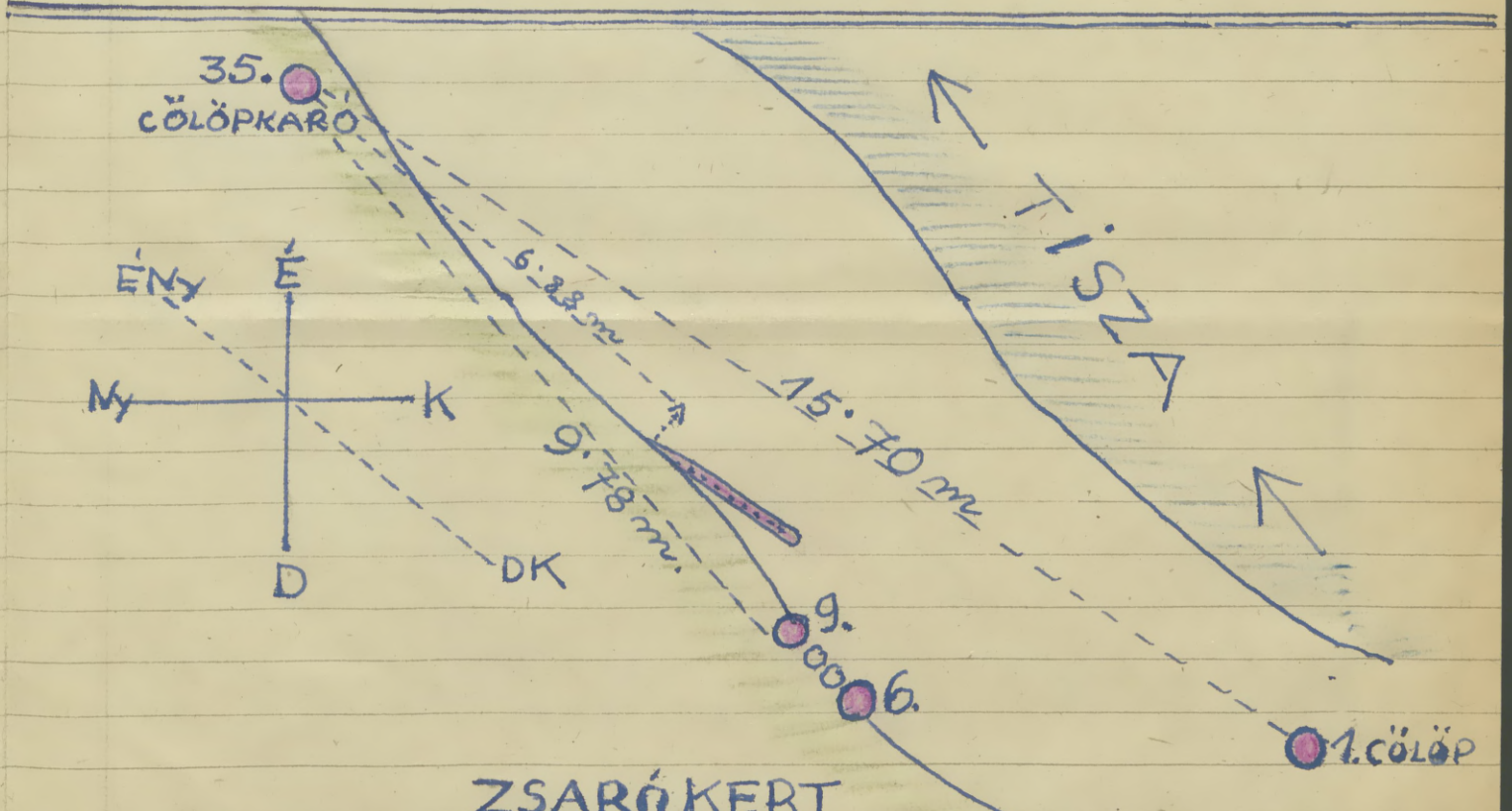

MÉRTÉK: 10 mm = 1 méter

Az 1. sz. cölöp pontosan DK-re, 15.70 m.-re feksziik a 35. sz. cölöpkarótól.

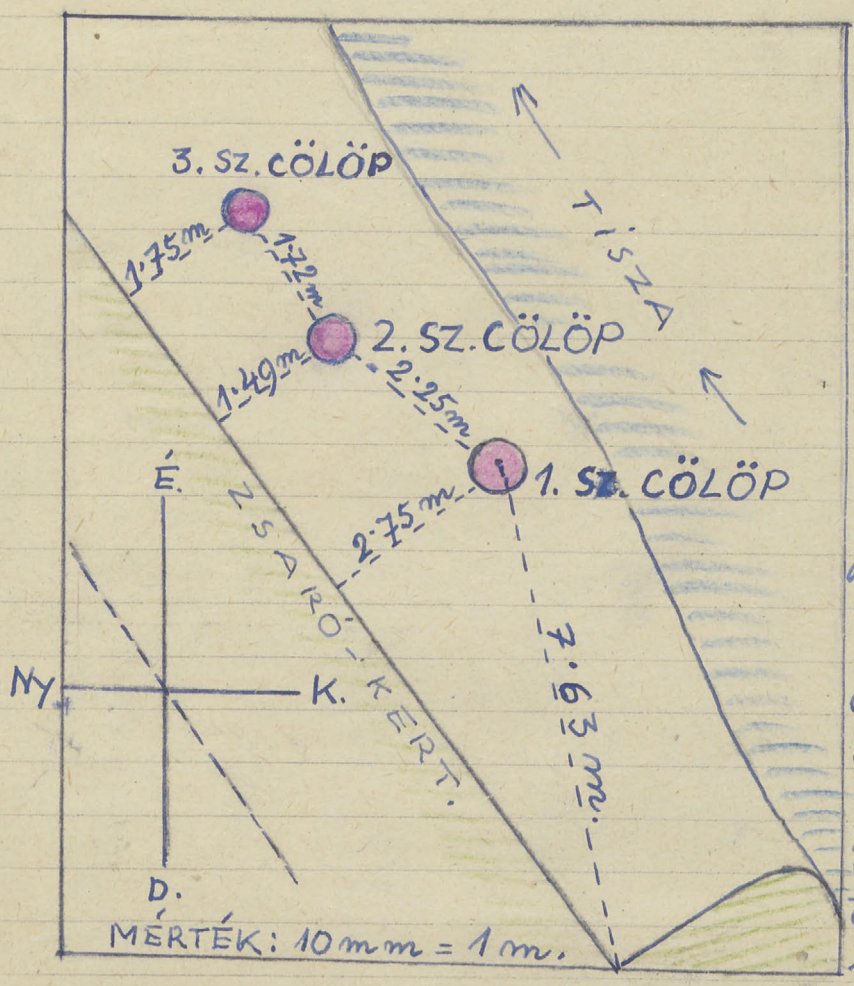

2. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 13·39 m.

3. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 11·98 m.

Az 1. sz. cölöp a lenyesett földaltól pontosan DNy irányban 2·75 m-re, a 2. sz. cölöp 1·49, a 3. sz. cölöp 1·75 m-re fekszik. — Az 1. sz. cölöp a kutatási terasz déli szöglététől 7·63 m-re.

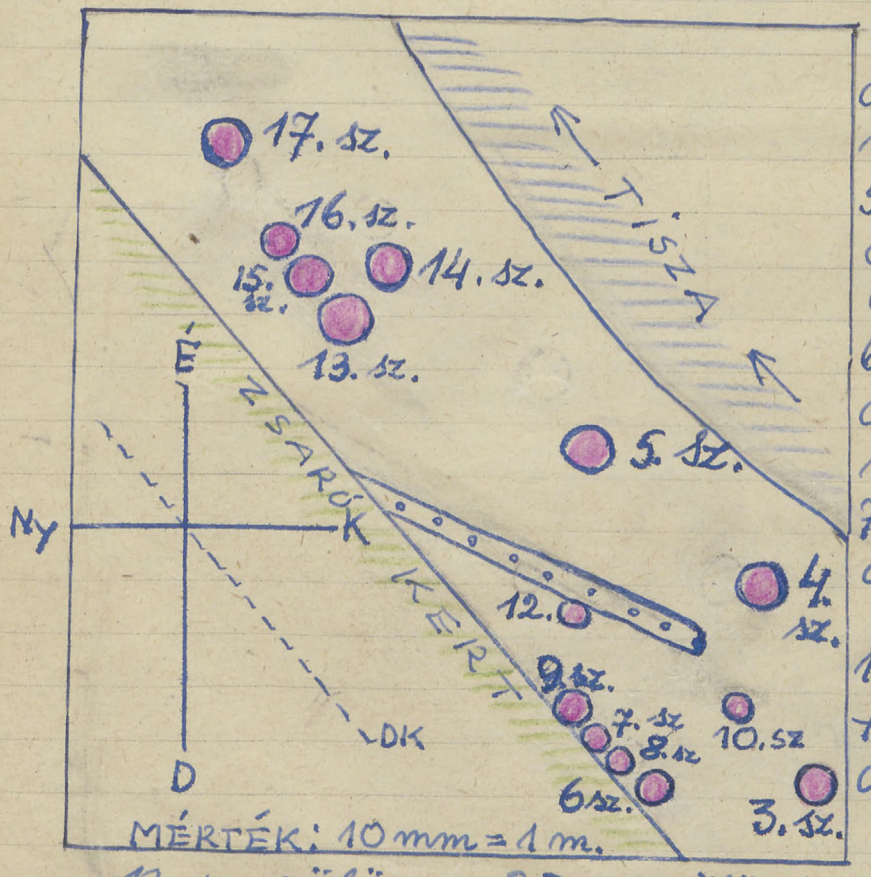

4. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 10·20 m.

5. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 8·20 m. a faltól 2·60 m.

6. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 10·50 m.

7. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 10·05 m.

12. sz. hyukas gerendát tartó oszlop a 35. sz. cölöp karától 8·80 m.

13. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 6·15 m.

14. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 6·20 m.

15. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 5·75 m.
16. sz. cölöp előbbi mellett.
17. sz. cölöp a 35. sz. cölöp karától 4·83 m.

8. sz. karó a „titók".
9. sz. cölöp karó a „gyámol". Itt jegyzem meg, hogy Piros Bertii csúfneve a faluban „Titók".

Az 1. és 35. sz. cölöpök körül húzott ÉNy–DK-i irányú egyenes vonalhoz viszonyítva felvároltam a cölöpöket:

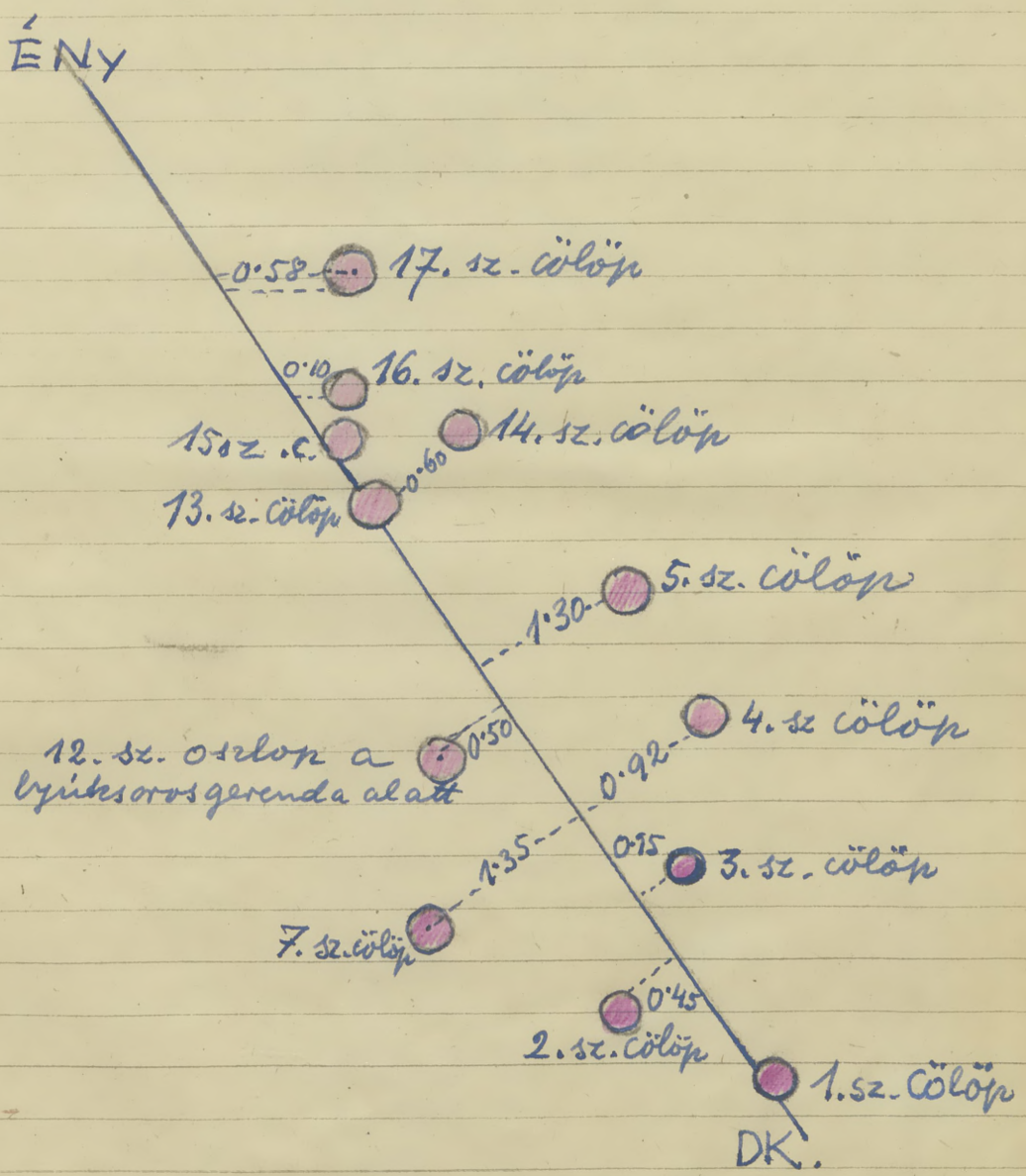

A cölöpök földszini tövének kerülete és a földből kiálló részének magassága:

Száma a cölöpnek.	Kerülete tőben.	Magassága föld felett.
1. sz.	66 cm.	115 cm.
2. sz.	72 cm.	115 cm.
3. sz.	55 cm.	120 cm.
4. sz.	60 cm.	95 cm.
5. sz.	65 cm.	88 cm.
6. sz.	78 cm.	86 cm.
7. sz.	55 cm.	100 cm.
13. sz.	80 cm.	115 cm., ebből a hegyezett rész 35 cm.
14. sz.	73 cm.	90 cm., ebből a faragott rész 25 cm.
15. sz.	75 cm.	60 cm.
16. sz.	69 cm.	100 cm., ebből a faragott rész 25 cm.
17. sz.	55 cm.	85 cm.

A 15. és 16. sz. cölöpök teteje leégett, szenes.

Az 1. és 2. sz. cölöpök teteje a felszin alatt 485 cm mélyen van, a 3. sz. cölöpé 530 cm mélyen. A 11. sz. lyuksoros fekvő gerenda a felszin alatt 570 cm mélyen van.

A 17. sz. cölöp teteje a felszin alatt 525 cm.

A mai napon tehát sok mérést végeztem. Igy most már meg van minden faalkatrésznek a keresztlevele. Felmértem az egyes cölöpök közti távolságot és elkészitettem a feltárt rész helyszinrajzát ez eddigi részletfelvételek alapján a pontosan bemért 35. és 1. sz. cölöpök, mint fixpontokhoz igazodva. A helyszinrajzat mellékelem.

A VI. ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA.

A
VI. PANYOLAI ÁSATÁS
FELTÁRT TELEPÜLÉSI SZELVÉNYÉNEK
HELYSZÍNRAJZA.

MÉRTÉK: 2CM = 1M.

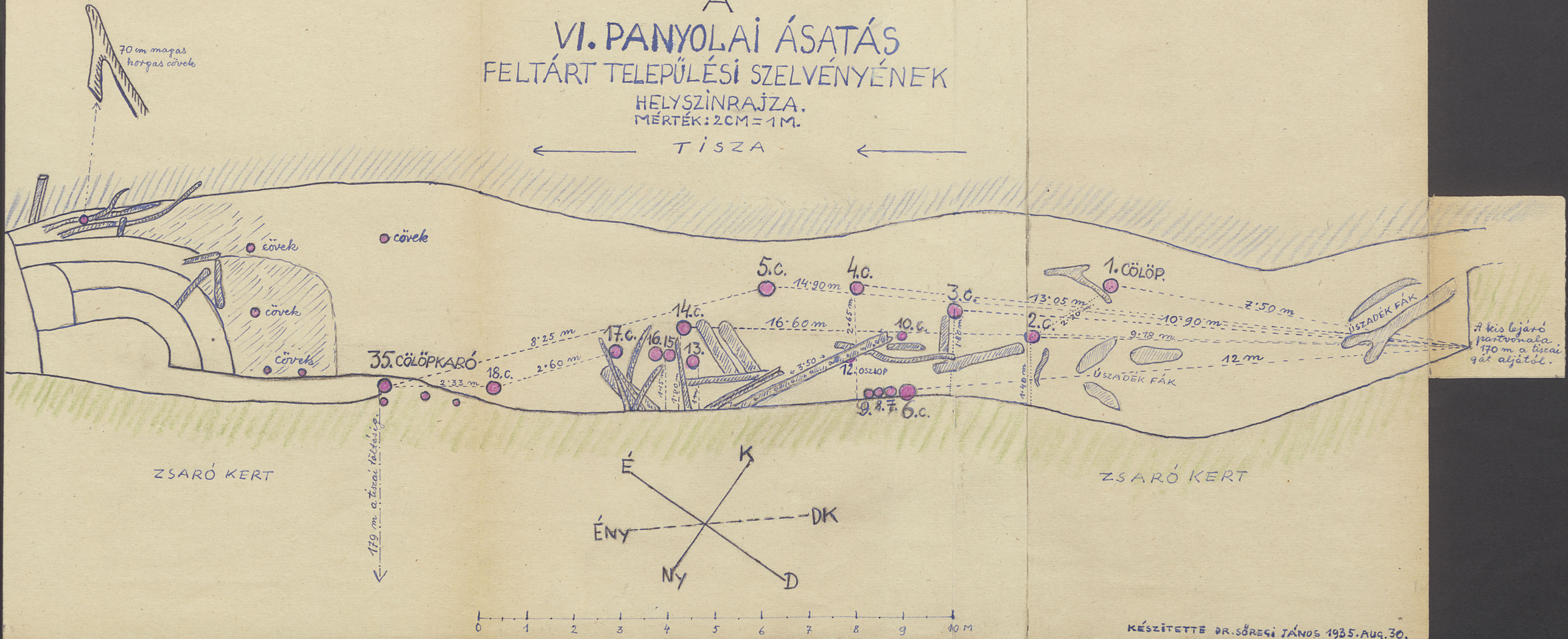

KÉSZÍTETTE DR. SŐREGI JÁNOS 1935. AUG. 30.

A VI. ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA.

Munkásaim egyike szóbeszéd közben Király Bertit „bivalyvillanyó"-nak nevezte. Érdeklődésemre ezzel a lustaságot, lomhaságot akarja kifejezni, mert ez a Berti valóban olyan „hájfejű"-félének néz ki.

— No, te ne szólj semmit, mert elmondjuk, hogy lett kerges a nadrágod? — intették le a többiek.

Az én kedvemért elmondták. Egyszer a panyolai piacon cirkusz ütött sátort. Kiss Pista is igen szerette volna megnézni, de se pénze nem volt hozzá, se másképpen bejutni nem tudott sehogysem; pedig a sátornak csak oldalfala volt, teteje semmi. Erre 5-ödmagával felmászott a szomszédos akácfára és onnan végig végig nézték az előadást. Igen ám, de közben a „vénlegények" közül valaki a fa derekát marhagánajjal bekente. Mikor az előadásnak vége lett, Kiss Pista volt az első, aki a fáról lecsúszott, így az ő hasára, nadrágjára tapadt a legtöbb gánaj. Reggel, mikor felébredt, hát kerges a nadrág! Jóformán csak akkor tudta meg, hogy mit csináltak vélek a „vénlegények"?!—

Javában végeztük a cölöpök között munkánkat, mikor Szőke bácsi a sátortanyáról általkiáltott:

— Tessék vigyázni, jön a jeges vihar!

Hátra néztünk, hát csakugyan nagy veres fellegek tolultak felfelé az égen! De már a zúgásuk is hallatszott!

Mire összeszedtünk, kapkodtunk mindent, már a nyakunkon volt a vihar! Csónakon már nem is lehetett átmenni a partra. Lombos nagy fák alá nem tanácsos húzódni, azért valamennyien a magas part alá bújtunk, a parti odúkban húztuk össze magunkat. Két fiatal

emberem, mint a macska mászott fel az öreg szilfa alatti odúba, hol egy szem esőt nem kaptak. Némelyek a „zergeösvény" felett találtak odút, én Máte Károllyal és Szaniszló Pistával a lépcsőfeljáró feletti odúba bújtam be és onnan néztem végig a rettenetesen bömbölő vihart! A zápor vadúl paskolta a Tiszát, a palajt, melyen komor felhők száguldtak végig! Gyönyörű látvány volt különben, de egy fél órán belül elcsendesedett a vihar, kisütött a nap és mi folytattuk a munkát.

A Zsaró-kertben végeztük tovább a méréseket, ma d.u. 6 óráig dolgoztunk. Mivel én a süllőhalászathoz mentem, Szaniszlót visszatartottam a sátortanya őrizetére. Ezeket a jegyzeteimet külön füzetbe irom össze, mert majd önállóan akarom feldolgozni. Itt csak annyit, hogy gyönyörü volt a halászat és sok olyan megfigyelést tettem, amit az öreg elbeszélni nem tudhatott.

Hazatérve, pecsenyét melegitettünk és a sátor előtti tüz világánál a süllőhalászatról irott jegyzeteimet bővitettem. Mikor csolnakon jöttünk Jánd felől fel a folyón, sátortanyánk tüze egy hosszú tüzcsikkal fénylett a vizben! Pompás látvány volt! Ott lakom én!! Istení!!

Általában az alkonyat innen a palajról nézve bámulatosan szines, elragadó jelenség! A Tisza Jánd felé csodás ragyogás!

1935 AUG. 31. SZOMBAT.

Hajnalban az öreg Szőke kezdett nyugtalankodni, mert észrevette, hogy lábbók érkeznek és elviszik az ő kihelyezett süllőhorgait. Erre ½ 5 órakor magam is felugrottam, hirtelen felöltöztem. Megvártuk, míg 3 lábbó elmegy, akkor csolnakra szálltunk s mentünk felszedni a süllőhorgokat. Érdekes és értékes megfigyeléseimet, az átélt élményeket külön füzetemben irtam le.

7 munkásommal 7 órakor megkezdtem a cölöpök felszedését a már jól bevált gödörásással, locsolással. A cölöpcsoportokról összesen 10 felvételt készitettem. Ezek a fényképek hivatottak megőrizni az 5-600 éves magyar mult tanúinak, a magyar várépitő mesterek kezemunkájának beszédes emlékét! (68., 69. oldal).

A panyolai pap a munkásokkal két levelet küldött ki. Az egyiket ő maga irta:

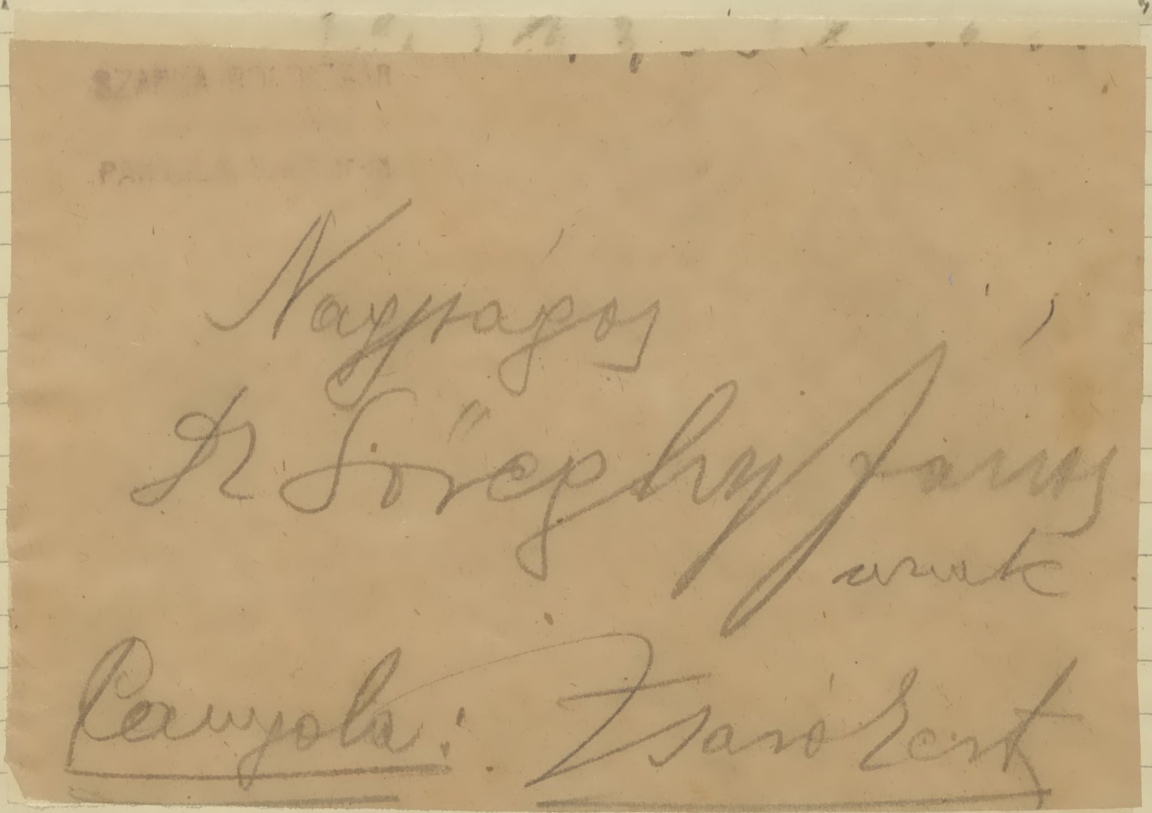

Nagyságos
Dr Szőreghy János
urnak
Panyola: Zsaró Kert

1935 AUG. 31. SZOMBAT.

Hajnalban az öreg Szőke kezdett nyugtalankodni, mert észrevette, hogy lábbók érkeznek és [illegible] sülfőhorgait. Erre

½ [illegible] m.
Me [illegible] a
sz [illegible] t.
Ér [illegible] é-
ny [illegible]
lö [illegible] ö-
lö [illegible] l,
te [illegible] vé-
ör [illegible] ng-
m [illegible] a
be [illegible] k
[illegible] et

[illegible]

Kedves János!

Megdöbbentett Pista, hogy-ár holnap még. Zsiga fájegyző levelét azért küldöm és a nyugjegyzéket, hogy tudj mindent Zsiga levelét vizsgáváron. Öis kitér a nagyámmegállapítás elől. Bizóval sem tudtam levélni e elolgban ma sem. Jegy ugy látem kettőnk elolga lesz. Én a te 1:30 asokat elégnek és megelégitőnek tartom. Az üregeimet horzátok hara, mert kell paradicsommak. Szival többet.

Szerszy Bódi

P 935. VIII/31.

salaimat szi
kecskét.

SZARKA ROLLY [illegible]
PARYOLA, SZ[illegible]

1.

2.

A cölöpök felszedéshez körül árkolva. A 2. képen a 12. sz. oszloppal alátámasztott lyuksoros gerenda. A 3. képen hátul a lépcső-feljáró. A 4. képen kibontott

3.

4.

iszadék fák. 5. képen az oszlopok alsó csoportja felszedés előtt.

5.

SZERZŐ FELVÉTELEI 1935 VIII. 31.

1.

2.

A felszedéshez körülárkolt cölöpök felülről, a magas partról nézve (1–3). — 4. sz. képen a 3. sz. cölöp tövéhez feltételt gyámoltörzs szorító karóval. — 5. sz. kép a cölöpök körülárkolása. A felásott földet a Tiszába hányják. A 3. és 5. képeken a feljáró lépcsők kihelyzése látszik.

3.

4.

5

SZERZŐ FELVÉTELEI 1935 VIII. 31.

A másik levelet Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző irta Szarka Boldizsárnak, aki azt nekebb továbbitotta Zsaró-kertbe.

SOMOGYI ZSIGMOND
NÁBRÁDI KÖRJEGYZŐ
LEVELE
SZARKA BOLDIZSÁR
PANNOLAI PAPHOZ
ÁSATÁSI ÜGYBEN.

A cölöpök felszedésénél kiásott földet gondosan szemmel tartattuk, átvizsgáltuk. A 12. és 17. sz. kivételével valamennyit könnyen kimozditották.

Mikor az 1. és 2. sz. cölöpök körülásása folyt, annak a fatörzsnek tiszafeléli oldalán, melyet a 2. sz. cölöp támaszául elé fektettek és egy karóval hozzá szoritottak, 650 cm mélyen a felszin alatt, az 1. sz. cölöp felé 210 cm-re szanizló egy vasdarabot talált.

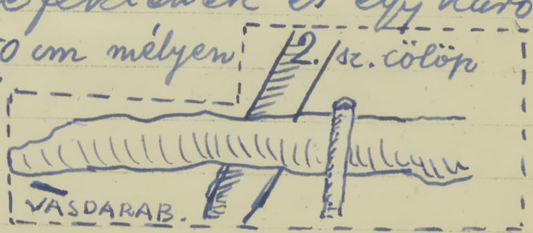

A másik levelet Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző irta Szarka Boldizsárnak, aki azt nekem továbbította Zsaró-kertbe.

Kedves Bódi bátyám !

Dr Sőreghy igazgató Urnak légy jó ad át a Borbás Antallal küldött ~~xxxxxxx~~ 76 P 9o fill.-t, azzal, hogy Alispán ur Őméltósága a beigért loo.-P-t nem tudta küldeni csak 77.-Pengőt, mert az ilyen célra szolgáló alapban nem volt több csak 77.-pengő, igy elküldte az egészet. A munkálat dajazását tehát ugy irányitsa, hogy ebből kiteljen, mert többet nem tud utalni. lo fillérrel azért kevesebb, mert a posta a kézbesitési dijra lo fillért levont.

A kifizetett napszámokról a csatolt minta szerint napszámjegyzé - ket készitsen, a felvételt a napszámosokkal igazoltassa aláirásukkal, a munka megtörténtét pedig az igazgató ur a jegyzéken záradékilag igazolja. Az eredetiről készitsen egy másolatot is, mert két példányban kell.

Hétfőn délelőtt 9 órakor lesz egy törvényszéki tárgyalásom Panyolán, aminek megtörténte után felkereslek, ha odahaza leszel és akkor a megirni nem tudott bizalmas dolgokat személyesen meghallom Tőled. Addig is kézcsókom a Nagytiszteletü Asszonynak, s Téged pedig

szeretettel ölel :

Nábrád, 1935 aug. 31. öcséd Zsiga

A napszámdij lehetőleg sok nelegyen, hogy minél több munka lenne végeztethető a kiutalt összegből.

A cölöpök felszedésénél kiásott földet gondosan szemmel tartattuk, átvizsgáltuk. A 12. és 17. sz. kivételével valamennyit könnyen kimozditották.

Mikor az 1. és 2. sz. cölöpök körülásása folyt, annak a fatörzsnek tiszafeléi oldalán, melyet a 2. sz. cölöp támaszául elé fektettek és egy karóval hozzá szoritottak, 650 cm mélyen a felszin alatt, az 1. sz. cölöp felé 210 cm-re Szanislo egy vasdarabot talált.

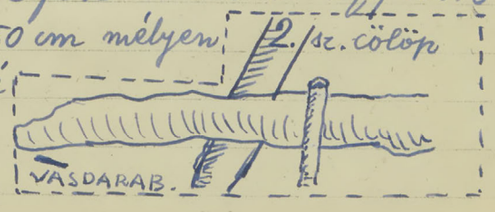

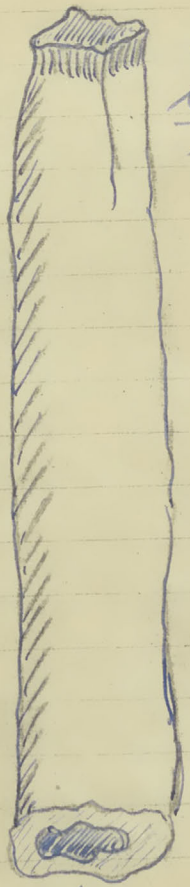

1/1 n.

Ez a vastárgy valószínüleg egy kopja vagy lándzsa köpüs nyele volt, melynek a hegye letörött.

A 12. sz. oszlop, mely a 11. sz. lyuksoros fekvő gerendát tartotta, egész hosszában 270 cm., ebből a 4 élüre faragott hegyére 92 cm. esik. Hogy a régi felszin felett milyen magasan tartotta a lyuksoros gerendát, megállapitani nem lehet. 170-180 cm mélyre lehetett leverve. Hegye a mai felszin alatt 770 cm mélyre nyulott le.

Ennél is mélyebbre hatolt le a 17. sz. cölöp. Ennek is 270 cm. az egész hossza, de ebből 7 élüre faragott hegye 110 cm és 2 m mélyen volt a régi felszin alá leverve. Hegye a mai felszin alatt 800 cm mélyen volt.

D.u. a 6. sz. cölöp előtt 1 m-re a Tisza felé, kb. 620 cm-re a felszin alatt egy korsó csecses fülét találtuk. Ugyanott talált Szabó István egy csontnyelü üri kést, melyet magam bontottam ki. Fordán feküdt a földben. Ettől 20 cm-re ifj. Szőke Sándor egy másik, még diszesebb nyelü kést lelt. 1/4 óra mulva az ásója kilökte a 3-ik nyeles üri kést, a 6. sz. cölöptől kissé DK-re, az előbbi kések lelőhelyétől 50 cm. távolságra. Hálát kéked Istenem! — irtam a naplómba.

1/1 n.

A 6. sz. cölöptől K-DK-re 1 m. távolságra egy füzvesszőből

Font varsa vagy haltartó töredéke került elő. Hossza 150, legn. szélessége 60 cm. volt. Ert is Szanisló munkásom találta. Mikor észre vette, azonnal magához szólított. A legnagyobb óvatossággal bontattam ki a törékeny vesző alkotmányt, de délre kész lettem vele, úgy hogy a pontos rajzát elkészíthettem 1/10. nagyságban laposra nyomott alakjáról. Természetesen az elkorhadt fűzvesszők levegőre jutva, porrá

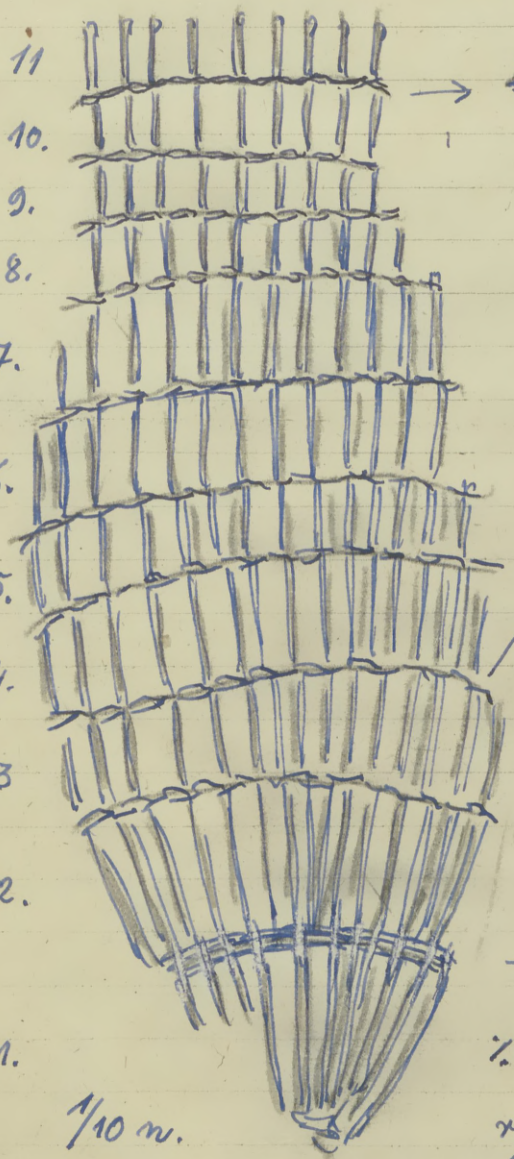

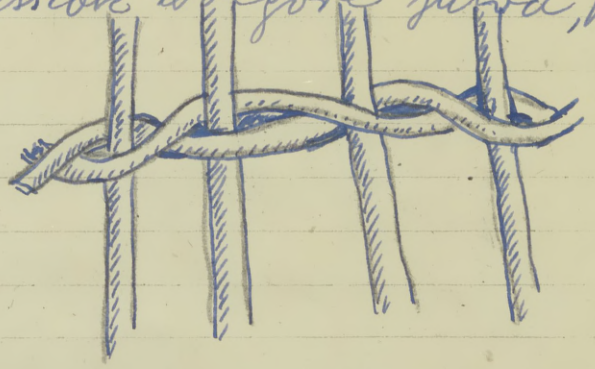

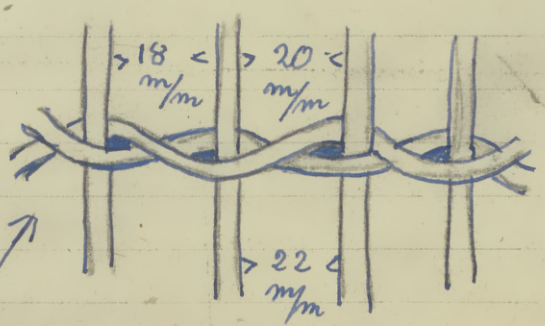

→ két szálból font belső korc,

*) omlattak szét, pedig ennél régibb vesző halászeszköz alig-ha maradt az országban!

1/2 méterre a 6. sz. cölöp előtt találtunk egy veres kavicsot is, 640 cm. mélyen a mai felszín alatt.

Ebéd után lemérogattem a feltárt cölöpök hosszát: a 12 sz. oszlop 277 cm, a 15 sz. 185, a 16 sz. 205 cm. A két utóbbi feje lécegett.

A 10. sz. cölöpnek gondolt darab úszadékfának bizonyult. A 9. sz. gyámal hossza (illegible) 128 cm, a 14. sz. cölöpé 198, a 17. sz.-é 270, a 3. sz.-é 282, az 5. sz.-é 246, az 1. sz.-é 230, a 13. sz.-é 176, a 2. sz.-é 233 és a 4. sz. cölöpé 156 cm. A 8. sz. titók felül is négyélűre faragva, hossza 122 cm. Egy 249 cm. hosszú számozatlan cölöpöt a vízből emeltünk ki.

A kiszedett hegyes cölöpöket és a többi alkatrészeket kötéllel hurcoltattam fel a magas partra, várakattam a facsomóra és nyomtatónak rá helyeztük az •3-jelzésű keresztfőrzset.

Eredeti helyükön maradtak, tanulságképpen a 6. 7. és 18. sz. cölöpök, a 35. sz. cölöpkaró, az északi egyszeres palánk kitartó őrszeme és a 11. sz. lyuksoros fekvő, alátámasztott gerendának a meredek földfalban maradt része.

Miután rendbe raktuk a faanyagot és a kihányt föld vizsgálatát is abbahagytuk, ½6 órakor d.u. a munkát befejeztük. Munkásaimnak megbagytam, hogy Baranyi Károly favarosomat holnap, vasárnap reggel 8 órára a Tsarókertbe küldjék ki fogatával, ők maguk pedig 9 órára jelenjenek még a lélkészi ház udvarán, ahol munkabérüket kifizetem. Ezzel az idei VII-ik pavyolai ásatást befejeztem.

Mikor munkásaim eltávoztak, felvettem még a 11. sz. lyuksoros gerenda méreteit. Mielőtt a gerendát kivettem, a földfalat beboltoztuk 50-60 cm mélyen és a 350 cm. hosszú, 9 és fél lyukkal ellátott gerendához még 1 m hosszúságu részt kiszabaditattunk a földből. Ezen a részen volt még 3 lyuk, de a közepső lyuk csak 5 cm mélyre, féligvolt bevésve. A gerenda tovább a falban. A gerenda mellett 2 db. lábszárvastagságu, 3-4 m hosszú szarufa vagy szarvúló feküdt. A gerenda 20 cm széles, 9·5 cm vastag, anyaga tölgyfa. A lyukak egymástól való távolságát és átmérőjét a grafikon mutatja (72 oldal).

A 11. SZ. LYUKSOROS CERENDA VÁZLATRAJZA MÉRETEKKEL.

VÁZLATOK A KÉSLELETEKRŐL.

A 11. SZ. LYUKSOROS GERENDA HELYSZINI VÁZLATRAJZA MÉRETEKKEL.

KÉSZÍTETTEM 1935 AUG. 31-ÉN.

A 11. SZ. GERENDA A TISZÁRÓL ÉS FELÜLRŐL, A PARTRÓL NÉZVE.

FOT. SŐREGI 1935 VIII. 30.

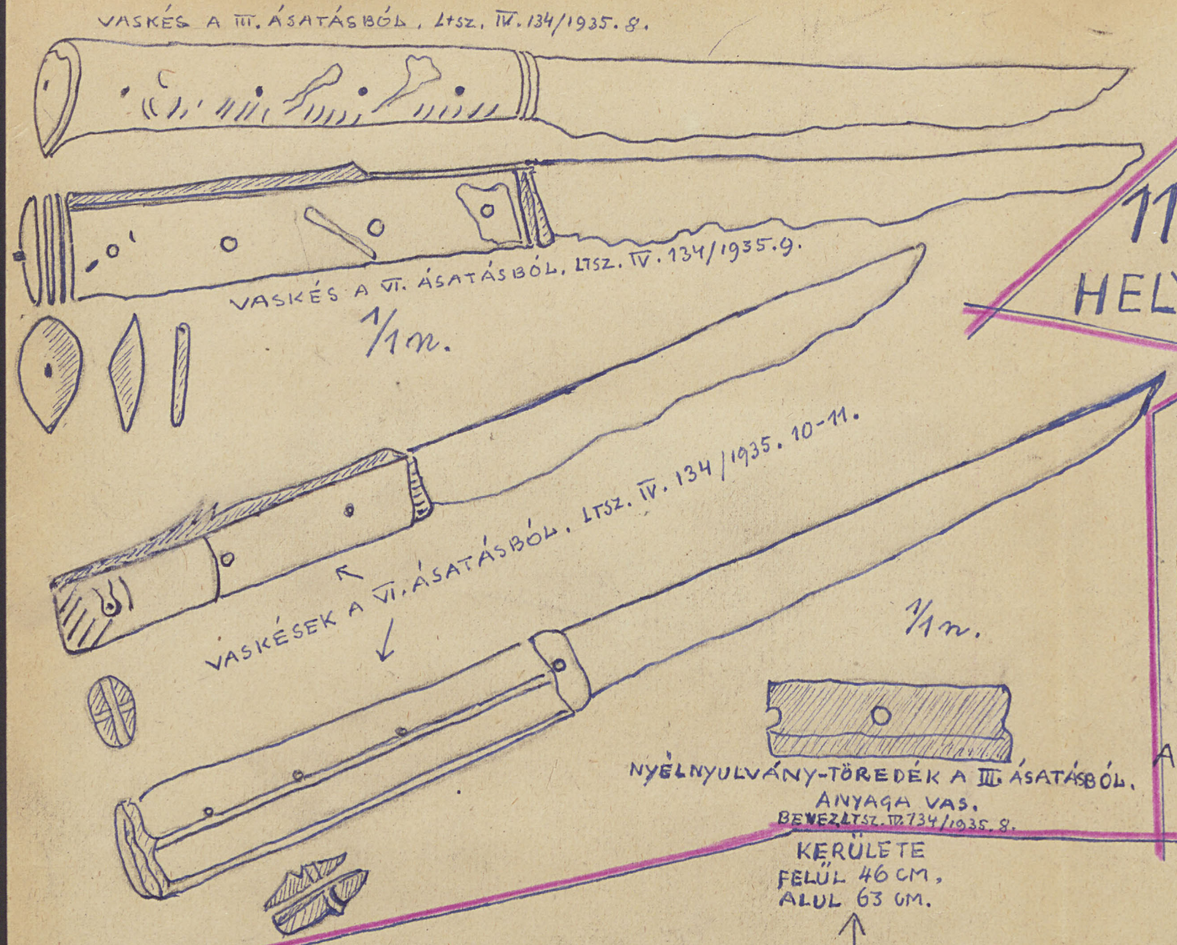

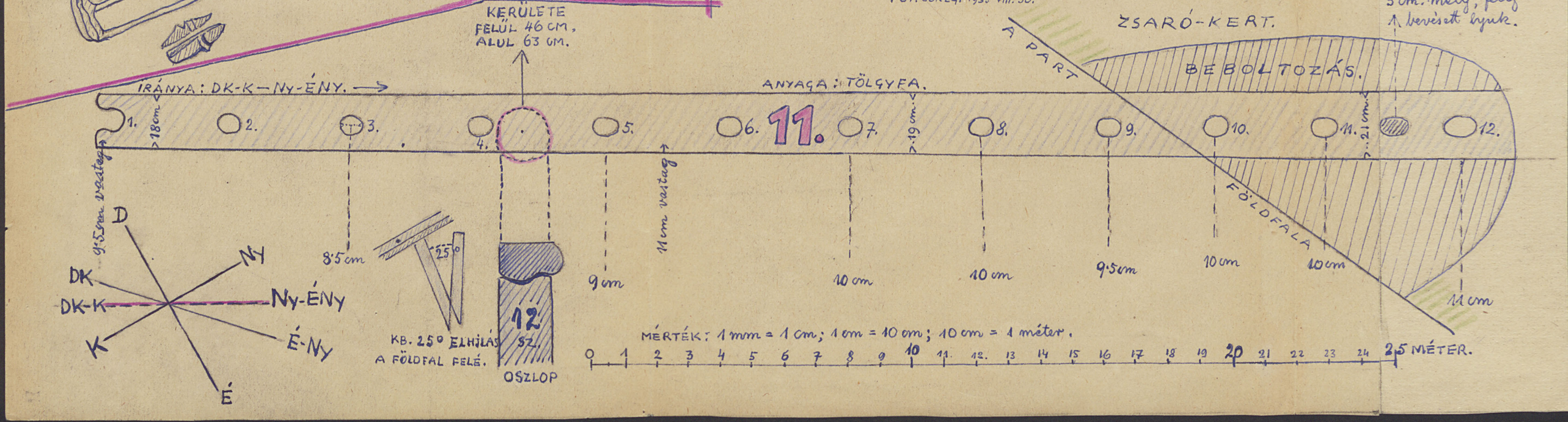

A 11. SZ. LYUKSOROS CERENDA

VÁZLATRAJZA MÉRETEKKEL.

VÁZLATOK A KÉSLELETEKRŐL.

Hazaevezve, kisasztalomon boldogan nézegettem az én késleleteimet, milyenekhez hasonlót a Nemzeti Múzeumban láttam. Gondosan becsomagoltam őket vattába és selyempapirba. Aztán vacsorára szalonnazsirban piritott rizst főztem. Más enni-valóm már nem is volt vacsorára, de jó borral még rendelkeztünk.

Főtben a palajon 2 fácánkakas marakodott. Mint régi vadászember élvezettel néztem őket, de még jobban vettem volna legalább az egyiket nyárs-ra húzni! Mikor az egymásra ugrálással betelték, mintha megőrértek volna veszedelmes vágyaimat, beszaladtak a fűzesbe.

Csendes, csillagos este van! Milyen még lehet távolról ez a kép: mind a hármunk alakja, amint a tűz fénye ránk világit! Ilyenkor mindig sajnálom, hogy lelki szemeimmel nem tudok lényemből kiszállani és nem láthatom szabad tűz mellett ülő alakomat a Tisza másik partjáról, a Zsaró-kertből!

Embereimmel beszélgetünk egyről-másról, még politikáról is. Bajcsy-Zsilinszkyt sokra becsülik itt a Tiszahátan. Ha a szó elhallgat, nézegetem a csillagok millióit, beleszédülve az örökkévaló Titokzatosság végeláthatatlan mélységébe.....!

Én azonban hamarosan ráterelem a beszélgetést a halászéletre. Olyan ijat, amit még nem jegyeztem le, már alig tudnak mondani. ½9 óra felé álmos már mindenki, nagyokat ásitunk.... Felettünk Vakvarjú kiabál, a Kuvik rikoltozza a vevét és egy Erdei bagoly folytonosan huhogat! Távolabbról lehvárfőzők dalolását halljuk....! Csak mi ülünk szótlanul egyre hozzábbidejig, mert érezzük a szomorú valóságot: holnap este már messze leszünk egymástól, a Tiszától, a mi tűzhelyünktől, a Tisza áldott partjától!!

9 órakor búcsúalvásra hajtottuk fejünket Isten segedelmével!

1935 SZEPT. 4. VASÁRNAP.

5. HAZATÉRÉS A VI. ÁSATÁSRÓL. A KUTATÁSSAL KAPCSOLATOS INTÉZKEDÉSEK, LEVELEK, ÚJSÁGCIKKEK. — AZ 1936. ÉVI ESEMÉNYEK.

Jó Sorsom megengedte, hogy életemnek ezt a legnagyobb és legszebb ünnepnapját a Nagytermészet csodálatának szentelhessem! Itt vagyok a templomában, gyönyörű oltáros öleben, napsugárból öntött harangjainak zengésében és én lebbenulva hallgatom szent és bölcs Igéinek tanító, felemelő énekeit...!

Alig múlt 4 óra, mikor a hajnali dalok felébrentettek! Olyan nagy harmat volt, hogy egy szál pokrócom alatt jártam. Felöltöztem és kétszertem az ébredő tájon. A Tisza vize párolgott, mint a forró víz! Gyönyörű látványosság!

Miatt megfőztük reggeli teánkat, a levegő folyvatos melegedésével a víz párolgása lassan szünt.... De a Természet filmpergető gépje újabb látványosságot vetített elénk.

Ugyanis a hátunk mögött felkelő Nap a fűzfák árnyékát úgy fektette keresztül a partjon és a Tisza vizén, hogy a fűzek tetejének cikcakkos árnyéka éppen a szemben levő meredek törő-part falára esett, sárga foltokat alakítva ki rajta! Fenséges látvány volt! Ezek a sárga foltok az emelkedő Nappal lassan kezdtek süllyedni, le siklottak a vízre és ott felszippantották a már fonladozó párákat....

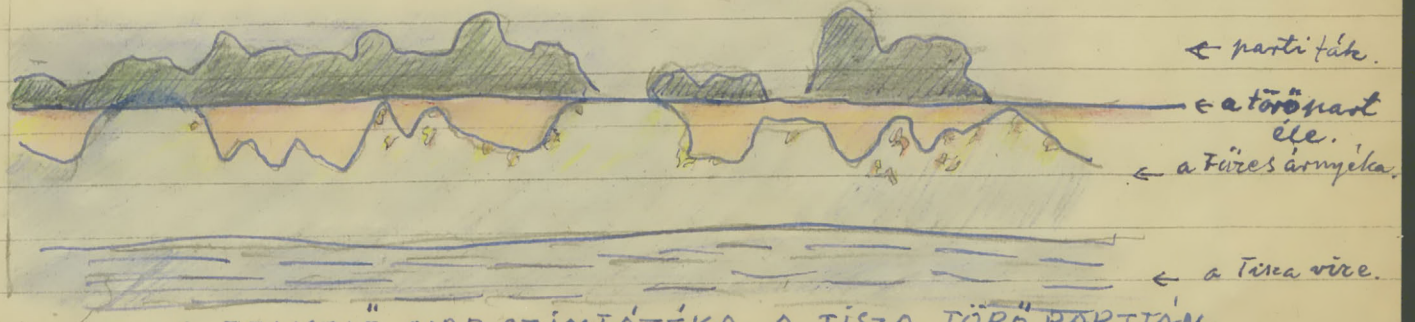

A FELKELŐ NAP SZÍNJÁTÉKA A TISZA TÖRŐ PARTJÁN.

És hamarosan újabb kép tárult elénk. Amint a jobbparti füzes az árnyékát lassan vonta maga felé, a túlparti fák olajzöld tükörképei bontakoztak ki a part mentén.....

Ezzel tökéletesen el is készült a reggeli tiszai tájkép! A nagy Alkotó Mester rá is eresztette az élőket. A panyolaiak a hidason mentek a Nagyszegbe szilvátszedni, lekvárt főzni. Egy gulácsi kis legény két ökrät legeltet és dalolgat nekik. Magam is mentem sárgán csalogató csolnakomhoz borotválkozni, fürdőzni.

Mire visszajöttem, tűzhelyünk beszüntette a pipaszát, mert hamuját hagytuk megveresedni, kihűlni, hiszen a tüzelőnk is elfogyott.

Hozzáfogtunk a pakoláshoz, mert Károly az én hirhedt fuvarosom reggel 8 órára van kirendelve.

Közben vendégünk érkezett: egy gulácsi ember, Siket Sámuel unokája. Illedelmesen köszönt, engedelmet kért, hogy leülhessen. Messziről jött, felszelt egy sárga dinnyét és megette. A fiatal szőkét is megkínálta, majd elmondta, hogy a nagyapja szerszámával egyszer egy 7 kilós harcsát szigonyozott meg. Az öreg szőkének is van szigonya, de ő nem használja. Elment.

A sátorbontás, a pakolás a homokon elég kemény munka volt mind a hármunknak. Még kész se voltunk, mikor Baranyi Károly már 7 óra után feltűnt a tulsó parton.

Szalmazsákomat kiürítettük és a szalmát meggyújtottuk. Nagy füstött lökött, nagy lánggal égett, melytől hirtelen pogánnyá lettem és hálát adtam a Természet urának, a tüzelő Napistennek, hogy megsegitett munkámban!

Mikor a csolnakba mindenünkkel becipekedtünk, átkeltünk a Tiszán a Zsarókertbe,

hol Károly várt reám szekerével. A felhordás, felpakolás 3 emberrel gyorsan ment. Búcsúzáúl az öreg Szőkét kétszer lefényképeztem:

ID. SZŐKE SÁNDOR GULÁCSI SÜLLŐHALÁSZ.—
ZSARÓKERT 1935 IX. 1.

A két szőkét elindulásom előtt kifizettem. Az öreg Szőke éjjeli szolgálata miatt dupla napszámot kapott 6 napra, à 1·30 P-vel számítva a napszámot. Tehát 6 × 2·60 = 15·60. Ehhez jön a csónakhasználatért 2 P, a süllőért 1·40 P, a Juliska által hozott kendőért 2 P = 5·40 P, összesen 21 P.— A fiatal Szőke kapott 5 napután 6·50 P-t.—

Hűséges, derék emberektől érzékeny búcsút véve, Panyolára szekereztünk. A fiatal Szőke velünk jött a faluba.

Bódi bátyámmal gyorsan megcsináltuk a fizetési kimutatásokat. Munkásainknak a vármegye pénzéből kifizettem 77 P-t, a Hangya Szövetkezetben levő számlámat a magam pénzéből egyenlítettem ki.

Miután siető kellett, nem is reggeliztem, csak egy csupor kávét hajtattam fel és már is ültem a Károly szekerére: gyorsunk ám! Károly biztatott, hogy nem késünk el, ha Matalcsra megyünk. Jól van! 1 P. jutalmat kap, ha nem lesz semmi baj!

Károly, bár az egyik „táltos", a rudas alig vonszolta magát, beváltotta a szavát. Matolcson még egy félórát vártunk a vonatra. Büszke is volt, mikor az 1 P-t megkapta.

A csomagokat személypodgyásznak feladtuk. Ment minden, mint a karikacsapás. Utban olvastam Fekete Lajos barátom szép verses könyvét, a Vassal és fohásszal cimüt.

D.u. 5 órakor Debrecenben, ½ 6-kor kis családomnál voltam.

A viszontlátás boldog örömével elfogyasztott vacsoránk után kikerestem könyvtárambál Hedin Sven: Ázsia szivében c. kétkötetes müvét, mert emlékeztem, hogy abban ugyanúgy, mint Stein Aurél müveiben Panyolára vonatkozó adatok vannak, de „Előtanulmányok a panyolai tölgyfaepitményhez" c. dolgozatomban még nem szerepelnek. Igy az I. köt. 125. l. olvasható, hogy a középázsiai Lop-nor mentén a házak elpusztultak, de az alapgerendák a homokban megmaradtak. A II. köt. 34. l. pedig az áll, hogy a Lop-nor melléki faluban „néhány ház egészen fából volt épitve s függőleges faldeszkái a föld közvetlen szinén fehvő gerendakeretbe voltak beillesztve. Másoknak falai kámis kévékből állottak, melyek füzfa ágakkal póznák és karók közé voltak befonva. Néhány ház végül a napon szárított agyagból épült."

1935 szept. 2-án már hivatalomban dolgoztam. Zoltai Lajos bátyám volt az első, ki melegen érdeklődött a VI.-ik ásatás eredménye után. Megnézte leleteimet, azokra vonatkozó feltevéseimet és elgondolásaimat mindenben helyeselte. Szept. 3-án elküldtem beszámoló levelemet Streicher Andor mátészalkai alispánnak és Kozma György Zempléni-

csongrádi főispánnak. A mátészalkai alispánhoz intézett 475/1935 DMsz. jelentésemben megkösöntem a pénzbeli segélyezést, mely teljes mértékben fedezte az egy heti ásatás munka- és fuvardijait. Elmondtam, hogy ezuttal a települt részből csak egy keskeny sávot tártam fel, mert a Tisza az elmúlt télen és tavaszon a partból semmit sem szaggatott. Ellenben az átvizsgált faházalkatrészek és sövénytörmelékek közt értékes leleteket találtam: középkori cserepeket, úri késeket aranyozott ezüst burkolatu nyéllel, vasszúrófegyver köpüs nyelét, vesszővarsát, korsófülét stb. a mai felszín alatt 620-640 cm. mélyen. Reméljük, hogy a palánkerősség belső települt részéből még hasonló leletek fognak előkerülni! Igy a vármegye áldozatkeszsége nem lesz hiábavaló. A panyolai papnak köszönő levél ment.

Elszámoltam a Déri Múzeumtól kapott 100 P. ásatási előlegről (479/1935 DMsz) 26·78 P. maradvánnyal. A debreceni helyi lapok és a Szatmár és Bereg c. mátészalkai heti lap részére elkészítettem tájékoztató cikkeimet. A „Debreczeni Ujság", a „Debreczen" és a „Debreczeni Független Ujság" 1935 szept. 7. számai hozták írásaimat önkényesen és nem mindenesetben szerencsésen változtatott cimekkel, mint pl. a Debreczeni Ujság eredetiben mellékelt közleményének alcime. Nyilvánvaló, hogy a palánkeröditmény nem most került ki és nem éppen a Tisza-Szamos árterületén, hanem a Tisza medrében. Végül is az ember nem ülhet a nyomdai szedőgép mellé! (81. oldal).

Annál lelkiismeretesebb munkát végez minden alkalommal a szalkai hetilap, melynek felelős szerkesztője jól tudja, hogy egy tudományos közleménynek még a cimében sem lehet változtatást tenni a szerző előzetes hozzájárulása nélkül. (80. oldal).

Országos érdeklődés kiséri a Déri-muzeum panyolai ásatásait

Dr. Sőregi János muzeumőr vezette a hatodik ásatást is Középkori palánkerődítmény került ki a Tisza—Szamos árterületén

(A Debreczeni Ujság tudósítójától)

Azt a nagyobb szabású és már évek óta tartó régészeti ásatást, melyet a Déri-Múzeum régészeti osztályának vezetője, dr. Sőregi János múzeumőr még 1931-ben leveldi Kozma György akkori vásárosnaményi főszolgabíró, most zemplén-csongrádi főispán hívására és támogatásával kezdett meg, ez évben is folytatta. Az eddigi ásatások költségéhez az m. kir. hadügyminisztérium és az MTI igazgatósága 500—500 pengővel, Szatmár vármegye évenkint adott inségmunkásokkal járultak hozzá és így lehetővé tették azt, hogy a Déri-Múzeum államsegélyből erre a célra fordítható csekélyebb összeg miatt az ásatás menete meg ne szakadjon.

Az eddig lefolyt öt panyolai ásatás eredményéről a Déri-Múzeum 1932, 1933 és 1934-ről szóló évkönyvei számolnak be jólsikerült fényképes táblákkal és egy hosszabb előtanulmány keretében, melyek az érdeklődőknek különlenyomatban is rendelkezésére állanak.

A legújabb ásatások

A hatodik panyolai ásatás augusztus 26-tól szeptember 1-ig tartott. Az első ásatások eredményéhez sokan hozzászóltak, de a legújabb ásatások azt bizonyítják, hogy az ásatásvezetőknek már korábbi feltevése helytálló, mely szerint a panyolai tölgyfaépítmény nem egyéb, mint egy régi magyar, nagy valószínűség szerint középkori palánkerődítmény maradványa éspedig egy kettős töltöttpalánknak a megmaradt talpazata, amelyhez egy egyszeres palánk karósorra csatlakozik. Az erősségnek tehát egyik szögletéről van szó.

Az első ásatás ezeket a külső védelmi alkatrészeket tárta fel, de a mult évi ötödik és az idei hatodik ásatások a védőfalakon belüli települt részt hozták napfényre. Már az ötödik ásatásból alacsony cölöpök, ezek közt egy létra fél ága, egy faragott ajtófélfa, szarufák és egy sövényfalu ház cölöpös talpgerendája kerültek elő. Bizonyos, hogy mindezek mocsaras helyen épült lakóházak alkatrészei és felszerelései voltak.

Felszínre került emlékek

Az idei hatodik ásatás ebből a települt részből új részleteket tárt fel és ezúttal előkerültek az első jelentékeny korhatározó tárgyi emlékek is. Így nagyon becses egy középkori díszített agyagedény peremes töredéke (XIII. század körüli); egy mázatlan korsó füle, két darab kisebb középkori cserép, egy szúrófegyverhez hasonló eszköz, nyélköpüje vasból és négy darab úri nyeles kés, amelyek közül kettő aranyozott ezüst foglalattal van ellátva. Ez előkelő csontnyelű evőeszközök megtisztítását és konzerválását még ezután fogják elvégezni. Hasonló példányok csak a budapesti múzeumokban lesznek, melyekkel összevetve, korukat meg fogják határozni. Megemlítésre érdemes még, hogy a cölöpös háztörmelékek közelében előkerült egy vesszővarsához hasonló kötésű halászeszköz maradványa is, melyről az ásatásvezető pontos rajzot készített.

Erődítmény a Tisza—Szamos árterén

Valamennyi lelet a mai felszín alatt 620—640 cm mélyen feküdt, mert az egész tölgyfaépítményt és környékét közel hat méter vastag földréteg takarja, amely körülmény geológiai szempontból is érdekes jelenség, de tekintve azt, hogy a feltárt palánkerődítmény a Tisza-Szamos mély fekvésű árterületében. mocsaras talajon épült fel, lehetséges, hogy 600—700 év alatt az árvizek folytán ilyen vastag földréteg képződjön. A panyolai építménynek ezzel a problémájával dr. Scherf Emil m. kir. osztálygeológus foglalkozik. Az ásatás menetéről nagyszámú fénykép- és helyszínirajzi felvétel készült.

A panyolai ásatásokat ma már országos érdeklődés kíséri. A tölgyfaépítmény mind helyzeténél, mind rendeltetésénél fogva eddig mint lelet egyedül áll az országban és épen ezért a további kutatásokra minden évben nagy gondot fognak fordítani. Régi okmányok és metszetek hasonló erődítményeknek emlékét, illetve rajzát nagy számmal őrzik. Szatmár vármegye főispánja a most lefolyt hatodik panyolai ásatást is dr. Streicher Andor alispán javaslatára inségmunkások rendelkezésre bocsátásával segítette meg, melyért a Déri-Múzeum igazgatósága e helyen is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Úgyszintén köszönet illeti azokat a lelkes embereket, kik az ásatások idején önzetlen lelkesedéssel állanak az ásatásvezető segítségére. Így elsősorban Szarka Boldizsár panyolai ref. lelkészt, aki tényleges közreműködésén felül minden alkalommal vendégszeretetével is és Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyzőt, aki szíves fáradozásaival viszi előre a panyolai ásatások ügyét.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
ANYOLA, Szatmár-m

Nagyságos

Dr. Sőreghy János

muzeumőr urnak.

DEBRECZEN;

Déri Muzeum.

SZARKA BOLDIZSÁR 1935 IX. 2. illetve IX. 4. IROTT LEVELE, MELY AZ ÉN IX. 3-ÁN KÜLDÖTT KÖSZÖNŐ LEVELEMET KERESZTEZTE.

A VI-ik panyolai ásatás eredménye és jelentősége

A „Szatmár és Bereg" részére irta
Dr. Sőregi János
muzeumőr, az ásatások vezetője

A VI-ik panyolai ásatást a Déri Muzeum költségén és Szatmárvármegye előljáróságának támogatásával augusztus 26—szeptember 1-ig végeztem el. Az előző öt ásatás eredményéről a „Szatmár és Bereg" olvasóinak annak idején beszámoltam. Mint ismeretes, az első négy ásatás egy hatalmas tölgyfaépitményt tárt fel, melyet én néhány ellenkező véleménnyel szemben régi palánkerőditmény döngölt agyagfala megmaradt talapzatának és e kettős töltött palánkhoz csatlakozó egyszeres palánknak tartottam. Hivatkoztam régi okmányokra és XVI—XVII. századi metszetekre, melyek számos alföldi, fából és földből épült erősségek emlékét irásban, illetve ábrázolásokban fenntartották és megemlitettem azt is, hogy amennyiben tényleg valamely erősséggel állunk szemben, ugy a külső védfalakon belül meg kell találnunk a belső települt, azaz lakott részek maradványait is.

Ezt a várakozást és reménykedést már az V-ik ásatás alaposan megbiztatta, amennyiben annak elvégzésekor valóban napfényre kerültek olyan alacsony, de erős cölöpök csoportjai, melyek közt szarufák töredékeit, egy létra fél ágát, egy faragott és furott ajtófélfát stb. és valamely patics-, azaz sövényfalu háznak cölöpre helyezett, lyuksorral ellátott talpgerendáját találtam meg. Akkor már bizonyosra vált mindaz, mit a panyolai tölgyfa-épitményről irott „Előtanulmányok" cimü dolgozatomban állitottam, hogy ennek az alföldi, mocsaras helyen épült palánkerődítménynek ennél más rendeltetése nem igen lehetett, tehát szó sem lehet arról, hogy abban valamely uttestet, partvédelmi épitkezést, malomgátat stb. lássunk.

Azt a feltevésemet pedig, hogy a panyolai épitmény korát a XVI. szásadtól visszafelé kell keresni, főleg a most lefolytatott VI-ik ásatás eredménye támogatja.

Miután a Tisza az elmult télen és tavaszon a partjából jóformán semmit sem szaggatott azon a helyen, a VI-ik panyolai ásatás a belső települt részből csak egészen keskeny uj részletet tárhatott fel. Azonban kellő fényképezések és felmérések után felszedtem a két utóbbi ásatással kibontott összes cölöpöket és átkutattam az azok tövénél mutatkozó törmelékes réteget.

Derék panyolai és gulácsi munkásaim a nyirkos, sürü agyaggal összerothadt rőzse- és fatörmelékben valóban nehéz munkát végeztek. Fáradozásunk azonban nem volt hiábavaló. Az egyik cölöpcsoport aljánál megtaláltuk az első biztos korhatározó tárgyat, egy diszitett középkori (XIII. század körüli) agyagedény peremes töredékét és közelében még egy mázatlan agyagkorsó fülét és még két kisebb darab középkori cserepet. Néhány méterrel odább egy vasból való, szuró fegyverhez hasonló eszköznek nyélköpüje került ki és azon a helyen, hol a már mult évben megtalált lyuksoros talpgerenda feküdt, három darab diszes uri nyeles kést találtunk. Valamennyinek csontnyele, vékony finom pengéje van. Egy közülök aranyozott ezüst foglalattal ékeskedik. Ez utóbbihoz hasonló már a 2-ik ásatáskor is előkerült. Ezek a kések előkelők evő-

SZATMÁR ÉS BEREG

POLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP. — MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP. — ELŐFIZETÉSI DIJ: NEGYEDÉVRE 2 P 40 FILLÉR. — EGYES SZÁM ÁRA 20 FILLÉR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
Dr. FÁBIÁN SÁNDOR

SZERKESZTŐSÉG: HORTHY MIKLÓS-UTCA 8 SZ TELEFON 38 ÉS 74. — KIADÓHIVATAL: HORTHY MIKLÓS-UTCA 8. ÉS GRÓF TISZA ISTVÁN-UTCA 6 SZÁM. — POSTACSEKK SZÁMLA 54·0 03

MÁTÉSZALKA, 1935. SZEPTEMBER 8. ✦ XV. ÉVFOLYAM 39. (806.) SZÁM.

Kedves Jánosom !

Ma reggel volt Károly rapporton,hogy Matolcsnak menve,nem késtétek el a vonatot.Igen okosan tettétek.Mégsem olyan bolond ember Károly, mint amilyennek tartják,de hát ez nem is illik egy „szólgabiróhoz." Igaz én még fel sem keltem akkor,de mégis becsületes ember volt,hogy tudtomra adta,hogy mindent jól elintézett.

En is megjártam Mátészalkát.Estve 8 órára jó setétben értem a panyolai révbe,s azon keresztül szerencsésen haza.Elég volt megjárni,mert nagy ut ám az oda és vissza.Fenékkel kell győzni. Anyu nem jött,majd csak szeredán jön.Lajos ságor és Boriska sógorasszonynyal kibeszéltem magam, mint szintén Anyuval is.Titike hál Istennek most már elég jól van.Sebláza megszünt. Derült és vidám,Anyu csak azt várja,mig a varrást,a kapcsokat kiszedik belőle.

Nagyon sajnálom utólag is,hogy többet kint nem lehettem nálad a Zsarókertben,a Tisza parton s hogy Anyu sem viselhette ugy gondodat,mint ahogy ő önként és szivvel szerette volna velem együtt.Dehát te tudod,most nem lehetett egyébb nagy bajok miatt. Tegnap,mikor jelentettem neki távozásodat,azt mondta:Becsaptad őt ! Ebből érts meg mindent.

Nagyon sajnálom,hogy voltakép ásatásaid eredményéről csak annyit tudok,amennyit tegnap reggel kutyafuttában elmondottál. Én pedig látója szerettem volna lenni minden eredményeidnek.De hát már hiába! Ezen tul vagyunk. Irásból majd megismerem,bármilyen nehéz is azt szivemnek kivárni.

Az volna elgondolásom,hogy jó lenne,ha a „Csonka Szatmár-Bereg-" ben,mihelyt ásatásaid eredményét reasummálni tudod,egy ismertető tárczaczikket irnál.Egyfelől a közönség tájékoztatására,másfelől és első helyen az Alispán iránti reverenciából,hogy további jóindulatát bird és ásatási munkáidra segitő készségét pálám et public e nyugtatsd. Kérlek arra is hogy ha e czikked megjelenik,nekem egy lappéldányt küldj,mert én nevezett ujságot nem járatom.Ellenben olvasni és irattározni akarom. Egyidejüleg közzétehetnéd valamelyik debreczeni lap vasárnapi számában is.

Volt még valami az eszemben,de a mi most kicsapódott,mit neked megakartam irni.Üsse kő !Majd meglessz.

Somogyi főjegyző vel a napszámjegyzéket,ma bent lévén Törvény-

széki tárgyaláson elintézem. Cak azt nem tudom nem kell-é utánpótlás a másodpéldányokon, a napszámosok elismerő aláirása szempontjából, miről biz el is feledkeztünk. No de ha kell ez is meglessz. Ha lehet lealkuszom Zsigától, mert ez sok utánjárással jár.

Aztán idemellékelve küldöm a Panyolai Hangyafogyasztási szövetkezet bélyeges számláját is, felhasználás végett.

Ezek után más mindennel azt hiszem rendben vagyunk.

Szeretettel köszöntve ölellek, a Nagyságos Asszonynak kezeit csókolva, Sárikát csókolva,

Panyola, 1935 szept. 2.

tisztelő barátod:

Marka Bódi

NB. Beszeptett, hogy a nagy sietségben a szukához elfeledék tenni egy kis jó falusi lágy kenyeret. De hát hiába!

Kedves János !

A levél a számlabélyeg hiány miatt maradt itt. Ma szerdán elrendeztem s küldöm. Zsigával beszéltem. Anapszámjegyzék igy is jó lesz, ő elintézi. - Ha az Évkönyv megjelenik küldjed, hadd töltsek veletek pár jó estvét. Szerettem volna azóta kimenni ásatásaid szinhelyére, de sehogy sem adta és közelesen nem adja ki az idő, mert a dolog rengeteg; De okvetlen kimegyek, mert tudnom kell összehasonlitás szempontjából, hogy hagytad ott a Tisza partot. Ha egérutat vehetek mielőbb kimegyek.

Szeretettel köszöntelek Panyola, 1935 szept. 4.

Bódi

Válaszment IX. 6-án.

Szarka Boldizsár barátom köszönő és tájékoztató levelemre 1935 szept. 6-án válaszolt, melyben azt javasolja, hogy ezután a rendes nyári ásatáson felül egy tavaszi és egy őszi kisebb-szabású kutatást is végezzek. Továbbá felemlíti azt is, hogy az idei alacsony vízállás mellett nem-e kellett volna mélyebbre hatolni, mert azt hiszi, hogy a régi felszín nem ott van, ameddig én lehatoltam.

Ez mind nagyon szép, ha Panyolán kívül egyéb gondjaink és célkitűzéseink nem lennének, azaz a rendesnél több idővel és pénzzel rendelkeznénk, aztán minden régész tudja, hogy a cölöpök és oszlopok a régi szint alá vannak verve, a feltáró gödrök helyét úgyis megvallatják. Eredeti levelét különben mellékelem; nem postán jött, Gál Lánló hozta.

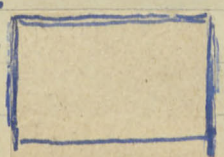

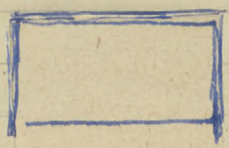

1935 IX. 6.

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE 1935 IX. 6.

Panyolára.

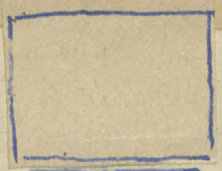

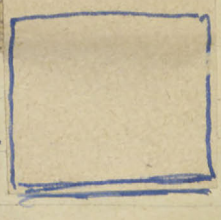

A levélre válaszoltam a szükséges felvilágosításokkal.

1935 IX. 6.

Kedves Jánoskám !

Leveleink keresztezték egymást. En szerdán estve kaptam a tiédet, neked pedigén szerdán délután Gyarmatról inditottam el a levelet.

Mit tettünk, azért köszönet nem illet, mert most voltaképp semmit nem tettünk, mit fájlalunk Anyuval együtt. De hát most igy jött. Anyu szerdán estére jött haza Józsival. Titike hál Istennek már jól van, de még ott maradt.

Nagyon örülök szükszavu közleményednek az ásatásnál talált tárgyakról. Ha pénzem és időm volna szinte szeretnék felmenni megnézni, ha Panyolán már ugy jött, hogy nem tudtam maglátni. De erről le kell tennem. Mindenesetre, hogy uri és előkelő a talált kések közül kettő, aranyozott ezüst foglalatban, ez arra mutat, hogy a magyar erősség theoriája áll s hogy bentebb még több érdekes leletre várhatunk.

Tekintettel az ásatás ez eredményére, én ugy gondolnám, hogy az ásatási munkálatnak tagozódni kellene. Olyformán gondolom, hogy a most már elért positiv eredményekre tekintettel tavasszal és ősszel kellene egy-egy külön kisebbszerü adottság szerinti ásatást megejteni. Természetes, hogy az ásatás időpontjának és mérvének megállapitója a Tisza folyó lenne, a maga kettős tényezőjével: vizállásának szintjével és parthordási, ásatás megkönnyitését elősegitő különböző mérvü, adottságtól függő munkájával. Ezt az elgondolásom ved figyelembe János és ennek kivitele érdekében, saját elgondolásiddal ezt kiegészitve, már most tedd meg a kezdeményező lépéseket arra, hogy jövőre két rendbeli tavasz, nyáreleji és őszi ásatásokat végezhess. Ez a te reputáciod érdekében is kivánatos, de meg a nagy rejtély mielőbbi megoldása érdekében is az urgens necessitas szükségével lép fel már most, az elért eredményre támaszkodva, Ezt ki kell erőszakolni és véghez is vinni, ha erőszakosság és sok levelezés, kérés és kunyorálással is. Irreálisnak ne vedd elgondolásimat, tudhatod, hogy ez nem a felhőkben járni akarásból, hanem az ügy iránti szeretetből és a te munkád minél sikeresebb eredménnyel végződő remélt sikeréből ered.

Gondold csak el! Milyen értékeket semmisithet meg a Tisza partromboló árja ? Osztől tavaszig, tavasztól őszig ! Nem lesssz mindig ilyen száraz aszályos nyár. En az idén a szokott szintnél mélyebbre hatoltam volna, mivel az alacsony vizállással a lehetőség erre meg lett volna. Az Ur Jézus utmutatása cseng a fülembe: "Bocsássátok mélyre a hálót" ! Az én elgondolásomban ugyanis az eredeti földszint még lejebb van, s még minekünk ott is van keresni valónk.

Többet,elmefuttatást e dologról nem irok.Ebből te megértesz engemet.Hiszem tiszta világosságban látod teendőidet, s az én elgondolásim nem esnek terhedre.

Mint mult levelemben is irtam,Baranyi Károly nem esett egészen feje lágyára.Károly okos ember s ha a veled szemben való becsületes kiszolgálásról van szó,invenciosus ember.Légy neki hálás érette !100%-ig igazsága vol s neked jó,hogy hajtottál a szavára.

Fekete Lajos sógor czime:Bpest XI.Lenke u 70 sz. I gazad van,a törtető fiatal nemzedék között első rangu;másként a rendes soron nem adhatna elő verseiből a rádióban,mert ott irodalmi tekintélyek birálják el a mikrofon előtt való leadás lehetőségét. Ki nem oda való,annak czoki ! De Lajos egyszer bejutván,még mindig állja a szintet és állandó a "mai költők" előadási sorában. Ha azértan szived szerint való, fenti czimen köszönő soraiddal felkeresheted.

Szakáról való ujságot már előbb leközöltem.Ujabbat nem tudok. Józs sógornak ép most Gál Laczitól küldök levelet,miként neked.

Jánoskám ! Csak arra kérlek,irj,mit szól mindezekhez Ön,dr.Domokos Ödön ? Minél gyakoribb levélváltásunk,hiszem az ügy érdekében annál jobban szolgálunk én önzetlenül.te irányitással.

Többet nem irhatok,mert ingyen postás Gál Laczi megy s igy zárok.

Szeretettel ölel és köszönt igaz barátod,

Panyola 1935 szept.6.

s tisztelő hived:

Szabó Ródi

Tegnap esthére Somogyi főjegyzővel, Radetzky adóügyi jegyzővel voltunk kint a Fraró-kertben. Ismerem ig a helyzetet, mit itt hagytal! A négyes gradics megoldás nagyon jó. Többet nincs irni időm. Gerenda, karó szamokat: 6,7+11. 18+35. ismerem. Szervusz

Ródi

Szarka Bódi barátom 1935 szept. 5-én Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyzővel és Radetczky adóügyi jegyzővel az ásatási helyet felkereste s erről az utjukról szept. 11-én kelt, alább mellékelt levelében számol be.

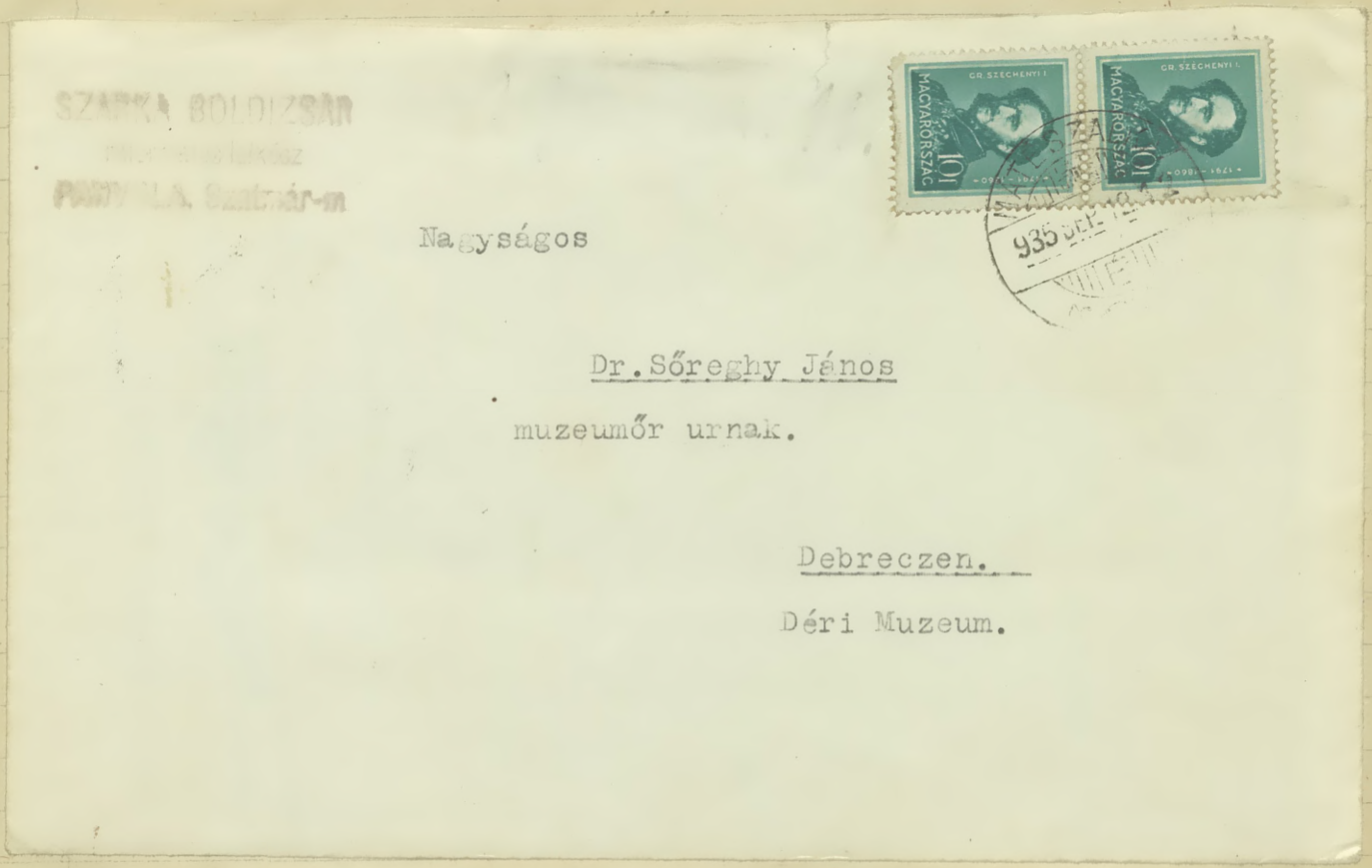

SZARKA BOLDIZSÁR LELKÉSZ LEVELE
PANYOLÁRÓL 1935 SZEPT. 11.

Bódi bátyám IX. 6.-án kelt levelében megadta a Fekete Lajos sógora címét: Bpest XI. Lenke-u. 70. sz., hogy dedikálva ajandékozott verses kötetét megköszönhessem. A rádióban szereplő költőink egyik legjobbika ő. Verseit magam is nagyon megszerettem. Elismerő érzelmeimet köszönő levelemben ki is fejeztem és küldtem neki dedikálva 3 dolgozatomat: a méhkasalaku üregek problemája – a konyári rézkori temető – és a panyolai előtanulmányok – füzeteket. A konyári füzetembe ezt irtam: „Lajosom! Vassal

SZARKA BOLDIZSÁR

Kedves Jánoskám !

Gál Laczitól küldött levelemre válaszul,szept 6.kelettel vettem lapodat.Köszönöm.Aztán 8-án vettem leveledis a"Dbreczeni Ujság"czikkével.Ezt is köszönöm. Most válaszolok mindkettőre.

Hogy Józsi Sógort traktáltad levelemmel,jól esett.Helyes,hogy dr.Streicher alispán és Kozma főispán illő kezelését is elvégezted.Ugyszintén,hogy a "Szatmát és Bereg"-ben is közzétetted beszámoló czikkedet.Meg is keritettem az öreg Szabó komától s elolvasván,igy felesleges megküldetésében fáradoznod,mert prezentbe megkaptam. Más mátészalkai lap nincs,igy nem kell fáradnod.Az Anyu "becsapása" csak annak sajnálása,hogy nem láthatott és szolgálhatott neked.Rád nézve dehonestáló nincs benne.Most vasárnap,8-án megint bekocsikázott Szalkára Titit megnézni.Javul,bár gyenge.Ehét végén körülbelől elhagyhatja a kórházat. Méhhátrahajlással és balpetefészek kivétellel operálták.

Már most leveledre térve ! Köszönöm a felvilágositó rajzokat. A levelet is. Teljesen megértelek,ugy a parthordás,mint az eredeti szint tekintetében.Megállapitásaid elfogadom. De annak örülök legjobban,hogy propositiom az ásatás tavaszi és őszi mivolta tekintetében helyesléseddel találkozott s felettébb annak,hogy a te ez irányu készséged kimerithetetlen. A pénzhiány nehézségeit tudom és ismerem,valamint az ez irányban kunyorálás kellemetlenségeit is,de hát azt hiszem Streicher alispán,mivel most divatos az inségmunka,szivesen áll rendelkezésedre. Mint én is irtam,te is irod,természetes,hogy e munkánál mindig a Tisza partszakgató és segitő munkája az irányitó tényező,s hogy ennél te sem akarsz többet ásatni,teljességgel megértem. Ingyenmunkés mindig jobb,mint inségmunkás.

Jelentem továbbá,hogy mit előző levelemben kilátásba helyeztem, egérutat vettem s I935.szept.5. a Zarókertbe,a Tiszapartra kirutczantam. Az inspirátiot Somogyi főjegyző s Radetczky adóügyi jegyző adta.Józsi kocsisommal befogattam s helyszini szemlére kivonultunk. A hevenyészve készitett grádicsokon levonultunk a legmélyebb szintre. Mindent megszemléltem s feljegyzésre méltattam.De mivel egyikünknél sem volt czeruza,igy helyszini rajz helyett csak emlékezetre kellett támaszkodnom.Pontos kiindulási szempontból,a jövőt illetőleg,fontosnak tartottam ezta kirándulást,ha már jelenlétedben meg nem ejthettem. De még,ha szerét ejthetem,kimegyek mégegyszer,mig a mai helyzett fenn-

áll,mert igy tudom magam a felső partról letekintésben kellően tájékozni a mélyben s ahelyzetvalóságát megállapitani s jelentésemet neked adandó alkalommal megtenni.

Még azt is jelentem,hogy a Tisza a mostani esőzések folytán jelentékenyen megáradt,de most már apad.Tudom számbavahető munkát nem végezett s igy csak mint mellékkörülményt emlitem meg.

Különben ugy a régi,mint a vizfolyás ellenében felfelé feltárt szakasz,rám igen kedvező befolyást gyakorolt. De grandiosus a 4 lépcsős,viz folyása mentén,félkör,ives alakban kiképzett alsó-szinti galéria. Providenciádat minden megbeszélés nélkül,ennek a galériának kiképzésével megértem és helbenhagyom. Jól van az igy! Hátha igy jobban belemarja magát a Tisza a partba,a feltárandó területbe.

Sokat szeretnék még irni neked,de nincs időm.Majd máskor veten papirosra felmerülő gondolatimat.Távolról sincs eszemben neked irányitást adni,de mégis azt hiszem,hogy elgondolásim mérlegelése,az ügy javára szolgál majdan.

Addig is szeretettel köszöntelek,kézcsókkal,csókkal és öleléssel egész házadnépével egyben,

Panyolaán,1935 szept.II--én

igaz,tisztelő barátod:

Sharlent Hárdi

Szentes, 1935. október 8.

Kedves Barátom!

Nagyon sajnálom, hogy Debrecenben nem találtalak hivatalodban. Átutazóban voltam, szerettem volna találkozni Veled és elbeszélgetni a panyolai ásatások eredményéről. Majd legközelebb több szerencsém lesz.

Addig is szivből üdvözöl igaz hived:

Kozma Lajos

SŐREGI JÁNOS

urnak,

Debrecen

Déri-muzeum.

és fohásszal szerzett pompás költeményeid viszonzásául küldöm e szerény tanulmányt is, megpendülését az ősmúlt azon szövegnelküli dalainak, melyek öt évezreden át hallgatásként rejtőztek a földi sirokban. Szeretettel Sőnegi János".

Bétának igyekszik az ember szájaize szerint irni!

Már emlitettem velevaló találkozásomat Gál Lajos panyolai tanitó aug. 25-iki nevenapján. Mivel Bódi bátyámék vendégháló szobájában Nagy Jozsi nyugrend. főtanácsos tanyázott családjával, Fekete Lajos Lengyeléknél kapott szállást, hol én is laktam egyizben. A névesti vacsoránál nem egymás mellett ültünk, de gyakorta tekintettem felé. Láttam, hogy a költő inkább szótalan, szemlélődő ember. Csak nézett előre és hallgatott. A jókedvű és rettenetesen kiabáló falusi úrak zajában nyugodtan ült, a viccekre nem sokat reagált. Mikor antalbontás után a sok evéstől szabadultunk és a fiatalság táncba kezdett: mi ketten az enyhe, holdtalan, de csillagfényes éjszakában az udvaron sétálgattunk sok mindenről beszélgetve. A költőt nagyon érdekelte ásatásom és az életem. Miután reggel már el kellett utaznia hamar távozott körünkből, de megigérte, hogy Vassal és fohásnal c. verskötetét megküldi nekem. Meg is kaptam még ott Panyolán. Haza utaztomban jóreát elolvastam s most megkönöntem. [1937 III. 7. Debrecenben nagy sikerrel szerepelt a Vajdasági Irók előadásán a Déri Múz-ban].

1935 szept. 13-án Györffy István egyet. tanár, kedves bátyám szappanos-utcai lakásomon keresett fel, hogy megtudja tőlem a VI. panyolai ásatás eredményét. Lakásom igen kényelmes tetőteraszán beszéltem el neki az ásatást, leleteinket, majd tárgyaltuk, miként lehetne a Zoltai Lajos dolgozatainak kiadását elinditani. Dél felé aztán elsétáltunk a Déri Múzeumba – én ugyanis IX. 12–23-ig szabadságot élveztem –

és ott megmutattam neki a leleteket is.

1935 szept. 21-én Kozma György főispán keresett a múzeumban, de lakásomra nem jött el. Szept. 23-án, mikor már a múzeumban dolgoztam, az öreg Nagy Károly bátyánk, aki a szatmármegyei Nagypaládon született és Nagy Jóni rend. főtanácsos testvérbátyja, keresett fel hivatalomban. (+) Elbeszélte többek közt hogy Nagypaládon, az ő gyermekkorában néhány öreg ember felment a toronyba és ott a harangok alatt énekelgettek. Szerinte a paládiak a polo játékban megelőzték az angolokat a gamózással. Egerjából vágtak egy ——— alaku botot. Ezzel a golyót vagy korongot ugy verték, mint az angolok csinálják a pólójátékban. A golyót lyukba terelték. — Szokásban volt a csülközés, mely abból állott, hogy egy deszka emeltyüre helyezett fadarabkát bottal „felvágattak" és a magasra lendült fát kalapba vagy sipkába fogták el. A kalapot néha be is bunkasztatta. Volt olyan bátor fiú, aki a csülköt kézzel kapta el.

Egy más alkalommal, 1935 szept. 27-én az utcán magyarázta el nekem, hogy milyen volt a régi malomgát. Két sorban tölgyfa cölöpöket vertek le. Felső részüket a „süveggerendával" kötötték össze, a közét pedig rőzsével, kővel töltötték ki. A folyó (Túr) pedig beiszapolta. Ha takarékoskodtak a cölöpökkel, akkor ritkábban verték egymás mellé és sövényt fontak vá. Károly bátyánk szerint a gallyat megpörkölték, hogy a hámcsát rúgja le. Az oláhok is úgy csinálják a gurzt, hogy erős legyen.

Ezután elbeszélte, hogy milyen volt az a cölöpverő? Egy darab kemény, görcsös fatörzset (80-100 cm magas) alul-felül vaskarikával láttak el, hogy ütéskor el ne repedjen. Négy ember részére 4 gurzfület szereltek rá, vagy szerint. Mikor a cölöpöt a helyére állították, négy ember a fülekénél fogva fel-

(+) Miniszteri tanácsos.

lenditette a cölöpverőt és egyszerre ráütöttek a cölöpfejére. „Daru" segitségével is dolgoztak, engem azonban a mérnöki eljárások nem érdekelnek.

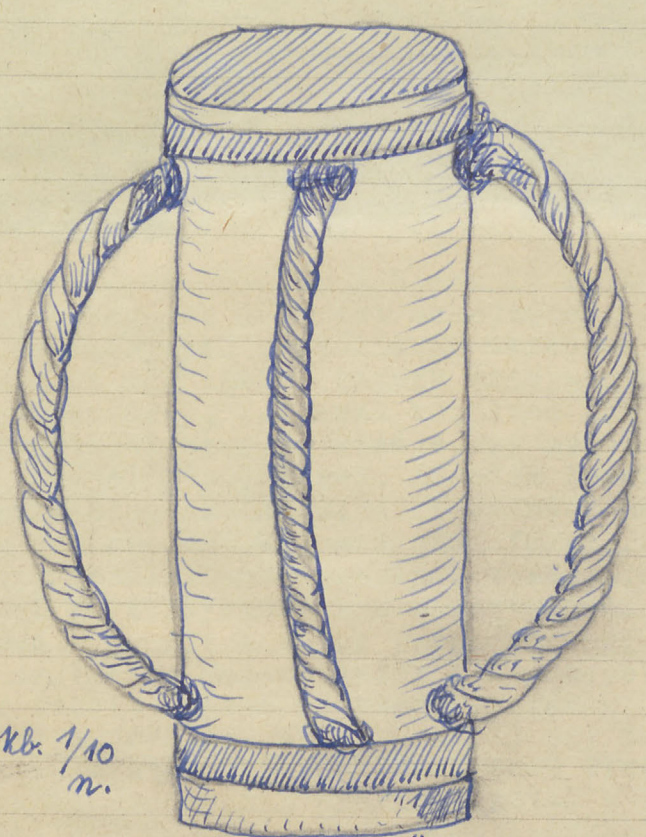

Kb. 1/10 n.

CÖLÖPVERŐ
4 GUZSFÜLLEL.

Nagy Károly bátyánk, aki erdész ember volt, elbeszélte még, hogy egy oláh ember hogy készitette el egy patakon a turbina ősét. Megigérte, hogy ezt le fogja nekem rajzolni.

Tekintélyes terjedelmű (408 old.) 1934-es múzeumi Évkönyvünk október vége felé elhagyta a sajtót. Ebben 4 oldal terjedelemben ismertetem az V. panyolai ásatást, fődolgozatom a kortobágy-görbeháti középkori templom és temető-ről szól (45 old.), míg Ecsedinek „A debreceni ember táplálkozása"-ról irt egyik főműve 260 oldalt tesz ki. Vidékre expediáltak elsőpéldányait Kozma György főispán, Streicher Andor alispán és Szarka Boldizsár kapták. A „Debreczen" 1935 X. 27. és XI. 7. számaiban rékletesen ismerteti Zaltai Lajos „Földesi Lajos" álnév alatt. A „Debreczeni Ujság" 1935 XI. 9-én foglalkozott az Évkönyvvel, a „Debreczeni Független Ujság"-ban pedig múzeumunk barátja, az öreg Kardos Albert irt tartalmas ismertetést. Ezek az irások az V. panyolai ásatással alig vagy nem foglalkoznak, ami érthető is, hiszen pár héttel előbb az ujabb VI. ásatás eredményeivel hozakodtak elő.

SZARKA BOLDIZSÁR

LEV. LAPJA

A FAANYAG ÉRTÉKESITESE

ÜGYÉBEN.

ad 537/1935 Dm.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA. Szatmár-m.

Levelező lap.

Még csak: Változás a Tisza parti helyzetben, eső hiányában nincs. Stabil a helyzet s a Sipka szorosban minden csendes.
Mi megvagyunk, élünk. Nektek is hasonló jókat kivánva vagyunk,
Tisztelettel, szeretettel és a változatlan régi jó barátsággal
Kézcsókkal feleséged, csókkal Sárikának,
Panyola, 1935 .x. 19. szerető barátod:

Szarka Bóldi

PANYOLA
935 X 19 d.e.
PANYOLA
935 X 19 d.e.
PANYOLA

Nagyságos
Dr. Sőreghy János
muzeumőr urnak.

Debreczen.
Déri Muzeum.

Ad 537/1935 Dm.

Kedves János !Vettem X/5 ésx/17 kelt leveleid. Válaszom: Örülök,hogy az árverést megejteted.Most pénz van.Hiszem, jó eredménnyel végződik.En darabonkénti árvrrésre gondolok,mert ugy többet kapunk érte,mintha egy ,illetve két csomóban megy. Tsigával közöltem leveled.Még semmmit sem tud róla.Alispán,ha kiadja,ugy megejtjük az árverést,kelló talajelőkészitéssel. Második leveled vettem.Főjegyzővel egyidejüleg közöltem.Amegtartandók megtartásával ejtjük meg az árverést.megmaradandó fákat ,udvaromra kivánság szerint beszállittatom,gondját viselem,ha nem is fedett eresz alatt,mert ilyennel nem rendelkezem. Meglehetsz győződve, hogy mit a siker érdekében megtehetek,legvégső határig megteszem.Magam leszek a legnagyobb árverező,még ha érték felett rajtam is vész.Tüzifának jó lesz,de ebből,mint irtad,szerszámfának ne gondolj egy darabot,szikámcsot sem. A kiválasztás actusára Szaniszló Pistát,mint főszakértőt berendelem,napszám szerint.Szóval a legjobb indulattal,a legteljesebb eredményre törő lélekkel és a leggazdaságosabban kivánok forgolodni e munkában,semmit,még magam és zsebem sem kiméive.Ennyi elég neked. -- Az Evkönyvet várván-várom,mint jó és elvezetes csemegét.Ha lesz külön lenyomat, azt is.

Személyesen jött el Debrecenbe dr. Scherf Emil osztály-geologus munkatársam és barátom 1935 nov. 17-én. Az egész napot együtt töltöttük, délben vendégül láttam és állandóan a panyolai ástásokat tárgyaltuk.

A VI. panyolai ásatás után kellőmeggondolással tűztem ki célul az ásatásokkal kitermelt és megtartott faanyagnak az ásatási alap javára szolgáló értékesitését.

A faanyag egy részét a zsarókerti illetékes posttulajdonosok között osztottam szét, egy részét a panyolai községháza udvarán és a harmadik részét a Zsaró-kertben raktároztam fel. Már 1935 okt. 5-én részletesen megokolt beadványban fordultam a mátészalkai alispánhoz (537/1935 DUsz. ü. i.), vegye tudomásul elhatározásomat, melyszerint a felraktározott faanyagot az ásatási alap javára eladom vagy elárvereztetem és a befolyt összeget a legközelebbi ásatásig bankba helyezem. Kértem az Alispánt, utasitsa a nábrádi körjegyzőséget, hogy a faanyagot a panyolai lelkész és községi biró bevonásával becsülje fel és az árverezést hajtsa végre.

Ez ügyben több rendbeli levelet váltottam Szarka Boldizsárral, aki viszont a nábrádi körjegyzővel és faluja birójával folytatott megbeszéléseket az Alispáni Hiv.-tól kapott rendelkezések értelmében. A felbecsülés azonban a panyolai pap egyéb elfoglaltsága miatt késett, ugy, hogy az árverés 1935-ben nem történhetett meg. Erről a mátészalkai alispáni Hiv. 8954/1935. alisp. szátiratával, 1935 dec. 30-i dátummal értesitett is. Különben az Alispáni Hivatal arra is utasitatta a körjegyzőt, hogy lépjen érintkezésbe a parti birtokosakkal és hasson oda, hogy azok a nemes cél érdekében mondjanak le minden igényükről (537/1935 DUsz.)

Szarka Boldizsár egyik lev. lapját mellékelem:

Streicher Andor mátészalkai alispán 1935 dec. 23.-án hivatalomban, a Déri Múzeumban látogatott meg. Megmutogattam neki a VI. panyolai ásatás összes leleteit. Szóba került a faanyag elárverezése is. Szerinte a tulajdonjog tisztázása is késedelmet okoz. Aztán nagy meglepetésemre fényképes térkép-másolatot mutatott Panyoláról és környékéről, mely a Karlsruhei levéltárban őrzött XVII. századi térképről készült, továbbá néhány nagyitást a Szamos torkolatánál és a Tisza jobb partján a XVII. században terebevett erősségek alaprajzáról. Megigérte, hogy a Déri Múzeum részére másolatokat fog készittetni.

Erről a látogatásról értesitettem 1936 jan. 17-én Szarka Boldizsárt is, ugyszintén az 1935 XII. 30.-án kelt alispáni átiratról. E szerint ő lesz a becslő. Az ásatási alapnak sok kiadása volt, a panyolai gazdák legyenek megértők. Ha elgondolásunk szerint járnak el, készülő munkámban minden gazda nevét meg fogom emliteni. „Szóval Bódi bátyám: becsülj! Ezért ugy se jár semmi, tehát ne halogasd!" – tréfáltam vele. „Ha pedig nehézségek lesznek, ird meg, hogy az Alispán úrral tárgyalhassak." Végül Zottai, Debrecen vizei c. új kiadványunkért cserébe kicsikartam tőle Móricz Pál, A magyar föld urai, Szeged 1898 c. könyvet, melyet sehol se tudtam beszerezni (ad 537/1935 DUsz.)

A következő oldalon mellékelem 1935 okt. 5-én kelt beadványomat a mátészalkai alispánhoz eredeti fogalmazványában, mely az ügy lényegéről áttekintést ad.

Herzog József az Orsz. levéltár főig. 1936 I. 16. megküldte a Karlsruhei levéltár B. XIII. N° 60. – B. XIV. N° 33. jelzésü tervrajzának 1-1 másolatát, melyért köszönetet mondtam (58/1936 DUsz.). Egybe fogással már most emlitem meg, hogy

— 90. —

A máteszalkai Alispánhoz intézett, 1935 okt. 5-én kelt beadványom (537/1935 DUsz. ü. i.) fogalmazványa.

a Panyolai kutatásaink lelkes támogatója, Streicher Andor alispán 1936 II. 4.én küldte meg a Szegedi Földrajzi Intézet utján a II. József kori térképeknek Panyolára vonatkozó, 19 × 28 cm nagyságu fényképes másolataitis (Col. XXVII. 10, 11 és Col. XXVIII. 10. 11.), összesen 4 db.-t, melyeket szatmár vm. költségére készittetett el. (99/1936 DUsz.).

A fényképnagyitásoknak végtelenül megörültem. Szerettem volna mindjárt megmutatni Aggházy Kamil ezredesnek, a Hadtört. Múz. igazgatójának, aki a panyolai palánkeröditmény korát a XVIII-sz. közepére helyezte és ime a II. József kori (1780-1790) térképen a palánkvárnak nincs semmi nyoma, mert akkor már rég eltünt a felszin alá.

Az ilyen kevéssé átgondolt véleménynyilvánitásnál többet használ ügyünknek még egy laikustól származó, de helyesen interpretáló olyan előadás is, amilyet Nagy Jóssi bátyánk, panyolai ásatásunk szemtanuja és buzgó barátja 1936 II. 9-én tartott a Felső Tiszamentéről és ásatásunkról valamely összejövetelen. Az öreg Bökényi Dániel nyugdijas tanitó ujságolta, hogy meleg szavakkal emlékezett meg a kutatásunkról.

Azt viszont magam is szeretem, ha komoly tudás

Debrecen 1935 okt. 5

Méltóságos

Dr. Streicher Andor alispán urnak

Mátészalka

A panyolai ásatások további menetének biztositása végett szabad legyen Méltóságod figyelmét felhivni és nagybecsü intézkedését kérni a következőkre:

Amint Méltóságod szerény irásaimból és személyes meggyőződése alapján is tudja, az eddig lefolytatott hat panyolai ásatás alkalmával a Tisza medréből hatalmas faanyagot emeltem felszinre, melynek jórészét, mikor a 3-ik ásatás után a nagy talapzatot kettévágtam, kárpótlás cimén a panyolai illetékes parttulajdonosok között szétosztottam az akkori panyolai főjegyző, Csonka Sándó ur kiszámitása szerint.

A megtartott faanyag egy részét a panyolai községháza udvarára szállittattam, a másik részét pedig közvetlen az ásatási szinhely

a Panyolai kutatásaink lelkes támogatója, Streicher Andor alispán 1936 II. 4.én küldte meg a Szegedi Földrajzi Intézet utján a II. József kori térképeknek Panyolára vonatkozó, 19 × 28 cm nagyságu fényképes másolataitis (Col. XXVII. 10, 11 és Col. XXVIII. 10. 11.), összesen 4 db.-t, melyeket szatmár vm. költségére készittetett el. (99/1936 DMsz.).

A fénykép nagyitásaknak végtelenül megörültem. Szerettem volna mindjárt megmutatni Aggházy Kamil ezredesnek, a Hadtört. Múz. igazgatójának, aki a panyolai palánkeröditmény korát a ime a II. József kori várnak nincs semmi rég eltünt a felszin alá. lt véleménynyilvánik meg egy laikustól áló olyan előadás is, amilai ásatásunk szentanuja tott a Felső Tiszamentéről jövetelen. Az öreg Bökényi ta, hogy meleg szavakkal ról.

zeretem, ha komoly tudás

mellett, a Zsaró-kertben raktároztam fel.

Ezt a két felraktározott faanyagot, – tekintve azt hogy az ásatási munkálatok Szatmár vármegye nemes támogatásán felül is több mint 2000 pengőt eméntettek fel – kezdettől fogva a panyolai ásatási alap tulajdonában tartjuk és őriztetjük.

Miután az egyes alkatrészek a külső hámkéreg lebomlása következtében térfogatukból veszitettek, az ömeállitásra – mely elinte szóba került – többé nem gondolhatunk; miután az esetleges modellkészitéshez 1-2 db. törzs is elegendő s végül miután a két csomó faanyag teljes megőriztetése az eddigi tapasztalatok szerint csaknem lehetetlenség: arra határoztam magamat, hogy az ömes faanyagot néhány darab kivételével a panyolai ásatási alap javára elárvereztetem vagy eladom. A megtartandó darabokról a nábrádi körjegyzőséget külön fogom értesiteni.

Ezek előre bocsátásával mély tisztelettel felkérem Méltóságodat, szíveskedjék elgondolásomat jóváhagyólag tudomásul venni

és hogy az árverezés vagy eladás e tiztán tudományos cél érdekében minél sikeresebben és idejében történhessék, szíveskedjék a nábrádi községi körjegyzőséget utasítani, hogy a panyolai községháza udvarán és a panyolai Zsaró-kertben elraktározott faanyag mennyiségét a panyolai ref. lelkész és községi biró bevonásával állapitsa meg és azt a napi árnak megfelelő ömegért (esetleg mint szerszámfát is) árverezteszse vagy adja el.

Méltóztassék intézkedni a felől is, hogy a befolyt ömeg a „Debreceni Déri Muzeum panyolai ásatási alap-"jának javára a következő 1936 évi ásatásig valamelyik ottani bankban helyeztessék el, vagy amint azt Méltóságod a legjobbnak látja.

Fogadja Méltóságod nagybecsü intézkedéseért és fáradozásáért előre is hálás köszönetem és mély tisztelettem nyilvánitását

Dr. Sőregi János
muzeumőr,
a régéneti ontály vezetője.

emberek foglalkoznak a panyolai problemákkal. 1935 márc. 25-én pl. Hankó Béla egyet. tanárral, a kiváló zoologussal folytattam eszmecserét. Hankó nehezen, tudja elképzelni, miképpen került a tölgyfaalkotmány olyan mélyre, 6-7 m-re a felszín alá. Nem-e lehet itt feltételezni valamelyes leásást? Ez azonban a méreteknél fogva alig képzelhető el! Én magam inkább gondolok arra, hogy a palánkerődítményt valamely ősi elhagyott és elmocsarasodott Tiszamederben építették fel, melyet századok alatt a Szamos, Túr és Tisza áradásai töltöttek fel. A geologusok ezt lehetségesnek tartják. Ennek az ügynek a tisztázására dr. Scherf Emil osztály geologust kértem fel.

Visszatérve panyolai faanyagunk értékesitéséhez, nem ment minden olyan simán és megértő jóindulattal, mintahogy gondoltuk.

Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző az alispán kivánságát nem tudta a panyolai érdekelt partbirtokosokkal elfogadtatni, az az a zsarókerti raktározott faanyagból is részesedést követeltek. 1936 I. 19. levélben tájékoztatott a helyzetről (ad 2170/1935 kig. sz.) (59/1936 DKsz.).

Erre elsősorban jelentést tettem a mátészalkai alispánnak, a békesség megőrzése érdekében, bizonyos engedmények vállalásával, ha már ujabb igényeikről lemondani egyáltalában nem akarnak. (ad 59/1936 DKsz). Egyidejüleg válaszoltam Somogyi nábrádi körjegyzőnek is: elárverezzük a faanyagot és a befolyt összegből, alispáni megállapitás szerint, részesitjük a parti birtokosokat. Ennek a válaszomnak eredeti kézirásos fogalmazványát, mely a részleteket is feltünteti, a követhező oldalon mellékelem:

93.— Eredeti fogalmazvány.

Ad 59/1936 DUn.

Megvan az irattárban is gépiratban.

Nagyságos

Somogyi Zsigmond

főjegyző urnak

Nábrád

Szalmár megye.

F. hó 19-én kelt ad 2170/1935 kig. sz. szíves levelére ~~értentésére~~ válaszul van szerencsém értesíteni, hogy a zsarókerti partibirtokosok 1932-ben a nagy kibontott talapzat faanyagának kb. a felét megkapták. Annak a faanyagnak a legnagyobb része, amely jelenleg a zsarókertben fekszik, az építmény másik, nekem maradt részéből való, tehát jogtalanul támasztanak igényt ennek egy részére is. Ami az V. és VI-ik ásatásokból kikerült, az igazán kevés, sőt ezt csaknem mind el is lopták, mert könnyebb darabokból állott.

Ez ügyben tegnap iotam az Alispán urnak is. Ő előtte is feltártam a helyzetet és kifejeztem, hogy én a ~~helyzet~~ tények dacára sem zárkózom el attól, főleg a békesség és a további akadálytalan munkálkodás érdekében – hogy a parti birtokosoknak ujra juttassunk bizonyos részesedést az elárverezésre kerülő anyagból. És pedig ugy ~~szeretnédjék~~ gondoltam ~~szelekedni~~, hogy az egész faanyag árverezteszék most el és majd a befolyt ömegher mérten fogjuk az Alispan ur Őméltóságával megállapitani, mennyit kapjanak a pénzben parti birtokosok.

Ami majd a befolyt pénzömeg elhelyezését illeti, én ~~[illegible]~~ első

beadványomban az Alispán urnak valamelyik mátészalkai bankban való elhelyezést említettem. Ha Ömeltóságu ez ügyben nem intézkedett, hogy – nem meme lévén most már a nyártól – kiveskedjék az ömeget saját irodájában a nyári ásatásig letéti kezelésbe venni, mint a Déri Museum pannyolai ~~ásatásának~~ ásatási alapjának egyrészét.

Pár nap mulva tehát – esetleg az Alispán ~~ur~~ is küld ujább intézkedést, – tessék az egész faanyagot elárverezni. Nagyon kérem, kiveskedjék rajta lenni, ~~hogy~~ ~~[illegible]~~ Szarka Boldissár lelkén urral együtt, hogy tiszteséges árat kapjunk a fáért, mely végeredményében pár ezer ~~pengőjébe~~ pengőjébe került már az ásatási alapnak.

Az „3" jelzésü keresztörzs, a létra-ág és a lyuksoros gerenda rén azonban megörzendők a ref. lelkéni hivatal udvarán.

Ha szükséges

(Baranyi Károly szállítsa be külön. A Javart megfogja kapni.

Előre is nagyon hőnönöm a Főjegyző ur szives fáradozását és majdani értesítését!

Szives üdvözlettel és őszinte tisztelettel

Dr. Szőregi János

muzeumőr.

Végül is az alispáni tekintély, a nábrádi körjegyző és a panyolai pap rábeszélő képessége az árverezés ügyét igen kedvezően bonyolitották le. 1935 febr. 10-én kaptani Nábrádról a 178/1936 kig. sz. értesitést, hogy a faanyagot 1936 I. 31.-én nyilvános árverésen mind a panyolai községháza udvarán, mind a tiszaparti Zsaró-kertben értékesitették, 36 tételben, 114·40 Pengő bevétellel. Ezt az összeget a Panyolai Hitelszövetkezetben helyezték el.

Fekete József, akinek tiszaparti földjén volt a fa leraktározva, kapott egy 5 P. értékü fatörzset. A többi parti birtokosok követelésükről jegyzőkönyvileg lemondtak. (116/1935 DMsz).

A teljesen kielégitő eredményért Somogyi főjegyzőnek és általa a parti birtokosoknak hálás köszönetemet fejeztem ki (ad 116/1935 DMsz.) Szarka Boldizsár, ki betegeskedő feleségét hozta be klinikai kezelésre, 1936 II. 17. személyesen számolt be az árverezés lefolyásáról. Közben közte és Pohl Ferenc városi főkertész közötti élénk eszmecsere alakult ki a „Pándy-meggyről", a „Lapos almáról" és a „Kem tudom szilváról." Bódi bátyánkkal többnör találkoztam, vendégül láttam. Febr. 25-én utazott haza feleségével.

1936 márc. 15-én Ortutay Gyula, a mátészalkai MTI igazgatója látogatott meg családjával hivatalomban. Múzeumnézés után meghivott Mátészalkára. Autója van, kirándulunk Beregdarócra Gulácsy István nyug. alispánhoz, aki engem már régebben hivott magához, de Kozma György akkori vásárosnaményi főszolgabiró erre nem tudott időt szakitani. Gulácsy István a panyolai kutatások lelkes barátja volt.

Ecsedi István hivatalifőnökünk 1936 V. 19.-én bekövetkezett halála, ennek következményei, különösen pedig a személyemet illető lényeges változások lehetetlenné tették azt, hogy a panyolai kutatásaimat 1936-ban folytathassam. Miután a Tisza 1935-1936 telén a meredek partból semmit se omlasztott le, az ásatás elmaradása hátrányos következményekkel nem járt.

Szarka Bódi bátyánk 1936 V. 23-án írott s ide mellékelt levelében szeretettel írja, hogy ne feledkezzem meg ebben az évben sem Panyolájáról, sőt még az öreg Zattai bátyánkat is vigyem magammal, de a város elhagyása a muzeumi igazgatói állás elnyerése szempontjából nem volt tanácsos. Figyelmembe ajánlja Péter Károly panyolai szomszédját, aki árverezés előtt a faanyag köbtartalmát kiszámította és neki a felvevésnél segédkezett.

SZARKA BOLDIZSÁR PANYOLAI LELKÉSZ
LEVELE 1936. MÁJ. 23.
PANYOLÁRÓL.
BELETÉVE 1936 JUN. 5-ÉN ÍROTT LEV. LAPJA IS.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Panyola, 1936. máj. 23.

Kedves Jánoskám!

Még egy, a faanyag árverése idejében (megkezdett, de be nem végezett) nagy levél vár nálam befejezésre és elküldésre. Tekintettel időim nagyon rövid voltára, ezt még ezuttal is figyelmen kivül hagyom. Csupán most két közlésre szoritkozom. Az egyik, mit a Függetlenség"-ből olvastam, hogy hol-hol nem, tán Hajdudorogon I. István király korabeli sirokra bukkantak, szaktudósi megállapitásod szerint. A kiaknázásban a sikerek bőségével gazdagitson Isten! A másik: Vettem szegény Dr. Ecsedi István gyászjelentését. Hát nem jöhet el már a nyáron Panyolára, mint okvetlenül megigérte. Pedig tudom, ha belekóstolt volna a panyolai életbe és ennek meghitt körébe, nem feledte volna el. No de ha igy végezte a Mindenható, ki lázadozhatna ellene? Elmultát fájlalom, sajnálom. Magam sorsára gondolok. De mindezek után és felette jóleső érzéssel tölti el lelkemet, nemcsak az enyémet, hanem az Anyuét is az a tudat, hogy most már te következel a vezéri helyre, az igazgatói székbe. De ez örömünkben is megnyugtató az a mi elgondolásunk, hogy te ennek daczára sem hagysz el bennünket s nem feledkezel el Panyolaról, mert ha ez megtörténne, hijjával lennénk valaminek (és valakinek.) Várunk és hivunk azért nyárára is, mikor teljhatalmulag most már idődet beoszthatod, és ásatási tevékenységeid megengedik. Külön instanciával nem hivunk, ellenben a régi szeretettel várunk Anyuval együtt.

Ha pedig most már szegény Ecsedi Pista nem jöhet, az öreg Zoltai Lajos bácsit szeretném ha elhoznád magaddal. Természetesen nem Zsarókert-tiszaparti sátorozásra, hanam szerény hajlékomban való uri lakozásra és házamnál való egyszerü tápláltatásra. Neki külön nem irok, de te, mint teljhatalmu megbizottam, légy jó neki átadni ez ivitálásomat. Az a nagy tisztelet, szeretet és nagyrabecsülés, melylyel iránta, mint historikus és ember iránt viseltettem ifju koromban, nem fogyott el sőt növekedett s növekvőben van ma is. Adja Isten, sokáig tisztelhessem és becsülhessem s egészségét ugy hordozza Isten, hogy a nyáron házamnál is tisztelhessem. Örök munkás lelke dolgozhat itt is csendes magányban zavartalanul, akár házamban, akár házamon kivül, mert ennek biztositása neki életlehetőség, nekem erkölcsi kötelességem. Szóval: Az invitálás az én szivem szerint való kötelességem és igazi legbelsőbb iniciativámból származik. Ha csak tisztességadásnak marad és nem válik belőle valóság, a magas korra tekintettel akkor is megnyugszom benne.

Ez után arra kérlek Jánoskám, nyugtass meg engem afelől, hogy az Iga zga-

tói állás elnyerésében senki el nem gáncsolhat. Ez neked sucessive kell, hogy örökséged legyen. Milyenek orientációid, s nem bukkan elő (jel) veled szemben valami protekcionális nagyhatalmasság?

Aztán még! Nem tudom, hogy nem feledkezem-é el róla? Az ásatási fa anyag elárverezésével kapcsolatban emlékezzél meg Péter Károlyszomszédom és komámról, ki mellettem, mint a muzeum megbizottja mellett a fa ~~felmérő~~ legnagyobb értékesitésének lehetősége biztositása érdekében, felkérésemre az árverést megelőzőleg egy napot szentelt annak köbméter szerinti felmérésére, majd egy másikat az árverés sikerének biztositása érdekében, a legnagyobb becsületességgel és az árverésnél a legteljesebb agilitással. (: Mellesleg megjegyezve: Mindkét alkalommal az én fogatom teljesitette a fuvart s magam is mindkét izben kint lévén, czigaratta szükségét az elégségig én teljesitettem s hazajöttünk után mindkét alkalommal én daltam vendégül ebédre s közben és utána való borozásra. :) Smindezt dijtalanul, a közmüvelődés érdekében és a tudományos buvárkodás sikere előmozditására. (: En természetesen megkérdeztem, mivel tartozom ezért Károly Koma? Mire ő felelte: Semmivel Tiszteletes Ur! Hogy kérnék valamit, mikor mindennel megelégittettem! :) Hát az én zárójel közötti (és kihuzott) megjegyzésem teljes figyelmen kivül hagyásával, jelentésedben emlékezzél meg róla, szavazván neki egy elismerést, a jövő eshetőségeire számitva. -- Természetesen ez már az 1936-ik évi jelentésbe, illetve Evkönyvbe tartozik, melyet már jól esik hinnem nem te szerkesztesz, de mivel az anyagot te szolgáltatod hozzá, vedd evidentiába! Különben, ha el nem felejtem, megkezdett de el nem készült, az árverés eredményéről szóló (jelentéstevő) levelemben, lehet hogy recrudescitás szempontjából megemlékezem róla ismét.

Végül magunkról emlékezem! Hazajöttünk után az érgörcs mellet Anyu az ágyban mellhártyagyuladásba, majd epegyuladásba esett heti időközökkel s igy itthon hat hétig nyomta az ágyat. Megjavult, nem beteg. Érgörcse csökkenve fennáll a minimumban. Epegyuladása diétikus kosztra kényszeritené, de hát aki olyan jóizüen tud főzni s olyan jó étvégyu, mint Anyu, te tudod Jánoskám, hogy annak ezt nem lehet betartani. Nem is kényszeritem rá. Ha megbosszulja magát az antidietizmus, segit az orvasság, a Bilagit!

Ezt a levelet májusi idillikumként szántam neked, olvasd sok dolgaid ~~feldüléssel~~ és bokros elfoglaltságaid s a rádszakadt teher suly közepette feldüléssel!

Szeretettel üdvözöl és ölel, Anyu üdvözletét is tolmácsolva és a Nős-asszonynak kapart cuklakva, kis Sanyikám puszilva s egyben titkolt boldog pünkösti ünnepeket kivánva, Tamyola 1936. május 23-án.

Bódi

1936 VI. 5

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

MAGYARORSZÁG

Ngs.

Dr. Sőreghy János

h. muzeum igazgató

uznak

Debreczen

Déri Múzeum.

csak jöhet, jöjjön. – Kedves Ticiál üdvözletét is körzönöm, szeretettel minden jót nekiek. – Mi most téged tőlük elszakaszt, fordítsa Isten, javukra. Kárely von Bozanyi virul. Karesi fia, piros pofáju, egészséges, mint tzónörökös, apjával együtt gépedalá kívánkozik nyárára.

Szeretettel ölel

Pannyola 1936. VI/5.

Bódi

Feladó:

SZÁRKA BOLDIZSÁR

PANYOLA, Szentmár-m

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1935.

Kedves János. Juni 1-jéi levelére, igen jól esett válasz.
Örömömre szolgál, hogy mellettel a kaugulat.
Sannak is, hogy Józsi, – más kérut nem is lehetne-
mellettel veri a nagy dobot. Mindenesetre: Ca-
vete! – Az is nagy örömöm, hogy Rungola, bennem
marad a turnusban! Áldjon és te Isten! Ad-
jon hozzá erőt, segedelmet, hogy mit elkez-
dettél diesőséggel és teljes si kerrel néphor-
rihetsd. – Péter Károly komám nak semmi
igénylése nincs. Én megfizettem neki, te majd
ugyúgtatod, nyomtatott szokkal. – Külön
kiadást ez nem képez. – Nagyon kedves ne-
kem az öreg Zoltai hajos bácsi gesztusa, hogy
lemásoltatta hozzá ezimzett soraimat. Szo-
retet diktálta, szeretet megértette. Tisztelői
sorában a legigénytelenebb, de legmelegebb
szívű emberek érzem magam. – Szeretet-
teljes és tisztelet minden attributumával
elgondolt soraimat add át neki. Kérd, ha

Érdekesnek tartom megemlíteni, hogy azok a barátaim, akik régészeti kutatómunkámat, főleg éppen Panyolán, lelkesedve támogatták, igazgatói megválasztásom érdekében is minden tőlük telhetőt elkövettek. Legtöbbet fáradoztak értem Kozma György főispán, Nagy József rend. főtanácsos és még sokan mások Szarka Boldizsáron kívül is. Az ő felesége Nagy Jóssi bátyánk leányával 1936 V. 30-án meg is látogattak, amikor újságolták, hogy Jóssi bátyánk VI. elsejével nyugalomba vonul s így jobban lesz ideje érdekemben eljárni..... Ilyenkor mindig azt hiszem, hogy a panyolai palánkvár szellemei működnek jövőmért...! Ha az öreg Főrendőr hallott valami lényegeset, azonnal jelentette, hogy résen legyek. Tőle tudtam meg, hogy nem csak Bartha Károly, hanem Szondy György is pályázik a múzeumigazgatói állásra. Ennek örültem, mert így az ellentábor megoszlik!

Mikor elérkezett julius hónap közepe, olyan ösztönös érzés támadt fel lelkemben, mint az ősz közeledtére a költöző madárban, hogy egy melegebb hazába vezérelje! Nem törődve a választási korteskedés hullámaival, 1936 VII. 14. inségmunkásokat kértem a mátészalkai alispántól (454/1936 DUsz.). Két hét mulva kaptam a választ, hogy a nagyari körjegyző kezéhez 100 P.-t utalt ki az alispán az ottani jégkárt szenvedett lakosság segélyezésére tekintettel. (502/1935 DUsz.). Így több mint 200 P. állott már is rendelkezésemre a múzeumi ásatási fedezeten felül, de a Sors másképp intezkedett.

A Polgármester, Kölcsey Sándor 1936 aug. 6-án meghirdette a pályázatot a Déri Muzeum igazgatói állására és a pályázati kérelmek beadási határidejét 1936 aug. 31-ére tüzte ki.

Ezzel megindult a végső küzdelem! A pályázathoz szükséges és kívánatos hazai és külföldi okmányok beszerzése, életrajz kinyomatása, az örökös hírcsztelések és figyelmeztetések, gyomor idegességből származó legyengülésem és más gátló körülmények a tervbevett panyolai kutatás elhagyására kényszeritettek. Ilyen helyzetben a nagy nyilvánosság előtt dolgoznom is kellett a helyi lapokban és el kellett látnom hivatali teendőimet. Még a Debr. Képes Kalend. 1937-es kötetébe is irtam Móricz Pálról megemlékezést. Ezek a tényke-déseim és a Szarka Boldizsár hosszú levelei, melyeket hozzám vagy Nagy Károly min. tanácsoshoz intézett, hoztak némi enyhülést erősen kuszált idegéletembe. Egy VIII. 8. mutatott panyolai levélben olvastam a jó humorú Bódi barátomtól, hogy a nála nyaraló Nagy Józsi asszonyával ki ment sétálni a faluba „mert meg kell jártatni az asszonyt – irja – akkor csendesebb és nyugodtabb. Mi felénk szatmárban igy szokták a méregfogát kihúzni, fájdalom nélkül."

Valóságos üditő gyógyszer volt számomra Móricz Zsigmond szeptembereleji (7:8.) muzeumi látogatása is, amint azt naplómban olvasom.

Szarka Boldizsár 573/1935 DUsz. alatt iktatott levelében (VIII. 24.) elmondja, hogy 1936 VIII. 15-én Nagy Józsi-val és Dorn Győző debreceni bankpénztárossal meglátogatta a Zsarókertet. Utóbbi fényképfelvételeket is készitett, de magáról a kutatási szintről a felvételek, a part meredeksége miatt, nem sikerültek. Ellenben a panyolai tiszai rév tájképe, a szamosi rév a panyolai lejárótól nézve, Bódi és Józsi bátyánk a lelőhely feletti partélen a Kisar felé eső tiszai tájjal és a panyolai cigányok hajlékaikkal nagyon megörvendeztettek, legfőképpen a családi kép a parókia filagoriájában, hol magam is annyiszor megszoktam fordulni (98. oldal).

A panyolai Tiszai rév tájképe a Zsaró-kertből nézve, a Kis Tér torkolatától É felé.

FOT. DORN GYŐZŐ 1936. 15. VIII.

A Tisza kanyarulata a panyolai Zsaró kerttől DK. felé nézve. Elől Szarka Boldizsár lelkész, mögötte Nagy József rend. főtanácsos.

Szamosmenti táj.
A panyolai szamosi rév a hídassal, a falu felőli lejáróból nézve

FOT. DORN GYŐZŐ 1936 VIII. 15

A panyolai parókia filagóriájában. Balról jobbra: Nagy József, Szarka Boldizsár, Szarka Boldizsárné, Nagy Józsefné, Nagy Babcy. Állanak: Nagy Zsazsa és Dorn Győző.

PANYOLAI FALUVÉGI CIGÁNYOK.
FOT. DORN GYŐZŐ
~ 1936 VIII. 15.

Elmondja a levél, hogy a Tisza semmit se dolgozott ásatásunk szinhelyén. Egyedül a lejáró lépcsőnél van némi partalámasás, ellenben a kutatási terasz 1 m szélesre szükült. A parti szilfákat kivágták.

Megérti, hogy az igazgató választás előtt nem hagyhatom el helyemet, dolgoznom és résen kell lennem.

1936 IX. 5-én kelt levelében küldte meg Dorn Győző fényképfelvételeit, aki Nagy Károly min. tanácsos veje. IX. 10. én köszönő levelet irtam. Tudtára adtam azt is, hogy aug. 20-tól szept elejéig nyugtalan és ideges voltam, magam se tudtam, mi a bajom. Végre a feleségem kitalálta: nem mehettem ebben az időtájban, mint máskor, Panyolára! Sajnálom, hogy meglevő pénzünket az idén nem tudjuk igénybe venni.

Bódi bátyánk levelemre nyomban az alábbi lev. lapon válaszolt:

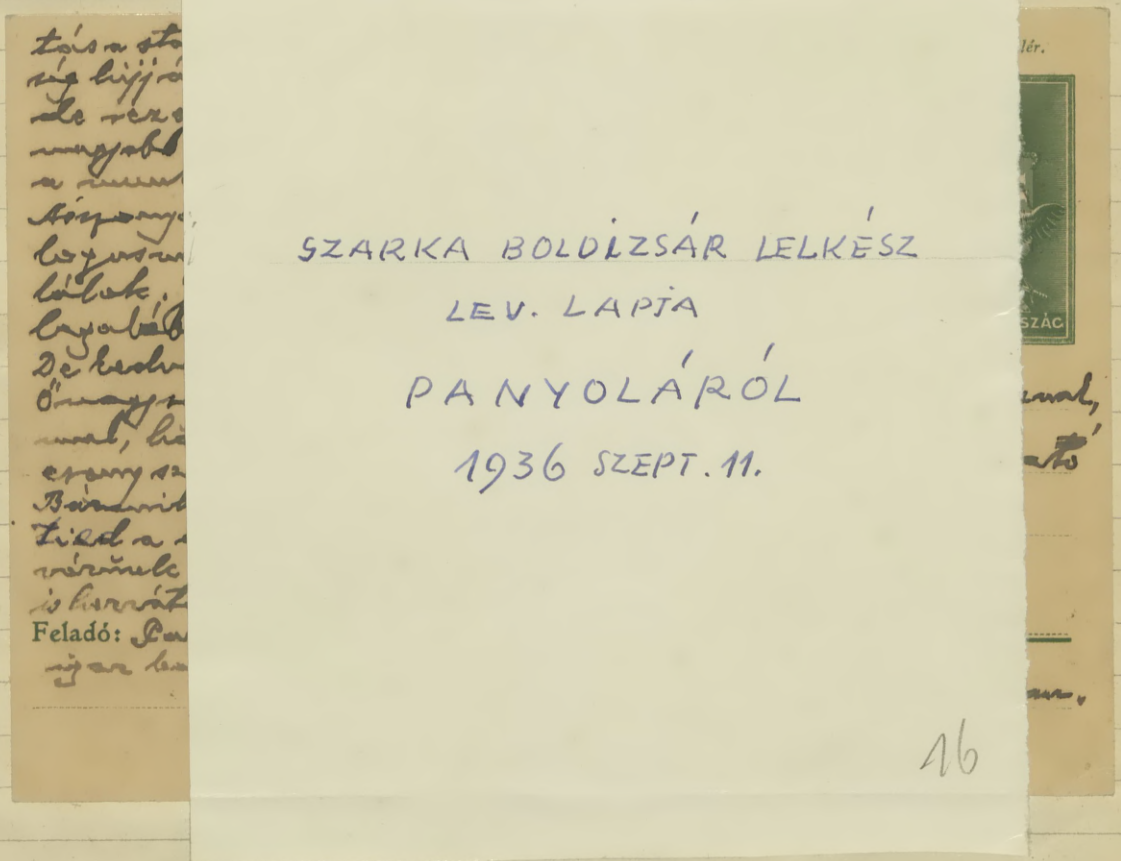

SZARKA BOLDIZSÁR LELKÉSZ

LEV. LAPJA

PANYOLÁRÓL

1936 SZEPT. 11.

16

1936 IX. 11

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

Nagyságos

Dr. Sőreghy János uznak,

h. muzeumi igazgató

Debreczen

Déri Múzeum.

tás a stabilitás miatt és költség hijján most maradhat, de rezerváld jövőre, hogy nagyobb bendületet vegyen a munka. Drága Nagyságos Asszonyomnak, mint psichologusnak, képesséknek gratulálok. Jól esik igeretet, hogy legalább egy nyara lejössz. De kedves volna feleséged Ő nagysága és kis Sárikámmal, ha lejönnétek karácsony szent ünnepére!? Bármikor jössz és jösztök, tied a döntés. Mi szeretettel várunk és maradunk most is hozzátok, hű nőmmel egyben igaz barátod:

Feladó: Pangola, 1936. IX. 11.

Szarka Módi

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1936.

Kedves Jánoskám! Ma estre vettem leveled. Bármily szűk szavu volt is, felettébb örültem neki, mert láttam belőle, nem feledélel. – Jóleső érzésem bizonysága, hogy nyomban vétele után válaszolok rá. Annyit megnyugtatásodra irok, választ nem várok rá, mert tudom teendőid dandárja nyomasztó rád s levélirásra nincs időd. – Hát mit is irjak? Hogy levelem élvezted s ebben a szelid örömben az olympiai bajuksápig felemeltél, fogadd érte hálás köszönetem. Megírom Józsi sógornak, hogy már mint ifonnel ne komázzon velem. Kárel Bácsi mindaztán elzeférálja neked. Szerénységed ugy látom tiltotta magadról s ügyedről irni. Fényképekkel, hogy örömet szereztem? Nekem is Viki, csak azt sajnálom lent a mélben, a part alatt Búvár Kund módjára, felvételt nem csinálhattunk, pedigezt szántom volna az Évkönyv számára. Ha 38-ös Évkönyv megjelenik, küldjed. Hogy nem jössz, fájlalom, de megértem teljesen. Az ása-

Bár a Nemzeti Múzeum Tanácsa 1936 szept. végén a múzeumigazgatói választásra az első helyen jelölt és háromirányú igen kedvező minősítési bizonyítványt állított ki, kortesked[illegible] jóembereimet a panyolai szellem nem engedte nyugodni. Harcoltak továbbra is érdekemben a Szentiványi-Vayda-családdal karöltve. Ezt igazolja Szarka Boldizsár 1936 X. 6. és 9. én írott alábbi mellékelt lev. lapja:

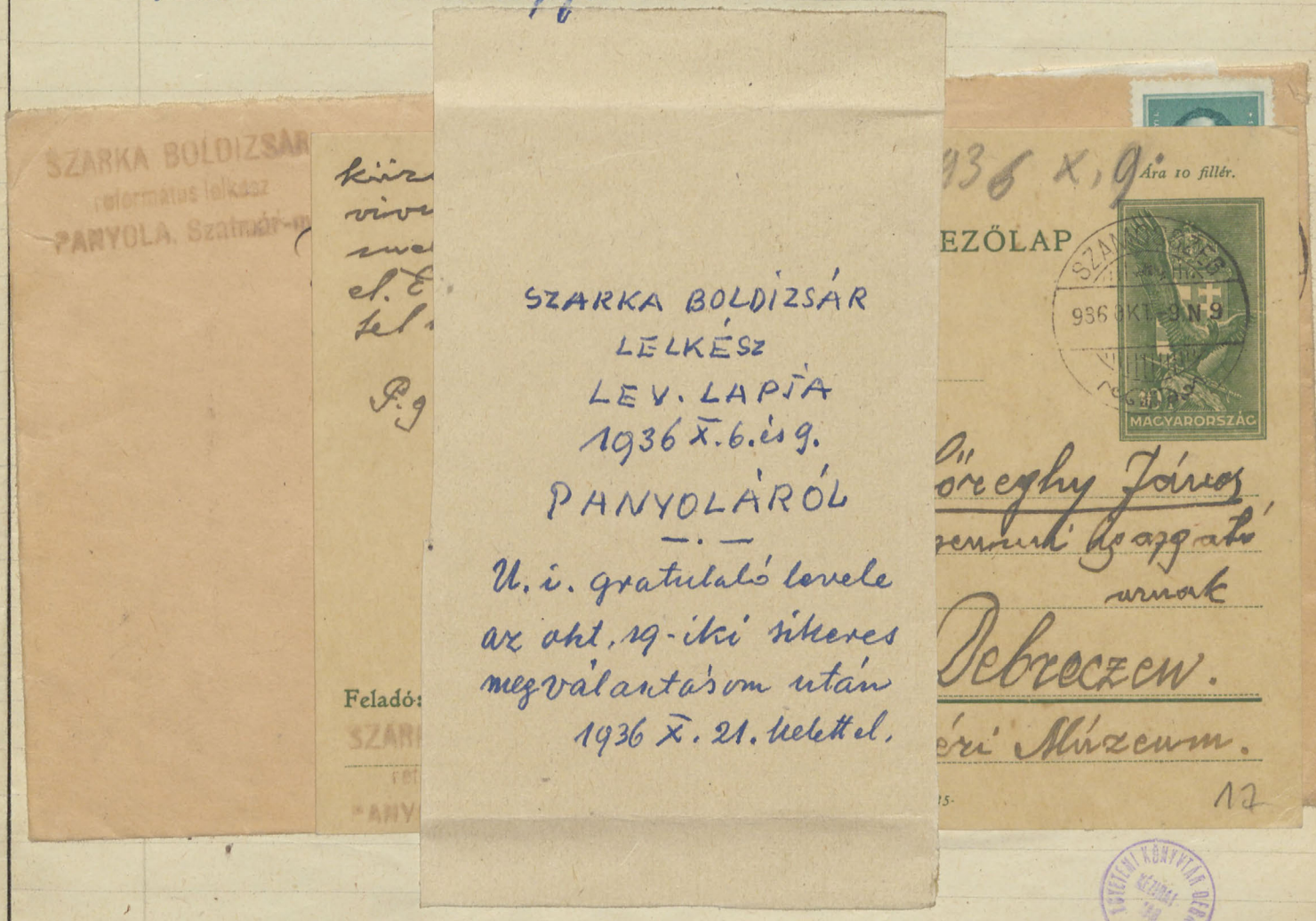

1936 okt. 19-én a közgyülés 105 szavazattal, 59 nó többséggel választott meg a Déri Múzeum igazgatójának. Pártfogóim, jóembereim, barátaim részint a helyi és fővárosi lapokból, részint értesitő leveleimből vettek róla tudomást. A gratuláló levelek sorából ezen a helyen a panyolai pap megható sorait mellékelem. Én úgy érzem, hogy panyolai naplóm hiányos volna mindezeknek mellőzésével! Egy ilyen

SZARKA BOLDIZSÁR
alkalmazott művész
PANYOLA, Szatmár-m.

Nyugtázás

Dr. Sőregh János urnak,
numismatikusnak.

Debreczen.
Déri Múzeum. –

18

DEBRECEN
936 OKT. 25. 23.

Kedves Jánoskám !

Józsi sógor tegnap este vett lapjából boldog örömmel értesültem 60 szótöbbséges diadalodról.Legyen érette áldott a nagy Isten! Legyenek áldottatak,kik ez igaz ügy győzelemre jutásán munkálkodtak és fáradtak.

Hogy kapcsolódtam be én,a te életedbe,azt nem tudom,de most Józsi sógor révén,nagy boldogsággal megtapasztalva,lelkem teljességéből örvendek, hogy amit az Ur egyszer végez,az jól véghez megyen mindenütt.! Legyen övé a dicséret,dicsősség,tisztesség és hálaadás.

Nem is tudod,mily boldog öröm tölt el engemet.!? Ha látnád a lelkemet,kicsordulna a könnyed. Nem nekem Uram,hanem szent nevednek legyen dicsőség! Semmit nem tettem. Magamnak semmit nem vindicálok,csak az öröm könnyzáporos boldogságában örvendek,hogy győzött az igazság,a méltánylás és megbecsülés,meg az odaadó szolgálat.

Én örömömet méltóképen nem tudom kifejezni,csak áldom érette Istenemet s téged ebben a boldog örömben szeretettel zárlak a szivemre,ölelő karokkal és mindig nagyrabecsülő igaz szeretetttel.

Kivánom,tegye áldottá Isten minden elgondolásodat és tervedet.Sikerrel koronázza minden munkádat s ugy vezéreljen a jó Isten,hogy kik gánecsoltak,ellened voltak,munkád érdemét el nem ismerték s elsőbbségedről más szempontoktól vezéreltetve megfeledkeztek: azok is meghajtsák az ő kévéiket te előtted.Hogy legyen életedben nyilván tükröződő az Isten igazsága s ő tőle választottságodnak,örökké való,eleve elrendelés alapján való bizonyságtétele,egy áldozatos életnek az ő dicsőségében való szolgálatára. Erre segitsen az Isten áldott kegyelmével!

E levelem közöld Zoltay Lajos bácsival,kihez szintén a lelkem ifjukori szeretetével füződöm és végtelen nagyrabecsüléssel viseltetem,mindenha,mig élek. Kevesen becsülik és értékelik az ő buvárkodásait,sa munkában való véghetetlen szorgalmát és gazdagon dus eredményeit én nállamnál többre. Köszöntöm őt is,mert hiszen az utódlás jogán azt hiszem,ő szivvel s lélekkel melletted volt. Ha nem igy volna is,akkor is változatlan nagyrabecsülléem,tisteletem és szeretetem vele szemben tolmácsold. Tarsa meg a jó Isten még sokáig,erő egészségben,szellemi frisseségben,hogy szolgálhasson még sokáig kutató munkájával a magyar kultura előbbmenetelére és Isten dicsőségére,egyházunk és hazánk javára.

S zerettel a tiéd,igaz barátod s tieidnek:Nagyságos Asszonynak és kis Sárikámnakis kézcsókkal és csókkal üdvözlő hive,a panyolai pap;

Panyolán,1936 okt.21én,

ki is nem más,mint a téged igazán tisztelő és szerető barát:

Sarkantyú Zoltán

„Sajátt példány!

Megjegyzés: Ezt a levelet egyébként a „Függetlenség"-ből irta, amely akkor a Hirek Könyvtárában volt elhelyezve.

1936 X, 9

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

Ngs.

Dr. Söreghy János

h. muzeumi igazgató

urnak

Debreczen.

Déri Múzeum.

kürdelemmel kell kivivnod a győzedelmet, mely nem maradhat el. E remény ben szeretettel köszönt és ölel igaz barátod:

P. 936. XI/9. Szarkaltódi

Feladó:

SZÁRKA BOLDIZSÁR

református lelkész

PANYOLA, Szatmár-m.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1935.

12

Kedves Jánoskám! Hallgatsz! Mégis megértelek.
„Függetlenség" okt. 3. szám olvastam a hiradást,
hogy te lész a múzenne igazgatója. A napi hírek
közt találod, olvasd el. Nagy örömmel örven-
dettünk Anyuval egyben, hogy felülről is első he-
fen jelöltek Pastaner Iván érek. Most meg a
Nagy Kajos sógor leveléből értesülök, ki ott van, hogy
„Józsi Sógor nagyon keveset van otthon, folton
korteskedik a Sörephy érdekében!" — Hát ki
is adtam neki a paranesot. Irhatnál egy kártát
kik a riválisaid s mikor lesz a választás. Józsi
sógornak is most írok, köszönetet szavazva neki
érdekedben való fáradozásiért.

Csókolszeretettel

Dunyola 1936. okt 6.

Bóchi

Kedves János!
Ma este kaptam Józsi
sógortól egy nagy levelet,
melben megírja a
tudnivalókat. Gajnos, hogy ily erős

őszinte lélekből fakadt írás nekem több, mint a Képes Pesti Hírlap 1936 okt. 21. sz-ban közölt arcképem.

Úgy látszik, nem csak engem vonz és csalogat örökösen magához Pannyola, hanem akad olyan pannyolai volt munkásom is, aki szeretne közelembe Debrecenbe költözni és itt keresni meg a mindennapi kenyerét. Borbás Döring volt napszámos fuvarosom, leszerelt utász őrvezető, 1936 nov. 18-án levélben keresett fel s arra hivatkozva, hogy „a pannyolai Attila sírja ásásánál" ő is munkálkodott", továbbá olvasva a Függetlenségből igazgatóvá választásomat: arra kér, vegyem fel a múzeumba valamelyes alkalmazásba (718/1936 Dllsz). Kénytelen voltam neki kitérő választ adni.

A Déri Múzeum 1935-ös Évkönyve, mely csuttal 3-4 hónapi késéssel 1936 dec. első felében hagyta el a nyomdát és amelyben főmunkálatom a 21 oldalas Döfkovits-életrajz: a pannyolai 1935 évi VI. ásatással a szigorúan lecsökkentett nyomdai költségfedezet miatt csak 21 sorban foglalkozik. Ezt a lerövidítést a többi régészeti kutatásokkal együtt megtehettem, de az 1935-ben elhalt első múzeumalapító életrajzát és méltatását bőrében vázolni kötelességem volt.

A VI. ásatásról szóló rövid beszámolómban főleg azt hangsúlyozom ki, hogy míg az első I-IV. ásatás az őskori palánkerődítmény külső védelmi alkatrészeit tárta fel, az V. és VI. ásatás a védőfalakon belüli települt rész egy keskeny részét hozták napfényre. Már az V. ásatásnál cölöpös lakóházak alkatrészei, felszerelésének töredékei kerültek ~~[illegible]~~ elő, melyekhez most középkori cserepek, vasfegyver hüvös nyele, kések,

vesszővarsa töredéke járultak 6 és ½ mélyről.

Tudtam előre, hogy ezzel a rövid panyolai beszámolóval rajongó érdeklődőim nem lesznek megelégedve, nem fogja őket kielégíteni. Se egy fényképe, se egy grafikon nincs Panyoláról! A panyolai pap 1936 dec. 17-én hozzám írt levelében nem csak hogy őszinte baráti lélekkel megtette a 20 soros beszámoló elleni kifogásait, hanem túlzott buzgósággal felajánlást tett a VI. ásatás bővebb és képes ismertetése nyomdai költségeinek fedezetére az 1936-os Évkönyvben. Adjak neki tájékoztató költségvetést! (788/1936 Dllsz).

Magvárva a szalmaláng lobbadását, a tisztelt barátom levelére csak Karácsonyra válaszoltam ünnepi és újévi jókívánatokkal keverve. Nagyon vigyáztam arra, hogy ez a federet nélküli bizalom közöttünk ütköző ponttá ne váljon! Kijelentettem azonban, ismerve a falusi papok anyagi helyzetét, hogy pénzt tőle nem fogadok el.

Hogy célomat sikerrel értem el, bizonyítja Bódi bátyánk 1936 XII. 30-án hozzám intézett levele:

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Nagyságos

Dr. Sőregi János urnak

múzeumi igazgató

Debrecen

Déri Múzeum

DEBRECEN
1937 JAN -7. 18
ÉRKEZETT

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Kedves Jánoskám !

Karácsonyi és ujévi jókivánatim rendén elfeledém,hogy János napja is va a kalendáriumban.Igy most utólag zuditok minden áldást fejedre. Fogadd tőlem szivesen.

E praefatio után rövidre mért kedves soraidra válaszolok.És pedig én is röviden. Én sajnálom legjobban,hogy kusza betüid hadjáratát nem inditottad ellenem s ellentámadásba nem mentél át. No,de igazad van,nekünk nincs mit ha dakozni,hisz a legbelsőbb megértés,barátság és szeretetben élünk. Igy most ennek jegyében folytatom válaszom,kedves soraidra.

Köszönjük,hü nőmmel egyben ünnepi jókivánatidat.Pont.Itt jön: Hic Rhodus,hic salta ! Olympiai bajnok vagy,de első. Ügyesen,kedvességgel és szeretettel ugrottál át,az általam eléd emelt akadályok fölött ! Az agarakat visszafüzyölöm! De az egy vas el nem fogadá sához nem járulok hozzá! Hogy én mit tettem és fogok még tenni,-ha Isten éltet,- ez kegyelmi ajándék. Ha már minket az Isten igy teremtett és igy szerkesztett egybe,az ellen én nem rugódozhatom,hü nőmmel egyben. Fiat voluntas ! Teljes megnyugvás,igaz bizodalom él a lelkemben iránted, s magam mondtam mult levelemben,hogy mindez nem késett,mi napvilágra jött,napvilágra jő,ha egyelőre occult is maradt. A responsoriumot te is megadtad rá:Lux elucescat ei! Igy teljesen rendben van a dolog. Természetes,hogy ezt szóval még jobban megbeszéljük,akár én megyek Debreczenbe,akár te jössz Panyolára. Igy most tovább nem emésztelek. B ocsátsd meg,ha nagy elhatározásimban,mit nem akartam,- parázsul irtam neked,de hát:post tenebras lux !

Ami az én kedves,drága Móricz Pali Bátyám:"A magyar föld urai." cz kötetét illeti,tudod az készen áll könyvtáramban s a legszivesebb készséggel átadom neked és küldöm is legrövidebb idő alatt. De most egyelőre kéré - sedtől függetlenül,összeköttetésben állok könyvügyben,mind Szegeddel,mind Budapesttel. Ott senki,itt Lajos ügyvéd testvérem az ágens. Ha lejár az ügy,referálni fogok neked róla. Addig kérem szives türelmed. Ha törik,ha szakad,meglessz és megvan.

Boldog uj év kivánással szeretettel ölel igaz barátod,

Panyola,I936 decz.30.

Szarka Károly

-102.-

Vissza várva türedelmes jávaltak Gós'k mélyről.

Írtam előre, hogy ezzel a tárgyról magyarázatával rajongó érdeklődésünk nem lesznek megelégedve, nem fogja őket teljesíteni. De egy fenyítéjű, de egy grafikon nincs Panyolán! A magyarok jogi 1936 dec. 17-én kozzám ilyt levelében nem adok hogy őnnte barátí' bélelkel megtette

Tartalmilag az 1936-os eseményekhez csatlakozik még Szarka Boldizsárnak 1937 I. 10-én kelt levele, melyben szó esik Panyolán felül Móricz Pálról, Györffy Istvánról, a szenvedélyes könyvgyüjtő Szarka Lajos budapesti ügyvédről, ki csak az első kiadványokra pályázik. Én magam is felvettem vele a kapcsolatot, testvére a panyolai papnak. A levelet alább mellékelem:

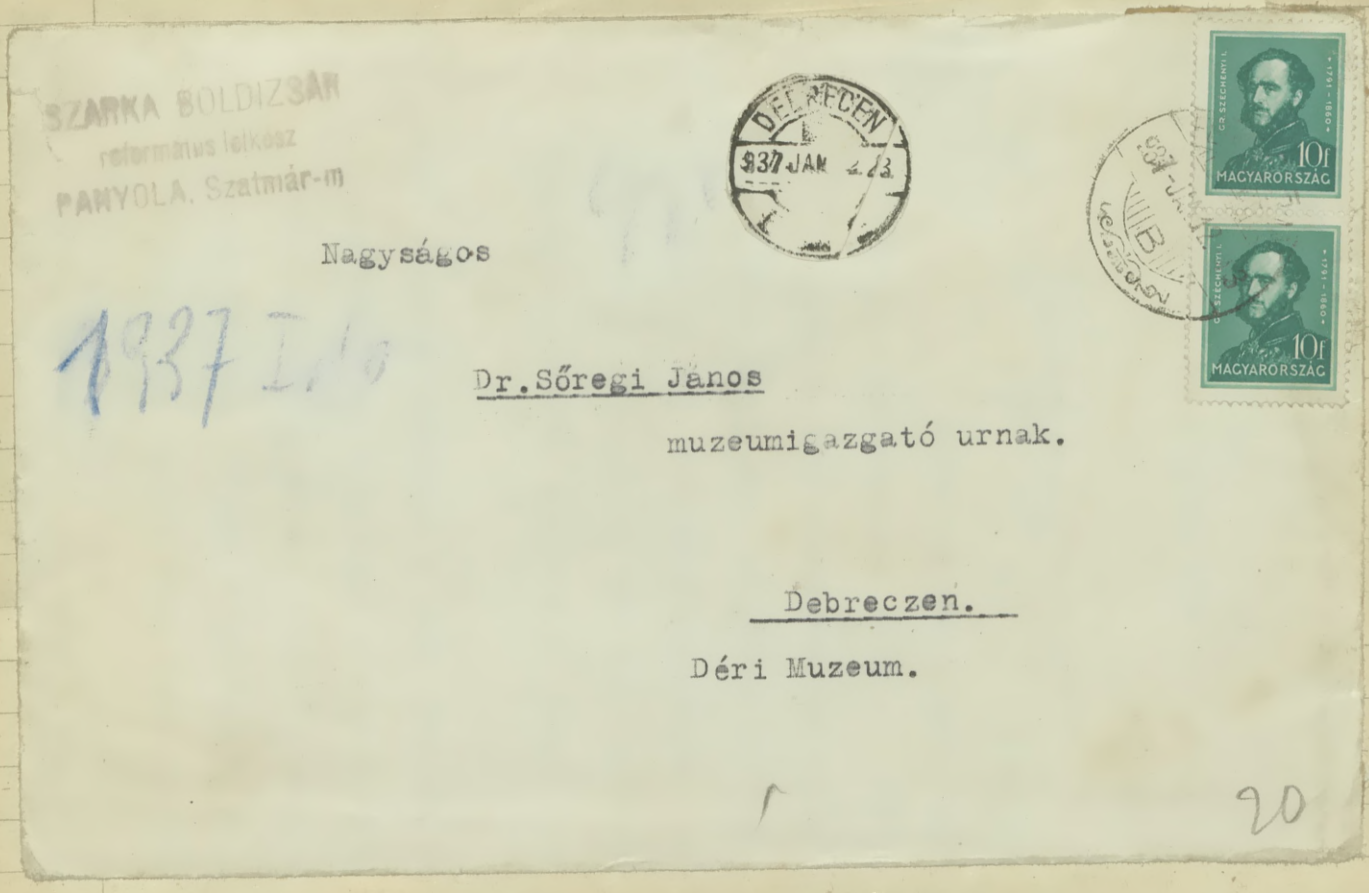
SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

DEBRECEN
1937 JAN 23

Nagyságos

1937 I. 10

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak.

Debreczen.

Déri Muzeum.

20

SZARKA BOLDIZSÁR PANYOLAI LELKÉSZ
LEVELE 1937 I. 10.

Az 1935-ös múzeumi Évkönyvünket 1936 december havában expediáltam hazai és külföldi intézeteknek, tudósoknak, művelt érdeklődőknek. A rövidre fogott panyolai beszámolóra Szarka Boldizsáron felül sem szóban, sem írásban senki se tett kifogásokat. Említésre méltó komoly bírálatot írt róla dr. Mónus Ferenc a Debr. Ujság 1936 XII. 13. sz.-ban és Balázs Győző a miskolci Magyar Jövő 1936 XII. 31. sz.-ban. Panyolát rövid közlése miatt egyik se veszi észre.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Kedves Jánosom !

Vettem I936.decz.30-án kelt leveled és Móricz Pál:Hortobágyi Legendák cz.könyvküldeményedet. Hálás köszönet érette.Ujévi jókivánatid köszönöm, hü nőmmel együtt.Ő meg külön köszöni azt a szeretetteljes melegséget,mely soraidból reá árad.A női lélek megérzi a lélek feléje száló sugallatát.

Aztán köszönöm ujesztendei jókivánatid.Hasonlóképen adja neked is a jó Isten. Hozzon közénk a legjobb kondicióban és sikerrel gazdagon áldja meg munkásságodat,ha majd eljő a nyár, vagy az ősz. Okvetlen és minden esETRE VÁRUNK és kellő ünnepélyességgel fogadunk.Azértan már most ugy rendezd dolgaidat.

Megyek tovább ! Hát bizony hiányzottál nekünk a nyáron. De azért a egyensuly nem billent meg,mert tudtuk és értettük,másként nem tehettél. Hál-Istennek,hogy elmondhatjuk: Minden jó ,ha jó a vége!.- Kivánom neked,hogy mint Igazgató:Vivat,crescat,floreát !

Hogy megválasztatásod alkalmából szivvel és lélekkel köszöntöttelek,s az neked szivedhez szóló volt,örülök rajta. Másként az nem is lehet.! Ami pedig az Évkönyv panyolai ásatási referádáját illeti,kijelentem neked, hogy az ez ügyben kelt levelem,távolról s legkisebb betüjében sem volt dorgatórium.Hogy mégis szivedre vetted,ez nekem is végtelenül jól esik s örülök,hogy e buta irásom,melyet most is teljes egészében fenntartok,nem lett ütközőpont közöttünk. Őszinteség és barátság viszonyában nem is lehet. De hidd el,Maecenas voltomat ez ügyben ma is fenntartom és állom s az ügy sikere érdekében,veled és Panyolával szemben erkölcsi kötelességemnek ismerem. Hogy ezzel szemben te mit teszel,ezt a te jó lelkedre bizom.De minden esetre mind a jelenben,mind a jövőben melletted állok,ad infinitum ! Hogy Józsi sógor is ezt tette a választási küzdelemben,ez csak természetes és magától értetődő dolog. Másként ő nem is tehetett. Meg is köszöntem neki ő,én is.

Most pedig bocsánatkéréssel folytatom levelem.Mai postával visszaküldtem neked Móricz Pali bácsi:Hortobágyi Legendák cz könyvét. Könyvtáramba megvan. Viszaküldése ne essék szivedre. Tőled beváltják,illetve visszaváltják. Én csak veled és Lajos testvéremmel állok ajándékozási viszonyban. Igy nincs módom értékesitésére és kicserélésére.Duplumban pedig mit heverjen nálam? Ezzel együtt küldtem neked,mint I936 febr.I5-én megigértem ,személyesen ott szobádban,Debreczenben létem alkalmával,G.Szabó Mihály és G.Szabó Sza-

bó Mihály és fia Szabolcs :Őseredetü magyar személynevek tára" cz.müvét . Ha
ád az Isten neked egy fiut,használatáról el ne felejtkezz.Erre komolyan gon-
dolj és foglalkozz ezzel a lehetőséggel,s akaratod is legyen rá,hogy az Ige
testté váljon.

A visszaküldéssel kapcsolatban megnyugtatlak,hogy Móricz:A magyar föld
urai is beköszönt hozzád.Tárgyilag többet nem irok,mint azt,hogy Lajos test-
vérem Bpesten,én Szegeden hajtom. Hogy miért,majd alkalmilag megirom. Olyan
felhajtó,mint Lajos testvérem,ki mindenféle könyvnek csak az első kiadását
veszi és kötteti félbőrbe,nincs a Rézig. Mániatikusa a könyvgyüjtésnek,mint
én,vagy te. Nyugodt légy,neked meglesz,ha törik,ha szakad,mert Szegedről biz-
tatnak.Ha nem lesz meg,ugy én küldöm,a magam példányát,mert könyvtáram,ha
felfordulok,ugy is kardalészára kerül. Ugy számitom,hogy még életemben,mi
nincs meg a Kollégium könvtárában,meg- fiui szeretettel annak adom.Megma-
radó részét a Szatmári Református Főgymnásiumnak,ha a felszabadulást megé-
rem,oda juttatom. Sallangját a panolai református egyház népkönyvtára ja-
vára,illetve annak megalapitására forditom.Ezek után jő,morzsára a szatmári
református egyházmegye lelkészi könyvtára és a panyolai református egyház
parochiáli könvtára. Más földi jóval,mint könyvekkel,nem birok. Ezt vetem
az áldozati oltárra.

Lajos testvérem egyébként irta,jól estt neki szives figyelmed,
melynek folyományaként megküldted neki az Évkönyvet s Móricz Pali bácsiról
való kedves megemlékezésedet,s jelezte,hogy ő mindig készen áll,mindenféle
könyvszükségleteid felhajtására és kielégitésére,a lehetőség határain be-
lől.Ő ugy járja a könyves boltokat,mint te;vagy mint a részeges ember a kocs-
MÁT ,naponként,ha ideje engedi.

dr.Györffy Pista egyetemi tanár urnak is küldtem egy ujévi üdvözle
tet,mire ő kedvesen irt pár sort.Én rázenditettem egy levélben,s megirtam
Pista barátomnak,a nyáron mutatkozzék be ismételten Panyolán sok és nagy
megbeszélni valóink végett,akár jötteddel kapcsolatban,akár tőled függetle-
nül.Egyben neki is szives figyelmébe ajánlottam megrendelésre G.Szabó Mi-
hály :Ős magyar személynevek" cz.könyvét,ugy is mint történettudósnak,ugy is
mint etnographusnak. -- Most már egyelőre tovább nem kotyogok !

Szerettel ölellek, Panyolán,Igaz barátod

1937.jan.IO-én

A VII. ÁSATÁS

1937 VIII.24-31.

1. ELŐZMÉNYEK.

1936-ban Csedi István múzeumigazgató halála és a múzeumigazgatói állás betöltésével járó elfoglaltságaim miatt a panyolai kutatások folytatásáról le kellett mondanom. Hogy a kényszerű mulasztásom miatt keletkezett érzett hiányt kitöltsem, már tavasszal elhatároztam, hogy 1937-ben teljesíteni fogom egy bennem már régebben érlelt vágyamat, a Szamos mentének feljárását kajakkal Csengerig és utána elvégzem a VII.-ik panyolai kutatást is.

Kedvezően befolyásolta elhatározásomat Fábián Lajos költő barátommal való találkozásom, mikor 1937 márc. 7.-én a Vajdasági Írók debreceni szereplésének keretében ő is felolvasott a Déri Múzeum előadótermében. Jó tortunk Panyolán hozott össze bennünket és most felújítottuk egyönyörű közös panyolai emlékeinket

Ápoltuk a baráti kapcsolatot Kozma György fő-iskolással is, ki 1937 tavaszán balatonfüredi üdüléséről adott hírt magáról. Fájt nekem is, hogy forrón szeretett 81 éves apja, Leveldi Kozma Ferenc (Bárd Miklós) nyug. tábornok, költő és író, 1937 máj. 4.-én elhunyt. Ígértem előre, hogy ebben az évben az én tiváló pártfogómnak aligha lesz kedve Szenterről engem a panyolai Tisza partján felkeresni.

Szinte megható, hogy az én lelkes és minden áldozatrakész Szarka Boldizsár panyolai lelkész barátom már nem elégszik meg azzal, hogy ezután

csupán előttem tárja ki vendégszerető háza és jó szive ajtóját, hanem az alább mellékelt lev. lapja szerint már azt szeretné, ha a panyolai kutatás idejére kis családomat is vinném magammal:

s szivszerintinek és őszintének vegye. Te erről jobban megtudod győzni mint én. Erre nem is törekszem. Dixi, qui dixi!
A lekvárfőzési fényképek előhivása s mindből egy példány küldését, valamint a 5-ös kartonkép mellécsatolását bokros teendőid mellett is emlékezetedbe idézem s kérem.
Szeretettel köszönt családoddal együtt illendő módon feleségestől együtt
Panyola, 1937. jun. 29.
Bódi

Feladó:
SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

10 f MAGYARORSZÁG

a Kozmann
Nagyságos
Dr. Sőregi János urnak,
muzeumi igazgató.

Debreczen.
Déri Muzeum.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1936.

Panyolai kutatásaimat élénk figyelemmel kiséri és azoknak lelkes barátja Boromisza Tibor festőművész is, a Magyar Képirók Egyesületének alapítója és vezére, aki éveken át festette a Hortobágyot és pásztornépét, aki nekem 1937 junius 6-án a panyolai kutatásról emléklapot is készitett és a Függetlenség c. fővárosi lapban, az 1937 julius 4.-ki számban „Panyola" cim alatt meleghangú cikket irt.

Abból a szempontból, hogy egy kivül álló művelt érdeklődő miként látja és birálja el panyolai ásatási eredményeinket, szószerinti másolatban alább közlöm Boromisza festőművész cikkét:

„Első ismerkedésem és barátkozásom pusztázó életem küszöbén Sőregi Jánossal volt. A tudós régész akkoron rendezte a Debreceni Városi Múzeumnak saját szakmájába

csupán előttem tárja ki vendégszerető háza és jó szive ajtóját, hanem az alább mellékelt lev. lapja szerint már azt szeretné, ha a panyolai kutatás idejére kis családomat is vinném magammal:

Kedves Jánoskám ! Addig is mig egy hosszu levelet zen
ditenék hozzád, tudatom veled, hétfőn, jun.28.a déli
gyorssal hazaindultunk és szerencsésen megérkeztünk
haza. Itthon nem volt semmi baj. Sajnálom, hogy tőled ün
nepélyes formában elbúcsúzni nem tudtam, de nem volt
rá időm, hiába, bár egy fontos dologban bevándliztam a
városba. Igy ez úton búcsúzom tőled hű nőmmel egyetem-
ben, nagyon, de nagyon köszönve ugy a muzeumi tanyázást
mint a házadnál való drága konvenciózást elsőben a ma
gam részéről, aztán Anyuval egyetemben, nálad való láto
gatásunkkor. A drága Nagyságos Asszony Anyunak igen
kedves és szeretetreméltó s űzeni, ha jössz őt is hoz
zad Sárikával, persze nem a Tisza partra, hanem szegény
házunkhoz. Hadd lássanak már egy egyszerü magyar falut
szép tájékot, magyar vendégszeretetet, természetes sza-
mosparti strandot s más miegymást, mi nálunk dei gra-
tia kapható. Hát János, ha hem is ékes stylusgyakorlat-
ban szól ez a meghivás, de sziv szerinti s rád nézve
kötelező meghallgatása. Bécs-Bécs, Panyola-panyola s
punktum. A Nagyságos Asszonyt meg általad kérem, hogy m
meghivásunkat, melyet Anyu élőszóval tett vegye szives
sen s ne csak udvariassági ténynek, hanem valóságnak

Panyolai kutatásaimat élénk figyelemmel kiséri és azoknak lelkes barátja Boromisza Tibor festőművész is, a Magyar Képirók Egyesületének alapitója és vezére, aki éveken át festette a Hortobágyot és pásztornépét, aki nekem 1937 junius 6.án a panyolai kutatásról emléklapot is készitett és a Függetlenség c. fővárosi lapban, az 1937 julius 4.-ki számban „Panyola" cim alatt meleghangú cikket irt.

Abból a szempontból, hogy egy kivül álló művelt érdeklődő miként látja és birálja el panyolai ásatási eredményeinket, szószerinti másolatban alább közlöm Boromisza festőművész cikkét:

„Első ismerkedésem és barátkozásom pusztázó életem küszöbén Sőregi Jánossal volt. A tudós régész akkoron rendezte a Debreceni Városi Múzeumnak saját szakmájába

vágó osztályát, páratlan érdekes áttekintéssel, mesteri kézzel. Valahogy egy magyar lelkivilágban, egy világnézeti síkban élő emberek vagyunk s így természetes, hogy azon az utan, ami az igazi magyar kulturalis, tudományos és művészeti fejlődéshez vezet – mind a mai napig egy a célkitüzésünk ....

Sőrégi János azáta a kiváló érdekességű, europai szinten álló múzeumnak az igazgatója lett, ami nála, a faradhatatlan kötelességek és lelkiismeretes tudományos tevékenységek szaporodását jelentette. Időnkénti ásatásai a muzeum értékes gyüjteményét nagymértékben szaporitják, noha a rendelkezésre álló anyagi eszközök, mint mindenhol, ott is eléggé szükre szabattak.

Már 1930 óta érdeklődéssel figyelem egyik nagyjelentőségű munkásságát: a panyolai tálgyfaépitmények feltárását. Megitélésemben aligha tévedek, ha ennek jelentőségét kiemelem. Ásatásainak eddigi eredményei nem kevesebbet sejtetnek, mint azt, hogy rábukkant az egyik tiszamosásos agyagpartban egy középkori földvár maradványaira.

Ez a panyolai földépitmény valóságban először mutatja meg azokat a cölöpök közé szoritott, vertföldü, tapasztott erőditményeket, amiknek ábrázolását egykoru fametszeteken világosan kivehetjük. Hogy egyebet ne is emlitsek: a hires Evlia Celebi és Pacsevi Ibrahim török utazók többszöri leirásai alapján a palánképitményeket és azok ostromát is kézenfekvő elképzelni, sőt szemünk elé jeleniteni. Ilyetén van összevetésünk a multtal minden vonathozásban.

Ennek a palánkerőditménynek alapzata és sáncai cölöpök közé vert földből állattak. Hihetetlen erős ellentállóképességet fejtettek ki ágyútüz ellen is. Azonban – s ez korszerü érdekesség – nincs az a hadászati rendszer, ami nyomban ki ne termelje a maga hatásos ostromszerét. Egy Gábor nevü ferences barát olyan gyüjtószert talált fel, amelyikkel a lött réseken át felgyüjtotta, ellenállhatatlanul a cölöpvázat és elpusztitotta az erőditményt. Buda 1686-os ostrománál már ezzel az oltha-

tatlan gyujtószerrel dolgoztak. A messzeföldön hiressé vált barátot Tűzes Gabornak nevezték el és ő lett később a budavári tűzérség főnöke.... Akkoron tehát még nem Nyugattól kapta az ilynemű szakembereket a magyar. Termett itt bőviben, mert érvényesülhetett.....!

Ahogy kiváló barátommal elbeszélgetek, hallgatom a tudós szerény reménységeit, — kapcsolatban ezzel a nagy jelentőségű ásatással — s önkéntelenül is arra kell gondolnom: micsoda nagy munkára hivatott a mi fajtánk, ha tehetsége és akaratereje érvényesüléséhez megkapja a legszerényebb feltételeket.

Amikor Sőregi János — aki egyebként is szenvedélyes szerelmese a Tiszamentének — először csónakázott végig a szelidfűzes partok mentén, inkább csak ötletszerűen figyelt fel a halászok beszélgetése nyomán arra a jelentéktelennek látszó, agyagpartból kimeredő egy-két hegyes tölgyfaoszlopra, ami végtére lehetett volna holmi gátmaradvány, avagy komplejárat is....

Az elmaradhatatlan gáncsoskodás ennél a feltevésnél is akadékoskodott jóideig..... Karábahúzva. Viszont leveldi Kozma György dr. vásárosnaményi főszolgabiró annál lelkesebben, áldozatkészebben sietett tudós segitségére. Igy szerencsére a feltárás folyamatban van. A Tisza évente mossa tovább a partokat, halad az erőd belseje felé. Segit az ásatásoknak. Válunk nincs arra anyagi lehetőség, hogy az egészet, terjedelmében egyszerre feltárhassuk.....

Annyi már most is bizonyos, hogy a sejtett erődítmény valamelyes mélyebbfekvésű, mocsaras helyen épült, amelynek lágy talaján több helyen az épitmény alá fagallyákat, rőzsét, gerendákat helyeztek, hogy a sülyedést megakadályozzák.

A további ásatások természetesen meglepetéseket is tartogathatnak. A tudományos világ már felfigyelt rá. De leginkább Sőregi János. Mert — ahogy őt ismerem — ez messze a tudományos érdeklődése fölött — szivügye is."

MÁSOLAT BOROMISZA RAJZA UTÁN.

Boromisza Tibor újságcikkével kapcsolatban idemellékelem Szarka Boldizsár panyolai ~~Bálkész~~ lelkész levelező lapját 1937 VII. 6 kelettel:

ti Tiszapartra széjelnézni s akkor ismét irok. A Móric Pali bácsi könyvek duplumos beszerzése felől sem inditottam még leveleket a szélrózsa szárnyain. Szóval: hivatalos magán levelezés, gazdasági és társadalmi munka, fűszerezve vendéglátással van elégséggel, csak az idő nem elég hozzá. No, de nem panaszkodom. Zárok! Szeretettel ölel igaz barátod, Panyola, 1937. VII. 6. Bidi

Feladó:
SZARKA BOLDIZSAR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Ára 10 fillér

LEVELEZŐLAP

Nagyságos
Dr. Sőregi János urnak
muzeumigazgató.
Debreczen.
Déri Muzeum.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1936.

Szamosmenti kutatásutamat 1937 július első harmadában készitettem elő (319, 321, 323, 327 és 329/1937 Dlksz. ügyiratok) és jul. 14-22-ig végeztem el. Kutatásutamat részletesen leirtam a Déri Múzeum 1937-es Évkönyvének 31-90 oldalain. Ennek külön lenyomata Függeléknek és részletes név- és tárgymutatóval kiegészitve a Déri Múz. Rég. Ort. Ismeretterjesztő Közleményei 9. füzete képpen 1938-ban jelent meg XXII műlappal és 14 képpel, 76 oldal terjedelemben. Ebbe a keretbe beillesztettem a VI. és VII. panyolai kutatás vázlatos ismertetését is.

Id. Szőke Sándor csolnakán július 15-én indultunk a panyolai palánkerődítménytől. Csizár Árpád egyetemi hallgató saját csolnakán 5-ödmagával vártam a Szamos torkolatánál, honnan másnap

Boromisza Tibor újságcikkével kapcsolatban idemellékelem Szarka Boldizsár panyolai ~~Bálkész~~ levelező lapját 1937 VII. 6 kelettel:

Kedves Jánoskám! A nagy tüzharcos nap utáni reggelen veszem kezembe a "Függetlenség" vasárnapi, jul.4-iki számát s meglepetéssel olvasom benne „Panyola. Irta Boromisza Tibor" c. cikket, melyben méltán és szépen ír rólad krónikát panyolai ásatásiddal kapcsolatban s jellemzi egyéniségedet igaz magyar fajszeretettel. Szivbeli örömmel olvastam e kedves baráti megemlékezést és elismerést s mellesleg megjegyezve, jól esett a krónika "Panyola" cime. Midőn ez irásra figyelmed felhivom, eszembe jutott, hogy ottlétemkor mondottad, hogy a nyáron-ősszel őt is magaddal hozod, illetve ő is eljön veled Panyolára. Hát, ismétlem, örülök neki, általad meginvitálom. Ird meg neki, a szükséges tudnivalókat. Mi élünk! Kegyetlen gyenge az aratás a szárazság miatt. Figyeledbe ajánlom: alekvárfőzési képeket, az ottfeledt Kozman féle 5-ös kartont, a Móricz Pali bácsi levelezésének özvegytől megszerzését, miket szóbelileg tárgyaltunk. Ha nincs elég dolgod adok én, a sokhoz, hogy több legyen. Még fényképszükségletem nem volt s egyelőre nem is lesz időm összeállitani, de elmémben forog. Sok a baja a falusi papnak s bár egy percet kettővé szeretne tenni, nem sikerül neki. Legközelebb kiszándékszom menni a Zsarókert-

Szamosmenti kutatóutamat 1937 julius első harmadában készitettem elő (319, 321, 323, 327 és 329/1937 Dtksz. ügyiratok) és jul. 14-22-ig végeztem el. Kutatóutamat részletesen leirtam a Déri Múzeum 1937-es Évkönyvének 31-90 oldalain. Ennek külön lenyomata Függelékkel és részletes név- és tárgymutatóval kiegészitve a Déri Múz. Rég. Ort. Ismeretterjesztő Közleményei 9. füzete képpen 1938-ban jelent meg XXII műlappal és 14 képpel, 76 oldal terjedelemben. Ebbe a keretbe beillesztettem a VI. és VII. panyolai kutatás vázlatos ismertetését is.

Id. Szőke Sándor csolnakán julius 15-én indultunk a panyolai palánkerődítménytől. Csiszár Árpád egyetemi hallgató saját csolnakán 5-ödmagával várt reám a Szamos torkolatánál, honnan másnap

Nagyságos úr hála istenek
szerencsésem meg érkesztem
a betegség betegségből felgyágyúltam
azt méltáztatott mondani hogy
emléketesem meg a Nagyságos
úrat arál hogy akést es apipót
hatecik elfele jöni és elvetesék
feledni azér emleketetem azt
tecet mondani hogy eltesik feleytem
azert emlitem jáeláre nelesék megsént
tödni ezenpán son irasom igenja
egység bentál ja a Nagyságos úrat es kedves
csalódját

feladá id. Szőke Sándor.
B. M.
Gulács.

hajnalban indultunk felfelé a Szamoson. Estére a tunyogi zsilipig jutottunk el. Jul. 17-én az éjjelt a szamosujlaki Ószamos fokánál töltöttük és jul. 18-án d. u. érkeztünk Csengerbe. Útközben átvizsgáltam a Szamos mindkét partját, ős- és rómaikori lelőhelyeket vallottam meg. Tatárfalván a Vereskertben nagyobb rómaikori telep nyomait találtam.

Csenger megtekintése után jul. 18-án estére visszacsolnakáztunk Tatárfalvára, a Csiszár-fiúk falujába. Visszatéröben a Szamosmenti falvakat jártam fel. Kocsin felkerestem Porcsalma és Tyukod községeket is. Rápalton a magyar Szamos utólsó vizimalmát vizsgáltam át és fényképeztem, apátiban pedig a kompépítő telepet. Innen a panyolai Zsarókertbe evezünk vissza és jul. 22-én Debrecenbe utaztam (334/1937 DUsz. ü. i.).

Másnap, jul. 23-án beszámoló jelentést küldtem Streicher Andor alispánnak a kutatóútról. Az öreg Szökének 7 napi szolgálata után és csolnakbérlet címen 25 pengőt fizettem ki, aztán igértem neki egy rendes zsebkést vagy egy új pipát a VII. ásatásra. Az összegről nyugtát küldtem aláírás végett s egyuttal érdeklődtem egészségi állapata felől, mert a Szamos-útról hazaérve, a palajon „úri fürdést" végzett, az az heverve feküdt a vizben. Mivel ő ilyesmihez nem volt szokva, alaposan meghült. Kéthöz-hálóval vagy tapogatóval órákhosszat gázolja a vizet, de akkor dolgozik, még náthát se kap.

Kuriózumnak ide melléhelem az öreg Szöke levelét, melyet válaszul küldött nekem Gulácsról. Bizonyság ez a levél arra, hogy szép magyar nyelvünk és helyesírásunk ilyen merész kiforgatásával is lehet levelet írni! Én első olvasásra megértettem, mit ír, mert tudtam, mit igértem hűséges munkatársamnak, de nem egy kívül álló egyén sehogy se tudta kibetűzni a levél értelmét.

Szöke levele 1937 aug. 5-én kelt.

Az „Az Est" 1937 VII. 27. száma, mely előző nap délután jelent meg, a Szamos-útról rövid, de torzított hírt közölt.

1937 VIII. 2-16-ig 2 heti nyári szabadságomat Bécsben és Pittenben töltöttem. Ezalatt érkezett Szarka Boldizsár levele, mely Baranyi Károly törzsfőrarosomról szól, aki kerekével 1937 jul. 22-én Panyolából Fehérgyarmatra vitt. Az említett panyolai levelekbet Nagy Károly nyug. főerdőtanácsos aug. 19-én mutatta meg hivatalomban.

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE.

1937 VIII. 19.-én Horvay Győző fiatal ethnografus, aki már VIII. 5-6-án is járt a Déri Múzeumban és az Ecsedi-lápról származó néprajzi tárgyairól tanulmányt írta, elmondta, hogy Kocsordon római kori leleteket találtak. Egy vázáról fényképfelvételt is mutatott.

Csiszár Árpád egyet. hallgató, a tatárfalvi pap fia és a Szamos-úton kísérő társam falujának temploma mellett

Az „Az Est" 1937 VII. 27. száma, mely előző nap délután jelent meg, a Szamos-útról rövid, de torzított hírt közölt.

1937 VIII. 2-16-ig 2 heti nyári szabadságomat Bécsben és Pittenben töltöttem. Ezalatt érkezett Szarka Boldizsár levele, mely Baranyi Károly törzsfuvarosomról szól, aki tehervével 1937 jul. 22-én Panyoláról Fehéregyarmatra vitt. Az említett panyolai levelekhez Nagy Károly nyug. főerdőtanácsos aug. 19-én mutatta meg hivatalomban.

PANYOLA

Kedves Jánoskám!

Nagy vártatva, d emégis kellő időre, visszaérkezésedre, küldöm a nyug tát, aláirva. Sajnos Károly visszatértitragédiáját nem érek rá megirni, mert alkalmi futár Gál koma viszi a levelet. Majd megirom, de előre kérlek, fogd meg jól a hasad, mert nevetned kell. Nem akarom, hogy bajba ess.

Józsiék I-től -I5-ig itt nyaralnak. Vasárnap d.u. mennek haza. O majd referál neked. De mindennél jobb referáda az irott betü. Két levelet Károly Bácsitól elolvasásra vasalj be, Józsitól pedig a Babczykámhoz irrott két levelet. Ezek is mind hasmüvészeti attrakciót kivánnak Tudom jól fogsz mulatni rajtuk.

Irnék még, de már szoritják a levelet. Erte jöttek. Igy zárok.

Szeretettel ölel igaz barátod

Panyola, I937 augusztus I2-én, reggeli 6 órakor.

Boldi

1937 VIII. 19.-én Morvay Győző fiatal ethnografus, aki már VIII. 5-6-án is járt a Déri Múzeumban és az Ecsedi-lápról karmarió néprajzi tárgyainkat tanulmányozta, elmondta, hogy Kocsordon római kori leletekre találtak. Egy vázáról fényképfelvételt is mutatott.

Csiszár Árpád egyet. hallgató, a tatárszalvi pap fia és a Szamos-úton kísérő társam falujának temploma mellett

ásatást végzett egy újabbkori temetőben, azt gondolva, hogy az a rómaikori Vereskeszti telephez tartozik. Kutatásáról részletes jelentést küldött, melyre én megírtam neki irányító válaszomat (363/1937 Dllsz.).

Miután Streicher Andor mátészalkai alispán még 1937 július 29-én értesített, hogy kérelmemre a VII. panyolai ásatáshoz inségmunkások díjazására 150 pengőt utalt át a nábrádi főjegyzőnek (353/1937 Dllsz), 1937 aug. 20-án levélben értesítettem leveldi Kozma György főispánt, Streicher Andor alispánt, Somogyi Zsigmond nábrádi főjegyzőt, Szabka Boldizsár lelkészt és Szőke Sándor gulácsi kishalászmestert, hogy aug. 24-én utazom Debrecenből Panyolára és aug. 25-én kezdem meg a VII. ik ásatást a panyolai Zsaró-kertben.

Írtam a Kocsordi főjegyzőnek is, hogy átutazóban szeretném megtekinteni a Morvay Győző által jelentett leleteket Kocsord határában. Ezért Baranyi Károly fuvarosomat a kocsordi vasútállomásra kértem elémbe küldeni (365/1937 Dllsz.) Hivatalos ügyben történő távollétemet Debrecen város polgármestere határozatban vette tudomásul és helyettesítésemmel dr. Lükő Gábor múzeumőrt bízta meg. (368/1937 Dllsz).

Kozma főispán lemondó levele mellékelve:

344/L.1937.sz.

CSONGRÁD VÁRMEGYE ÉS HODMEZŐVÁSÁRHELY TH. J.F. VÁROS FŐISPÁNJA SZENTES

Nagyságos

PANYOLA 1937 AUG 26 d.u. POSTAI UGYN.

SZENTES 1937 AUG 24 É 6

dr. Sőregi János urnak

a Déri muzeum igazgatója

Hivatalból Díj átalányozva

Panyola

Szatmár vármegye.

A református lelkész ur

ásatást végzett egy újabbkori temetőben, azt gondolva, hogy az a rómaikori Veresketi telephez tartozik. Kutatásáról részletes jelentést küldött, melyre én megírtam neki irányító válaszomat (363/1937 Dllsz.).

Miután Streicher Andor mátészalkai alispán még 1937 július 29-én értesített, hogy kérelmemre a VII. panyolai ásatáshoz inségmunkások díjazására 150 pengőt utalt át a nábrádi főjegyzőnek (353/1937 Dllsz), 1937 aug. 20-án levélben értesítettem levelді Kozma Győrgy főispánt, Streicher Andor alispánt, Somogyi Zsigmond nábrádi főjegyzőt, Szaika Boldizsár bélként és Szőke Sándor gulácsi kishalászmestert, hogy aug. 24-én utazom Debrecenből Panyolára és aug. 25-én kezdem meg a VII. ik ásatást a panyolai Zsaró-kertben.

Írtam a Kocsordi főjegyzőnek is, hogy átutazóban szeretném megtekinteni a Morvay Győző által jelentett leleteket Kocsord határában. Ezért Baranyi Károly fuvarosomat a kocsordi vasútállomásra kértem elémbe küldeni (365/1937 Dllsz.) Hivatalos ügyben történő távollétemet Debrecen város polgármestere határozatban vette tudomásul és helyettesítésemmel dr. Lukó Gábor múzeumőrt bízta meg. (368/1937 Dllsz).

Kozma főispán lemondó levele mellékelve:

CSONGRÁD VÁRMEGYE ÉS HODMEZŐVÁSÁRHELY TH. J. F. VÁROS FŐISPÁNJA * SZENTES

Szentes, 1937.augusztus hó 24-én.

344/L.1937.

Kedves Barátom!

Köszönöm szives értesitésedet és meghivásodat a panyolai hetedik ásatáshoz. Nagyon szeretnék elmenni, de semmi reményem sincs hozzá, mert régi ischiásom éppen most kiujult s tekintettel a mostani rossz időjárásra, nem volna tanácsos résztvenni az ásatással járó nomádéletben. Kivánok Neked sok szerencsét és érdeklődéssel várom a hetedik ásatás eredményét.

Szeretettel üdvözöl

igaz barátod:

Kozma

Nagyságos

dr. Sőregi János urnak,

a Déri muzeum igazgatója

Panyola.

1937 aug. 23.-án az ásatási előkészületeket végeztem. Lühő Gábor helyettesemnek 20 pengőt adtam vegyes kiadásokra. Beszerzéseimet zavarta a szörnyű szakadó zápor, mely délután órákon át szakadatlanul zuhogott a városra. Szappanos-utcai lakásomról bérkocsival hoztam el a felszerelést a múzeumba. Az öreg Szőkének vettem Nagy János vaskereskedőnél, a Csapó-kanyarban egy kitűnő zsebkést 4·10 pengőért. Vitéz Gábor László hentesmesteremnél nyársra való füstölt tokaszalonnát, paprikást és szárazkolbászt szereztem be 8 pengő értékben, cukrot, rizst, teát, fűszert, rumot, barackpálinkát stb. a Köztisztviselők Várutcai boltjában vettem 10 pengőért. Egyéb szükséges élelmiszert és italfélét a panyolai Hangya szövetkezetben szoktam vásárolni, csupán 2 pengő értékű dohányt csatoltam még az eddigiekhez. Mindezt este 8 órára az ásatási ládámba pakoltam be. Táth István hajdúnak, ki a szabadságon levő Vincze portást helyettesítve a múzeumban hált, meghagytam, hogy hajnalban 1/2 5 órakor a keleti kiskapuban várjon az összes csomagokkal.

A múzeumi kasszából 80 pengőt vettem magamhoz útiköltségre és személyi kiadásaimra.

2. UTAZÁSOM PANYOLÁRA.

1937 aug. 24-én hajnalban 4 óra felé keltem fel. Örültem az esőnek, mert cigánylogika szerint rossz idő után jó idő következik. Lesétáltam a Csapón végig a Bika Szálloda elé, hol egy bérautót fogadtam. Előbb a Déri Múzeum elé mentünk a csomagokért, majd a Nagyállomásra az 5^{02} órakor induló vonathoz. Kocsordra váltottam jegyet, csomagjaimat személypodgyászként feladtam és mig vonatom Nyíregyházán, Mátészalhán keresztül odaért a nyirkos, ködös Nyíren keresztül, örökösen esett az eső. Akkor felszakadt a felhő, de ki nem derült.

A kocsordi állomáson Baranyi Károly törzsfúvarosom várt. Cafattá volt ázva szegény! Kora hajnalban, 3 órakor indult Panyoláról. Matolcsig zuhogó eső verte, 7 órára ért Kocsordra.

Átvettük a vonatról lerakott csomagjaimat sartán szokás szerint megtekintettem a Károly „táltosait" és szekerét.

– Megsoványodtak! – mondtam kissé szánakozó hangon.

– Elfogyott a szëna! – válaszolta hasonló röviden.

– De meg is fakúltak! – folytattam tovább birálatomat.

– A sok eső miatt a lú megfakúl! – felelte vissza sartán felpakoltunk.

Hogy az egyik lőcs madzaggal volt a bérfához kötve, erre csak a fejemet ráztam szó nélkül, mert tudtam, hogy a visszafojtott rosszalás többet mond neki, mint a kimondott.....

Az állomásról elindulva előbb felkerestem a községházán Brandt Dezső főjegyzőt, kinek ez ügyben előzetesen levelet is irtam.

Elmondta, hogy Jakab T. Gáspár földjén, a vasút és az országút között, a Sóré-dűlőben, homok bányászás közben több sírt találtak. Ezekből kerültek elő a leletek, melyeket Morvay Győző jelentett, de elpusztultak.

Megmagyaráztam a főjegyzőnek, hogy ilyen esetekben mi a törvény által is megkívánt kötelessége és megállapodtunk abban, hogy ezután a leletek megőrzéséről és azonnali jelentéséről gondoskodni fog akár az alispáni Hivatal útján, akár közvetlenül a debreceni Déri Múzeumnak. Aztán kérelmére elmondtam neki vonyolai kutatásaimnak a lényegét.

Olyan nagy sár volt a sok esőzés miatt, hogy a lelőhelyet nem kereshettem fel a Sóré-dűlőben, csak a falut néztem meg szekérről és a Tisza Lajos gróf nádfedeles kastélyát, majorságát és parkját kívülről.

Kocsiról Győrtelekre mentünk, mely a Matolcs-Cégénydánjád közti egyenes leválással alakult Holt-szamos legnyugatibb csücskén feksziik. E meglehetősen kacskaringós Holtszamos-szakasz partján összesen hét magyar falu őrzi a egykori elevenebb múltját. A jobb parton három: Tunyog, Győrtelek, Ökörítő, a bal parton négy: Fülpös, Fülpös-daróc, Géberjén, és Matolcs.

Győrtelek felé haladva a grófi birtokon "festő" esetjére kínálkozó mezei munkát láttam: nyolc ökör húzott egy szántóvetőt. Benn a kis falucskában az utcafelőli végén oszlopos, fehérre meszelt házat láttam. Végig mentünk a falun, a kis templomig s onnan visszafordultunk a Tunyogi országútra. Menet közben egy darab paprikás kalonnát reggelire bevágtam.

Győrtelek és Tunyog közt két helyen láttam az Ószamos egy-egy részletét. Órák hosszán át el tudtam volna nézni a páratlanul gyönyörű tájat! A mocsa-

vákat jellemző vizinövényzet buja tenyészete ősvilági állapotokra emlékezteti az embert! Irigyeltem azt a két Szárcsát melyek egy kis gyékényes felé úsztak nyugodtan, senkitől se háborítva.....

Tunyogkörségbe érkezve a falu megtekintése közben fényképeztem a templomát, majd áthaladva a Holtszamos hidján, visszafordulva, a hiddal együtt is lefényképeztem a matoksi partról (116.old.1.2.).

Ezután felkerestem az Ószamos partján a matoksi szárazmalmot. Egykor itt volt az Élőszamoson a hidásjárás is. A rév emlékét ma is őrzi egy parti kocsma.

A szárazmalom ma a matoksi ref. egyház tulajdona, lelkésze Kerekes Gyula. A malom teljes és ép, keringője, bálványa jó. Hozzánk jött Szabó József öreg szárazmolnár is, akit a malomház előtt lefényképeztem (116. old. 3.). Kérdezősködésemre elmondta, hogy ez a malom már 1845-ben el volt „nyüve"; ma már csak az egyik malomház működik, abban kölest hántanak vagy a zsidóknak pánkalistet őrnek. A hántolában muzsaji kő van. Szabó József 15 éve szárazmolnár.

A bálvány jó, alatta a medve is. Fenn a csillagkötés ép, tele van pókhálóval. A nyelve a kötéllel szintén működik. Ha a keringőt ferde helyzetéből egyenesbe billentik, a nyelv vége, melyet kötéllel felrántanak, a csapba ugrik és a bálványt függőleges helyzetbe hozza.

Ha le akarják állítani, a keringőt lenyomják és a nyelv vége a csapból kiugrik. A ló is csak ugy tud átlépni a keringőn, ha az le van nyomva.

A macska a keringőre szerelt húzóhorog, melyre két hámfát akasztanak a lovak számára.

MACSKA.

1. A TUNYOGI REF. TEMPLOM. FOT. SŐREGI 1937 VIII. 24.

2. A TUNYOGI REF. TEMPLOM AZ ÓSZAMOS HÍDJÁVAL A MATOLCSI PARTRÓL NÉZVE. FOT. SŐREGI 1937 VIII. 24.

3. A MATOLCSI SZÁRAZMALOM, ELŐTTE SZABÓ JÓZSEF MOLNÁR. FOT. SŐREGI 1937 VIII. 24.

Megtekintettem a másik malomházat is. Ebben is van „küpad" hatalmas faragott tölgyfadeszkákból összetákolva. A küpadon garat, tejke, rázófa, káva.

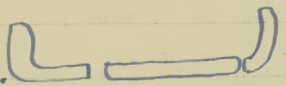

Láttam a három vámoshordót: egy van a búzának, melynek a teteje sűrűlyukas; egy van a tengerinek, melynek a tetején 3 lyuk van és egy a köles számára, melynek tetején négyszögletes lyukak vannak. A vámot a molnár az őrlő szemeláttára öntötte be a vámos hordába.

Beszélgetés közben megjelent az ajtóban egy menyecske kis fiával: az öreg szárazmolnár leánya és unokája. Adtam neki egy kis cukorravalót.

Malomnézés után egy helyen még megállítottam az én Károlyomat fogatával a matolcsi főutcán: a kocsma előtt. A magyar parasztember nem nézi semmibe az olyan úriembert, aki egy kocsma előtt megállás nélkül engedi elhaladni fuvarosát. Adtam neki pénzt, hogy „föröstökre" igyon meg egy kis pálinkát, nekem pedig küldessen ki egy pohár szódavizet.

Aztán indultunk a Szamos hidja felé. Míg áthaladtunk rajta, egyre csak az én gyönyörű Szamos-utamra gondoltam. Balfelől, a tunyogi zsilipnél láttam a nagy nyárfát, mely alatt éjszakáztunk. Dányád felé, jobbra láttam a parton azt a helyet, ahol egyszer visszafelé jövet ebédeltünk az öreg kőkével és erős szélroham kapott el bennünket.

A hidról letérve, a Szamos töltése mellett haladtunk ÉNy-i irányban Nábrád, Semjén, Panyola felé.

A gyenge lovakkal elég lassan haladtunk, ami engem azonban nem bántott, mert volt időm a tájon mindenfelé széttekinteni. Déli 1 óra felé megéhezten és egy kis szárazkolbászt falatoztam. Szokásom szerint Károlyt is megkináltam, de meglepetésemre nem fogadta el.

— Nem kell — mondta —, én a jó pályinkára

sohase eszek semmit, mert elszijja bennem a szeszt, oszt akkor minek ittam?!

Hogy természetes paranti észjárásán minél jobban mulathassak, felfogását helyeseltem és tovább fűzve a beszélgetést, kiderült, hogy Károlynak a töltött káposztát a mezei torma levelébe kell csinálni mégpedig nem rizskásával, hanem kukorica darával. Mert Károly szerint ez a „belföldi" káposzta, a „daráskáposzta", amit a nép „darázskáposztának" nevez, mintha azt sárga darazsakból csinálnák, amelyikbe pedig vizst tesznek, az a „külföldi töltött káposzta". Ezt az úrak eszik, de neki nem kell!

Bizonyos panyolai levelek Szarka Boldizsár és Nagy Károly bátyánk révén már Debrecenben felkeltették kiváncsiságomat az én törzsfuvarosom tragikomikus esetére, mely a legutóbbi fuvarosszolgálata után történt. Most útközben őt magát kérdeztem meg, hogy mi is történt hát ezelőtt egy hónappal julius 22-én, mikor engem Fehérgyarmatra vitt Panyolárál, melyért 6 pengőt fizettem neki.

Károly bevallotta, hogy kedve kerekedett egy kis italra, mikor én vélem a gőzös elindult. Gyarmaton megivott előbb egy ½ liter bort, de mert nagyon jól esett, megivott még egy ½ litert. Mikor Nábrádra ért, a Hangyában már 1 liter bort rendelt. Ettől aztán fene kedve kerekedett annyira, hogy mikor Panyolára ért, be akart hajtani a Szamosba, de a lova nem ment a Szamosnak. Emberek is elébe állottak, akik a lovakat a hidasra vezették, majd-hara hajtották, mert Károly már nem tudott magáról semmit. Lefeküdt. Pedig aznap folyt a cséplés is, amit elvégeztek az asszonyok.

Bevallotta azt is, hogy Gyarmaton a cséplőknek vette a pálinkát, de útközben megitta. „Társángos" volt, egy esztendőben 1-2-ser szabad!

Egy kicsit restellette is a dolgot most „az egész falu szájára került." Még szidta is azt, aki az ötlet feltalálta:

– Tegye az Isten bódoggá, mint a szeder inát, fődönfutóvá! – mondta.

Feljegyzem az úton még a következőket tőle:

– „A nyári eső csak víz!"

– „Ha nagy köd van, 100 napra rá eső lesz!"

Egyszer reggelre kávét ivatt, de 10 órára már olyan éhes lett, hogy majd „megveszett!" Ekkor mondta: „Végállj kávé, többet nem iszok belőled!"

Elmondta továbbá, hogy egyszer a házába menyét kapott be. A ház sarkába 9 guzsalyt helyezett el. Kis fákra szőrt kötöttek és azokat a sarkokba rakták. Mindezektől a menyét megszökött.

Szóbeszéd körben Károly „kabola-útat" említett. Kérdeztem, mit ért alatta? Ilyen magyarázatot adott: Régen a Tanyolai határon sok erdősép volt, úgy, hogy a szántóföldekre az erdőkön kellett keresztül menni. Ilyenkor a tanyalaiak az ekét kabolára tették és úgy mentek az erdőn keresztül. Az ilyen erdőn át vezető utat nevezték Kabola-útnak. Ez az elnevezés rajta maradt a dűlő-utakon.

D.u. 2 óra volt, mire megérkeztünk a tanyolai parókia udvarára, Szarka Boldizsárhoz. A páratlan szíves fogadtatás és vendégszeretet következtében, bár ütközben bőven falatoztam, ebédelni kellett. Az egész délutánt elbeszélgettük. Egy fiatal, válófélben levő asszonyka is volt a társaságban.

A család estére Gál Lajoshoz volt névnapi vacsorára híva, én azonban otthal maradtam naplóm megírására. Az útarás is elfáradtott, este 9 órakor már lefeküdtem.

3. A VII. ÁSATÁS ELSŐ NAPJA.

1937 AUG. 25.

Hajnal felé hallottam a Gál dajos tanító házából kizümmögő muzsikaszát, mert nyitva volt az ablakom. Behallatszott az ablakom alatt elhaladó kis menyecske beszéde is. A Szabó Eztike két fekete szeme is kisértett már délután óta, de engem a kis családom iránti hűség visszatartott minden kilengéstől.

1/2 6 óra felé már fel is keltem. Bódi bátyámmal megkóstoltuk a jó barackpálinkát. Aztán a Hangya Szövetkezetben beszereztem borszükségletemet.

Janka, a Baranyi felesége megmutatta nekem a kis fiát. Valóban egészséges, pufók, kövér gyermek, pedig már sokat szenvedett szegényke. Egyszer át ment rajta a szekér is. Vettem neki a Hangyában 10 deka cukrot.

Károly, kiváló fuvarosom reggel 6 órára pontosan megérkezett fogatával. Megtömte a szalmakazalnál a szalmazsákot, felpakolta a csomagokat. Mivel a házi asszony az éjjeli mulatozás miatt még aludt, Ezti adott reggelit. 7 óra felé erős ködben indultunk ki a Zsaró-kertbe. Nagy sár volt, csak lassan haladtunk, beszélgetve.

Mikor gyenge lovacskáink felkapaszkodtak a védgát tetejére, micsoda boldogság volt viszontlátni a gyönyörű Zsarókertet! Az ismerős fák, a füves pázsitok, a Tisza mintha szóval köszöntöttek volna! De mikor a reám várakozó öreg Szőkét magamhoz öleltem, se ő, se én nem szóltunk egy szót sem..... Csak a kires humoros Piros Gábor, a helybeli révész köszöntött nagy hangon, mindjárt jelezve, hogy munkásom lesz. Baranyi Károlynak eszeágába' se volt a

hazamenetel. Egész nap kint hasalt a Tisza szélen, nézte a vizet, a munkát, tunya henyéléssel, mert így követelte az ő középkori természete.....

Munkásaim rendben megérkeztek. Az öreg Szőkével összesen 12-en voltak. Az ő feladata volt a sátor ütés, melyhez Károlyt is befogta, magam pedig 11 emberrel 8 órakor megkezdtem a munkát. Munkásaim: Piros Gábor, Séra Sándor, Király Károly, Varga András, Szaniszló István, Varga Lajos, Simon Pál, Turai Balázs, Szabó Bertalan, Piros Lajos ésifj. Szőke Sándor voltak. Leendő helyünk felett, a meredek part szélén kijelöltem egy 30 m. hosszú, 2½-3 m. széles sávot és arra osztva embereimet, elindítottam az árkolást azzal a számítással, hogy mikor az árokkal elérjük az áradások által erősen beboltozott part legmélyebb behajlását, a földtömeget bedöntjük a Tiszába.

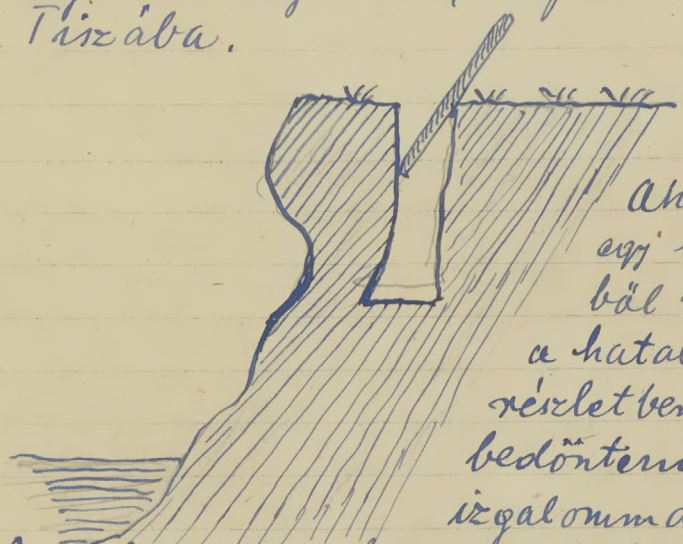

Egész nap folyt ez a partnyesető munka. Ahogy elterveztem, sikerült egy kiszáradt szilvafa törzséből készített csapórudddal a hatalmas földtömböt két részletben a folyó medrébe bedönteni. Ez a művelet sok izgalommal, kiabálással járt. A vízbe zuhant földtömegek olyan habzó hullámokat vertek fel, hogy azok áthatolva a Tiszán, a túlsó partra locsoltak fel. Bizonyos azonban, hogy e lebuktatás által sok-sok köbméter föld szerszámra verését takarítottuk meg. Maradt még így is elegendő lenyesni való part. A most már nyílt padka további lejtését és az elkészült sátortanyámat fényképeztem (122. old. 1-3.).

1. SÁTORTANYÁM A PANYOLAI ZSARÓ-KERTBEN A TISZA FELŐL NÉZVE. BALRA KÉTKÖZHÁLÓ.

2. UGYANAZ A ZSARÓKERTBŐL NÉZVE. MINDKÉT FELVÉTELEN ID. SZŐKE SÁNDOR. SŐREGI FELVÉTELEI 1937 VIII. 25.

3. A MEREDEK PART LENYESÉSÉNEK FOLYTATÁSA A KIHAJLÓ FÖLDERESZ OMLASZTÁSA UTÁN. FOT. SŐREGI 1937 VIII. 25.

Estére a földmunka szépen lehaladt, úgy hogy megkezdtem a lépcsőzetes lejáró készitését is. Néha-néha egy kis eső is megcsapott bennünket.

Munka közben kénytelen voltam egy Koncz nevü pányolai parttulajdonossal szemben keményen fellépni. Ez, nem is tudom miért, elkezdett munkásaimmal nagyhangon veszekedni. Akkor magamhoz hivattam és katonásan rendreutasitottam. Erre úgy megbunyászkodott, hogy még a szivaját is ő adta rendelkezésünkre a part letaszitásához.

A mindig humoros kedvü Piros Gábor hamarosan „át lát a szitán". Koncz is biztosan pénzt akart „kicsikarni", mert a földje végéről lecsesztünk egy kereket. De hát nem sikerült! Hát a feláradt Tisza vajjon mit fizet neki, mikor le-leszakit olyan darabot, mint egy félház ?! Sok ember felhetetlen! Lakatos Sándor tarpai ember egy marsa búzáért lenyelt egy 3 napos kis cirkét!

Csak a farkas olyan felhetetlen, mint némely ember! Az ha megéhezik, még a „gödörturást" (= vakondok turás) is megeszi, de ha húst eszik, „kiveti" magából!

Szerintem ilyenkor alighanem vakondok versenyét fogyasztj!

Piros Gábor szerint az Istennek úgy kellett volna teremteni az embert, mint a medvét, amelyik télbe alszik, jól lakik a talpa nyalásával is, tavasszal felkél. Az ember fárad, dolgozik őszel, télen örökösen, tavaszra meg nincs semmije!

D.u. a környező fákon Őszapák jelentek meg. A bájos kis madárkákban elgyönyörködtem.

Sátortanyám is nagyon kedvenszerint való! Sátorom 5 lépésre van a mezedek part szélétől, szemben a Tiszával. Jobb felől áll a kis asztal, ezen

túl, kissé előbb a tűzhely. Jobbra odább egy lóca az edények számára. Ásatási, pléhvel burkalt élelmiszeres ládám egyuttal ülőhely is asztalom megett. Körülöttem szilvafák. Azokon és a köztük kifeszitett madzagon lógnak ruházati és vászonféle felszereléseink, továbbá a Szőke bácsi kétközhálója.

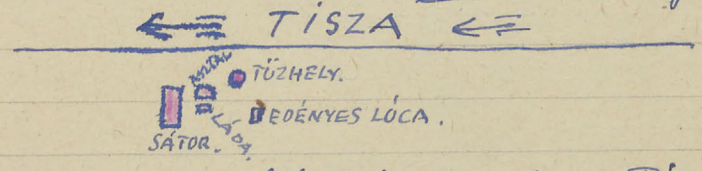

Ma fürödni nem lehetett, mert a Tisza áradt, a Turtői palajból semmi se látszik. Halászni se lehetett, meg ma még idő sem volt rá, pedig itt lóg a szilvafán a kétközháló.

Délben szalonnát sütöttünk s utána jó lokaji bort ittunk. Utána megettem, egy savanyú almát is, ami elcsapta a gyomromat. Estére szilvagally-és gyökértűznél rizst főztem magamnak, de a kasmars kétszer is kiugrasztott éjjel a sátoromból. Szeles holdvilágon a közeli ugar barázdája felett szenvedtem át fájdalmaimat.

Este a tűznél, miután munkásaim elvonúltak beszélgettünk. Letéritettem öreg esőköpenyegem et és félkönyökre ereszkedve diskuráltunk, mint a régi kuruc katonák. Az ifj. Szőke is velünk volt, de ő hamar elaludt a tűz melegétől.

Az ég felhős volt és a jobbparti füzesek felett gyönyörüen megaranyosodtak a szaggatott kékes foszlányok..... A viz áradt még mindég. Akkor járom meg, ha felemelhedik annyira, hogy lehetetlenné teszi kutatásunkat! Várnunk kell türelmesen! Itt nincs módunkban a vizállásról jelentéseket hallani! Csupán a Baglyok rikoltoznak, huhognak által a Tiszán egymásnak, a szatmáriak a beregieknek és viszont.....

Este 9 óra tájon felüdtem le sátoromba.

4. A VII. ÁSATÁS MÁSODIK NAPJA.

1937. AUG. 26.

Mivel zavartan aludtam, reggel már 4 órakor beszélgettünk. Elég hűvös, szeles reggelt kaptunk. Benn a sátorban kellett borotválkoznom is. Reggelire barackpálinkát ittam, utána üres teát, egyebet semmit.

6 órára kirendelt munkásaim Szarka Boldizsár mellékelt rövid levelét hozták, mely szerint Szaniszló Istvánt Lakatos Miklós foglya helyettesiteni:

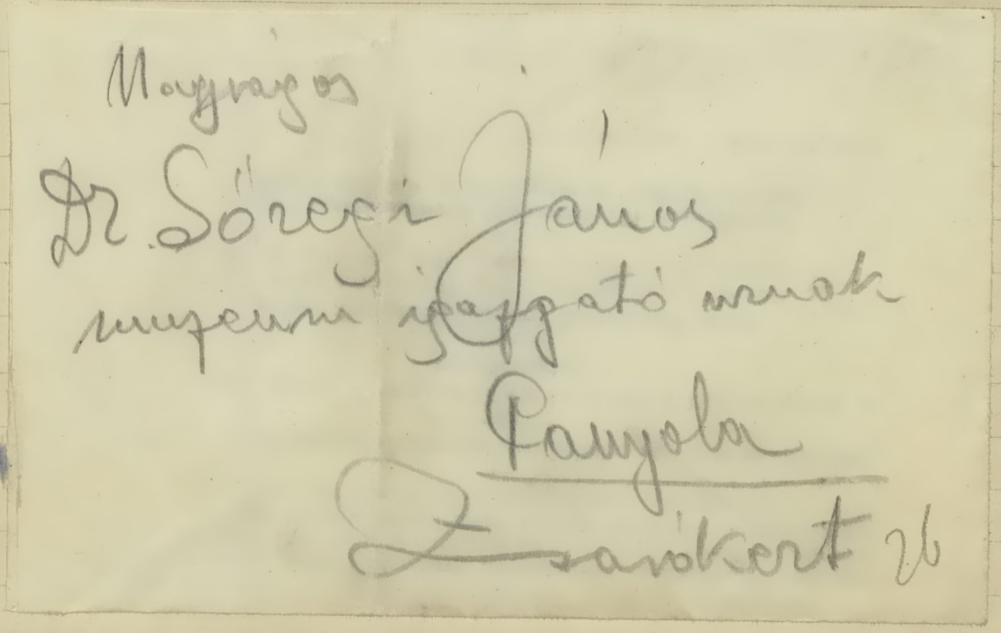

Nagyságos
Dr. Sőregi János
muzeum igazgató uznak
Panyola
Zsarókert 26

Azonban Lakatos nem jött, hanem Szaniszló és Varga András helyett Simon Károly és Szakács István álltak be.

A 11 munkással folytattam a földmunkát, a leásást. Az északi egyszeres palánk első új cölöpkarójának a hegye hamarosan kimutatkozott. Folytattuk a földlépcső formálását is és egyengettük a lenyesett falat. Az egész ásatás szépen néz ki. Az idő is kedvező, elegendő napfény, de szél is van.

Király Béni és Simon Gusztáv mezőcsőszök meglátogattak.

ARKA BOLDIZSÁR
PANYOLA, Szatmár-m

Kedves Jánoskám!

8 óra 10 perez. Jön Szaniszló Pista. Felesége szalkáról hazajöve betegelett. Holnap nem mehet. Míg hem mehet Lakatos Miklóst küldi maga helyett, ki az énaj ánlott emberem s ma reggel is fegyverzettel jelentkezett raportra.

Légy jó elfogadni napszámosnak, míg Pista nem mehet

Szervusz

P. 937 VIII/25

Bódi

Gondoljon mindenki

családja, önmaga s javai jövendő sorsára!

Forduljunk mindenféle gazdasági, biztosítási, pénzügyi kérdésben az

Országos Református Jóléti és Gazdasági Társulathoz

Budapest, IX., Kálvin-tér 10. Telefon: Aut. 878—70

Társulatunk a reformátusok szociális és gazdasági egyesülete, szerződéses biztosítónk:

a Gazdák Biztosító Szövetkezete

Budapest, IX., Üllői-út 1.

A **Gazdák Biztosító Szövetkezete**-nél köthető mindenféle **tűz, jég, élet, temetkezési, kiházasítási, gyermeknevelési, állat, szavatossági, baleset, betöréses-lopás, autó** stb. **biztosítás, a legelőnyösebb feltételek mellett, mert kartelen kívül áll.** A Gazdák Biztosító Szövetkezete, református jótékony célokra sok adományt nyujt.

Használja és terjessze minden református a Kálvineum árvabélyegeit.

A Gazdasági Kamarákkal tartsunk fenn intenziv összeköttetést.

Jóléti Társulatunk intézőbizottságának tagjai:

Dr. Baltazár Dezső püspök elnök, Dr. Ravasz László püspök, Dr. Benedek Zsolt, Csikesz Sándor, Göde Lajos, Egerházi Lajos.

Társulatunk jövedelméből árvaházakat, kulturintézményeket támogatunk és létesitünk.

1166/B. Orle blokk. — Szabó Jenő, Budapest.

Néhány körtével és szilvával kedveskedtek. Kaptak 1-1 pengőt fejenként

A faluból ma is kijött egy érdekelt parttulajdonos Koncz nevű garda. Ez azonban egyenesen hozzám fordult, amiért megdicsértem és megígértem, hogy fát fog kapni, nem viszem el Debrecenbe! Szépen elbeszélgettünk.

Szerencsémre betegségem és fájásaim megszűntek. Sót fogadtam Szőke bácsinak: 11 óra tájban is ittam egy pohárka barackpálinkát. Ez lesz az ebéd is és tea. Hasmars ellen legjobb gyógyszer a kopalás, Szőke szerint a pálinka! Én minda kettőt korgalmasan fogyasztottam.

Délután folyamán egy vadásztársaság került hozzám. Panyolai cigánygyerekekkel foglyásztak, de kevés eredménnyel. A vadásztársaság állatt Fojes Jenő budapesti gépészmérnökből (XI. Ker. Horthy Miklós-út 28), egy miskolci földbirtokosból, egy tarpai és egy panyolai vadászból. Elbeszélgettem velük, érdeklődtek egy s más iránt, különösen érdeklődött Fojes mérnök, ki címét is megadta, hogy neki „Előtanulmányok a panyolai lólpyja épitményről" c. füzetemet elküldhessem.

Délután az északi egyszeres palánk két új karója került elő és több állatrész, melyekről fénykép felvételeim számolnak be (127. old. 2.3.)

Szőke a fiával a tűztői palajt kétkörhálóval meghúzta. Öt kis halat fogtak. Egyből csinált nekem jó hallevest és egy karaj kenyeret megpirított. Miután gyomrom teljesen rendbe jött, igen jó étvággyal fogyasztottam el.

A délután folyamán sok lábbó úszott le a Tiszán. Főtt étellel kijött Gulácsról a Szőke bácsi serdülő leánya is, a Juliska, magyar ruhában, hogy így is fényképezzem le. Szívesen megtettem. A meredek partszélre állítottam, hogy egy ilyen bájos tiszaparti

1. SZŐKE JÚLIA GÚLÁCSI LEÁNY. A TISZÁN „LÁBBÓ"–

2. A VII. ÁSÁTÁS ÚJ CÖLÖPJEI ÉS PALÁNK-KARÓI.–

3. UGYANAZ A MEREDEK PARTSZÉLRŐL FELVÉVE.
1-3. FOT. SŐREGI 1937 AUG. 26.-ÁN.–

csemete háttere maga a tiszai táj legyen! A felvétel alatt egy nagy tutaj úszott éppen a Tiszán (127. old. 1.).

Ma egyik munkásommal, Király Károllyal olyan dolog történt, amit eddig tiszaparti magyar embernél nem tapasztaltam. Mikor délben ment fel a meredek földlépcsőn, megszédült, nem mert felfelé tovább menni. Segitséggel visszajött a vizszélre ott csolnakba ültették és a Kis Tur torkolatáig lehozták. Itt már, háttal fordulva a Tiszának, az enyhén lejtős Túrmederbe felment és onnan tovább a Zsaró-kertbe.

A munkát ½ 6 órakor fejeztem be.

Este a tűznél az öreg Szőkét, kinek a fia hálásra velünk maradt, a tiszaháti szegény ember életéről kérdezgettem.

A tiszamenti szegénység élete, megélhetése jó formán mindig a Tiszához igazodik, azért a folyót állandóan szemmel kell tartani. Ha pl. hirtelen áradás van, vagy zajlik a Tisza, az öreg Szőke a fiával ki jön a partra és figyelik, lesik, hogy mit hoz a víz? Ilyenkor egy-egy szál fenyőfát, egy-egy szilváskádat és egyebeket lehet a vizből kifogni.

Az is elő szokott fordulni, hogy valahol élelmes emberek egy egész lábbót eresztenek el a parttól és ott hozza a víz gazda nélkül tovább. Ilyenkor mindenütt az ügyes emberek annyit akasztanak le belőle, amennyivel megbirnak, amennyivel el tudnak bánni.

Az is megesik, hogy az egyik ember leakasztott és valahol a parton kikötött néhány szál fenyőtörzsét a másik még élelmesebb elerenti, ellopja.

Ha magánosan úszik egy szál fenyő, azt csolnakkal oldalról közelitik meg és evezővel a part alá toszogatják, hol lerögzitik, lapályon félig kihuzzák.

Általában áradáskor az ügyeskedő szegény ember sok mindent tud magának szerezni, amiért őt senki nem vonja és nem is vonhatja felelősségre. Igaz, ha nagyon merészkedik, az élete is kockán forog.

Egyszer egy áradáskor a csolnakkal valami szörnyű nagy fatörzs felé kerültek, mely felett a sebes, áradt víz talán 2 m. magasra is felbuzgott, feltüremlett. Akik a partrál látták őket, azt hitték kétségbe esve, hogy végük van, de a csolnakban ülő Szőke és a fia nem látták a veszedelmet. Csak azt vették észre, hogy fenn vannak és egyszer csak süllyednek.....

Ilyen vízfeltüremlés kicsiben gyakorta látható a víz felszinén.

Legtöbb veszedelemmel jár télen a jégtoruláskor való iparkodás! Ilyenkor a szegény emberek nem egyszer bátor, életveszélyes műveletekre vállalkoznak. Mert a jégzaj is sok mindent hoz, melyek a torulásoknál fennakadnak.

Szőke egyszer egy jégtoruláson egy tutajt látott fennakadva és több deszkát is. Az öreg Szőke mindenképp ráakart a tutajra menni, hogy birtokába vegye, de a fia Sándor nem engedte.

— Szíjunk még el egy pipadohányt! — mondta.

És mig rágyujtattak, a torulás nagy mohogással tényleg megindult. A tutaj elejével a víz alá vágódott, szétszakadt, mindaketten odavesztek volna! Lám, az óvatos, bátortalan ember is tud hasznot hajtani!

A szegény emberek az árvizből kifogott szálfákat elrejtik, felfürészelik darabokra és eladják olyanoknak, akik házat akarnak építeni és ahhoz gyüjtik az anyagot.

Sokszor egy nagy szálfa kifogása is veszedelmes lehet. Szőkéék egy izben, sebes vizen, egy nagy

tölgyfa gerenda kifogásakor majd oda vesztek. Golnakjuk valahogy felborult és ők a gerendát átkeralva tudtak nagy nehezen a pusztulástól megmenekedni.

Ezekről beszélgettünk a tűznél és mikor a túloldali fűzfák ritkája közt átvereslett a Hold, lefeküdtem. A elmúlt éjjel keveset aludtam, igy esti tüzünk mellett csak 8 óráig heverésztünk.

Sátorom nyilásán át éppen láttam a Hold emelkedését a fűzfák közt..... Kis családomra gondolva ezzel a képpel aludtam el.....

5. A. VII. ÁSATÁS HARMADIK NAPJA.

1937 AUG. 27.

Kitünő, üditő alvás után 1/2 6 órakor ébredtem fel. Gyönyörű, nagyharmatú reggel van, minden csupa tündöklő napfény! Legyen örök dicsőség a Nagytermészetnek, a Napnak, a Levegőnek, a Földnek és Viznek! Boldog vagyok!

A Tisza erősen leapadt, a Tűrtői nagy palaj nyálkásan csillog, mint egy nyesett májszelet, mely köröskörül ezüst csipkével van beszegve.

A viztől letiztult parton jószagu fű, a Vizi menta+ és sok Keserű fű tenyészik. Két ökör a gyenge füz- és nyárfahajtásokat legeli.

Munkásaim Piros Lajos kivételével mind megjöttek. Piros Gábor nagy hangon köszöntötte reánk a reggelt és mindjárt elinditotta a maga csintalan tréfálkozásait:

— No - mondta huncut pislogással — az éccaka akartam egyet „körmölni", de a „daru" felmondta a szógálatot!

— Lássa — válaszolt az egyik emberem — magának vót kivel, de nem vót mivel, nékünk meg lett volna mivel, de nem vót kivel!

Erre olyan harsogó kacagás tört ki, hogy biztosan elhallatszott Kisarig!

Az öreg Gábor bátyánknak felszökkent a jókedve és szerencse hogy „fejérnép" nem volt a közelben, mert nagy sóhajtás után a következő rigmust vágta ki:

„Hej! Három kéve magos kender,
Térgyen baszik a vén ember;
Egeret köt a faszára,
Az vezeti a pinára!"

+ Termesztett változata a Fodormenta. Előbbi Mentha aquatica.

Embereim tréfásan kiáromkodtak, hogy a vén „Kruji"-nak most is még mín jár az esze, mivel a vén gonosz csont folytatta:

„Róka, róka ráncalok,
A pinába ráncalok....
Jobb a pina, mint a lencse,
Mer' a pina jó szerencse.....
Borzovára jártam én,
Szőrös pinát láttam én....
Ha a faszom nem lett volna,
Bizony Isten, megett volna!
Tíf, tíf, tíf!"

Embereimnek új lenyesést mértem ki, mert különben ma este bekellett volna a munkát fejezni. Az első lenyeséssel feltárt sáv elég keskeny, a feltárt alkatrészeket a fényképfelvételek mutatják. Hogy tehát munkásaimat az egész héten foglalkoztassam, az új lenyeséssel a keskeny feltárt részt kiszélesítettem.

Mikor a munkát rendben elindítottam és reggelire egy zsíros piritást elfogyasztottam, csalnakon átmentem a Tiszai partra. Előbb csak sétáltam a nedves homokon, majd a víz szélén, aztán lefürödtem és utána hanyatt fekve a száraz homokon megdörzsöltem a hátamat, egész testemet. Aztán a parttőben jó illatú mentát szedtem. Vissainduláskor azonban elfeledtem magammal hozni, ott maradt egy iszapcsomóba állítva! Így akaratlanul is áldoztam a Vízistennek!

Szarka Bódi bátyám azt üzente egy munkásommal, hogy délben ne nagyon igyekezzek az ebéddel. Ebből azt kellett értenem, hogy ebédet fognak küldeni.

D.e. 11 óra tájon egy kb. 40 darabból álló Gyurgyalag-csapat jelent meg a Tisza felett. Le és felszállodosva a füzesek felé is kitértek. Igen kedvemre való megfigyeléseket tehettem. Itt a

Tiszahátón és a Szamosmentén van talán a leptöbb Gyurgyalag hazánkban (Merops apiaster.).

A munkahely felett a magas partélre ülve lelógattam a lábamat és kezdtem embereimet vallatni:

- Hát aztán Panyolán régen is valtak olyan tréfás emberek, mint Piros Gábor?

Maga a vén Piros nézett fel rám és elmondta, hogy Lakatos Péter hogy járta meg Debrecen városát. Egy kicsit olyan félkegyelmü ember volt ő kelme, akinek csak az volt a vágya, hogy megláthassa Debrecen városát!

A faluiak sokat beszéltek Lakatos Péternek a nagy kálvinista városról, mert régen többet járt a magyar ember szerte a világon, mint most a vasut idejében. Szekeren vittek szilvát, almát, vászonkendőt, diót és mindenegyebet. Debrecen széles Főutcáján kifogtak és árulták a holmit. Két-három napig is odajártak.

Egyszer aztán a panyolaiak összebeszéltek és elhatározták, hogy Lakatos Pétert is elviszik Debrecenbe, had' teljesüljön a vágya. Meg is tették.

Mikor a debreceni sorompón átmentek, azt mondták neki:

- Jaj, Péter bácsi, nagy baj van! Ha magát ezen a szekeren meglátják, elfognak, meg elcsuknak bennünket!

A szegény Péter hogy olyan nagy bámulásban volt a város felé közeledve, valahogy el is hitte, „állott a huncutságnak" és engedte magát betakarni egy nagy lepedőbe. Aztán lefektették a szekér aljába és szalmát hintettek rá. Így mentek be a városba.

Mikor a piacon elállottak, felbiztatott emberek jöttek a szekérhez és kérdezték:

- Nincs itt valaki idegen ember?

- Nincs itt senki! - mondták.

- Biztos?

- Biztos!

Kis idő mulva ismét jöttek a szekérhez:

-Nem rejtegetnek maguk valaki idegen embert?- érdeklődtek.

-Nincs itt kérem alássan senki!- válaszoltak nagy szepegve.

Péter bácsi minden szót hallott, értett, a kétség majd felvetette.

Igy a csinytevők elérték céljukat: Lakatos Péter járt ugyan Debrecenben, de a városból semmit se látott! Megtréfálták!

Egy másik megtréfált embernek meg azzal a feltétellel mutatták meg Debrecen városát, ha a szájába dugott lócsontot a foga közt tartja. Állitólag szivesen türte, csak meglátnassa Debrecent!

A két Szőkének ebédet hoztak a gyerekek Gulácsról. Én is délben kitünő jó ebédet kaptam: csirkelevest, csirke pecsenyét galuskával és ugorkával, palacsintát, almát és egy frissen sült kenyeret. Ebéd után tokaji bort ittunk, még az öreg Piros Gábor is kapott egy pohárral. El is dicsekedett társainak, hogy ilyen jó bort még nem ivott életében. Mikor a délutáni munkát elinditottam, dalolva ment le a munkahelyére.

Délután 3/4 6 óráig dolgoztunk. Az újlenyeséssel tekintélyes sávdarabot nyertünk új alhatrénekkel, melyek holnap kerülnek kibontásra.

Este felé kijött kocsival Bódi bátyám is. Egy liter bort diskurálás közben megittunk, de nem tokajit, hanem gyenge savanykásat. Bódi bátyánknak tokaji bor nem is kell, szerinte annál jobb a Tisza vize is! Vasárnapra hivott be a faluba:

-Nem megyek-mondtam- mert én az itteni életet nem adom semmiért!

Szőke helyeslőleg hunyoritott, a borszülte sak beszédet nem szerette, a vidéki papok hibáit jól ismerte faluja környékén, azért mikor Bódi bátyánk

elkocsizott, ezt mondta: „Jobb egy Isten, mint száz pap!"

Vacsorára a délről maradt paprikás csirkét ettem meg kovászos ugorkával, utána tokaji bort fogyasztottunk. Az öreg Szőkének izlett, nem úgy mint a papnak, sőt kijelentette, hogy az ilyen borra „szeretne ő is egy kis gazt lökni!"

Ma tulságosan jól étkeztünk, sok finom ételt bekebeleztünk jó borocska ráadással. Holmi komisz, mosatlan, savanyú ficfaalmát többé a kezembe se vennék! Szőke szerint, akinek jó gyomra van, ehet sokat, akármennyit! A jólevés mindennél fontosabb! A „tyúk is a szájárul tojik!" Ez alatt az értendő, hogy ha jól esik, akkor jól tojik!

Este a tűz köré heveredtünk, mint a régi kuruc katonák, félkönyökre ereszkedve. Ezuttal az öreg kishalászt a darutalu szerzése, tartása és hordása felől kérdezgettem.

Szőke bácsinak felcsillant a két türkizkék szeme, mert a kérdésem igen illett hozzá is, barátságosan lobogó szabadtűzünkhöz is, no meg itt mellettünk a csillagfénnyel meghintett öreg Tiszához is....!

Engem meg ez a téma különösen érdekelt, mert a Déri Muzeum 1935-ös Évkönyvében közre adtam 4 oldal terjedelemben „Adatok a daruvadászathoz és a darutoll viseletéhez" c. kis tanulmányomat. Leközölte a „Tiszamenti Szemle" 1937. 2. száma is.

Szőkének elsőül egy ifjúkori furfangos cselekedete jutott eszébe a darutollal kapcsolatban. Ez pedig abból állott, hogy a fehérgyarmati vásáron egy 5 pengős darutalut 60 krajcárért vett meg az árustól.

Ez pedig úgy volt lehetséges, hogy a darutollárus kétféle minőségű tollat árult. A silányabbakat egy kerekfára tűzve a kezében tartotta és darabját

60 krajcárért árulta, a drága, igazi, szépen fodros és lehajló tollakat pedig egy lapos bádogdobozban a tarisznyájában hordta. Ezeknek magas ára volt, 5–8 pengő között.

Szőke összebeszélt egy ismerős kisari lánnyal: míg ő nézegeti a tollakat, mint ismeretlen kerüljön ő is oda vevőnek, aki a vőlegényének szeretne egy szép tollat ajándékozni. Így is történt.

Szőke nézegette az oksó tollakat, de kézbe vette a „katulyából" a drágát is. Egy óvatlan pillanatban, mikor az árus a kisarilánynak nagyban magyarázott, egy drága tollat a silányak közé tűzött a kerekfára, anélkül, hogy a gazdája észrevette volna. Akkor a bugyelárisából kiszámolt 60 krajcárt, a kerekfáról ügyesen lekapta az odacsempészett drágatollat és az árus markába nyomta a 60 krajcárt. Míg ez számolgatta a pénzt, meg van-e hiánytalanul, Szőke odább állott a darutollal, a kisari leány pedig drágállotta a kivánt összeget, szintén távozott, de más irányban.

A Szőke elbeszélése annyiban különbözik az én leírásomtól, hogy szerinte a kerekfán a silány tollakat mutogatta az árus és a drága tollakat fektette a dobozba. Én a szabolcsmegyei dombrádi vásárokon forditva láttam.

Szőke elmondta, hogy a viaszkgolyócskákat akkor is a tollhegyén hagyták, mikor azt a kalaphoz tűzték. De ő így nem szerette hordani, mert a kis golyócska menéskörben mindig kopogtatta a kalap oldalát. Szőke legény korában mindig drága darutalut viselt. Télire dohány közé tette moly ellen. Szőke is azt tartja, mint ahogy általában hiszik, hogy a darumadár legszebb disztollai a farkában vannak. Arról, hogy ez tévedés, hogy ez csak úgy látszik, ha a darunak

csukva van a szárnya, semmiképpen nem tudtam meggyőzni.

Az idő kezdett borulni. Tűzhelyünk füstje már délután ide-oda cikázott. A Tisza is kezdett újra áradni.

Délen látszottak a csillagok, de északon az ég beborult. Mire a Hold kezdett felfelé bújni, az eső is csepergett egy kicsit, kevés szélvel.

9 óra körül feküdtem le. Messziről hangzó oltató nótám volt ezúttal is a baglyok huhogása, nyávogó vihácsolása.....

6. A VII. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA.

1937. AUG. 28.

Hajnalban 1/2 5 órakor ébredtem. Meglehetősen hűvös idő volt, eső azonban nem esett.

Jobbra tőlem, Kisar felé, valamelyik erdőben a varjak tömege olyan szörnyű károgást rendezett a felkelő Nap tiszteletére, hogy ilyen éktelen orditozást régen nem hallattam tőlük!

Jóleső érzéssel konstatáltam, hogy a Tisza vize apadásban van.

Munkásaim 1/2 6 órára rendben megérkeztek. A tegnap elmaradt Piros Lajos helyett Kiss Gábor jött ki, így az örg Szőkével együtt 12-en voltak.

Három levelet hoztak ki. Egy a szept. 5-én kezdődő bőszörményi Hajduhéttel kapcsolatos, melyet Balogh István gyakornok irt nekem Panyolára, 1937 VIII. 26. kelettel. Erre a választ hazatértem után fogom megadni. A város vezetősége tudhatná, hogy az ajándékozási alapszerződés értelmében a Déri Friggyes-féle gyüjtemény Debrecenből nem kölcsönözhető ki.

A második levelet Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző irta a napszámfizetési jegyzék kiállitása ügyében esetleges látogatását is jelezve.

A harmadik levelet Szarka Boldizsár küldte élelmezésem ügyében és a Déri Múzeumtól érkezett levéllel kapcsolatban.

Mind a három levelet mellékelem a 139-140. oldalakon.

A szükséges válaszokat és iratokat elintéztem.

HÁROM LEVÉL:

1. Dr. BALOGH LEVELE A DÉRI MÚZEUMBÓL A HAJDÚ-HÉTTEL KAPCSOLATOS ÜGYBEN – 1937 VIII. 26.

2. SOMOGYI ZSIGMOND NÁBRÁDI KÖRTEGYZŐ LEVELE NAPSZÁMFIZETÉSI JEGYZÉK KIÁLLITÁSA ÜGYEBEN. 1937 VIII. 28.

3. SZARKA BOLDIZSÁR LELKÉSZ LEVELE ÉLELMEZÉSEM ÜGYÉBEN. 1937 VIII. 27.

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS DÉRI MÚZEUMA.

TELEFON: 11-98.

354/1937 Dm. sz.

PANYO… 1937 AUG 27 … POSTA HIVATAL

DEBRECEN 1937 AUG 26 20. 1 N

Hivatalból díj átalányozva.

Nagys.

Dr. S Ő R E G I J Á N O S muzeumigazgató

urnak.

Szarka Boldizsár ref. lelkész ur cimén

P a n y o l a.

Szatmár megye.

Id. Szőke Sándor gulácsi kis halász, a süllőfogás mestere, a Tisza szélén. Tiszamenti kutatásaimnál sátortanyámnak és jó magamnak hűséges gondviselője.

Nábrád, 1937 évi augusztus 28.

—140.—

Kedves János bátyám !

A napszámok elszámolásához és kifizetéséhez szükséges napszámfizetési jegyzéket az előirásnak megfelelően két példányban elkészitve azon kéréssel küldöm meg, légyszives abba a dolgozott napszámosok neveit mindkét példányon bevezetni s a szolgált munka mennyiséget feltüntetni s a kiadandó napszám összeget is számfejteni mihelyst a munka befejezést nyert, s igy azt hozzám küldeni, s legközelebbi kiszálllásomkor Panyolám a munkásokat kifizetem s erről légy jó őket is informálni.

Szerettelek volna Csütörtökön kint létemkor meglátogatni, de annyi sok dolgom volt, hogy későn nyolcz óra felé végeztem s akkor már nem tudtam menni. Nem tudom meddig leszel még ott, ha Csütörtökön is ott volnál ugy most már akkor kilátásom lenne megnézni a dolgok fejlődését.

Bármiben azonban ha szolgálatodra lehetek légyszives üzenni a munkásokkal és készséggel teljesitem. Munkásságodra további eredményes sikert kivánva

szivélyesen köszönt :

Nagyságos

Dr Sőreghy János Urnak

A debreceni Déry Muzeum igazgatója

Panyola. Tiszapart.

NÁBRÁDI … KÖRJEGYZŐSÉGE

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Nagyságos
Dr. Sőregi János
igazgatónak
Panyola
Tiszakert.

Kedves János bátyám!

Szeretnélek, mint a gyorsvonat kapaszkodnék. Hogy lenne vasut. Holnap azonban d. u. a Zoiás autobusszal érkezik, csak maga. Titi úgy látom megy Debrecenbe.

Szuka szalonna Epti jelentése szerint most nem áll rendelkezésre, míg a kamarczek nem bújnak. No de lesz majd, máskor. A kenyérről szólva elfeledém mondani, a szárazt ne edd, hanem a mai sütöttből, szerdán sült frissest. Egyis

2q %

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS DÉRI MÚZEUMA.

3541937 Dm. sz.

Telefon: 11-98.

Debrecen, 193 7. augusztus 26 hó.

Kedves Igazgató Ur !

Ma, csütörtökön délután járt benn a muzeumban a hajduböszörményi polgármester megbizásából H. Fekete Péter igazgató,hogy az itteni hajdu emlékeket megnézze. Mivel Lükő nem volt benn, én tárgyaltam vele és körül vezettem a gyüjteményben. Itt megnézte a böszörményi bronzkincs nálunk levő darabjait, a hadházi hóhérpallost és a böszörményi egyház boroskancsóját. Ezenkivül a Déri gyüjteményben levő 26 darab Bocskay és Báthory emlékérmet jegyezte fel, melyet ki szándékoznak kérni. Azzal ment el hogy majd referálja a polgármesterének, aki a hivatalos lépéseket meg teszi a kikölcsönzés érdekében. En megmagyaráztam neki az eljárást, de egyébként Zöld h. polgármester ur már előre is a legmesszebbmenő támogatásáról biztositotta őket. Igazgató urat tisztelettel tudósitom efelől, hogy ha a kölcsönzésnek valami akadálya volna, idejében tessék szives lenni intézkedni. A hajdu hét szept. 5-én kezdődik, a város a kikölcsönzött tárgyakért teljes anyagi és erkölcsi felelősséget vállal.

Jó munkát kivánva maradok tisztelettel

Dr Balogh István

Nábrád, 1937 évi augusztus 28.

-140.-

Kedves János bátyám !

A napszámok elszámolásához és kifizetéséhez szükséges napszámfizetési jegyzéket az előirásnak megfelelően két példányban elkészitve azon kéréssel küldöm meg, légyszives abba a dolgozott napszámosok neveit mindkét példányon bevezetni s a szolgált munka mennyiséget feltüntetni s a kiadandó napszám összeget is számfejteni mihelyst a munka befejezést nyert, s igy azt hozzám küldeni, s legközelebbi kiszálllásomkor Panyolán a munkásokat kifizetem s erről légy jó őket is informálni.

Szerettelek volna Csütörtökön kint létemkor meglátogatni, de annyi sok dolgom volt,hogy későn nyolcz óra felé végeztem s akkor már nem tudtam menni. Nem tudom meddig leszel még ott, ha Csütörtökön is ott volnál ugy most már akkor kilátásom lenne megnézni a dolgok fejlődését.

Bármiben azonban ha szolgálatodra lehetek légyszives üzenni a munkásokkal és készséggel teljesitem. Munkásságodra további eredményes sikert kivánva

szivélyesen köszönt :

Nagyságos
Dr Sőreghy János Urnak
A debreceni Déry Muzeum igazgatója
Panyola. Tiszapart.

NÁBRÁDI [illegible] KÖRJEGYZŐSÉGE

Sőregi János igazgató urnak Panyola Tiszapart

SZARKA BOLDIZSÁR
PANYOLA, Szatmár-m

Kedves János bátyám!

Szeretnélek, mint a gyorsvonat kapcsán tudtam. Hallottam hogy Debrecenbe vart. Holnap reggel 8 órakor el-u. a 3órás autóbusszal érkezik, csak maga. Titi úgy látom megy Debrecenbe.

Sonka valamica Epti jelentése szerint most nem áll rendelkezésre, mig a Kamancsek nem bujik. No de lesz majd, máskor. A kenyérről szólva elfeledém mondani, a búzát ne add, hanem a mit küldött, szerdán tiltt forrisset. Egyis

2q %

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS DÉRI MÚZEUMA.

TELEFON: 11-98.

354/1937 Dm. sz.

PANYOLA 1937 AUG 27 POSTAHIVATAL

DEBRECEN 1937 AUG 26 20. 1 N

Hivatalból díj átalányozva.

Nagys.

Dr. S Ő R E G I J Á N O S muzeumigazgató

urnak.

Szarka Boldizsár ref. lelkész ur cimén

P a n y o l a.
Szatmár megye.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

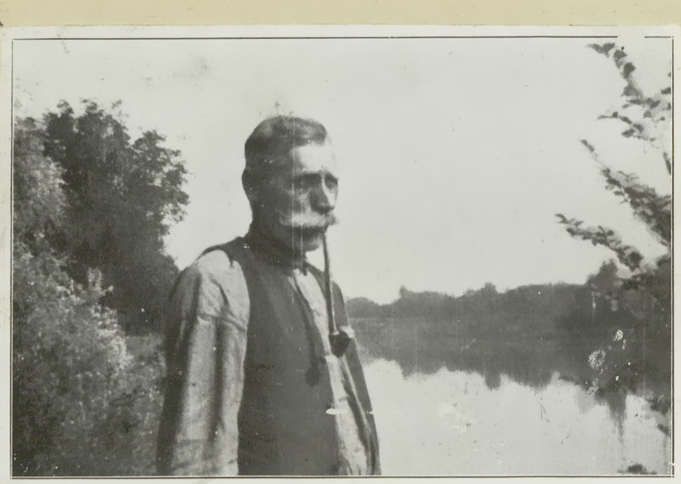

Id. Szőke Sándor gulácsi kis halász, a süllőfogás mestere, a Tisza szélén. Tiszamenti kutatásaimnál sátortanyámnak és jó magamnak hűséges gondviselője.

Nábrád, 1937 évi augusztus 28.

—140.—

Kedves János bátyám !

A napszámok elszámolásához és kifizetéséhez szükséges napszámfizetési jegyzéket az előirásnak megfelelően két példányban elkészitve azon kéréssel küldöm meg, légyszives abba a dolgozott napszámosok neveit mindkét példányon bevezetni s a szolgált munka mennyiséget feltüntetni s a kiadandó napszám összeget is számfejteni mihelyst a munka befejezést nyert, s igy azt hozzám küldeni, s legközelebbi kiszálllásomkor Panyolán a munkásokat kifizetem s erről légy jó őket is informálni.

Szerettelek volna Csütörtökön kint létemkor meglátogatni, de annyi sok dolgom volt, hogy későn nyolcz óra felé végeztem s akkor már nem tudtam menni. Nem tudom meddig leszel még ott, ha Csütörtökön is ott volnál ugy most már akkor kilátásom lenne megnézni a dolgok fejlődését.

Bármiben azonban ha szolgálatodra lehetek légyszives üzenni a munkásokkal és készséggel teljesitem. Munkásságodra további eredményes sikert kivánva

szivélyesen köszönt :

Nagyságos
Dr Sőreghy János Urnak
A debreceni Déry Muzeum igazgatója
Panyola. Tiszapart.

NÁBRÁDI KÖRJEGYZŐSÉG

1/ Esti gondolataira. a rá-
szt küldöd kiadja. Egyéb-
ként ne emlékezz, ahogy
neked jónak. Mint
irtad akkor az ü. Fo-
gasztod jó ep ájtékpel.
Lő Rés* dr. levelét, mely
ma este jött, pintén
küldöm! Ha esetleg
sürgős válasz kell rá,
küldd be egy munkás-
tolhorcára, Zani ugy
is nevén Anyu ki-
be Garmadra d.u.
3 órára, bedobja sa
1/2 5 ossel el is me
vendetted.
Panyola j. 37 VIII 27 Bözsi
atti 3/4 9 ora.

* Lükő dr-t érti.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Kedves Jánoskám!

Leveled véve megnyugtatlak, leveled menni fog, Jani viszi, Anyu ért mentében. Fel is bélegeztem, Pista átadása nyomán zofillerben. — Ez rendben. —

Anyu, ha megérkezik, skedve lesz, lehet, hogy megnézünk. Nem valószínű, mert Anyu sovány kis testével ifunkor újabb excursiora nem vállalkozik. Hátha mégis if ándungja jön? Én magam riszéről, téged és az ásatás eredményét szeretném látni, ma is. Kedv, hangulat és időtől függ. Azért ne várj, csak gondolj ránk, hogy szeretnénk kimenni hozzád. Ha több, mint biztos, hogy nem mehetünk, lélekben veled leszünk.

Megnyitom egyben tegnapi kérésem, bár tudom, konokságod miatt nem találok meghallgatásra. Vasárnapra gere be! Ha nem jössz be, czért is kikapok Anyutól, mint bizt' az ágynemüért. Ha nem jössz be, akkor megbosszénkunk azzal, hogy bár d. u. tanyslom u-

(32)

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE
A ZSARÓKERTBE.
1937 AUG. 28.

tán presbyteri gülésem lesz, annak végé-
vel, a késő esti órákban kirándulunk
hozzád Anyuval, látásodra. –
Szóval, minden, kedv, hangulat
és időtől függ, meszben Anyu a dirigens.
Szeretettel öldlek

Panyola, 1937. aug. 28-
cán d. e. ½ Górakor.

Bódi

Ha Szakács Pista kérik, oka én
vagyok, mert idejében jelentke-
zése daczára is, közbejött okok mi-
att késve indítom. Megirom
mikor! Bódi Indult Pista: Górakor

Küldeni akartam kirándulásunk-
ra számítva, neked egy aluminium tu-
ristapoharat, laposat, praesentálási
szándékkal. De a használat hiányá-
ban kifukadt. Elküldtem Pistától
befóldani, de hát nem lehet, mert
aluminium. Spanyol viaszkal meg-
próbálom ideiglenes, egyalkalmi
használatra restaurálni s magam
kiriszem, ha megjünk s el nem fe-
lejtem. — Szervusz! Bódi

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Nagyságos

Dr. Sőregi János

mugamu igazgató urnak

Panyola

Zsarókert

Szilva fahajlék utcza

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE
A ZSARÓKERTBE.
1937 AUG. 28.

1. AZ ÉSZAKI PALÁNK ÚJ CÖLÖPKARÓI, ELŐL A NAGY TÖLGYFATÖRZS, MELY A LYUKSOROS GERENDÁT KETTÉ TÖRTE.

2. A LYUKSOROS TALPGERENDA MELLETT LÉTRA FÉLÁGA FOKLYUKAKKAL

3. A RÉGEBBI ÉSZAKI PALÁNK 3 ÚJ KARÓJA HÁTUL, KÖZÉPEN A TÖLGYFATÖRZS A KETTÉ ROPPANT TALPGERENDÁVAL. FOT. SÖREGI 1937 VIII. 28.—

1. AZ ÉSZAKI PALÁNK KÉT SORA. A BELSŐ SOR ALJÁN RŐZZE BURKOLAT. – KESKENY TÖLTÖTT PALÁNK REKESZ-KARÓIRA IS GONDOLHATUNK. —

2. KUTATÓ ÁROK AZ ÉSZAKI PALÁNKON BELÜL A RŐZSEBURKOLAT FELETT. – KÖZÉPEN A NAGY ÚSZADÉK TÖRZS. —

3. A NAGY TÖLGYFATÖRZS FELDARABOLÁSA ÉS ELTÁVOLÍTÁSA. 1-3. FOT. SŐREGI A MAGAS PARTÉLRŐL. 1937 VIII. 28.

A reggel rendes időben elindított munka most már jól betanult, gyakorlott munkásaimmal szépen előre haladt. Az alkatrészek kibontásáról, letisztításáról fényképfelvételeink számolnak be (142., 143. old.). A legérdekesebb újabb eredmény az, hogy az északi egyszeres palánk karósorán belül egy alacsonyabb, bizonyára régebbi karósor mutatkozik. Lehet, hogy ez volt az első egyszeres, északi palánk. Mikor a nivó emelkedett, új palánkot csináltak, a régin túl, a telep némi bővítésével. Ez volt tehát a második palánk.

A lyuksoros nagy talpgerenda, az ujabb feltárással, egy hatalmas nagy fatörzs alá fut, mely a talpgerendát súlyával kettétörte.

A talpgerenda alól előkerült egy létra, több új ágas és egy alaku fa, melyről egyelőre nem tudjuk, micsoda? Talán ez is létra-féle volt?! A törmelékben találtunk egy kődarabot. Szenet és gallyat vettem vizsgálat alá.

D.e. éppen fürödtem úgy 11 óra tájon a palajon, mikor Streicher Andor alispán gépkocsin a Zsaró-kertbe érkezett. Azonnal átevertem és kutatásunk lelkes barátjának bemutattam ásatásunk újabb eredményeit. Az alispán lejött velem a munkások közé is, közelről megnézte az érdekes, megmunkált darabokat, majd sátortanyámon elbeszélgettünk. Említette, hogy Botka földbirtokos is meg fog látogatni. Az alispán 12 órakor távozott.

Ebéd után nagy eső zudult reánk, mely megzavarta a munkánkat és hátra is vétette. Tulságosan nem bántott a dolog, mert beláttam, hogy a munkát ezen a héten nem tudom befejezni, a jövő hét elején még lesz bőven munkám. Embereimet

aug. 30-ára, hétfőre is felfogadtam.

Úgy látszik, a Botka földbirtokos látogatása, a nagy eső miatt maradt el.

A munkát 6 órakor fejeztem be. Az ifjú Szőke hazament Gulácsra, családjához.

Alig távoztak el a munkások, Bódi bátyám feleségével és..... Jenő milotai lelkésszel kocsin megérkezett. A nálam fiatalabb milotai lelkész pataki diák volt, össze barátkoztunk. Kedélyesen elbeszélgettünk, elborozgattunk, nézegettük a feltárt telepet is. Kis asztalomon agyagtömbben a Turtói palajon szedett jó illatú mezei menta díszelgett. Vendégeim szemeláttára estére vizst

főztem magunknak, de mire elkészült hazaindultak. Engem is nagyon hívták holnapra, de én nem mentem. Erre a szép asszonyka, Szarkáné megigérte, hogy ebédet fog kiküldeni.

Ma sok mindent feljegyeztem az egész nap sátortanyám körül settenkedő Baranyi Károlytól, Király Béni és Simon Gusztáv mezőkerülőktől, a vén Piros Gábortól és este a tűznél Szőke bácsitól. Valóságos pogányok ezek az emberek ma is, nincs ezekben semmi keresztyéni vonás! Még a magatartásukban is sok középázsiai török szokást őriznek! Így pl. Panyolán Máté Gusztáv és Máté István mindig guggolva pihennek ma is. Guggolva beszélgetnek fél napon át. A világháborúban így láttam pihenni a mohamedán bosnyák katonákat. Máté István 1937-ben meghalt.

Baranyi Károlynak már a görcs össze húzza a lábát, ha sokat guggol. Még legszívesebben guggol a szabadtűz előtt. Egyszer az én tűzhelyemet is sokáig, mozdulatlanul és szótlanul nézte, míg végre eltűnődve mondta:

—Vajjon van-e benne kolompér?!

Baranyi Károly apja, Baranyi Balázs se volt „tudatlan" ember! 1909-ben halt meg 59 éves korában. Ez az ember minden évben, Szentgyörgy-nap éjszakája előtt az ól ajtaja elé köleskását hintett és ő maga is ott hált az ajtó előtt. A földre szórt köleskására azért volt szükség, hogy a boszorkány az ólba be ne tudjon jutni a tehénhez! Mert ha be akart jutni, a kb. 1 liternyi köleskását szemenként kellett volna neki felszedni és akkorára megvirrad. Egyszer azonban mégis megtörtént, hogy hiába aludt az ól ajtaja előtt, a szemöldökfát három helyen egy kicsit megvágták.

Mikor Károly látta, hogy amit mondott, az engem érdekelt, belemelegedett a beszédbe.

-Nem kell boszorkánynak se lenni-folytatta- ha valaki elakarja venni a más tehenétől a tejet, csak menjen be az istállóba, vegyen ki a jászolból egy maréhkal abból, amit a tehén eszik. Arra fejjen rá egy kis tejet.

Ha az egész tejet el akarja venni, akkor vigye mind haza és etesse meg a maga tehenével, ha pedig csak a felét akarja elvenni, akkor a felét vesse vissza a jászolba, a másik felét pedig vigye haza a saját tehenének. Ebben az esetben csak a felét vette el a tejnek.

Elmondta továbbá, hogy Panyolán, az utcájukban lakik két asszony. Ezeknek akármilyen rossz tehenök van, az rengeteg tejet ád! Mit csinálnak véle, nem tudja! De bizonyos, hogy akármilyen hitványúl tejelő tehenet vesznek, egy hét múlva megjavitják!

Akinek az ilyenhez nincs tudománya, az igyekszik mielőbb túladni rajta, a nagyon rugós tehenet meg csapórúddal szoritja a falhoz vagy az egyik első lábát „csipettyű"-be teszi. Ez a csipettyű abból áll, hogy a tehén felhajtott lábát kötéllel

átkötik és hogy a hátas le ne csúszon, a térdhajlásba egy darab cöveket szúrnak át.

Mikor Károlyunk ereket elbeszélte, ón ráneztem az öreg Szőkére ő pedig nagyokat bólintott, ami azt jelentette: hogy mind igaz, amit Károly mond!

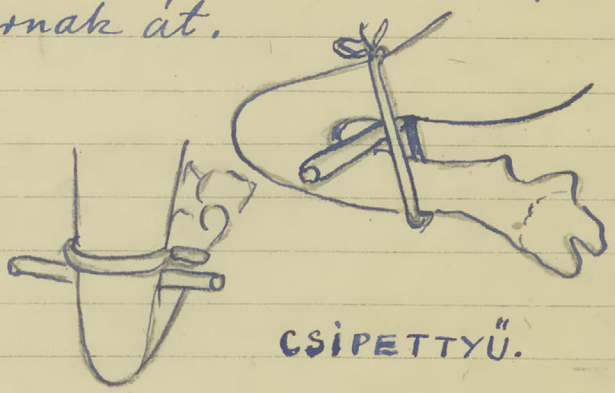

CSIPETTYŰ.

Sőt Szőke bácsi a Baranyi Károly beszédét megtoldotta a következőkkel:

Hogy a boszorkány a tehénből ki ne vegye a tejet, a szarvát egy deréktájon átfúrják és ezen a lyukon egy kis faragott nyírfakeget vetnek át. A két kiálló végét lefaragják.

Baranyi szerint fúrás után egy kis tejet „tötenek" a lyukba és akkor tegelik be.

Általában a jó fejős tehenet nem szabad kötélen tartani, hanem láncon, mert a „tudós" emberek egy levágott darab kötéllel meg tudják a tehenet rontani.

Ha valaki tehenet vesz, fordítsa meg rajta a kötéket, akkor annak nem veszi el senki a tejét. Aztán mikor az új tehenet haza hajtja és behöti az istállójába, a bicskáját kinyitva tegye az istálló küszöbe alá. Akkor nem tud senki se „hozzá térni". Szőke is és Baranyi is ereket körös megértéssel állítottak.

Beszéd közben észrevettem, hogy az öreg Simon Gusztí mezőőrülő is akar valamit vallani, Mikor ezek elhallgattak, egy rápislantással megbíztattam, mire megkezdte mondókáját:

– Az ő apja Simon Zsigmond, nagyolai ember is igen értett a „jószágho". Csak az vót a baj, hogy a szomszédja, Kiss Gyula veszedelmes ellenfélje, még

többet „tudott" mint ő.–

Szépen elmondta aztán, hogy apja Simon Zsigmond Kiss Gyula szomszédja tehenét megrontotta. Rugott, vágott, nem tudták megfejni. Ekkor Kiss Gyula fogott egy lapátyankát, körülkeritette vele a tehenet, aztán a lapátyankát (=vaslapát) balkezébe véve, kezdte vele a tehenet verni. De a tehén állott nyugodtan, nem érezte a verést, mert az ütések nem a tehenet érték, hanem azt, aki megrontotta.

Egyszer csak meg is jelent Simon Zsigmond az ól ajtában és azt mondta Kiss Gyulának:

–Ne bántsa már a tehenet tovább, komám!

Akkor haza ment, vagy két hétig betegen feküdt utána, mert az ütések őt érték. A tehén meg ezután olyan jámbor lett, mint a „tőke".

Az is érdekes, miképpen ismerik fel a vásárban a jó, zsiros tejű tehenet? A vevő a tehén csecséből a markába egy kis tejet fej. Ha a tej sűrű kék, akkor az vizes. Sokat ad a tehén, de nem zsiros a tej, nem jó.

Pisztességes szándékú ember a markából a tejet a tehén hátára teni, eldörzsöli rajta. Rossz szándékú ember a tejet elviszi a markában és egy másik tehén hátára dörzsöli. Ezzel amaz a tehenet megrontotta, emennek meg jót tett. Ha a garda észre veszi, hogy valaki a tejet a markában el akarja vinni, nem engedi.

Lehet a tejet a tehén körmire is fejni. Ha zsiros a tej, nem fut le róla olyan hamar, ha vizes, kék, akkor hamar legereg.

Ha valaki a tejet a tehén körmire fejti, ezzel már elárulja, hogy nincs semmi rossz szándéka.

Általában „tudós ember" nem lehet mindenki, arra születni kell. Az igazi tudományos emberek fogzal szoktak születni.

Lakatos András panyolai ember (Szatying) mindentudó akart lenni. Elment a tudákosokhoz, hogy tanitsák ki öt is. A tudákosok kaptak rajta és megkezdték az oktatást.

Az első feladat az volt, hogy a pap kerítéséből, rekeszéből kellett kihúzni 4 titókat (= pótkaró a sövényben). Ezeket elvitte a legelső kúthoz és egyszerre kellett bedobni a kutba. A 4 titók a kút vizében el kezdett visongatni. Lakatos ezt kiállotta.

A második feladat szerint ki kellett menni a keresztútra, ahol szembe ment rá egy tüzes kerék. Lakatos ettől sem ijedt meg, nem nyúlt hozzá, hagyta elmenni maga mellett.

A harmadik teendőképpen ki kellett menni a határba. Ott egy malomkő cérna szálon forgott a feje felett. Ettől azonban Lakatos András megijedt.

Ekkor azt mondták neki a tudákosok:

— No, András, ez nem neked való hivatal!!

Lakatos András nem él már, meghalt! — fejezte be visszaemlékezését Baranyi Károly.

Ez a próbáratevés Szőke bácsinak ezébe juttatta a saját apja, id. Szőke Sándor esetét, aki 1916-ban 52 éves korában halt el. Fiatal korában mindenáron a „luhoz" szeretett volna tanulni, egyedüli vágya az volt, hogy parádés kocsis legyen belőle.

Felkeresett egy gulyásembert, aki a környéken jól ismert tudákos volt. Ez 20 krajcárért vállalta a kitanitását.

Elsőben kiküldte a keresztútra, üljön le annak a közepére és a magával vitt szőszből a nagy lábujján fonjon 9 kis ostorcsapát.

Mikor már 3 csapó kész volt, egyszer csak nagy kosok jöttek felé. De nem ijedt meg, a helyén maradt és font tovább.

Aztán észrevette, hogy nagy bikák közelednek

az úton. Akkor már kezdett „borzadni", de arért nem szállt inába a bátorsáy, megállatta helyét és font tovább.

De mikor harmadszorra egy dübörgő nayy méneg ágaskodva rohant felé, attól megrémült, felugratt a helyéről és otthagyva a csapóhat hazaszaladt.

Ekkor art mondták neki a tudákosok:

– No, most mán nekik nem lesz „tepedelnek" (= nyugtok)!

Nem is lett jó kocsis az öreg Szőkéből! Ha nem adott a lónak, éhes volt, ha nem pucalta, piszkos volt! De aki „értett" a lohoz, annakha jelüdt is, akkor is tiszta volt a lova! Ha otthol se volt, akkor is csak a nayy „dübörgés" hallatszott ki az olból.

Pedig a Szőke bácsi apja deréh egy „tevjes ember volt, de mert nem állta ki a próbát, nems lehetett jó kocsis!

Szőke szerint ma is lennének máy „tudós kocsisok", ha egy kis farkas-zsirt vayy farkas-hájat tudnának keriteni. Mert ha arzal a nehéz rudját bekenik, senki Isten embere nem fogja mellé a lovát.

Ez reális dolog, mert a ló nayyon fél a farkastól!

Bagi Lajos gulácsi gardának volt egy Kondor István nevü kocsisa, aki értett a lóhoz. Ugyanis Bagi gardának az a furcsa szokása volt, hogy nem jelüdt ágyba éjszakára, mint minden rendes ember, hanem csak a két tenyerébe tette a fejét ülve szundikált egy keveset és akkor felébredve máy retét hajnalba ment ki a fogatáu a mezőre".

A kocsisa, Kondor István ert nem látta jónak, hiszen neki aludni kellett. Hogy mit tett, mit

csinált, azt nem tudja senki, de egy este a nagy gubát rátette a szekér sarogljára, maga pedig éjszakára elment a faluba.

Bagi szakása szerint korcsma nélkül is be akarta fogni éjjel a két lovat, de arok a guba miatt nem állottak a rúdhoz.

Kondor ezt gyakran elhövette a gubával s így gazdáját leszoktatta az éjszakai mezőremenésről. Mit tett a gubába, nem árulta el.

Sok furcsa, bogaras, „makacselvű", ősvilági ember élt nemrégiben is a Tiszahátan! Az egén Bereg ismerte Károlyi grófnak azt a 85 éves őreg juhászát, aki életében főtt ételt nem evett, csak szalonnát és húst. Hallott erről a gróf is, azért egyszer meghívta terített asztalához. Még hozzá főkalyre ültette.

A juhász gondolta, mi vár reá, azért vitt magával egy cseréje bögrét, meg egy kanalat. Mikor hozták a finomabbnál finomabb ételeket, az öreg juhász csak egy kis kalácsot majszolt, a többi eléje került ételt hirtelen behajigálta a bögréjébe.

A gróf félszemmel figyelte, mit művel az öreg juhász és mikor vége volt az étkezésnek, hozzá ment és megkérdezte, miért nem evett semmit se?

Erre a juhász elővette a bögréjét, a kanállal összekutyulta a tartalmát és képen nagyarázta:

- Méltóságos Uram, én ilyet nem eszek! Tetszik látni, hisz' ez csak csömör!

Nem is tett a szájába egy harapást se.

Ezt Szőke Bácsi adta elő, mire Piros Gábor megjegyezte:

– Igaza vát az öregnek! Csak a hús a valódi étel! Ide hallgassanak: én még a húst is hússal eszem! Vem kemjérrel, mint maguk!

Kérésemre megmagyarázta az öreg mókás ember, hogy azért igaz, amit mondatt, mert nincs már egy foga se! Szavai általános derültséget keltettek.

Szőke bácsi rám pislogva megkérdezte tőle:

– Hát oztán van még abbul a füstölt birkacombokbul? (Sic!)

Érdeklődésemre elmondták, hogy a múlt nyáron egy öreg juhász vetődött erre a vidékre. Egyszer a birkái a Holttisza medrében sással jól loktak, de olyan szerencsétlenül, hogy egy happra 27 birkája megdöglött.

Piros Gábor, mivelhogy a birkahúst igen szereti, akkor vagy 6 birkacombot és egy egész birkát is megfüstölt.

Az öreg Szőke szerint a sáson valami „Fúvóbogárnak" kellett lenni, mert magától a sástól a birka nem igen döglene meg.

Az öreg révész egy kicsit bosszúsan morgatt, hogy ezt nekem elmondták, vestellette:

– Be tuggyátok, hogy mije van a szegény embernek! Hanem ha olyan okosok vagytok, azt mongyjátok meg nékem, hogy mije van a tarisznyának, ami nincs az Istennek se?

Csend, hallgatás, az ilyen kérdésre ki tudna válaszolni....? Az öreg kérdező felelt meg:

– A tarisznyának van gazdája, de az Istennek nincsen!

Valamennyien összenéztünk: hát ez csakugyan igaz!

Aztán szóba került még sok minden. Szőke bácsi

elmondta, hogy gyermek korában egy nyáron nagyon beteg volt. Azt nem tudja, kinek a javaslatára, de arra emlékezik, hogy Daruka szomszédjuk szánon vitte el Tarpára, az orvoshoz, hogy a szekér ne rázza.

Tarpáról Pirosnak jutott eszébe, hogy ott a harangozó megérdemli a fizetést, mert a vasárnapi istentiszteletre az elsőt egy óra hosszáig húzza. Nagy a falu, kell, hogy az emberek messziről is elérjenek az Istentisztelet kezdetére. Egyedül a legeltető juhász az, akinek hiába húzza; rángathatja az elsőt akár egy napig is, mert az nem hagyhatja ott a nyáját! Az elszórakozik maga is! Ha rossz idő van, akkor furulyázik, ha még szép idő van, akkor csak néz.... néz .... nagy búsan..... a távolba.... az ég alja felé....

— Rosszúl mondja, Öregem! — csaltam ki belőle szándékosan az általam a cigányészjárásból ismert magyarázatot.

— Nem a', kérem alássan! — felelte tudatosan. Jó időben hallgat a furulya, mer' azután jön a rossz idő, de a rossz idő után mindig a jó következik! Szóval a juhász örül a rossz időnek!

Szőke bácsi ellenkezett vele:

— Én meg csak azt mondom, hallja, hogy ha rossz idő van, kivált ha szakad a zápor, akkor nem igen furulyázik a juhász se, hanem összefogja magán a kiforditott subát, oszt „rög" alatta.....

Hallva a szokatlan szóhasználatot, vallatóra fogtam az öreg Szőke Sándort. Kiderült, hogy szerinte a rög, rögni = nyög, nyögni. A juhász a suba alatt rögött = nyögött. Amit mi rögnek mondunk, az Szőke szerint gör. Ha eldobjuk a földön, akkor a gör tovagördül és nem rögdül. Magam a görögdinnyére is gondoltam.

– Hát te, vën lúnyúzó Baranyi-fattyú, mér' nem mondod el az Igazgató úrnak annak a surányi ácsmesternek a históriáját? – fakadt ki Károlyra az öreg Piros. – Azt tessëk meghallgatni, hogy milyen tudományuk vót a régihitű magyaroknak?!

Károly e váratlan felszólitásra a maga merő pogány lelkületével egy kicsit megszeppent, ráncba rándult a két szeme környéke, mert szerinte a régi „tudásokrúl" még halálak után se jó sokat beszélni.....! Hátha valami „hibás elvet" mond az ember, amiér' megharagusznak, ott' kegyetlen bosszút állanak.....

Hirtelen azt se tudtam, hogy egy ilyen valóságos pogányembert ilyenkor hogy kell megbiztatni, de szerencsére eltaláltam a hangat, mondván:

– Ne féljen semmit Károlyom! Én a halattak szellemével tudományosan foglalkozom a debreceni múziumba'. Se nekem, se annak, aki nekem róluk beszél, nem lehet a világon semmiféle bántódása! Mert ha lenne, akkor most nem ülnék itt a Tisza partján!

Ezek olyan meggyőző kijelentések voltak, hogy Károly egy keveset bátorodott, derült, de azért nézett előre is, hátra is, jobbra-balra, nincs-e rajtunk kivül valaki a bokor vagy a fa megett, vagy a törőpart alatt, aki ellesi, hogy mit beszél, mert a hóttak szellemével nem tanácsos az embernek kikezdeni, magára haragitani a mások füle hallattára!

Végre is alig hallhatóan, szükre szabva mondatait, elbeszélte, hogy Surányban az ácsok egy épülő ház tetőzetén dolgoztak..... Egyszer csak jött az utcán egy „bakoslú" (= négyes fogat). Azt mondja az ácsmester a többinek:

– Lássátok, de gyönyörűen jön az a négy lú! De ha ideër, fogadjunk, megállitom!

Úgy történt. A négyes fogat a ház előtt megállott. A kocsis felnézett az ácsokra, ott' mondta:

- Hallja barátom, bocsásson útamra!

- Hát menjen! - így az ácsmester.

- Még egyszer mondom: bocsásson útamra! - ismételte szavát a kocsis.

- Hát menjen! Ki tartsa magát vissza?

- Harmadszor mondom, hogy bocsásson útamra!

De az ácsmester még erre is azt felelte a háztetőről:

- Mehet!

De a lovak nem mozdultak. Ahhor a kocsis a melléhez kapott, leszakitott egy pitykét és az ostora hegyére kötötte. Avval odavágott a bakoslúnak a füle közé úgy, hogy a pityke egyenesen az ácsmester szemébe pattant. Kivágta a fél szemét. Az ácsmester lefordult a tetőről.

A kocsis többet „tudott", mint az ácsmester! - fejezte be Baranyi Károly.

Erre mind a hatan, kik a tűzkörül ültünk, hallgatásba merültünk. Magam is eltűnődtem a surányi ácsmester sorsa felett, mereven nézve a tüzet..... Valamennyien pogányok vagyunk....!!

Az emberek egymásután elköszöntek. Estére az ég is kiderült. Szőke bácsi száraz szilvafa-gallyat hordott össze, de volt neki készletben fonnyadt leveles gallya is. Ha ebből vetett a parázsra, egy kis száradás után olyan lángat vetett, hogy az egész környékét, a mohos szilvafákat bevilágitotta! Én ezt a megvilágitott környezetet gyönyörködve néztem, mintha álomban valami mesét hallgattam volna!

Mire a halvány csillagok is kipitykérték

az eget, lassan a nyelvünk is akadozott, mert álmosak lettünk, lefeküdtünk ..... Örökké a folyóparti tiszta, üde levegő élvezete a világon a legjobb altató szer! Akit gyötör az álmatlanság, idejöjjön sátorozni a panyolai Zsaró kertbe!"

Éjjel 12 órakor a kérsemjéni éjjeli őr tülkölése ébresztett fel. Tizenkétszer fújt a tülkébe, jelezve az órát is. Szőke bácsi a féleresz alatt minden ilyen hangra még hamarább felneszel. Ő még ugyanakkor harangozást is hallott, de kideritette, hogy az nem lehet más, mint a kisari református templom toronyórájának ütése!

Magam is kibujtam sátoromból és boldogan élveztem a gyönyörű holdas éjszakát! Félhold volt az égen. Fénye a sima tükrű vizen pazarúl csillagott! A távolabbi láthatár párába vegyült, az erdőkön köd ült és itt-ott felhőfoszlányok itták magukba a csillagok fényét és a holdvilágot.....

Hagy kissé időztünk a hüvöskés éjszakában egy kis barackpálinkával ellensúlyoztuk hatását s aztán újra lefeküdtünk.

Az öreg Szőke éjjel is gyakran pipára gyújt, helyesebben kis parazsat kapar ki a hamu alól..... Legtöbbször erre is felébredek..... még a pöfékelését is hallom..... mert az ember érzékszervei a szabad Terméset ölén fokozott mértékben működnek....!

1. A KÖRÜLÁSOTT, MEGLOCSOLT HEGYŰ CÖLÖPÖT CSAPÓ-RUDDAL EMELIK KI HELYÉBŐL.

2. A TELEPÜLT RÉSZ FELTÁRT SZELVÉNYÉNEK TALAJÁT ÁTVIZSGÁLJUK.

3. AZ ÉSZAKI PALÁNK FELSZEDÉS ELŐTT.

1-3. FOT. SŐREGI 1937 VIII. 30.

1. AZ ÉSZAKI PALÁNK ALTALAJÁNAK ÁTVIZSGÁLÁSA.

2. A FELTÁRT SZELVÉNY KÖZÉPSZAKASZÁNAK ÁTKUTATÁSA.

3. BALRÓL BARANYI KÁROLY ÉS JOBBRÓL PÍROS GÁBOR.

1–3. FOT. SŐREGI 1937 VIII. 30.

7. A VII. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA.
(VASÁRNAP. — MUNKASZÜNET.)
1937 AUG. 29.

Hajnali 5 órakor ébredtem. A Nap felhőben kelt fel. Eleinte bíztakodtam, hogy szép időnk lesz, de később egyre jobban elborult.

Borotválkozással és teafőzéssel telt az idő, miközben Turai Balázs munkásom Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyzőtől elhozta a munkások napszámlistáját.

Reggelire szalonnát sütöttünk. Turai is kapott nyársra valót.

Megérkezett „váltásaival" Károly is. Szarka Bódi bátyánk olyan figyelmes volt, hogy fát küldött a tüzeléshez, mert gondolta, hogy itt vizes minden.

– Hát kolompért hozott-é? – kérdeztem egy kis ravaszsággal.

– Majd lesz! – felelte – Hozok!

– De ezt már lopásnak nevezik, Károly! – intettem meg, de Károlyunk megfelelt nekem:

– Amit az ember a mezőn megeszik, az nem lopás, csak amit az ember a másétul haraviszvagy elad!

A Károly lábán két durva bakancs volt. Elmondta nekem, hogy a Király Béni mezőkerülő felesége a tavaszon abban akasztotta fel magát. Az őrgy kerülő kora reggel már járt itt, ránk köszöntötte a jó reggelt, de hogy az asszonynak így lett vége, se ő, se más nem mondta nekem. Bajárál senki férfi nem szeret beszélni! Károly a pár bakancsat 2·50 pengőért vette meg, de még nem fizetett érte.

Megeredt a csendes eső. A pislogó tűz előtt Károly, a középkori magyar, guggolt. Mellettem ült

Turai Balázs, ez a jóképű panyolai magyar, akit a Piavénál ugy derekon vágott egy granát darab, hogy hét napig hányta utána a vért.....

Szőke bácsi a saját vackán ül a szilvafa tövénél. Éppen most beszél a többinek valami betyáros históriát. Mikor megkérdezték, hogy hány éves vagyok és mondtam, hogy 45 leszek, alig akarták elhinni.

Valahogy a Vasárnap hangulata nagyon eltöltött, azért kedvem lett volna a kis társasággal együtt egy ismert zsoltárt vagy dicséretet elénekelni, hiszen a közös ének az Istentiszteletek legősibb eleme!

-No Károlyom-mondom-kezdje csak el, hogy „Mint a szép hives patakra a szarvas kivánkozik"!

De Károly nem-et intett, nem vállalkozott erre, mert ő bizony az ilyenekhez nem ért!

Szőke bácsi hasonló képpen kijelentette, hogy ő nem templombajáró.

Turai a földre nézve hallgatott, neki nem is szólottam. Ime most is beigazolódott, hogy a Természetnek ezek az egyszerű gyermekei ma is még mind pogányok! Ezek itt érzik jól magukat az Isten szabad ege alatt, a füstölgő szabad tűz mellett....! Magamról se mondhatok egyebet! Azért ha valaki, én sokra becsülöm a pogány magyar parasztot..... testvéreimet!!

Te csak hulldogálj csendes Eső! A te halk suhogásad a füzesek lombján és a Tisza tompazöld tükörén a mi Istentimádó énekünk.....!!

Közben Károly elment, magam Turait kérdezgettem olaszharctéri élete felől, amiben nekem is részem volt 1918-ban. Mindössze azt érdemes lejegyezni beszédéből, hogy „az olasz úgy beverte ágyúval a Piavét, hogy a viznek parasztja se maradt." (= olyan kis tisztás, ahol a gránát ne érte volna). A Tiszamentén jégzajláskor mondja a nép: „úgy belepte a sok jégtábla a vizet, hogy parasztja sincs!"

Károly valamelyik közeli „páskom"-ról (= legelő) 3 picsérti gombát hozott. A haját lehántotta, besózta, aztán a forró hamura tette. A só megolvadt rajta, fekete lé töltötte meg a gomba tányérját. Mikor a gomba leve elfött, az alja megráncosodott, akkor a gomba megsült. Károly kenyérrel ette, a gombát úgy harapta, mint a lepényt szokták.

Közben Szőke bácsi elbeszélte, hogy a tojást nem lehet megfőzni, ha valaki annál a tüznél a „tökigolyóját szoritja". Ez bizonyára valami régi „tudákosság" maradványa! Az is nehezen képzelhető el, hogy ha valaki egy bádog csuporba havat szed és azt székre téve a havat 10 percig kavarja, a csupor úgy hozzá fagy a székhez, hogy fel lehet vele a széket emelni. Pedig Szőke ezt is mint valóságot állitotta. Mindakettőt be kellene bizonyitani, de itt most se tyúktojás, se hó nem állott rendelhez és ünkre!

– Hej! Hun van máma olyan ember a Beregi Tisaháton, mint amilyen Gulácson a vén Kovács Gábor vót? – sóhajtott nagyot Szőke bácsi.

Elbeszélte kérelmemre, hogy az a Kovács Gábor, aki 86 éves korában 1920-ban halt meg, olyan igen régi szabásu magyar paraszt volt. Télen-nyáron bocskorban, durva kendervászon-gatyában és szatyingos vászoningben járt, a fejében nagy hegyes báránybőr sipkával. Volt neki egy báránybőr-közéje is, körül az alján, a nyakánál, a zsebeknél, meg a két ujja végén fekete szegéssel. Ezt a közét soha fel nem öltötte, hanem csak a vállára vette, a legfelső gombot begombolva féloldalra „rezzentette" egy vállránditással úgy, hogy az egyik karja mindig szabadon volt.

Igy járt télben-nyárban, jó és rossz időben, hétköznapokon és nagy ünnepeken, melyekkel nem igen törődött.

Nadrágot még ajánlani se lehetett neki! Történt, hogy mikor az első feleége elhalálozott, másodszor is megházasodott. Az esküvő előtt gyermekei restellették addigi ruházatát, azért vettek neki nadrágot, újjat, csizmát és kalapot. Mikor mindezeket ráhúrták, mint egy gyermekre, körülnézte magát, tipegett-topogott s egyszercsak elkezdett csunyán káromkodni és valami ősnyelvből maradt érthetetlen nyelven egyre ezt hajtogatta:

„Vagy mahegyek, vagy magálya .... mondom .... mondom .... hát nem kell .....! Ha le nem veszitek a ruhát, nem megyek esküdni!

A gyermekek tovább nem ellenkezhettek, engedni kellett, méreggel lerángatták róla az új öltözetet és úgy, ahogy addig járt, engedték az esküvőre.

Ilyen volt valamikor a magyar parasztnép! Se ruházra, se élelemre nem adott pénzt, csak sóra! Ezen a vidéken még gyakran azt is hozatt egy-egy gazdátlan lábbó..... Valamikor a Tiszában, Szamosban, a Túrban, a mocsarakban, tavakban hemzsegett a sok hal, mint a pondró!

Szőke szerint a Túrban még több harcsa volt, mint a Tiszában. Egyszer a Túr kiöntésében tapogatott és egy 17 kilós harcsát borított meg. A harcsának csak a feje került a tapogató alá. A harcsának ilyenkor az a szokása, hogy a feje után a tapogatóba teheri magát. Ez a megboritott nagy harcsa is igy cinált.

Szőke akkor ráhasalt a tapogató hátára hogy a harcsa fel ne boritsa és benyúlva, a halat megkötötte a kopoltyú-nyilásán és torkán át húzott kötéllel. Mivel többen tapogattak és sok harcsát fogtak, ezekhez egy embernek a derekára kötötték. Ez aztán ment velök a vizben. De mikor már sok halat kapott, ide-oda rángatták, partra vonszolta őket, a vizben nem birt velök. Szival volt mit enni!!

A tapogató halászat mellett szóba került a horoggal való halászat, aminek Szőke nagy mestere. Elmondott egy pár jellegzetes tapasztalatát. Ha pl. egy parttőbe kihelyezett horog zsinórja vízfolyással szemben, felfelé van feszülve, akkor valami nagyobb hal, rendszerint harcsa van a horgon. Ilyenkor nagyon óvatosan kell a zsinórt húzni, mert a nagy hal rendszerint olyan keményen ellenáll, hogy előfordul az az eset is, hogy a horog kiegyenesedve kicsúszik a hal torkából vagy szájából.

Egy másik érdekes tapasztalata, amit én az 1910-es évek elején, cigándi halászataim alkalmával se nem láttam, se nem hallottam, az, hogy a hálóba került harcsa mindent kiakád. Szőke ezt gyakran megfigyelte.

Mikor a reggeli esőzés után valamennyire kiderült, néhány fénykép felvételt készítettem a feltárt alkatrészekről, aztán Baranyi Károly és Szőke bácsi bevonásával az egész feltárt résről pontos méreteket vettem fel és azokat naplómba bejegyeztem és azok alapján a helyszínrajz grafikonját jórészben elkészítettem. Ez a munka délig tartott.

Délre a panyolai papéktól igen jó ebedet kaptam. Baranyi Jolán hozta ki. Sajnos, az ebéddel együtt Panyoláról nagy borulás érkezett. Alig ettem meg a finom levest, nyakunkba zudult az eső! De kár, hogy a szép tiszaparti vasárnap délutánt nem tudjuk napfényes időben tölteni!

Kénytelen voltam behúzódni a sátorba, hová az egész környék rengeteg legye is betolakodott a szakadó eső elől. Szinte lehetetlen őket kizavarni hiába csápolom törülközőmmel a kellemetlen vendégeket.

Még hozzá dörög-csattog az ég fejem felett! A tűz

füstje a földhöz lapulva folyik be a Tisza fára. Sátorom lapját, mint a dobot, pergeti az eső. Nincs semmi reményünk, hogy egyhamar kiderüljön! De hát az ilyen időt is átkell élni, mert csak az tudja a szép időt igazán élvezni, aki a rosszat is megkóstolja!

E pillanatban csapott le jobbra valahol a villám! Hatalmasat reccsent-roppant az ég, hogy tán az esőt is megszünni véltem, pedig az zavartalanul cseperegett tovább, sőt még talán erősebben, mint előbb!

Újabb dörgések, csattanások! A felhők fővonulása Slisar felé látszik és onnan Julácsnak. Ha még ma is kisüt a Nap, az már igazán nagy szerencse lenne!

Szőke bácsi a szilfa alatt állott Baranyi Jolánnal, magunk felé tartva nagy esernyőmet, melyet áradásra magammal szoktam hordani. Őtőle mellett simulnioh, hogy védve legyenek, de lehet, hogy ez más okból is történt.

Az öreg Baranyi Károly nem törődött se magával, se mással! Pacallá ázott, mint egy kiöntött ürge! Egy csupor borral vigasztalva harament.

Lehetett d.u. 2óra, mikor az eső elállott, de pár perc mulva újra nekibúzdult. Ezt a csalafintaságot vagy háromszor megismételte.

Végül is úgy tudtam ebédelni, hogy a sátornyíláshoz ültem és Szőke bácsi a melegített pecsenyét, töltött káposztát beadogatta egymásután.

Az ebédet az öreg Szőkével testvériesen megosztottam. Mikor Baranyi Jolán hazaindult, Szőke, az öreg gavallér egy pokrócot kölcsönzött neki, hogy szét ne ázzon szegény!

Délutánra Szőke bácsival egyedül maradtunk, igazi vasárnap délutánt csináltunk: benálgottunk a tűz mellett, mert az idő még csak megjavult, még néhány aranyos Őszapó is varázsolt egy kis vidámabb hangulatot a körüli lombok között.....

Este nem vacsoráztunk, csak teáztunk. Tüzhelyünkről a vizes fa hatalmas füstöt eresztett, mely szétterült a Tiszán. A Bagoly fázósan huhogott. Szőke elbeszélte, hogy egy gulácsi fiatal legény éjjelre lovat hozott ki a Szilvás-szegbe legelni. De mikor először hallotta a bagoly-huhogást, úgy megijedt, hogy hazaszaladt. A faluban azóta örökesen viccelik.

Én már csak ismerem a madarak életét, szokásait, hangját és szülőfalum Tiszakertjeiben éjszakázva elégszer hallottam a baglyok éjjeli kiáltozásait, mégis mikor itt a pannyolai Tiszapartján a nagy csendességen át végig hasít a Macskabagoly nyivákolva nyávogó rikoltása, a hátgerincemen végigfut a borzadály kellemetlen érzete.....! Van ebben a hangban valami ördögi titokzatosság, valami számunkra érthetetlen és megmagyarázhatatlan jelleg, mely éppenezért csak a képzeletünket izgatja, foglalkoztatja, ugyanúgy, mint a Holdvilágra irányzott farkasüvöltés vagy a Bölömbika éjjeli bömbölése.....!

Kíváncsi voltam, hogy az öreg Szőke által már néhányszor használt „gabbadozni"-igét egy ilyen egyszerű ember miképpen magyarázza meg, mit ért alatta? Szőke szerint gabbadozik az olyan dologkerülő naplopó, aki cél nélkül ide-oda jár, hajladozik, valamit keres a földön, bajoskodik, mihaszna sincs az életének.

Este hallgattuk a halkopásokat. Szőkének ebben nagy gyakorlata van. Más a harcsa, más a süllő és más a potyka „kopása". Most csak annyit mondott, hogy minden hal a farkával csap, de más-másképpen. Egyszer majd el fogja nekem magyarázni.

Este 8 órakor Szőke bácsi elázott vackára száraz szénát hozott közeli boglyákból. Lefeküdtünk.

Éjszaka egyszer kitekintettem. Szomjú köd volt! A Tisza meredek partjának a szélét még láttam, de azon túl semmit, csak a tompafényű ködöt és felülről a fogyó Hold sarlóját.

Azt hittem, legalább is nekem úgy tűnt fel, hogy tőlem 6 méterre van a világ széle és azon túl az iszonyú, végtelen űr.....!

Megrendítő gyönyörű élmény volt számomra ez az elgondolás! Kár hogy hallottam közelemben az öreg Sőke mély lélegzését..... hátam mögött pedig az elázott szilvafák nyirkosan állottak a ködben.....

Visszahúzódtam szalmazsákomra és tovább aludtam.....

BARANYI KÁROLY KISFIÁVAL. FOT. SŐREGI

193 VIII. 30.

8. A VII. ÁSATÁS HATODIK NAPJA.

1937 AUG. 30.

Kora hajnalban, 3 órakor már beszélgettünk: én a sátorból, az örep Szőke a féleresz alól..... Szavainkat az a melegség közvetítette, mely a körünk fekvő tűzhelyünk hűlnyó parazsából a hűvös légbe páhagyott.....

Sátorom nyilásán ki tekintettem. A Tisza olyan ólomfényjű volt, mint a szappanos víz! A túlsó gulácsi part fűrecsei alig látszottak..... A köd csepegett, mint az eső..... Bizakodtam: ha a köd leszáll, szép idő lesz!

Igen korán felkeltünk különben. Gyönyörködtem a ködös táj igen érdekes színeiben.

Barátságosan lobogó, meleg áldást sugárzó nagy tüzet raktunk.....

Múlt heti munkásaim mind a tizenegyen 6órára megérkeztek. Ifj. Szőke Sándor Gulácsról rossz hírt hozott: tegnap egy ember leesett a diófáról, összetörte magát, egy másik ember meg baltával kettévágta a lóba fejét.....

Egyedül én voltam az, aki a szomorú hír hallatára szánakozó sóhajtásra fakadtam, a többiek rá se hederitettek, mintha csak azt mondta volna, hogy a szomszédasszony csirkéjét elvitte a héja, vagy a nagy Andriséknak kútgémje kettérepedt.....

Szőke bácsi megérezte a tekintetem neheztelését, mit a részvétlenségnek ez a közönye támasztott bennem, de hamarosan magamnyugtattam nekem, hogy ezen a vidéken igen sok a nagy diófa és nincs olyan falu és nincs olyan esztendő, hogy a dióverés meg ne követelné a maga halálos áldozatát.....!! Én az ilyen együttérzésre nagyon hajlamos vagyok!

Ugy csinálnak az öreg, sikosbörű vén Diófák is, mint a haragostermészetű, emberre éhes ős Tisza ki minden partjára ült községből kiköveteli a maga emberáldozatát jóformán minden esztendőben. Ugy látszik, a diófás Tiszamentének az emberáldozatokhoz ősi joga van! Egy kis pogányfüszerezéssel még el is hisszük!

Hagytam, hogy munkásaim érkezés után mindjárt reggelizzenek s azután kezdtünk munkához.
A mai nap feladata volt az egész feltárt telep átvizsgálása, átbogarászása és a faalkatrészek felszedése, felmérése. Ezért ma fürésszel is dolgoztunk.

Egész nap figyeltem a faalkatrészek felszedését a helyszínrajzot kiegészítettem. Baranyi Károly hozott láncot és két hosszú kötelet, mit hordáskor szoktak használni. Volt csapórúdunk is és a már alkalmazott körülásással, locsolással, a cölöpökhöz, oszlopokhoz ferdén hozzáláncolt csapórúddal szedtük fel őket, ugyszintén a karókat és fekvő törzseket. Ez a munka délután is szakadatlanul folyt és az összes alkatrészeket a két kötéllel felhuzattam a Zsarókertbe. Itt csináltam a pontos méreteket a megmunkált faalkatrészekről az ide pontosan lemásolt rajzok kiséretében. Egész besötétedésig dolgoztam.

Vacsorára rizst főztünk. Tölgyfával nagy tüzet raktunk, élveztük a jó meleget.
A Tiszán egymásután úsztak le a lábbók. Mindegyiken pislogott egy kis tüz. Az oláhok, rutének dalaltak a sötétben.
Ma Piros Gábor Csokonairól beszélt. Nem is gondoltam, hogy ezen a vidéken a nép emlegiti a debreceni költő nevét.

Piros Gábor elbeszélése szerint Csokonai légatusnak gyalogolt valamelyik faluba. Útközben a juhászok elfogták, nem bocsátották tovább, hanem megkérték, hogy prédikáljon nekik. Biztatták, hogy a mit kapna a községben, azt ők is megadják, sőt még kap egy hordó bort is ráadásul.

Csokonai mit tehetett egyebet, hajlott a juhászok szavára és prédikált nekik. Beszédét így fejezte be:

– Egyszóval: paradicsom alma
A juhászok tanyája,
Mert oda nem hallik
A világ lármája!

—.—

Csokonai egy légációban a pap két lányának udvarolt. A pap figyelmeztette, hogy inkább készüljön a beszédére. De Csokonai csak udvarolt. Már harangoztak, de még akkor se tanult, hantalan intette a pap. Végül is az utólsó percben elindult a templomba, kezébe kapva a bibliát, meg az imádságos könyvet. Mikor felment a szószékbe és kinyitotta az imádságos könyvet, akkor vette éare, hogy tévedésből a szakácskönyvet vitte magával, mert a kinyitott oldalon az ecetkészitésről volt szó. De Csokonai abbul is tudott prédikálni, mert ész volt a fejiben. (Szűcs Sándor: Népi legendák Csokonairól (Alföld 1965.11.) c. irásában is lejegyezte a Sárréten).

Már fél 9 felé járt az idő, de mi Szőkével még mindég a nagylobogású tölgyfatűz mellett üldögéltünk csendes beszélgetéssel. Az ég sűrű csillagos volt, de a Hold még nem kelt fel. Felettünk a szél suhogott. Tűzhelyünk lángjait is erősen lobogtatta!

Gulács felől egy bagoly kiáltott. Lehet, hogy ez a kiáltás jutatta eszébe az öreg Szőkének az asszonyát, aki a tél óta sehogy se akarja magát összeszedni. Elesett a jégen és attól fogva nem egészséges. Egy pap aprógolyócskákat adott neki. Mikor hazajött, a pulya elől ki tette az ablakba.... Onnan megette a galamb!

A falusi életnek ez az idillikus képe a maga naivitásával ugy meghatott, hogy egész éjszaka álmomban galambokat etettem fehér kukorizával, de egyet se tudtam körülök elkapni!

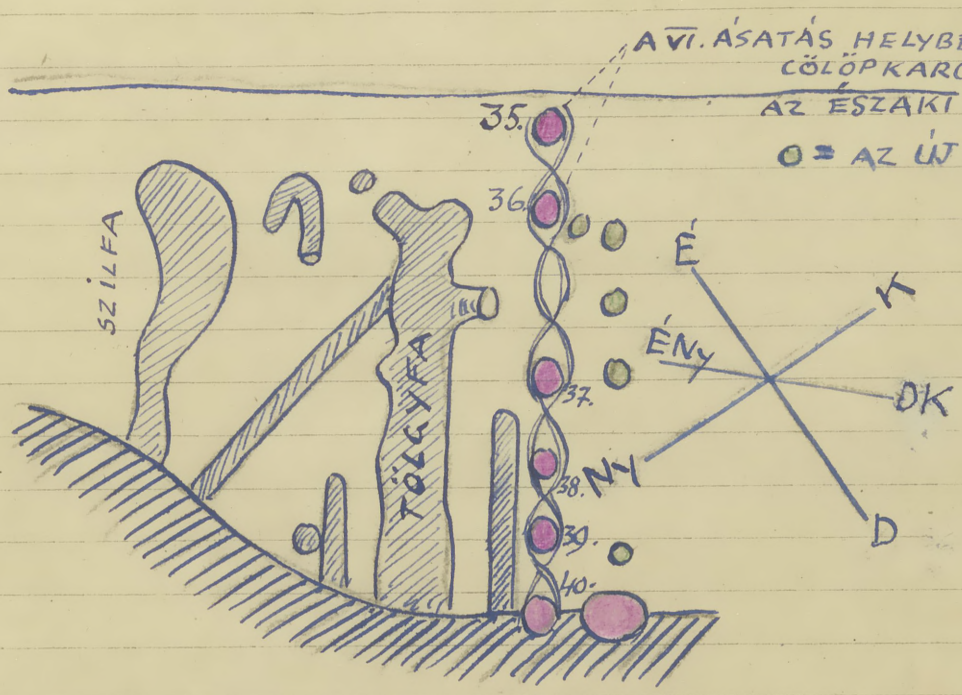

A HELYSZINEN KÉSZÜLT VÁZLAT A FELTÁRT RÉSZ ÉNy-i, ALSÓ SARKÁRÓL, AZ ÉSZAKI PALÁNKRÓL.

HELYSZINI VÁZLAT A LYUKSOROS TALPGERENDÁRÓL, A RAJTA FEKVŐ NAGY TÖLGYFÁRÓL. A BALOLDALI SZILFA RUDAK (1-5) A TALPGERENDA ALÁ NYÚLTAK.

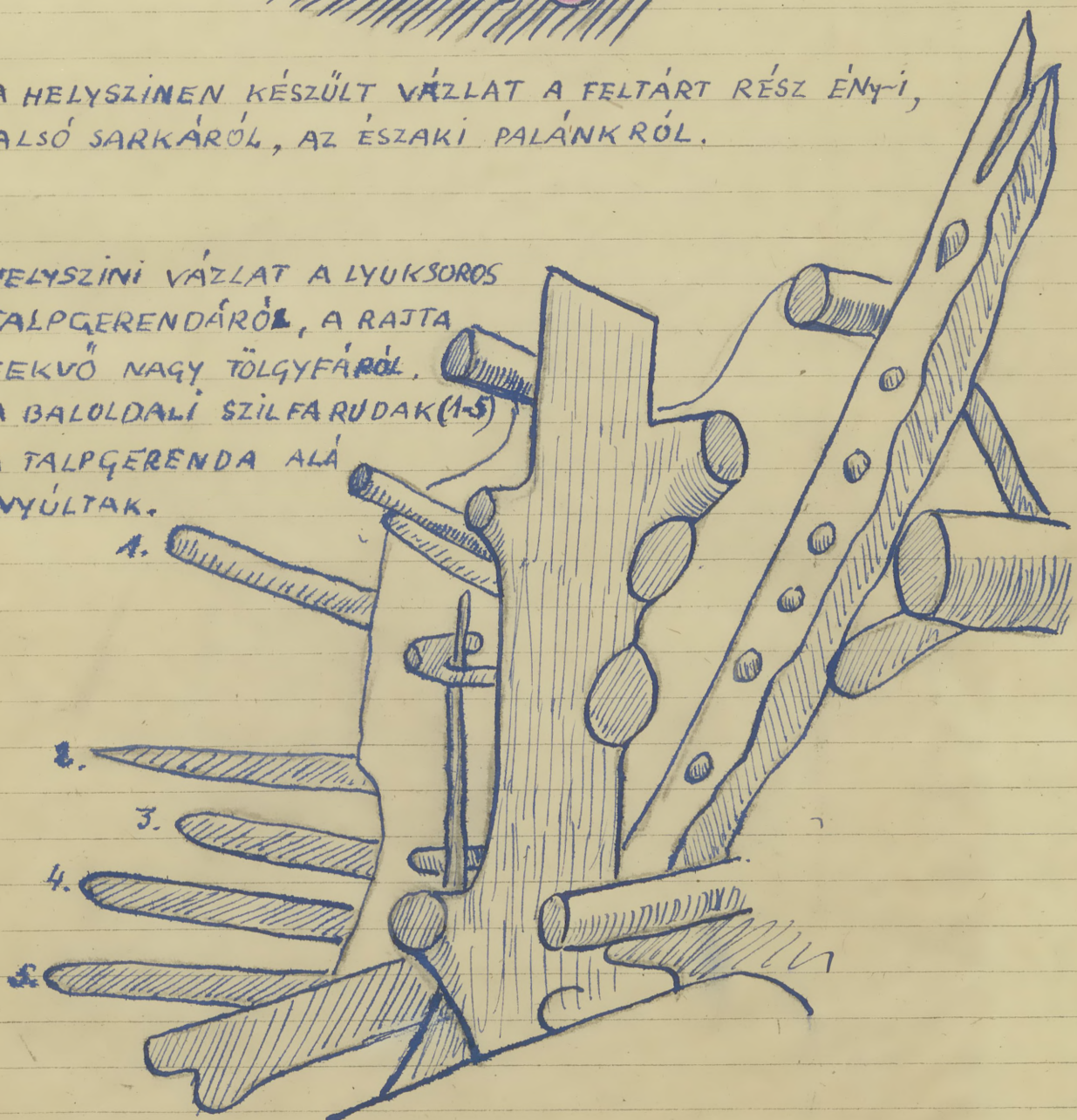

9. A VII. ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA.

A VII. PANYOLAI ÁSATÁS FELTÁRT TELEPÜLÉSI SZELVÉNYÉNEK HELYSZÍNRAJZA

MÉRTÉK: 2 CM = 1 M.

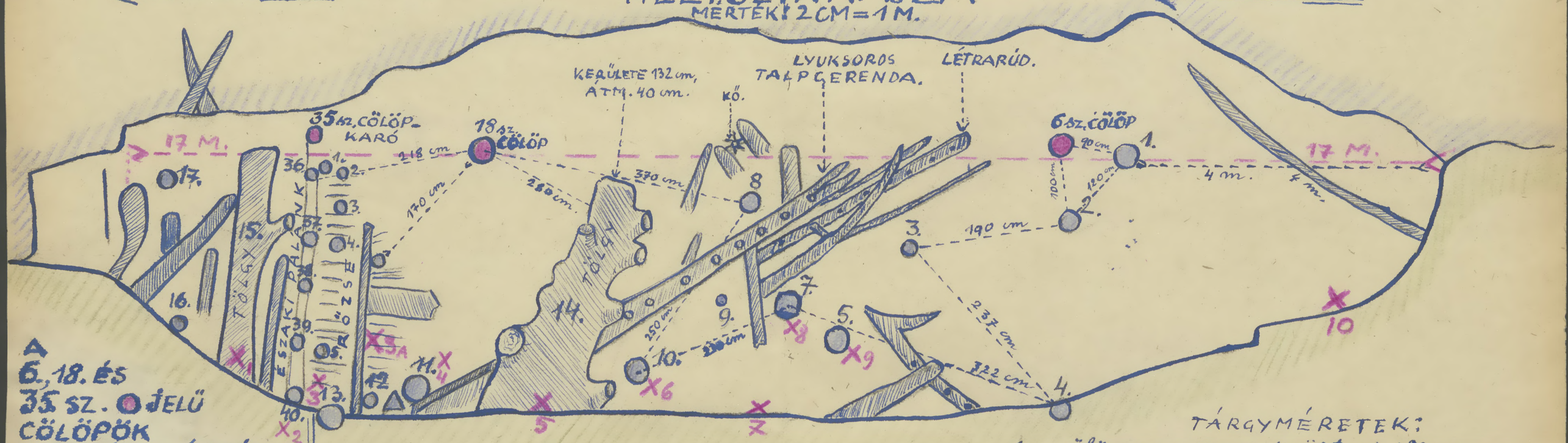

A 6., 18. ÉS 35 SZ. ● JELŰ CÖLÖPÖK A VI. ÁSATÁSBÓL HELYBENHAGYOTT ALKATRÉSZEK, MINT FIXPONTOK.

MÉLYSÉGI MÉRETEK X_1–X_{10}-IG:

X_1 a törzs felszíne 500 cm mélyen a felszín alatt. — X_2 a 40. sz. cölöp karó felső vége 390 cm a felszín alatt. — X_3 a rőzse 650 cm mélyen feküszik. — X_{3A} a rőzsét lenyomó tuhány 560 cm. mélyen. — X_4 adata hiányzik. — X_5 a törzs felülete 510 cm. mélyen. — X_6 550 cm mélyen. — X_7 640 cm. — X_8 600 cm. — X_9 620 cm és a X_{10} 660 cm mélyen a felszín alatt.

A FELSZÍN ALATT 500 CM. MÉLYEN TÖLGYLEVÉL-AVAR 25–30 MM. VASTAG CSÍKJA VAN. — 480 cm. MÉLYEN KEZDŐDIK A KÉKAGYAGOS RÉTEG. EBBEN VAN BENNE AZ EGÉSZ ÉPÍTMÉNY.

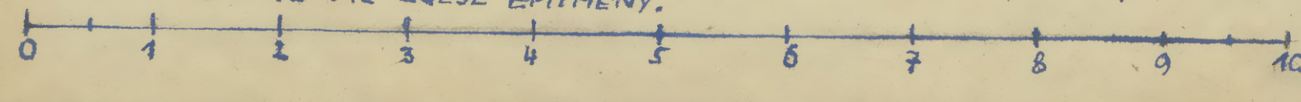

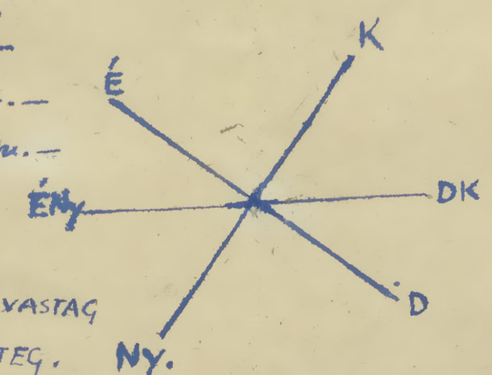

TÁRGYMÉRETEK:

1. sz. cölöp mag. 133 cm., körülete alul 83 cm. — 2. sz. mag. 122, ker. alul 52 cm. — 3. sz. mag. 90 cm., ker. 50 cm. — 4. sz. kettős cölöp a falban. — 5. sz. kiálló rőzse 33 cm. — 6. sz. a VI. ásatásból 110 cm. mag., ker. alul 67 cm. — 7. sz. négyszögletes oszlop 57 cm. mag., ker. 86 cm. — 8. sz. mag. 64 cm., ker. 63 cm. — 9. sz. mag. 55 cm., ker. 42 cm. — 10 sz. oszlop mag. 100 cm., ker. 80 cm. — 11. sz mag. 117 cm., ker. alul 79 cm. — 12. sz. mag. 75 cm., ker. 64 cm. — 13. sz. jórészt a falban van. —

A 14. és 15. sz. tölgyfa törzsek ágtörzsekkel. A 14. sz. a lyuksoros talpgerendát tette törte. — Az északi palánk új cölöpsora (36–40) mellett, belül egy másik egyenes palánk karósora (1–5) vonul a part alá. — A palánkkarók tövénél fektetett rőzse. — (142, 143, 170. oldal).

KÉSZÍTETTE SÖREGI J. DR 1937 AUG. 30–31.

A nagy lyuksoros talpgerenda (VII. ásatás 74, VII. ásatás 142, 143. 170, 171. oldal) hossza 555 cm. Egy része levágva a földfalban maradt. Elejéről 1935 ben levágattam egy darabot. A levágott tövétől az első lyuk 140 cm-re van. Összesen 11 kerek lyuk van rajta. A lyukak egymástól való távolsága 35–45 cm. A gerenda vastagabb végénél 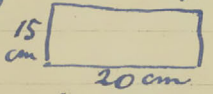

, a lyukak átmérője 50 mm.

A gerenda vékonyabb végénél vastagsága 19×10 cm.

A létra félágának hossza 475 cm, két lapra van faragva. Vastagabb végénél 17×9 cm a keresztmetszet. A lyukak egymástól való távolsága 35–40 cm. Mintán vastag végét levágva a földfalban hagyták, eredeti hosszúsága ismeretlen. Vastag végétől a 3. lyuk keresztmetszete hasábalakú

, ugyanilyen a 7-ik és 11-ik lyuk is. A többi kerek lyuk, 5 cm átmérővel.

A 11-ik lyukban megmaradt egy faragott keresztléc bunkós végével, a másik vége letörött; rajz szerint. A vastag végében, a 2-ik lyukban van

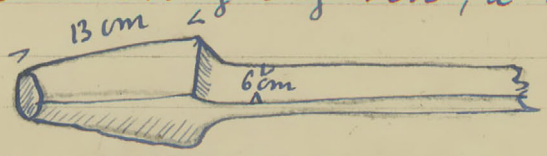

egy hegyezett cövek is, hossza 40 cm.

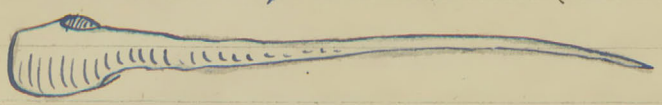

Az északi palánk cölöpsora előtt volt egy 245 cm hosszú tölgyfa cölöpkaró igen mélyen leverve. Keresztmetszete 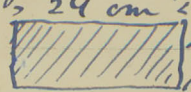

. Hegyezett vége 75 cm hosszú.

Az északi palánk 4 élűre faragott cölöpkarói közül a legnagyobb 270 cm. hosszú, ebből a faragott hegyre 85–90 cm. esik.

A rézse leszorítására szolgáló hegyezett

1. BÚCSÚFELVÉTELEM SÁTORTANYÁMTÓL. BALRÓL SZŐKE SÁNDOR, JOBBRÓL BARANYI KÁROLY. 1937 VIII. 31.

2. ISMERETLEN RENDELTETÉSŰ HORGAS FARÚDAK. BALFELŐL BARANYI K., JOBBRÓL SZŐKE S.

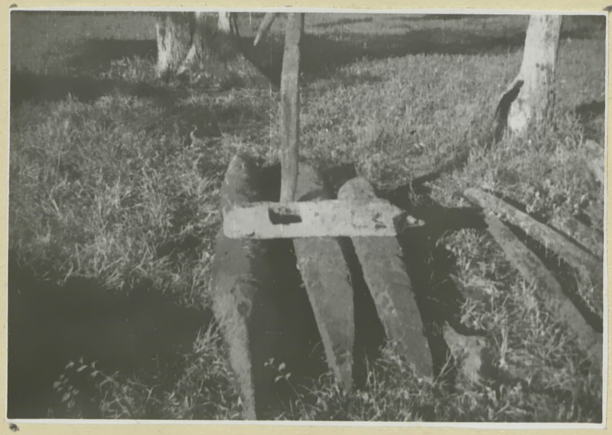

3. PARTRA FELHORDOTT FAALKATRÉSZEK: HEGYEZETT CÖLÖPÖK, KARÓ, GERENDAVÉG VÉSETT LYUKKAL.

1–3. FOT. SŐREGI 1937 VIII. 31.–

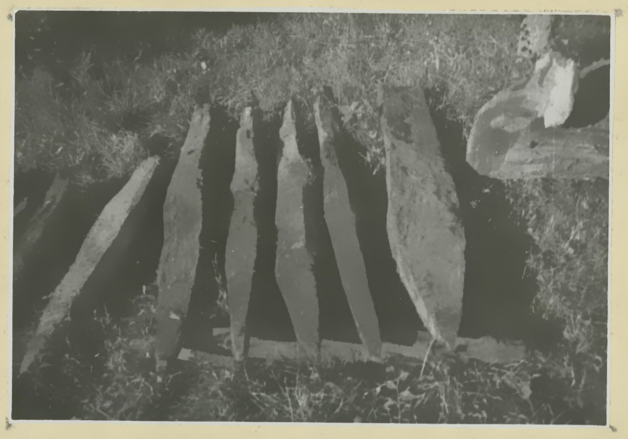

1. PARTRA FELHORDOTT HEGYEZETT CÖLÖPKARÓK ÉS CÖLÖP.

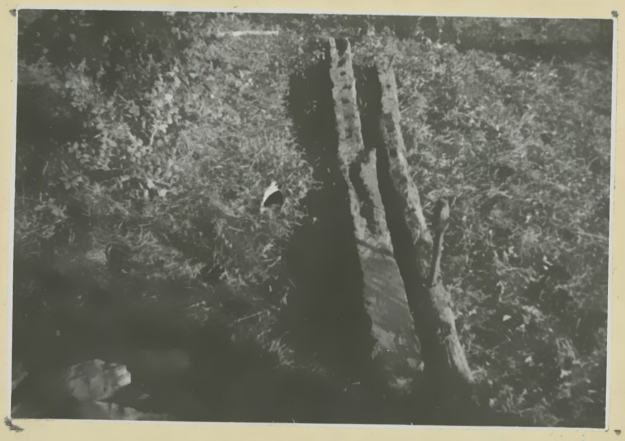

2. LYUKSOROS TALPGERENDA (BALRÓL) ÉS LÉTRA FÉLÁGA KERESZTLÉCFOGGAL.

3. FIXPONTNAK HAGYOTT FAALKATRÉSZEK A VII. ÁSATÁS VÉGÉN: OSZLOP, ÚSZADÉKTÖRZS ÉS PALÁNKKARÓK.– 1-3. FOT. SÖREGI 1937 VIII. 31.–

Egy rőzse leszoritására szolgáló hegyezett horgas karó 152 cm. hosszú.
A cölöpök általában 4 élűek. Hegyezett végük 120 cm. hosszú. A két leghosszabb 296 és 297 cm.

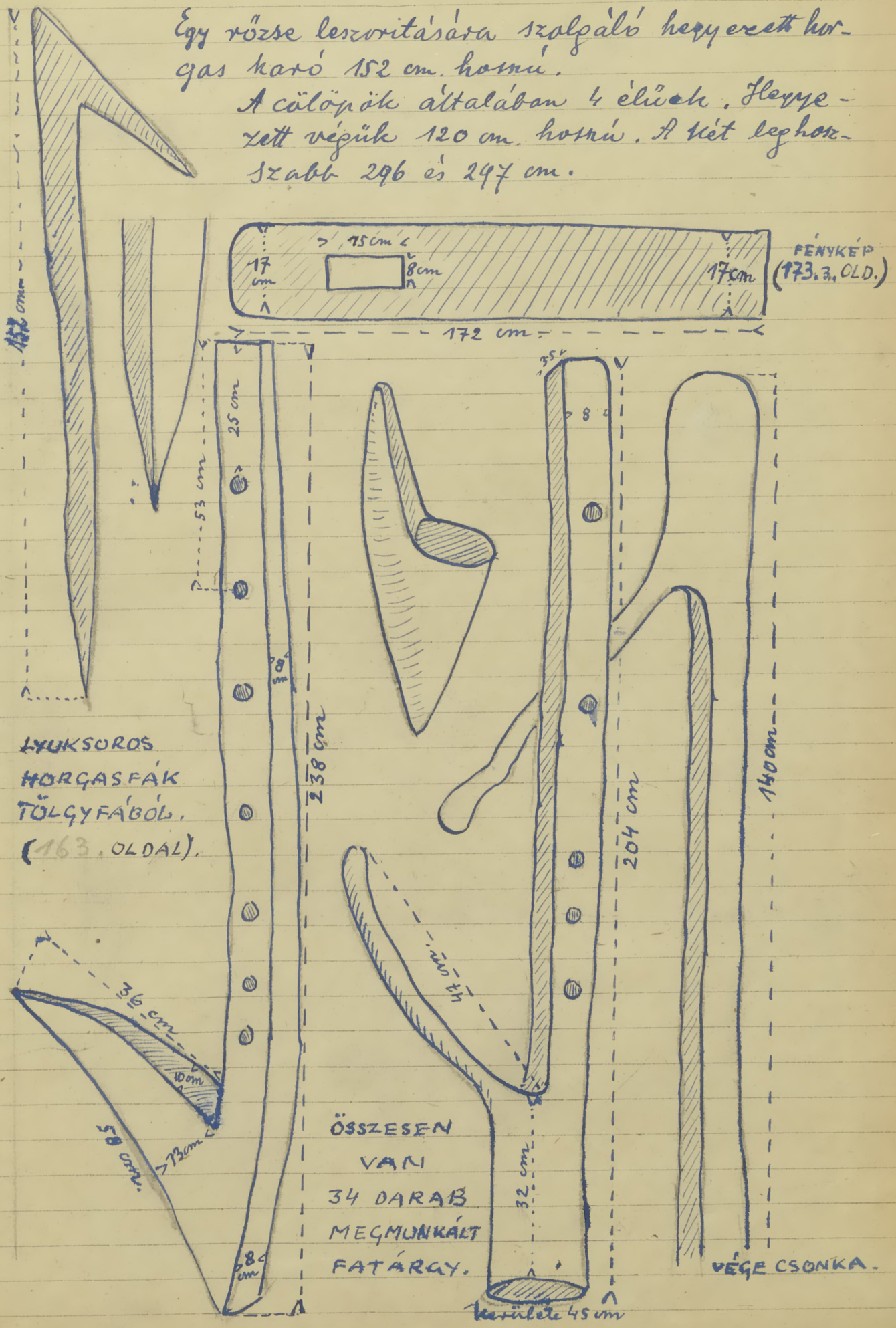

10. A VII. ÁSATÁS BEFEJEZÉSE.

HAZAÚTAZÁS.

1937 AUG. 31.

Munkásaimmal tegnap beüzentem a zsarókerti parttulajdonosoknak, hogy ma reggelre jöjjenek ki a felszedett faanyag nekik szánt részének szétosztása végett. Kirendeltem délelőttre Baranyi Károly törzsfuvarosomat is a faluba hurcolkodás és hazautazásom elvégzésére.

Korán keltünk, hogy a felszedett és sátortanyám közelében lerakott faanyagot fényképezhessem, a megtartandókat különrakhassam azoktól, melyeket a parttulajdonosoknak szántam.

Az idő kedvező volt a fényképezésre, a helyszínrajz befejezésére, a vázlatok elkészítésére.

Mikor Károly fogatával megérkezett, Szőke bácsi megkezdte a sátortanya szétszedését. A szalmazsák tartalmát a parttőben meggyujtotta.

A faanyag szétosztása sok szóval esett, de azért rendben elintéztük, néhány megmunkált darabot szekérre pakoltunk, hogy Panyolán a pap udvarára lerakjuk megőrzés végett. 3 db. kő is van.

Szőke bácsinak dupla napszámot fizetünk és a csolnak használatát. 1·30 pengő volt a napszám. Hivatalosan kap majd 18·50 pengőt, amit a magaméból is pótoltam. Baranyi 1 személyfuvarért Panyola-zsarókert után 1·50 pengőt kap és a Panyola-Fejérgyarmati fuvarért 3 pengőt. Munkásaim 5 nap után 6·50 pengőt kapnak. Mindezt a főjegyző fizeti ki.

Ha valami élelem, füzer vagy ital marad az mind a Szőke bácsi tárisznyájába vándorol, aki nem is bánná, ha minden hónapban volna egy panyolai ásatás! Pénzeért 2-3 nap mulva Panyolára kell bemennie.

Elbúcsúztam hűséges emberemtől, a gyönyörű Zsaró-kerttől és Károlyunk szekerén még egy pillantást vetettem a Túrtói palajra, hogy a világnak ez a legszebb tájképe kísérjen hazá egészen Debrecenig!

Csak lépésben haladtunk, de nem bántam! Ilyen szomorkás távozóban megnéz az ember minden fát, minden bokrot és minden útszéli virágot.

Eddig is többször láttam, de ezuttal naplómba is bejegyeztem, berajzoltam, hogy eszik a madarak a napraforgó magját?

A madár akkor tud kedvére és kényelmesen lakmározni a napraforgó kalapján, ha az már megérve lehajlik a föld felé. Szépen a kalap szélére áll, megkapaszkodva lehajlik és egy-egy szemet kicsip a csőrével. Akkor a kalapon kivágja a mag belét, megeszi és a mag haját hagyja a kalapon. Eredeti rajzomat ide másolom:

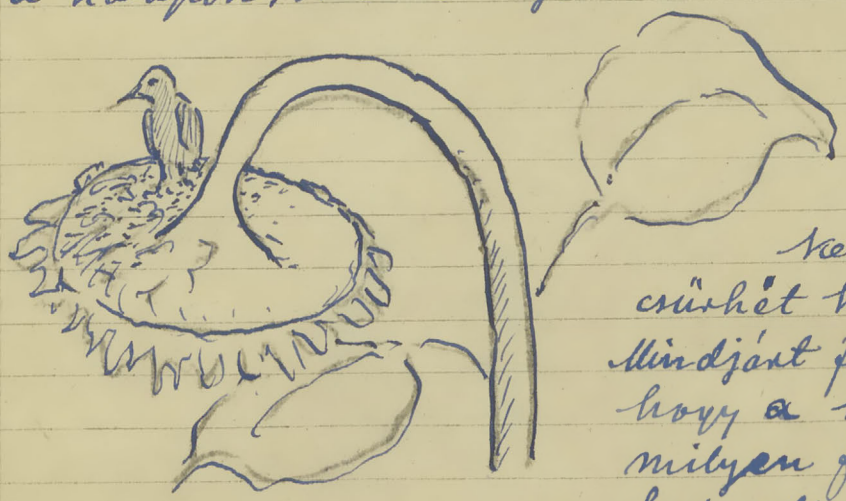

Mikor szekerünk a túrparti legelőn haladt keresztül, a falusi csürhét közelitettük meg. Mindjárt feltünt nekem, hogy a hatalmas kan milyen furcsa helyzetben habzsolja a kövér legelőt. A két első lábának a térdére ereszkedett és így térdelve, behajtott lábakkal ment előre is, agyaras szájával tépve a füvet. Bizonyos, hogy így oldalvást nagyobb falatokat haraphatott le egyszerre, mintha azt állva felülről tenné. A mozgó szekéren készült vázlatomat ide másolom.

A parókiába megérkezve, Szarka Bódi bátyámnak átadtam a megőrzésre bevitt, megmunkált alkatrészeket, vele és a községi bíróval megbeszéltem a napszám kifizetéseket. Azt a néhány órát, mely még rendelkezésemre állott, a rendkívül szívélyes vendégszeretet élvezése közben, kedélyes beszélgetéssel töltöttük. Aztán Baranyi Károly fogatán búcsút mondtam a falunak és kedves népének, Fehérgyarmatra s onnan vasúton Debrecenbe utaztam.

Csomagjaimat leraktam a múzeumba s úgy tértem Szappanos-utcai otthonomba, kis családomhoz.

11. A VII. ÁSATÁS UTÁNI INTÉZKEDÉSEK.

LEVELEK, ÚJSÁGCIKKEK, LÁTOGATÁSOK.

1937 szept. 1-én elfoglaltam múzeumi hivatalomat. Szept. 2.-án már felkeresett a „Debreczen" napilap újságirója Bencze Mihály, a kinek elmondtam a VII. panyolai ásatás lefolyását és eredményét. Bencze a hiradást a fővárosi lapoknak is beküldi. Magam szept. 3-án a Debreczeni Ujság részére irtam ismertető cikket az ásatásról.

Bencze Mihály a „Debreczen" 1937. szept. 5. számában adta le „Hatszázéves magyar erőditmény tölgyfa oszlopaiból készitenek kádakat, szerszámokat" c. irását. Beszél olyasmiről benne, amit én neki soharem emlitettem és kihangsúlyoz, plane éppen a főcimben, olyan lényegtelen dolgot, ami a régészembert csak bosszantja. Az újságirók túlzásait, szertelenségeit már megszoktuk. Azt, hogy a kiásott több száz tölgyfa gerendákból kádakat, deszkát és szerszámokat készitenek a tulajdonosok, valahogy még elviseljük, mert nem állit lehetetlent, de hogy én a kincseket rejtő meredek partat, a lelőhelyet gerendákkal támasztva védem a Tisza további rombolásaitól, merő ujságirói és felette bosszantó fantázia, a kutató régész részéről nem is lehetséges! Szarka Bódinak küldtem 1 példányt.

A felületes újságirói közlés mintaképe az a rövid cikk, mely az Uj Nemzedék 1937 szept. 7. ki számában jelent meg „600 éves magyar földvárat ástak ki a Tisza homokjából" cim alatt, név nélkül. A cikk szerint pár héttel ezelőtt csolnakon találtam a földvárat a Tisza homokjában. Az alispántól kapott munkásokkal a cölöpökön nyugvó

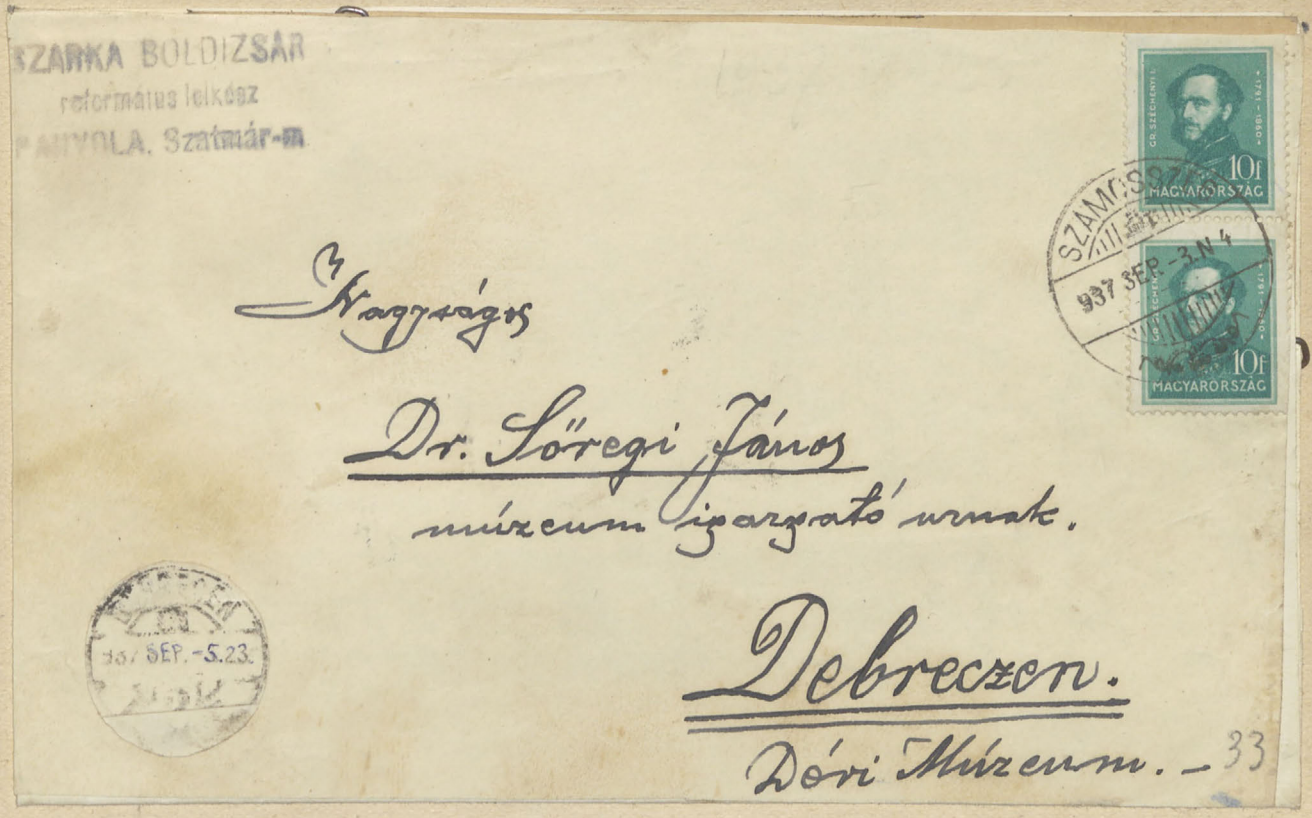

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE PANYOLÁRÓL 1937. IX. 2.
ÉS LEV. LAPJA 1937. IX. 7.

A levél Tarpa határában, erdősített terü-leten egy elpusztult falu templomának ma is látható fundamentumát említi id. Szőke Sándor jelentése alapján. Az ottani lakos-ság „ócska falu"-nak nevezi. A panyolai Zsáró-kerthez kb. 12 klm-re fekszik. A jövő év folyamán helyszíni szemlét kellene tartani.

Szarka Boldizsárná 1937 szept. 16.-án hiva-talomban és lakásomon meglátogatott, a-mint azt a levél jelzi. Mind múzeumi kala-uzolásommal, mind családom körében igyekez-tem neki viszonozni azt a sok kedves figyelmességet és áldozatot, melyekben engem Panyolán részesít.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Panyola 1937 szept. 2.

Kedves Jánoskám!

Ma szept. 2-án, csütörtökön, hogy az öreg Szőke bácsi bejött pénzfelvételre, délben bejött hozzám, mivel a biró urnak Gazmatra kellett menni s nem volt még fizetés. Így a várási időt nálam töltötte. Meg is ebédeltettem. Magam pedig hólt betegre ettem magam. Most azért írok, hogy Szőke bácsi értesült elmeneteled óta egy lelőhelyről. Vagyon pedig ez Tarpa községhatárában, illetve alatta. Mint mondja ez egy „ócska falu" = elpusztult község. Mint mondja a tarpaiaknak van is róla irás, valami levélféle. Ma erdőbe esik, erdő van a helén, vagy 300 esztendő óta. A falu nevét is mondták Szőke bácsinak, de ő azt elfelejtette. Azt is mondja, hogy a templom fundamentoma is látszik. Ma az erdő fiatal telepítés. Jelenben többet nem tud róla, elmeneteled óta hallotta a tarpaiaktól.

Mint ő, úgy én is kötelességszerűen jelentem ezt neked, hogy akár alkalmilag, akár levél utján érdeklődj utána. Legjobb lenne, ha lejönnél az ősszel Panyolára s innen néznéd meg. Szőke bácsi szerint a Zsarókerthez 12 km. Irhatnál Kozma főispán urnak is. Hátha ő is tud róla. Ha pedig nem, úgy ő a felhajtásban, nyomravezetésben, beregi ismeretsége és összeköttetései révén tudom mindent megtesz, históri kumát is megszerzi, hogy te utána bőnyész-

neki viszonozni azt a sok kedves figyelmességet és áldozatot, melyekben engem Panyolán részesit.

hess.

Egyébként hogy vagy? Hogy értél haza? Gondolom, azóta rájöttél, hogy a vetett ágy, jobb mint a sátorozás! Károly jelentkezett nálam szerdán reggel, elhozván a nagy és két kis darab Rövet. A farakáshoz nem engedtem tenni, mert elkallódik. Betétetem mindhármat a templomba, a papszék padja alá. Megírom, hogy tudj róla. Időnk azóta kifogástalan szép, a reggeli hűvös levegővel.

A lezakott facsomót el is felejtettem neked megmutatni, hogy együtt megnézzük s beszélgessünk róla. Szánsz-é neki valami rendeltetést, vagy csak megőrzést? Mindenesetre gondját viselem, lég nyugodt. Hát ha a jövő évi ásatás rendjén restaurálni tudsz belőlük valamit. Báresak a Tisza segítene benne az ősszel, jégmenés, vagy tavaszi áradáskor.-

Titi nem tudom, hogy lakáskeresési munkája közepette nem keresett-é meg? Ha mégnem, ugy hiszem megkeres. Ő hétfőn, VIII. 30-án a déli vonattal ment Debreczenbe, a már Józsi sugorék által kinézett lakás, Bethlen u 40 szám talán - megtekintésére. Onnan gondolom, hogy megfog keresni, mert csak szombaton a 1/2 4 es vonattal jő haza, illetve érkezik Gyarmatra. Anyu is rövidesen megfog látogatni, ha Titit költözteti, mert szept 15-ig el kell költözni köl-

Péter Kárly
Máté Gyszáv
Korcz Palaz

cséből.—

A főbíró, Máté Lajos kedden d. után volt nálam, hogy előjött s vette a leveled. Beszélgettem vele. Ő hefbenhagyta az 1.30 P-ős napszámot. Az meg rém jól esett neki s meg is köszönte, hogy az ő napszámos lisztáját hefbenhagytam s nem akaratoskodtam. Ig nem csorbult bírói tekintése. Egyébként leveled és a napszámjegyzéket is megmutatta én pedig nagy akribiával áttanulmányoztam, hadd legyen teljesen megelégedve.—

A Koncz Pál albíró fa elosztásáról nem hallottam semmit. Azt sem tudom, végher vitte-é, vagy sem! De hát ez az ő dolga. Rám ez sem tartozik. Még vita esetén sem fogok bele szólni, de erre hiszem, nem kerül sor.—

Ezzel egyelőre azt hiszem mindenről megemlékeztem a VII-ik ásatás rendén. Még csak arra kérnélek, hogy ha valamelyik debreczeni lapban ismerteted a VII-ik ásatási munkálatod, abból az ujságból egy példányt légy jó nekem is küldeni. A Szatmár-Bereg járvám Szabó komának, eljut hozzám s azt elolvashatom. Gondolom, szokás szerint ebben is megemlékezel róla, az idén is, mint az előző években.— Szeretettel köszöntve, a Ngs. Asszony kezeit csókolva, Anyu csókjait tolmácsolva, a kis Sári kával együtt ölel igaz barátod:

Panyola, 1937 szept. 2. Szarka Kódi
d. u. 3óra.—

neki viszonozni azt a sok kedves figyelmességet és áldozatot, melyekben engem Panyolán részesit.

K

Kedves János!Ma estére vettem kedves leveled s ugy jött a sor,hogy nyomban válaszolok reá. Köszönöm a köszönő szavakat.Mindig és mindenkor kész szivvel szolgálunk hü nőmmel egyben.Bár gyakrabban tehetnénk.- Az ujságok elküldését előre is köszönöm.-Szatmár-Beregét majd elolvasom.Nem késik. - Az ominosus turul madár ép és egészséges ,de igazad van.Tivadar barátodnak ajánld megszemlélésre, vagy legalább is emlitsd meg neki,okulásul a jövőre. Titike nem volt nálad.Nem ért rá szegény,a lakáskeresés miatt.Végre Böszörményi ut 45.sz.a.kötött ki,az öreg Szabó József háztulajdonosnál.Már költözik is.Anyuval ma indultak utra.Gyarmat,Kölcse.Holnap reggel lesz ott két szalkai társzekér,pakolnak.Csütörtök hajnalban indulnak vonaton D-be.Pénteken reggelre lesz ott a batyu,a zsidó szállitó Mátészalka igérete szerint.Péntek,szombat ki és bepakolás Vasárnap templom.Hétfőn,kedden rendezkedés.Szóval Anyu csak a jövő hét derekán,vagy végén kerül elő.Bizt megláto gat titeket.Szőke bácsi stbiek a pénzt még csütörtökön megkapták,a szövetkezeti boltos is,Károlyunk is.Ot noszálgatni fogom,hogy kivánalmaid jövőre váltsa valóra. Anyu helyett én köszönöm meg a Nagyságos Asszony kedves

1937 IX. 7

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

sorait, addig is míg őszemélyesen megteheti s tudom meg is teszi. Kezeit csókolom érette. Sárika! Egy irásmüvész, szépen ir. Köszönjük az ő megemlékezését is. Csókold meg helyettem.-

Téged pedig szeretettel ölel igaz barátod,

Panyola, 1937. IX. 7. Bódi

Hogy nagy és elő-kelő vendégeid voltak a hajdu hét alkalmából, az ujságból olvastam s kedvesen gondoltam rád.

Feladó:

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak.

DEBRECZEN;

Déri muzeum.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1936.

KÉT TÁRCACIKK:

SŐREGI: LEGÚJABB KUTATÁSAIM
SZATMÁRMEGYEBEN A SZAMOS MENTÉN
ÉS A PANYOLAI TISZAPARTON.
SZATMÁR ÉS BEREG HETILAP
1937 SZEPT. 19. ÉS 26. SZÁMAIBÓL.

SZATMÁR ÉS BEREG

POLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP. — MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP. ELŐFIZETÉSI DIJ: NEGYEDÉVRE 2 P 40 FILLÉR.

FELELŐS SZERKESZTŐ: **Dr. FÁBIÁN SÁNDOR**

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: HORTHY MIKLÓS-UTCA 8. TELEFON: 38. — POSTACSEKK SZÁMLA 54.003. — EGY SZÁM ÁRA: 20 FILLÉR.

XVII. ÉVFOLYAM 38. (893.) SZÁM.

MÁTÉSZALKA, 1937. SZEPTEMBER 19.

Sőregi János muzeológus urnak
Déri Muzeum
Debrecen

Legujabb kutatásaim Szatmármegyében a Szamos mentén és a panyolai Tiszaparton.

A „Szatmár és Bereg" részére irta: **Dr. Sőregi János,** a debreceni Déri Muzeum igazgatója.

Hosszu évek óta rendszeresitett régészeti és ezzel kapcsolatos felderitő kutatásaim 1936-ban rajtam kivülálló okokból elmaradtak. Még az 1931 óta minden esztendőben végzett panyolai ásatások is szüneteltek, amely körülmény azonban semmi hátránnyal nem volt a kutatás menetére, mert szerencsére a Tisza áradásai 1935 őszén s a rákövetkező tavaszon olyan szelid lefolyásuak voltak, hogy a már közismert tölgyfaépitmény lelőhelyénél a meredek törőparton nagyobb beomlásokat nem okoztak.

Ez az egy évi kényszerü távollét 1937 nyarára csak annál inkább megnövelte vágyunkat a szatmárberegi gyönyörü tiszai tájak után annyira, hogy a panyolai kutatás mellett julius havának 2-ik felében egy már korábban tervezett másik felderitő utat is elvégeztem. Ez utamnak naplómban mintegy ötletszerüen ezt a cimet adtam: „Felfelé a Szamoson!" E találó megnevezést továbbra is megtartom, mert ez a vizi utunk nemcsak régészeti és néprajzi eredményeket hozott, hanem a cimből sejthetőleg mint sportteljesitmény is figyelemre érdemes.

Az a megtisztelő támogatás pedig melyben a vármegye minden alkalommal részesit és az az élénk érdeklődés, mely ottani kutatásaimat állandóan kiséri, mintegy kedves kötelességemmé teszi, hogy azok lefolyását, eredményét e helyen is röviden vázoljam.

Felfelé a Szamoson!

Már első panyolai ásatásaim idején gyakran utaztam a Tiszán felfelé Vásárosnaménytól a panyolai révig és pedig igazi halászmódra, ami azt jelenti, hogy a Tisza szelidebb folyásu részein hol evezve, hol taszitással haladtunk, palajokon pedig kötélen huzzuk a csolnakot. Ez lassu, fáradságos szórakozás, de kutató embernek mégis megfelelő, mert van ideje szemlélődni, a Természet szépségeiben gyönyörködni!

Egy ilyen tiszai viziutamon gondoltam először arra, hogy a Szamost átkutatom a torkolatától Csengerig. Az eszmét nagy lelkesedéssel karolta fel Csiszár Árpád ifju barátom, maga is szamosmenti származásu, aki a régészeti és néprajzi tudományok iránt nagy hajlandóságot érezve, társul szegődött. Pontosan megtervezett utamat Dr. Streicher Andor alispán ur volt szives az édekelt községi előljáróságoknál nagybecsü felhivásával támogatni.

Julius 15-én oldottuk el csolnakomat a panyolai hires tölgyfaépitmény egyik ősi cölöpjétől. Magammal vittem hüséges emberemet, id. Szőke Sándor gulácsi kishalászt, akinél boldogabb ember nem igen volt akkor Szatmárban-Beregben!

Igen kedvező időben ereszkedtünk lefelé a Tiszán. A folyó sima, meleg ölében a parti erdők tükörképe mintha zöld olajból lett volna, mely megfestette a vizet... Nincs ezeknél szebb táj a világon!

A Szamos torkolatával szemben, a gergelyi foknál volt a gyülekező. Csiszár Árpád ötöd magával Tatárfalváról már előző napon odaérkezett. Igen gyorsjáratu csolnakán magával hozta öccsét Csiszár László jogszigorlót, kollegáját, Király Mózes debreceni hittanhallgatót, Balogh András porcsalmai földbirtokost és kisegitőnek Farkas Máté angyalosi szabómestert, aki azonban a varrótünél jobban kedveli a kétközhálót. Igy a Déri Muzeum tudományos expediciója összesen két hajóból és hét emberből állott.

Csak a gergelyi fok öreg nyárfái tudnák elbeszélni, hogy azon az estén, a vitkai partok felett ólálkodó hold gyenge fényénél, milyen vidám hangulat töltötte be tábortüzünk és sátraink környékét.

Rövid alvás után ugy örültünk az üde hajnalnak. Már virradat előtt hallottuk a cséplőgépek távoli nyeldeklő bugását és a füzesbéli sárgarigók valóságos füttyversenyt rendeztek az első napsugarak tiszteletére... De nekünk most más dolgunk volt: indulni kellett. Sátor-

bontás, csomagolás, berakodás és a vezérhajón már is csattogott kitüzött kicsi zászlónk Apáti felé.

De hát mi is volt célja ennek a kutató utnak?

Röviden vázolva az eseményeket, szamosmenti kutatásomat két részre osztottam fel. Első fele: felfelé a a folyón Csengerig napi 20 km.-es sebességgel. Közben átvizsgálni mind a két partot, különösen a szakadó, omló részeket, nincs-e bennük pusztuló őstelep, sirmező vagy egyéb régészeti lelőhely? Utamnak erre a részére három napot szántam, miután Naménytól Csengerig kb. 60 km.-es viziut előtt állottunk.

Kutatásom második fele: visszatérőben bejárni az összes szamosparti falukat Csengertől Olcsváig. Közben Tatárfalváról kirándulni Porcsalmára és Tyukodra. Ezt a részt tehát néprajzi kutatásra szenteltem, mindenütt nyitott szemmel, örökösen kattogó fényképező-géppel és örökösen jegyző ceruzával. A visszatérésre szintén három napot vettem számitásba.

Utunknak mindkét részét a legkedvezőbb időjárás mellett, teljesen a tervezetnek megfelelően, igen jó hangulatban és méltán figyelemreméltó eredménnyel hajtottuk végre.

Mindig halászmódra haladtunk előre. Ahol delet értünk, nyársra huztuk az ebédet, ahol reánk esteledett, felütöttük a sátorfát. Távcsövemmel örökösen fürkésztem a partokat, a növényzetet, a madárvilágot. Lap lap után telt meg a naplóban és ezen a helyen mind el nem sorolható élményeinket sohasem fogjuk elfeledni.

Az első nap, julius 16-án, Matolcsig jutottunk. Ahol az Ecsedi-láp keleti nagy csatornája a Szamosba torkollik, ott éjjeleztünk Tárczy gátbiztos ur szives engedelmével, aki lobogó tüznél készült vacsoránk elköltésének szemtanuja, mig Vadon tiszteletes ur ifju feleségével — mint meghivott vendégünk — fogyasztója is volt. Valóban nem tudom elfelejteni azt a romantikus tájat, melyet a fenyőkkel övezett gátbiztosi lakás a reáhanyatló hold vöröses fényében mutatott. Ugyanonnan a nagy zsilip felől, mint keskeny ezüst szallag nyult a folyó felé a mély csatorna vize, mely egy letünt gyönyörü világ utolsó könnycsepjeit hordja öreg szülőjének, a Szamosnak...

Julius 17-én áthaladva a matolcsi hid alatt, reggelinket már a cégénydányádi Kende-kastéllyal szemben, a balparton — mint a darugém — állva fogyasztottuk el.

Annál kiadósabb volt ebédünk a rápolti vizimalom mellett, hova ifju barátaim kettőzött erővel igyekeztek. Érthető volt a különös buzgóság, mert mig én Habarics József vizimolnár magyarázata mellett minden zegét-zugát megvizsgáltam a magyar Szamos ez utolsó vizimalmának, addig ők fenn a parton olyan nagyszerü kétbográcsos ebédet csaptak a meghivott szamosmenti széplányok mulattatására, hogy lakodalomnak is beillett volna.

Halpaprikásos mulatságunkat látogatásával megtisztelte Kalmár Dániel kedves barátom is, a helybeli lelkész, sógorával Kerekes Lacival, mig az expedició főztjét kitűnő jóétvággyal fogyasztották szeretett vendégeink: Széchényi Ilonka, Balogh Magda, két hodászi urileány, továbbá Radeczky László, Jeney György és dr. Széchényi Béla barátaink. A kiváncsiság és ügyünk iránti önzetlen lelkesedés az apostolok szekerén hozta hozzánk Porkoláb Endre tatárfalvai kurátor uramat, a legkisebb Csiszár-fiuval Gyurkával, ki attól fogva az expedició kedvence lett. Tiz km.-t gyalogoltak, hogy velünk lehessenek. Miután másokkal együtt sokáig vártak a második főzésü halpaprikásra, jó hogy ugy nem jártak, mint a zsarolyáni cigány, aki állitólag a kemence szájánál éhen halt meg, mert nem győzte várni, amig kisül a lepény... Hála Istennek, sem ételben, sem italban nem volt fogyatkozásunk, csupán az öreg Szőke bácsi kifogásolta a zavaros Szamosvizet, melyből hiába főzött nekem teát hajnalanta, mégis a szine után itélve kávét kellett innom.

A rápolti nagy dáridó alatt a kis Gyurkával és a kurátor urammal létszámunk kilencre emelkedett volna, ami azonban nem következett be. Ugyanis Király Mózes bizonyos hiradások és intézkedések végett kerékpáron már korábban előre ment, két társunk pedig Rápoltnál mondott bucsut. Mindnyájan megértettük a helyzetet. Az egyik vőlegény volt, a másik meg szépaszszonyt hagyott odahaza.

A kedves társaság dacára, könyörtelenül eveztünk célunk felé. Pihent erővel, büszke önérzettel, két uj társunk lelkesedésével alkonyatra elhagytuk Szamosujlakot. A sugár termetü Csiszár Lací, expedicionk nagyerejü, legkitartóbb tagja, Ujlakhoz nem messze, egy a parton magányosan domborodó terebélyes fehér nyárfát választott ki éjjeli szállásul. A természetnek ez az örökösen diskuráló öreg anyója — mint a kotlós a csirkéit — ugy rejtett el bennünket egy csendes éjszakára...

Julius 18-án vasárnapra virradtunk. Fejünk felett egy magas ágon gyanutlanul bugott a vadgalamb. Ez volt az ébresztő óránk.

Hajnali 5 órakor már indultunk is tovább, kutatva, fürkészve a partot. A szamossályi harang vasárnapi hivása tisztán csendült a viz felett... Délre Tatárfalva alá értünk, a Csiszár-fiuk szülőfalujába, hol id. Csiszár Árpád tiszteletes ur, kedves barátom, igen jó falatokkal pótolta meg egyszerü ebédemet.

Az expedició Tatárfalván igen otthol érezte magát, de még nem voltunk a célnál. Kora délután ujra nekibuzdultunk és d. u. 5 órakor már a csengeri hid alatt kötöttünk ki.

Ezzel utunk első részét befejeztük.

Ez a háromnapos viziut, eltekintve attól, hogy több helyen a Szamos tájképi szépségei vetekszenek a felső tiszai tájakkal, minden vonatkozásban megjutalmazta fáradtságunkat. Arra itt nincs terünk, hogy nagy számu madártani, zoologiai megfigyeléseinket felsoroljuk; külön hosszu tanulmányt lehetne irni magáról a rápolti vizimalomról, a Szamos-part földtani összetételéről, a Csiszár Árpád által gyüjtött bogarakról és Szőke bácsi nagyszerü halász- és vadászélményeiről, melyek a parti vidranyomok láttára ujultak fel emlékezetében! Csupán feladatunkhoz hiven régészeti eredményeinket beszéljük el.

Egész utunk alatt az első jelentékeny régészeti lelőhelyet Szamosujlak határában találtuk, julius 17-én estefelé. A falutól délkeletre, az Ószamos meder fokánál, a meredek partban, 3 és fél méter mélyen a felszin alatt egy ujabb kőkori lakógödör törmelékekkel kitöltött körvonalai mutatkoztak, melynek szélessége 2 méter, mélysége 90 cm. volt. Ifju barátaim oktatására mintaszerü próbavallatást csináltam. A hamuval pernyével, égetett földdel kevert töltelékből neolithikus durva cserepeket, vörös iszapmázzal fedett vékony edénydarabokat és egy égetett agyagkup töredékét szedtük ki. Ezek valamennyien 5—6000 éves kulturának az emlékei.

A szamossályi rév közelében a meredek partban, hasonló helyzetben, egy 5 méter hosszu lakógödröt ástunk meg, melyből már igen becses festett cserepek, füles- és diszitett edénytöredékek, faltapaszrög, fasződarabok, obszidián- és kovaszilánkok kerültek ki. Ugyanazon neolithikus kultura emlékei.

Ezeken felül még három hasonló koru lakógödröt vallattunk meg, melyik egyikében csőtalpu edény darabját is találtuk.

A lelkes kutató társaság jó felszereléssel, a meredek agyagfalban, valóságos bravuros munkát végzett. Nem csak a zerge ügyességét multák felül a veszélyes partokon, hanem a csonttá száradt agyagon acélizmu karjaikkal is megmutatták, milyen legények teremnek a Szamosmentén!

Tatárfalva belterületén, az u. n. Veres-kertben, ősi Szamosmeder partján, a Kr. u. III—V. századból való nagyobb telep cserépdarabjait gyüjtöttük össze. Az volna a becses, ha ennek a telepnek a sirmezőjét is megtalálhatnánk, mert ennek a településnek a szakfeltárása tudományos szempontból igen jelentékeny volna! Egyelőre megelégszünk a tény leszögezésével, mig a folyóparti lelőhelyek feltárását mielőbb el kell végeznünk.

SZATMÁR ÉS BEREG

POLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP. — MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP. ELŐFIZETÉSI DIJ: NEGYEDÉVRE 2 P 40 FILLÉR.

FELELŐS SZERKESZTŐ: **Dr. FÁBIÁN SÁNDOR**

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: HORTHY MIKLÓS-UTCA 8. TELEFON: 38. — POSTACSEKK SZÁMLA 54.003. — EGY SZÁM ÁRA: 20 FILLÉR.

XVII. ÉVFOLYAM 39. (894.) SZÁM.

MÁTÉSZALKA, 1937. SZEPTEMBER 26.

Legujabb kutatásaim Szatmármegyében a Szamos mentén és a panyolai Tiszaparton.

A „Szatmár és Bereg" részére irta: **Dr. Sőregi János,** a debreceni Déri Muzeum igazgatója.

II.

Utam második része a visszatérés, a Szamoson való leereszkedés: ismerkedés volt a szamosparti magyar falukkal. Számomra feledhetetlen élmény volt, de nem akarok a Tiszába vizet hordani az által, hogy ezen a helyen erről részletesen beszámoljak. Mindenütt megnéztem a templomot, az uri kastélyt, a mezei tájakat. Sok fényképet és még több feljegyzést készitettem. A rendelkezésemre álló eddigi irodalomból kijegyeztem minden lakott hely történetét és ott a helyszinen valóban boldog voltam, hogy drága hazámnak egy gyönyörü darabját tetőtől-talpig megismerhettem!

Második feladatom elvégzését természetesen Csengerben kezdtem meg, hol meglátogattam Szuhányi főszolgabiró urat. Innen Komlódtótfalun keresztül Szamosbecsre sétáltunk. Beesteledvén, csolnakra ültünk és versenyt evezve tértünk Tatárfalvára. Mikor Angyalos felé közeledtünk, ez a kis falu az alkonyati szines égalj előtt apró tornyával olyan volt, mint az álomkép, mely önmagában gyönyörködött a Szamos tükrében!... Én láttam már Velencét, Nápolyt, Taorminát, de mondhatom, nyájas olvasóm, azt az angyalosi alkonyatot egyikért sem adom...

Tatárfalván, a Csiszár-család kedves vendégszeretetét élveztem, de hálószobául gyümölcsösének öreg almafáját választottam.

Julius 19-én a reggeli órákat Tatárfalvának szenteltem. Pompás ősi templomának temetőjében még ásással is próbálkoztunk, de szerény eredménnyel. Majd Balogh András gavallér barátunk uri fogatán bejártuk Hermánszeg, Sályi, Porcsalma, Tyukod és Rápolt községeket. Porcsalmán a Balogh-kuria vendégszeretetét élveztem, hol a tyukodi útra társult hozzánk a jókedélyü Jeney Pali gyógyszerész, aki megmagyarázata nekem a szürkegém meszes ürülékében állitólag található igazi „rákszem" históriáját, mellyel a szamosmenti ember a szemébe került bogarat vagy szemetet kihajtatja. Jeney ugyan mesterséges rákszemet árult, de egyszerü vevőinek bebeszélte, hogy az a Szamospartról való, azokból a „fehér foltokból", tehát igazi.

Ugy vettem észre, hogy a régi hires Ecsedi-láp hatása még mindég ott él az emberek lelkében. A porcsalmi cigányok ma is Szekeresre járnak csikászni. A falusi halottkémek halottgémnek irják és nevezik magukat. Darutollas legényt — hétköznap dacára — nem egyet láttam a tyukodi széles utcákon.

A tyukodi előljáróság meglátogatása után Rápoltra kocsiztunk, hol Kalmár Dániel kedves barátom Keresztesi István gazdánál egy ősi szórómalom nyomára vezetett. Késő este volt, mire Tatárfalvára ismét visszatértünk és még később, mire a szives házigazda az Almafa-Hotelbe engedett, hol Szőke vigyázott az expedició vagyonára.

Julius 20-án Angyalos megtekintésével kezdtem a napot Csiszár Laci kiséretében. Itt különösen a Domahidy-család körülárkolt, téglapincékkel ellátott mesterséges földhalma ragadta meg a figyelmemet.

Elbucsuzva a Csiszár-családtól, innen egy csolnakkal folytattam utamat haza felé. Ketten maradtunk az öreg Szőkével. Szamosujlakon meglátogattam pataki diáktestvéremet, Bakó Péter tiszteletes urat, ki szépkarban tartott templomát, egyházi kegyszereit és faluját igaz örömmel mutogatta meg.

Gyügyén a templom-mennyezet festését, a már korábbról jólismert Cégénydányádot ezuttal elhagyva, Matolcson a környék utolsó működő szárazmalmát tekintettem meg. Szabó József, az öreg molnár, mindent szivesen megmutogatott. Ugy

LAPKIADÓ VÁLLALAT. KÖZIGAZGATÁSI NYOMTATVÁNYRAKTÁR:

Kultuszminisztériumhoz véleményezés végett.

ezt, mint a rápolti vizimalmot érdemes volna műemléknek nyilvánitani és a magyar néprajzi tudomány számára élő — mintának megtartani!

Nábrád, Kér, Semjén és Panyola voltak a következő állomások. Utóbbi határában, egy rég lecsuszott part-terasz nyárfái alatt ütöttünk sátort, miután legrégibb szamosmenti barátomat és kutatásaim lelkes támogatóját, Szarka Boldizsár panyolai lelkész urat és kedves feleségét szerencsés visszaérkezésemről személyesen értesitettem.

Julius 21-én a kora reggeli órákban megtekintettem Szamosszeget, majd leereszkedőben, az ugornyai halászok tanya-vetéseit figyelve Apátiba értünk, hol alaposan szemügyre vettem északkelet Magyarország egyetlen kompépitő telepét, magának a tulajdonos Kósa Ferenc urnak szives kalauzolása mellett. Külön tanulmányra való jegyzetanyagomat még ki fogom egésziteni már csak azért is, mert ez a végtelenül érdekes telep ma is még ősi módon, tisztán kézi-erővel dolgozik, felhasználva az utolsó magyar bárdos tölgyerdők hatalmas szál törzseit.

Miután a körgáttal körülvett Apátin végigsétáltam, leereszkedtünk a Szamos torkolatához, utunk II-ik felének végére. Szinte nem örültünk, hogy munkánkat ezzel befejeztük, hisz' oly kellemes, tanulságos, testet-lelket felüditő volt ez az egész kutató ut!

Aznap még feleveztünk a panyolai tiszai réven tul, a tölgyfaépitményhez, honnan kiindultunk, a Zsaró-kert öreg szilfáihoz.

Kitünően sikerült utamnak tudományos eredményeit részletesebben a Déri Muzeum Évkönyvében fogom feldolgozni. Addig is utam minden lelkes barátjának és érdeklődőjének, különösen pedig derék munkatársaimnak, hálás köszönetet mondok.

A VII. panyolai ásatás.

A „Szatmár és Bereg" olvasói előtt ugyanezen a helyen megjelent közleményeim alapján ismeretes, hogy a Panyola község határában 1931-ben felfedezett igen érdekes és a maga nemében eddig egyedülálló tölgyfaépitmény az eddigi részletek és megfigyelések szerint nem egyéb, mint mocsaras területen, fából és földből épitett, nagy valószinüség szerint középkori erősség maradványa. Ez a lelet régészeti érdekességén felül a geológusnak is rendkivül becses kutatási anyagot szolgáltat, amennyiben 6 és fél méter mélyen fekszik a mai felszin alatt, tehát az alföld ujabbkori felszini kialakulására egy igen érdekes adat.

Ez a mély fekvés azonban csak látszólag különös, de ha arra gondolunk, hogy a lelőhely a Tisza, Tur és Szamos egykori közös árterületén fekszik, ez a hatalmas feltöltődés könnyebben érthetővé válik.

Régi metszetek, okmányok, leirások alapján az is ismeretes, hogy az Alföldön még a XVII. században is magyarok, törökök egyaránt ugy épitették a várfalakat, hogy két hatalmas, gerendákkal és cölöpökkel erősitett sövényrekesz közé agyagos földet döngöltek 3—4 méter magasságban és 4—5 méter szélességben. Kivülről a rőzsefonást betapasztották s igy távolabbról ugy nézett ki, mintha Isten tudja micsoda gránit kockákból épült volna.

Laza talaju mocsaras helyen az ilyen nagysulyu földfal meg nem állhatott. Ezért ilyen helyen hatalmas tölgyfatörzsekből, mesteri összeácsolással, faltartó talapzatot készitettek, melyen a földfal se le nem sülyedt, sem oldalra nem dőlhetett. Egy ilyen döngölt falat tartó talapzat és az ahhoz csatlakozó egyszeres palánk a panyolai tölgyfaépitmény.

Mig az első ásatások ennek a talapzatnak és palánknak maradványait tárták fel, már az V. és VI. ásatás a védőfalon belőli települt részt hozta napfényre, melyben cölöpökre épült házalkatrészeket: nagyszámu faragott oszlopokat, cövekeket, létradarabokat, paticsfalu ház talpgerendáját és hasonló megmunkált felszerelési tárgyakat, továbbá egy haltartó kosarat, nehány középkori cserepet, egy vaslándzsa köpüjét, diszes vaskéseket és egyéb tárgyakat találtam.

Az évről-évre folytatott ásatások eredményeiről igen szép fényképfelvételekkel és grafikonokkal a muzeumi Évkönyvek és önálló dolgozataim számolnak be. Természetesen az ásatások folytán előkerült faanyagot minden alkalommal felszedem, mert a Tisza áradások alkalmával a partot szaggatja és azok a legközelebbi áradás alkalmával a Tiszába szakadnának. A megmunkált jellegzetes darabokat egyelőre Panyola községben őrzik, a többi faanyagot pedig a parttulajdonosok kapják, akik a ma is még kitünő állapotban levő tölgyfatörzsekből szerszámokat, dézsákat stb. készitenek.

A VII. panyolai ásatást augusztus 24-től szeptember 1-ig végeztem el Szatmár vármegye támogatásával, amennyiben Streicher Andor alispán ur kellő inségmunkásokat bocsátott rendelkezésemre. Napi 12 munkással 30 m. hosszu és 4 m. széles földsávot hányattam le 6 és fél méter mélyen, tehát a belső települt részből ennyi uj részlet került napfényre. Az uszadék fákkal és rengeteg rőzse elrothadt maradványaival összekeveredett agyagból ujabb házcölöpök, hegyezett cövekek, horgas karók, egy hatalmas, lyuksorral ellátott talpgerenda, egy szabályos, a maival teljesen egyező létra fél-ága és két olyan faragott eszköz került elő, melynek rendeltetését eddig nem sikerült megállapitani. Mind a kettő tölgyfából faragva, olyan mint egy nagy horgas vagy kákó, csakhogy több mint két méter hosszuak és nyelükön lyukak vannak furva. A legöregebb panyolai emberek sem sejtik rendeltetését, mert sem a mai mezőgazdaságban, sem a házépitésnél ilyen eszközök illetve alkatrészek nem ismeretesek. Miután a középkori cölöpös házak szerkezetét ma már nem ismerjük, egy palánkvár felszereléséről pedig részletes adataink nincsenek, egyelőre e két tárgy rendeltetését illetőleg csak feltevésekre vagyunk utalva.

Megemlitem még, hogy az északi karósor vagy egyszeres palánk 4 méter hosszu uj részlete került ki a föld alól, pompásan hegyezett tölgyfakarókkal, sövényfonással és mindkét oldalon támogató cövekekkel és fatörzsekkel. Ezeken belül egy hatalmas ledöntött tölgyfatörzs meredt ki a part alól, melynek vége és ágai éles baltával szabályosan vannak levágva. Lefürészelt részéből a panyolaiak dézsákat, hordókat fognak készitteni. Mind ez a nagy törzs, mind a romok alatt talált sok rőzse és fa arra mutatnak, hogy az egyre jobban mocsarasodó nivót emelniök kellett föld és fatöltelékkel.

Ebből a töltelékből 3 drb. kő is került elő. Kettő őrlőkő töredékének látszik.

A látványosságnak is igen érdekes ásatást, melynek hatalmas földmunkája 4 napig, kibontás, felszedés, továbbá a felmérés és fényképezés munkája pedig három napig tartott, Dr. Streicher Andor alispán és a környékbeli intelligencia számos tagja látogatta meg.

Az ásatást évről-évre folytatni fogom, mindaddig, amig lehetséges, nehogy egyetlen alkatrész is a Tiszába vesszen.

E helyen is szabad legyen hálámat és köszönetemet nyilvánitanom Péchy Szabolcs főispán és Streicher Andor alispán uraknak a megtisztelő és megértő támogatásért, Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző ur szives fáradozásaiért és különösen Szarka Boldizsár ref. lelkész ur kedves vendégszeretetének több izben való megnyilvánulásáért. Hüséges emberem, id. Szőke Sándort sem hagyhatom emlités nélkül, aki éjjel-nappal vigyáz reám, sátramra és az örökösen füstölgő tüzre, mely mellett esténkint a világ zajától távol, átengedve egész lényünket a Természet erőinek, jóformán az ősember lelkivilágát éljük...

földvárat és a teljesen ép lakóházakat a gyümölcsösök és szőlők alól hamarosan kiásattam rengeteg középkori cserépnyel, késekkel és háztartási eszközökkel együtt. Ezeket a Déri Múzeumba szállíttattam, a tölgyfagerendákat pedig a szőlőgazdáknak adtam. Igen sok külföldi érdeklődő történésznek már válaszoltam is levélben. Eddig a cikk

nyakatekert, bosszantó írás, de a hallgatáson felül nem tehettem ellene semmit, mert ez a magatartás bizonyul ilyen esetekben a leg megfelelőbbnek. A nem megfelelő szavakat aláhúztam.

Szatka Boldizsár IX. 2-án kelt mellékelt levele beszél önmagáért!

1937 szept. 12–15-én esténként lakásomon megírtam Szatmár- és Bereg vármegyék közönsége részére beszámolómat a szamosmenti kutatóútról és a VII. panyolai ásatásról. Szept. 15-én elküldtem dr. Fábián Sándor fel. szerkesztőnek Mátészalkára, aki írásomat két tárcacikkre osztva a „Szatmár és Bereg" c. hetilap 1937 szept. 19. és 26. számaiban közölte le „Kutatásaim a Szamos mentén és a panyolai Tiszaparton" cím alatt.

Ebből a dolgozatból a mátészalkai lapkiadó vállalat nyomdájában, 100 példányban kis 8° alakú különlenyomat készült. Ehhez 12 műlapot és teljes fedőlapot a debreceni Városi Nyomda készített. A két nyomda együttműködése is itt jelent meg 30 oldal terjedelemben. Így, mint kompozíciós érdekesség és ritkaság ismeretes. Mérete 110 x 155 mm. A klisékhez szükséges eredeti felvételeiről a Tiszántúli Könyv- és Lapkiadó Vállalat R. T. cinkográfiai Intézete készítette.

A „Szatmár és Bereg" c. hetilap első közlésével egyidejűleg, 1937 IX. 19-én hozta a „Debreceni Ujság-Hajdúföld" az általam beküldött tárgyilagos beszámolót „A Déri Múzeum befejezte a hetedik panyolai ásatást" c. alatt.

Ezt az ismertetést sok gonddal írtam, hogy az

ujságirói tulzások komolytalanságára felhivjam az olvasók figyelmét.

Mindjárt azzal kezdem, hogy a fából és földből magyar módra épült középkori alföldi erősség maradványait még 1931-ben federtem fel. Ez t.i. palánkvár, melynek kétféle formája volt aszerint, hogy száraz vagy mocsaras terepen épitették.

Az alföldön, ahol kőanyag nem állott rendelkezésre, magyarok és a törökök is még a XVII. században így emeltek védő vásfalakat, hogy 2 hatalmas sövényrekesz közé 3 m magas és 3-4 m széles agyagfalat döngöltek száraz, kemény talajon. Mocsaras, süppedő talajon az ilyen nagytömegü földfal alá tölgyfatörzsekből mesterien összeácsolt, tartó talapzatot raktak, hogy a döngött agyagfal se le ne süllyedjen, se oldalra ne dőljön.

Az ilyen kettős töltött palánk helyett ott, ahol a palánkvár a környező mocsár miatt nehezen megközelithető volt, megelégedtek egyszeres palánkkal, egymásmellé vert, összekötözött cölöpkarók sorával is.

A pányolai lelet mocsaras terepen épült palánkerődítmény tölgyfa talapzatának megmaradt egyik sarka, a hozzá csatlakozó egyszeres palánk cölöpsorával.

Az első I-IV. ásatás ezt a sarkat tárta fel, az V., VI. és VII. ásatás pedig a védőfalakon belüli települt rész maradványait megmunkált fa alkatrészekkel, középkori cserépedénnyel, felszerelési tárgyakkal.

A leletekről a fényképfelvételek rajzai és a helyszinen készült grafikonok számolnak be pontos részletrajzokkal együtt. Az átlag 6 és fél méter mélyen fekvő faanyagot minden alkalommal fel kell tárni, hogy a törő pörttal ne menjenek veszendőbe. A megmunkált fadarabok egyelőre őrizetben vannak Pányolán, a többieket a parttulajdonosok tárják.

Az ásatásokhoz Szatmár vármegye inségmunkásokat bocsát rendelkezésre. Az ásatásokról a Déri Múzeum Évkönyvei évről-évre beszámolnak, különlenyomatokban is.

A panyolai lelet, mint mocsaras terepen épült palánkerőditménynek az utolsó óraban megmentett darabja, egyedül áll az országban, mert a csak a külszint ábrázoló egykorú metszetekkel ellentétben feltárta nekünk a kiváló ácsmesteri épitmény belső szerkezetét is, ezért a panyolai lelet tudományos szempontból a magyar művelődés-történet számára rendkivül becses! — Egy példányt küldtem Panyolára is.

Ez a Debreczeni Ujság-Hajdúföld-ben megjelent irásom lényege. Mellékelem Szarka Boldizsár lev. lap-

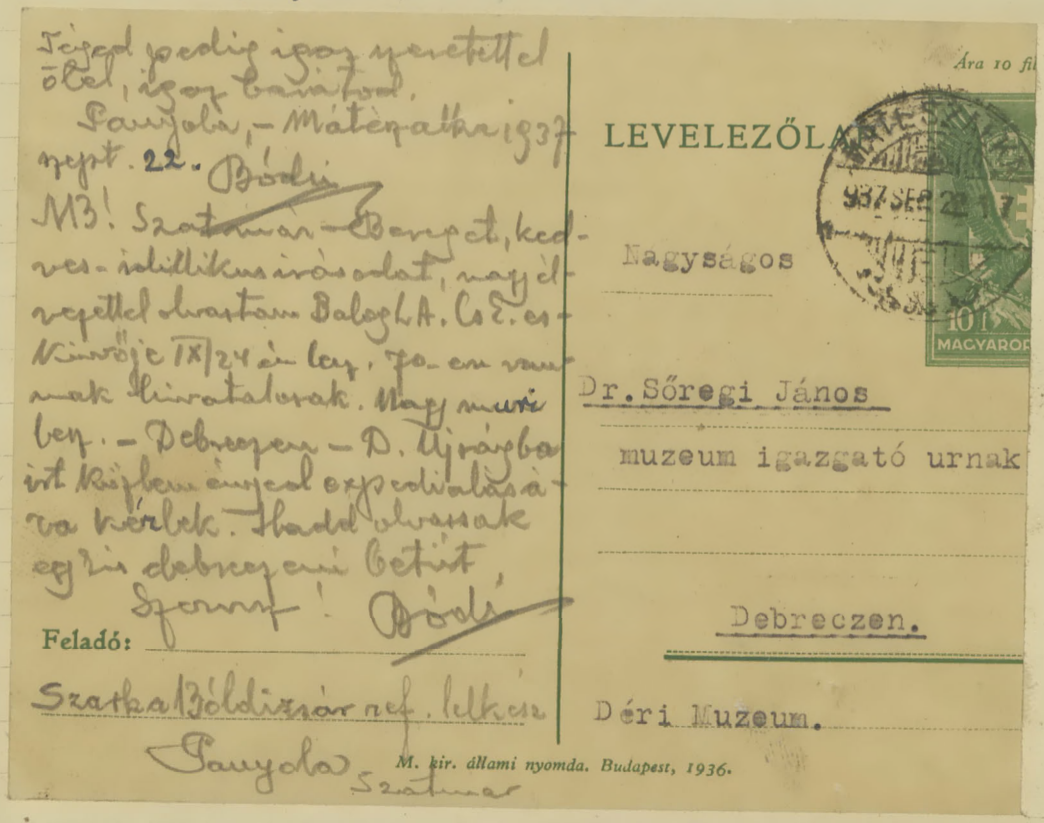
Téged pedig igaz szeretettel ölel, igaz barátod.
Panyola, – Mátészalka 1937 szept. 22. Bódi
NB! Szatmár – Bereget, kedves-idillikus irásodat, nagy élvezettel olvastam Balogh A. Cs E. eskiivője IX/24 én lesz. 70-en vannak hivatalosak. Nagy muri lesz. – Debreczen – D. Ujságba irt közlem ényed expediálására kérlek. Hadd olvassak egy is debreczeni betüt.
Szerusz! Bódi
Feladó:
Szarka Boldizsár ref. lelkész
Panyola Szatmár
Ára 10 fi
LEVELEZŐLAP
937 SEP 22 17
101
MAGYARORSZ
Nagyságos
Dr. Sőregi János
muzeum igazgató urnak
Debreczen.
Déri Muzeum.
M. kir. állami nyomda. Budapest, 1936.

ját 1937 IX. 22 kelettel, mely be-be világit sokféle múzeumi elfoglaltságunk műhelyének Panyolán kivülálló sarkaiba is.

A következő oldalon mellékelem 1937 szept. 28.-án kelt levelét is. Soraiból kitünik, hogy a Bencze-féle

Az ásatásokhoz Szatmár vármegye inségmunkásokat bocsát rendelkezésre. Az ásatásokról a Déri Múzeum Évkönyvei évről-évre beszámolnak, különlenyomatokban is.

A panyolai lelet, mint mocsaras területen épült palánkerődítménynek az utolsó órában megmentett darabja, egyedül áll az országban, mert a rak a külsőnt ábrázoló egykorú metszetekkel ellentétben feltárta nekünk a kiváló ácsmesteri építmény belső szerkezetét is, ezért a panyolai lelet tudományos szempontból a magyar művelődéstörténet számára rendkívül becses! — Egy példányt küldtem Panyolára is.

Ez a Debreceni Ujság-Hajdúföld-ben megjelent írásom lényege. Mellékelem Szarka Boldizsár lev. lap-

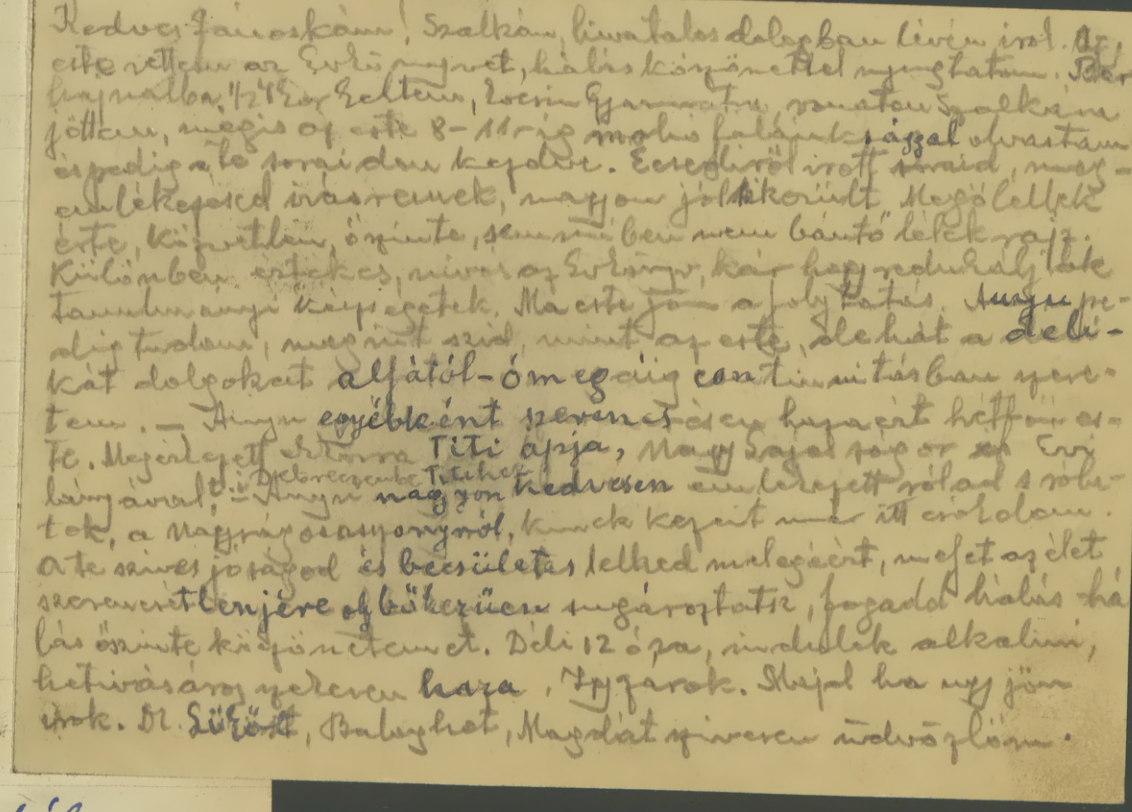
Kedves Jánoskám! Szalkán, hivatalos dolgban lévén irni. Az ott vettem az Evkönyvet, hálás köszönettel nyugtatom. Déri [illegible] 1/2 1-kor Keltem, Locsin Gyurmatyu, vonatom szalkára jöttem, megis oda-oda 8-11-ig mohón falábúnk pázsal olvastam és pedig a legrégibben kezdve. Esengiről irott traid, magam lélekzésed irásranek, magyon jól sikerült. Megállok érte, kifutlan, őszinte, semmiben nem bántó lélek vagy. Különben érdekes, mivel az Evkönyv, kár hogy redukált lett tanulmányi kiépítésetek. Ma este jön a folytatás. Nagyon várlak tudom, meg nem szid, mint az este, lehát a délikát dolgokat állától-ómegáig constatálásban szeretem. — Nagyon egyébként szeretnék egy hosszát hétfőn este. Megérkezett Sárra Titi apja, Nagy Lajos tegnap az Evkönyvért. Debrecenbe Tithez lábnyával. — Nagyon nagyon kedvesen emlékezett rólad s vártok, a Nagyságos asszonyról, kinek kezeit meg itt csókolom. A te sines jószágod és becsületes lelked melegében, mely az élet szeretetét lenyűgöző bőkezűen sugároztatja, fogadd hálás hálás őszinte kézszorításomat. Déli 12 óra, indulnik alkalmi, hetivásárra szekeren haza, Nyárok. Skáp! ha nyj jönnök. Ölel Lajos, Babuskát, Magdát szívesen üdvözlöm.

ját 1937 IX. 22 keltével, mely be-be világát sokféle múzeumi elfoglaltságunk műhelyének Panyolán kívülálló sarkaiba is.

A következő oldalon mellékelem 1937 szept. 28.-án kelt levelét is. Soraiból kitünik, hogy a Benczre-féle

panyolai cikk (Debrecen 1937 IX.5) és az én szívélyes ismertetésem tartalmi különbözése zavarólag hat reá! (Debr. Ujság-Hajdúföld 1937 IX.19.) Kátha még olvasta volna az Uj Nemzedék 1937 IX.7. számának közlését?!

SZARKA BOLDIZSAR

PANYOLA, Szatmár-m.

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak.

Debreczen.
Déri Muzeum.

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE 1937 SZEPT. 28.

1937 szept. 30.-án meglátogatott hivatalomban Győrffy István kedves bátyám, tanitó mesterem és pátrónusom. Elolvasta az 1936-os Evkönyvből Ecsedi életrajzomat, melyről a „Debreczen" 1937 IX. 26-ik száma feltünően elismerő kritikát irt, gratulált hozzá, helyeselte felfogásomat, melyben az egész dolgozatot megalkottam. Ezenfelül főképpen Panyolá-ról beszélgettünk, az ott talált dolgokról. Győrffy a kákió alakú faragott eszközökben szilvafőző üst tartóját sejti, amilyen a Balkánon szokásos. Ebben azonban nem bizonyos!

1937 okt. 2-án, Boross Jenő USA-ervedes fogadása alkalmával, Kölcsey Sándor polgármester és erdélyi előtt kutatásaim után. Elmondtam

panyolai cikk (Debreczen 1937 IX.5) és az én névnélküli ismertetésem tartalmi különbözése zavarólag hat reá! (Debr. Ujság-Hajdúföld 1937 IX.19.) Hátha még olvasta volna az Új Nemzedék 1937 IX.7. számának kiradását?!

SZARKA BOLDIZSÁR
PANYOLA

Kedves Jánoskám !

Tegnap este vettem nyugtaküldeményedet. A I2 pengőt, mint legitim s a valóságnak megfelelőt, Hangya boltossal aláirattam s előttemeztem és előttemeztük. Ide mellékelve küldöm.

Hálás köszönettel vettem a "Debreczen" és a "Debreczeni Ujságnak I937 szept.5. és I937 szept I9. számaiból a panyolai ásatásra vonatkozó, kihasitott riportot. Jól esett olvasnom, bár ha a te irásod lett volna, szivesebben olvastam volna, tárgyilagosság szempontjából. De tudom, te sem érsz rá, minden ujság számára más- és más stylizálással, lényegileg egyező tájékoztatót kiadni. Ha jobb nem jött, ez is jó, igy is jó. Fő, hogy a kérdést, illetve az ügyet felszinen tartsuk, elaludni ne engedjük, az érdeklődés középpontjába helyezzük s ennek évenként megujuló folytonosságára az érdeklődés talaját előkészitsük. Te ebben Mester vagy s igy direktiva adástól távol tartom magam, hiszen te mindent megteszel.

Az I936-os "Évkönyv"-et tovább és végig olvastam, nagy lelki élvezettel. Megnyugvással vettem tudomásul belőle, hogy az I935-ös panyolai leleteket szakszerüen feldolgoztad s annak eredményét az I937es ásatásokról beszámolásod rendén, a 37-es Évkönyvben hozni fogod.

Szeretettel köszöntöm általad, tanulmányaik rendén dr. Lükő Gábort és dr. Balogh Istvánt. Mondd meg nekik, addig is, mig személyesen tehetem. Az öreg Zoltay Lajos Bácsit pedig illesse legmagasabb és legteljesebb szeretetteljes tiszteletem. Áldás legyen életén, nyujtsa Isten sokáig, legteljesebb frisseségében testi és lelki erőit, hogy minden buvárkodásait felszinre hozhassa és betükkel közkincscsé tehesse. Ne legyenek holt betükké iróasztala fiókjában, még egyetlen betüvetése sem.

Mi minket illet, élünk csendesen, az ősz sok baja és áldása betakaritásával, teljesen lefoglalva.

Ha bejönnek az őszi esőzések, a Zsarókertben szemlét fogok tartani, neked jelentendő a helyszin állását.

Szeretettel köszöntelek kedves tieiddel egyben, a Nagyságos Asszonynak kézcsókkal és Anyu csókjaival, Sárikámat pedig mindketten igaz szeretet, ölelés és csókkal

Panyola, I937 szept.28.

mindenkor igaz szeretettel tisztelő barátod:

Bódi

Nb! Ma reggel a 3 hizómból I drb. I mázsás I napi betegség után megdöglött. B

is érdeklődött kutatásaim után. Elmondtam

neki Szamos-utam és a VII. panyolai ásatás eredményét.

A Toledo (Ohio) és vidékének magyar hetilapja, a „Toledo" 1937 okt. 29. száma „Hatszázéves földvár" cím alatt 11 soros hírben körülte, hogy a Tisza árja partjának 8-10 méteres falából tölgyoszlopokat mosott ki panyolai határban. Az én megállapításom szerint egy régi magyar földvár került felszínre, mely az 1300-as években épülhetett.

Leveldi Kozma György szentesi főispán 1937 dec. 28.-án látogatott meg hivatalomban. Gépkocsin jött Debrecenbe s körülbelül egy óra hosszáig sok mindenről elbeszélgettünk, főleg a szamosmenti útról és a VII. panyolai ásatásról. Tervbevettük egy hortobágyi kirándulást is

Múzeumi évi Jelentéseinket, régészeti kutatásainkat a következő esztendő elején és tavaszán szoktuk feldolgozni. 1937 évi Szamosmenti kutató utam leírását 1938 I. 19-én kezdtem meg. I. 22-én Streicher Andor alispán és Fábián Sándor MTI igazgató felkértek, hogy a tervbe vett vm-i monográfia részére vállaljam az őstörténeti rész megírását, én azonban erre időt szentelni nem tudtam, csak a panyolai kutatások összefoglaló leírását vállaltam. Az 1937-es Évkönyv összeállítása így is annyi munkát adott, hogy kénytelen voltam lakásomon éjszakákon át dolgozni.

Közben, II. 3.-án meglátogatott Béri Balogh András porcsalmai földbirtokos fiatal feleségével, Csizár Edittel, a tatárfalvai pap leányával. Szamosmenti útamon vendége voltam, úri fogatán jártam a vidéket, amikor is nagyon megkedveltem őt,

aki Rákóczi fejedelem híres dandárnokának, Béri Balogh Ádámnak a leszármazottja. Ennek a kuruckori puritán hősnek az emlékét örökitette meg a jeles költő, Bodnár István „Alkonyat. Bp. 1911." c. verses kötetében egy 72 strófás gyönyörű költeménynyel. Vajon Szekszárd határában áll-e még annak a szilfának korhadt törzse, melyet 1875-ben emléktáblával láttak el, mert 1711-ben ott fogták el és onnan vitték hóhérpallos alá? A szilfa rajzát az emlitett verses kötet bemutatja.

Elhagyva a Felsőtisza tájait, Debrecenben sem szoktam megfeledkezni hűséges emberemről, az öreg Szőke Sándor süllőhalászról, kinek most is fényképeket küldtem serdülő leányáról. Megható köszönő sorokat szoktam tőle kapni, kivált ha kap egy kis barackpálinkát, dohányt és szalonnát is. (189. old.)

A Szarka Boldizsár panyolai pappal kötött barátságunk is messe túl áramlik a régészeti kutatásunk keretén. Most is, hogy meghalt 90 éves édes anyja, kondoleáltam neki. De azért ez mégiscsak hozzá tartozik régészéletünkhöz

Levelet irtam leveldi Kozma Györgynek is, mikor megtudtam, hogy leesett vállairól a főispáni hivatás s ugyanakkor meghapta a magyar érdemrend középkeresztjét. Mellékelt köszönő levelében tájékoztat további terveiről (189. old.).

1938 V. 19. dr. Antoniewicz Wlodzimierz, a varsói egyetem rectora, kit hortobágyi utjára is elkisértem, megtekintette kalauzolásom mellett a Déri Múzeumot. Előadása után, melyben szó volt egy kiszárított tó fenekén feltárt vaskori épitészeti maradványokról is, megmutattam neki a panyolai palánkeröditmény legjobb fényképeit és grafikonjait. Csere viszonylatban járó

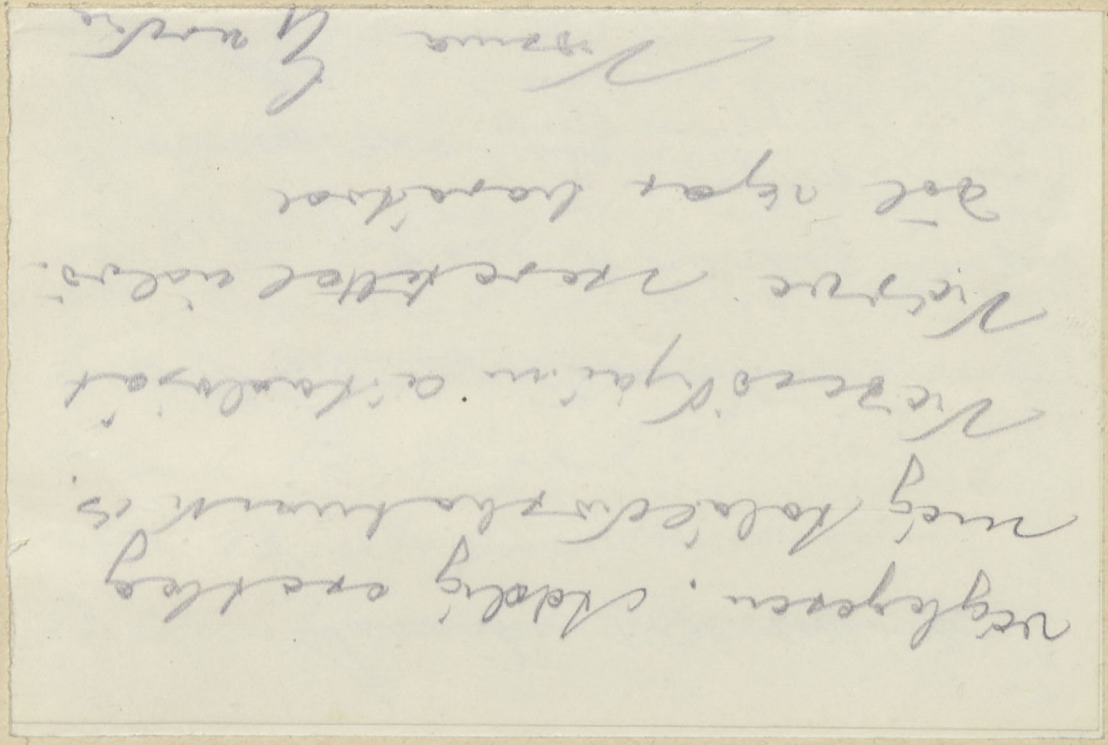

L. KOZMA GYÖRGY NYUG. FŐISPÁN LEVELE 1938 IV. 2.

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS
DÉRI MÚZEUMA
TELEFON: 11-98

DEBRECEN, 1938. IV/ hó. 21.

Méjen. tisztellt. Nagyságos. úr.
a becses ajándékat meg kaptúk amejet meg
hóláni nemtúdunk meg vátthibanékül
minden amit tecet küldeni hálás
köszönetel fagadjuk Juliska nagyon örül
az arcképnek Jáegeséget kívónak én és az
egész család különös újságot nem írnak

keze íket. csákolju az egész család.

ID. SZŐKE SÁNDOR CSOMAGOT KÖSZÖNŐ LAPJA
1938. IV. 21.

Szentes 1938 szept 2.

Kedves Barátom!

Nagyon jól esett nekeg hangu kedves gratulációd kitüntetéseden alkalmából, fogadd köszönetemet este.

Én most augusztusig bajléktalan vagyok, hol itt, hol ott. Ismerül Miklós bátyám lakását jelölöm meg minden kinek, Budapest Ihmfalvy utca 13. Augusztus elsején Balatonfüreden telepedek le

L. KOZMA GYÖRGY NYUG. FŐISPÁN LEVELE 1938 IV. 2.

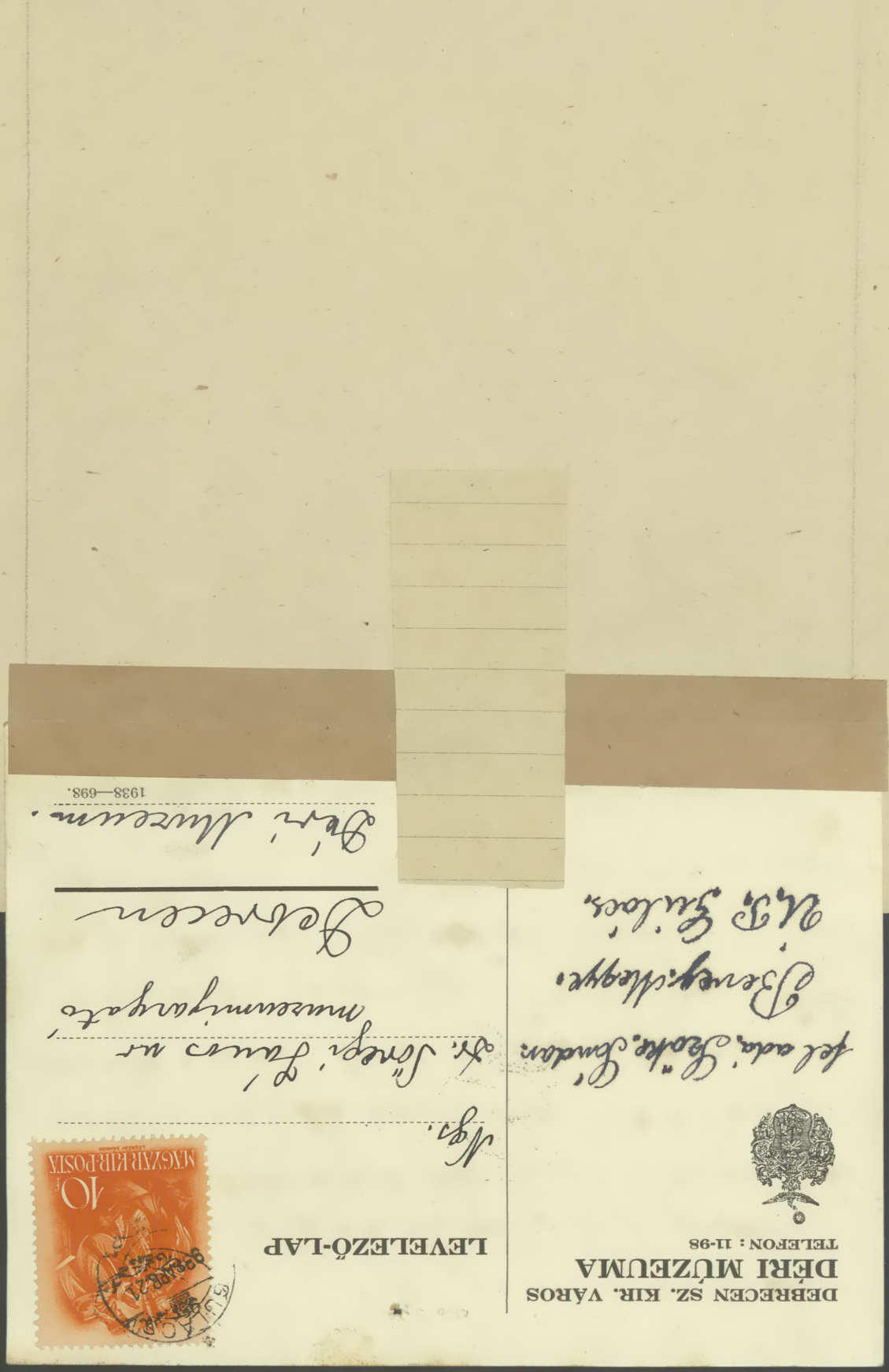

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS
DÉRI MÚZEUMA
TELEFON: 11-98

LEVELEZŐ-LAP

Ngs.

Dr. Szörgi Tanus ur
muzeumigazgató

Debrecen

Déri Múzeum.

1938—698.

fel adá. Szőke. Sándor.

Benes. Mesgye.

21. P. Gulács.

10 f MAGYAR KIR. POSTA

MÁSOLAT.

DEBRECEN, 1938 JUN. 11.

Kedves Bódi Bátyámuram!

Mult hó 27.-én irott becses leveledet nagyon köszönöm!

Az öreg Piros Gábor elmulását felette sajnálom. Azt hinné az ember, hogy az ilyen ősztövér, mindég szabadban élő magyar száz évig is eléi. Nagy darugém alakját, kitünő jó humorát bizony nélkülözni fogjuk ezután összejöveteleinknél. Típusa volt a tiszamenti révészeknek és kerti csőszöknek. Naplóimban csak ugy hemzsegnek a róla való feljegyzések. Szerencse, hogy arcát, alakját többször megörökitettük. Ezek a régi vágásu magyarok lassan eltünnek s ezért is kell őket minél többször megörökiteni. Ha leirtad azt a gyászbeszédet, melyet sirja felett tartottál, majd nálad el fogom olvasni.

Szives meghivásodat panyolai otthonodba nagyon köszönjük a kis családdal egyetemben. Végtelenül kedves Tőletek ez a megtisztelő figyelem, de hát az ilyesmi nem megy olyan könnyen és terhes is volna reátok nézve. Ha megtehetnénk is azt az utat, legfeljebb 2-3 napra. Ez azonban az idén nagyon bizonytalan. Ők is vágynak a nagymamához minél hamarabb, nekem pedig sürgős dolgaim vannak. Egyszer azonban feltétlenül meglátogatjuk kigyelmed kedves családi otthonát.

Egyebekben semmi különös ujság. Kislányom tulvan a vizsgán, magam nemrégen tettem egy nagyobb kutató utat a Tisza balpartján, Törökszentmiklóstól-Tiszafüredig és onnan lefelé az uj öntözőcsatorna mentén Kunhegyesig. Sok szép falut bejártam, sok lelőhelyet találtam.

Most készül az Évkönyv, utána pedig az uj Vezető. A Képes Kalendárium szerkesztését is átvettem Zoltai bácsitól, mert ő többé nem vállalkozik rá.

Üdvözlöm és kezeit csókolom a drága jó Nagytiszteletü Asszonynak. Üdvözlöm kedves hölgyvendégeidet, kik olyan figyelmesek voltak, hogy elutazásuk előtt felkerestek. Hugocskáimnak kellemes fürdőnapokat kivánok kitünő jó hangulattal.

Kigyelmedet, öreg Marcos, szeretettel öleli és kis családommal együtt mindnyájatokat üdvözli, Istentől jó egészséget kivánva

igaz barátod

Sőregi János

SZARKA BOLDIZSÁRHOZ

1938 VI. 11. ÍROTT LEVELEM

MÁSOLATA.

Évkönyveimből már értesült róla, az ujabb felvételeket figyelmesen végigmérte, az 1937-es Évkönyvet Varsába várja.

Alább mellékelem Szarka Boldizsár 1938 V. 27. kelt levelét, melyben részletesen beszámol az öreg Szőke után egyik legkedvesebb és néprajzi szempontból egyik legértékesebb munkásom, Piros Gábor panyolai tiszai révész haláláról. Máj. 25-én temette el.

PIROS GÁBOR
PANYOLAI
TISZAI RÉVÉSZ
MEGH. 1938 V. 23.

SZARKA-BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Kedves Jánoskám !

Husvéti üdvözleted vétele óta hallgatok. Dolog, gond és baj van elég, miattok nehezen megy az ember levélirásra.

Most azonban irok s közlöm veled, hogy kedvelt, vidám kedélyü, mókás emberedet, az öreg Tiszaháti révészt, Piros Gábor bácsit, köznyelven: az öreg Krupit, eltemettem máj. 25-én d.után. Nem is volt voltaképen beteg az öreg, 70 éves. Titkon hervadott, 3 nap elmulása alatt a vég rá elkövetkezett. Szive nem birta, fuladozás gyötörte, lábai s teste derékig vizzel dagadtak lettek. Ezek voltak számára a vég hirdetői, melyet ő meg is érzett s tovább már életet nem remélt. Requiescat in pace ! A.B.F.R.A.- Szépen elparentáltam az öreget!

Most már arról: Mi élünk csendesen! Várjuk Titit és Zsazsát Debreczenből az ünnepre. Szerdán vagy csütörtökön jönnek.

Ünnep közeledtén kivánok tinektek boldog pünkösti ünneplést, kezeit csókol-

SZARKA BOLDIZSÁR 1938 VI. 26-ÁN Debrecenben is felkeresett, de keveset tudtam vele beszélgetni, mert ugyanakkor vendégeim voltak, egy régi ismerős család leszármazottai, kikkel el voltam foglalva.

Évkönyveimből már értesült róla, az ujabb felvételeket figyelmesen végigolvasta, az 1937-es Évkönyvet Varsóba várja.

Alább mellékelem Szarka Boldizsár 1938 V. 27. kelt levelét, melyben részletesen beszámol az öreg Szőke után egyik legkedvesebb és néprajzi szempontból egyik legértékesebb munkásom, Piros Gábor panyolai tiszai révész haláláról. Máj. 25-én temette el.

va feleséged Nagyságos asszonyomnak és csókolva kis Sárikámat, ki már gondolatomban nagy lány lehet.

A Zsaró-kerti Tiszapartról, sajnos most jelentéstétellel ez idő szerint nem tudok szolgálni. Abnormis tavaszi időjárás, fogatomnak lekötöttsége a tavaszi munkával, nem engedte meg, hogy a helyszini szemlét megejtsem s neked jelentsem. No, de ez is megleszen már most, ha egy kis egérutat nyerek, rövidesen.

Ellenben jelzem, hogy a nyáron, illetve az ősszel, ahogy beosztod, mert ez időszerint már te vagy magadnak ura és parancsolója, várlak és okvetlen várlak házamhoz és a Tisza partra. Nagyon kedves volna, ha egész családoddal jönnél, hadd látnának egy kis magyar falusi világot! Tudod, hogy ez nem okozna döccenőt minálunk. Kedveseidet ép oly szivesen látnánk, mint tégedet.

Sokszor és sokat gondolok rád és rátok, hü nőmmel egyetemben!

Téged, egész hivatali személyzeteddel, az általam ismert kedvesekkel szivesen köszöntelek. Add át nekik e sorokat!

Szeretettel ölel igaz tisztelő barátod, várván-várva jöttödet,

Panyola, 1938 május 27-én.

igaz szeretettel:

Szarka Boldizsár

NB ! e sorokat az öreg Krupi asszony lánya, Juszti, Mozsa Gézáné főfegyvermester felesége, debreczeni lakos viszi hozzád igérete szerint.

Szervusz !

B.

NB ! Anyu azt üzi, hogy hagyjam ki a levélből, üzenete: Szeretettel üdvözöl tőled és csókolja a Tiédet!

B

SZARKA BOLDIZSÁR 1938 VI. 26-ÁN Debrecenben is felkeresett, de keveset tudtam vele beszélgetni, mert ugyanakkor vendégeim voltak, egy régi ismerős család leszármazottai, kikkel el voltam foglalva.

1938 július havában, hivatalomban és lakásomon Szamosmenti kutató útam végleges szövegezését készítettem. A 2-ik rétbe illesztettem be a VII. és VIII. panyolai ásatás eredményeinek is mostetését. Közben, 1938 VII. 15.-én Zubor István, a „Sajtószolgálat" szerkesztője keresett fel, érdeklődvén Panyola után. Adtam neki „Előtanulmányok a panyolai tölgyfaépítményhez" c. füzetemet. Megadta bp-i címét (VIII., Rákóczi-út 68. II. 17.), hogy a legközelebbi ásatás kezdő napját vele közöljem. A szükséges vázlatokat ifj. Kovács Jánossal készíttettem, a fényképeket hivatásos fényképészekkel.

A Szamosút leírását 1938 jul. 28-án hajnalban fejeztem be. Ez a munka nagy élvezet volt számomra; aki szereti a Természetet, annak nyugodtan adom majd a kezébe, de egy száraz szobatudós jobb, ha nem is fogja látni! Ezen a napon Györffy István bátyám is meglátogatott, kivel sok mindenről elbeszélgettem. Megígérte ez évi panyolai látogatását is.

A Déri Múzeum 1937-es Évkönyve csak 1938 okt. 1-ére jelent meg a Városi Nyomdában, mert közben 1938 aug. 6-14-ig elvégeztem a VIII. panyolai ásatást is.

Sok munkát adott „A panyolai Tiszáról végig a magyar Szamoson" c. különlenyomat nyomdai előkészítése, a név- és tárgymutató megcsinálása, a szöveg kiegészítése. 1938 okt. 21-én szállíttatta le a Városi Nyomda 300 példányban. Ezzel a dolgozatommal, valamint „Kutatásaim a Szamos mentén és a panyolai Tiszajáráson" és „A panyolai tölgyfaépítmény az eddigi régészeti ásatások megvilágításában" c. füzeteimmel a VIII. panyolai ásatás feldolgozása keretében fogok foglalkozni.

A következő oldalon a VI. és VII. ásatás feldolgozása mellékelve:

–192.–

A DÉRI MÚZEUM RÉGÉSZETI OSZTÁLYÁNAK ISMERETTERJESZTŐ KÖZLEMÉNYEI.

9. FÜZET.

A PANYOLAI TISZÁRÓL VÉGIG A MAGYAR SZAMOSON

A VI. ÉS VII. PANYOLAI ÁSATÁS ÉS A SZAMOSMENTI KUTATÓÚT ISMERTETÉSE.

XXII MŰLAPPAL ÉS 14 KÉPPEL.

ÍRTA:

Dr. SŐREGI JÁNOS,

MÚZEUMIGAZGATÓ.

MITTEILUNGEN DER ARCH. ABT. DES DÉRI MUSEUMS.

HEFT. 9.

EINE KAHNFAHRT IN NORDOSTUNGARN AN DER THEISS UND SZAMOS.

BESCHREIBUNG DER VI. U. VII.-TEN PANYOLAER AUSGRABUNGEN.

MIT XXII TAFELN UND 14 ABBILDUNGEN

VON MUSEUMSDIREKTOR

Dr. J. SŐREGI.

VÁROSI NYOMDA, DEBRECEN. 1938.

— 192 —

Ez a füzet különlenyomat a Déri Múzeum 1937-es Évkönyvéből. — Debrecen város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda-vállalatának nyomása. — A kliséket a Tiszántúli Könyv- és Lapkiadó Rt. cinkográfiai Intézete készítette. — A fényképek szerző felvételei, a szövegközti ábrák ifj. Kovács János és Sz. Mata János rajzai. — A különlenyomat 300 példányban jelent meg. — Erschienen in 300 Exemplaren.

Második rész.

A panyolai tölgyfaépítmény az ujabb ásatások megvilágításában.

A magyar ifjúságnak, hazáját szerető és a Természetért rajongó művelt magyar testvéreinek

szeretettel ajánlja
a SZERZŐ.

„Édes hazánkat érdeklő sok dolgokról
Megyétek valóban nevezetes."
Szirmay, Szatmár vármegye.
Buda, 1809. I. rész, X. lap.

A magyar Szamos falvaival torkolatától a trianoni határig.

Az elmondottak jegyében kezdjük utazásunk leírását Panyolával. Ezt a Szamos jobbpartján fekvő ősi magyar községet választottam kiindulópontul, mikor szamosmenti kutatóutam tervét véglegesen kidolgoztam. Panyola kb. 9 km.-re fekszik a Szamos torkolatától visszafelé.[3] A Szamosköz keskeny szögébe szorult határa É. felé a Tiszára támaszkodik, sőt egy helyen, szabályozási átmetszés következtében, a Tisza jobbpartjára is átnyúlik. Ez a szívalakú hurok, melyből valamikor a tutajosok csak nagysokára tudtak kivergődni, jóformán

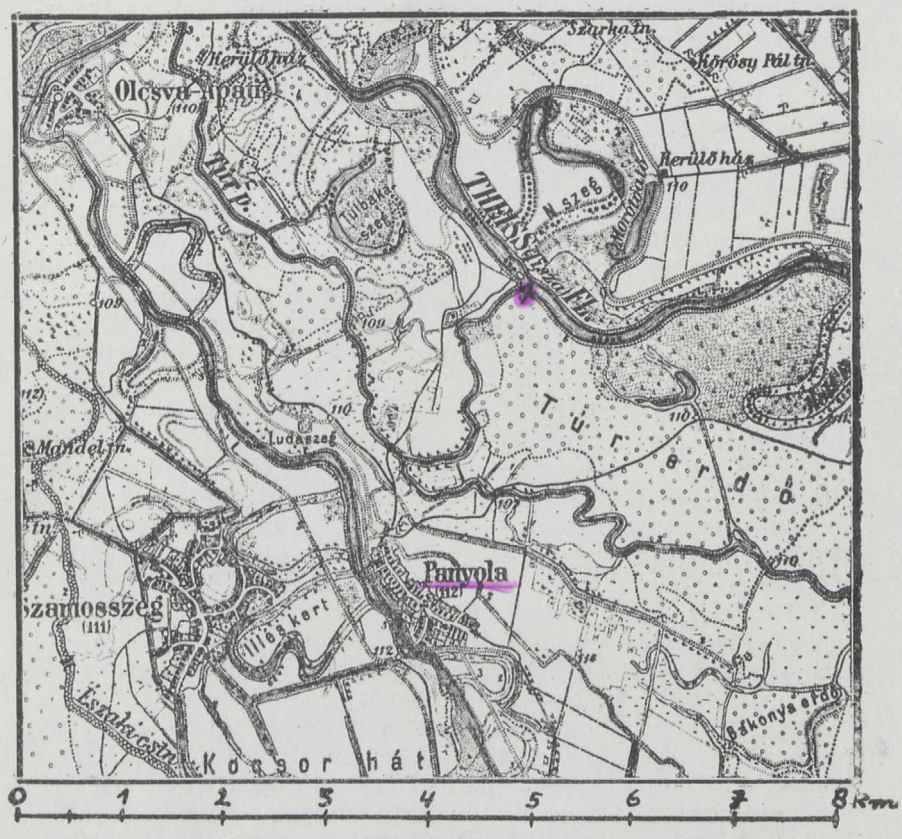

Fig. 1. kép.

Panyola (Szatmár vm.) és környéke, az 1 : 75,000-es térkép után. A Tisza még baloldali védgát nélkül és az ősi Túr-erdő is látható. A panyolai tölgyfaépítmény lelőhelye a Tisza balpartján x-tel jelölve.

oda térve vissza, ahol bekanyarodtak, a 75,000-es katonai térképen Nagy Szeg megnevezéssel látható. (Fig. 1. kép.) Ez árnyas, diófás Tiszakert[4] megközelítése végett az érdekelt panyolai gazdák a Tiszán révjáratot tartanak fenn, melynek közvetlen közelében, a balparton van a már közismert panyolai tölgyfaépítmény lelőhelye. 1937-ig összesen hét szakásatást végeztem itt el, kutató-életem legszebb napjait töltve. 1935-ben volt a VI. ásatás. 1936-ban, rajtam kívülálló okokból, a kutatást nem folytathattam s 1937-ben volt a VII. ásatás.

Ez a sorozatos kutatás érthetővé teszi, hogy most is ide vágytam először, hogy innen terveztem az elindulást a Szamos torkolatáig s onnan felfelé a Szamoson, a határszéli Csengerig. Oda-vissza kb. 150 km. víziút.

Mielőtt azonban ennek a gyönyörű kutatóútnak az ismertetésébe kezdenék, foglalkozom a panyolai tölgyfaépítmény legújabb leleteivel, a VI. és VII. ásatás eredményeivel, bár az előbbi 1935-ben, utóbbi pedig a szamosmenti út után néhány héttel történt.

A panyolai tölgyfaépítményről eddig többrendbeli kisebb nagyobb dolgozatom jelent meg.[5] Az 1935-ös VI. ásatás eredményét az erről az évről szóló múzeumi Évkönyvben csak röviden érintettem (76. lap).

Mind a VI., mind az 1937. évi VII. ásatás eredményeit összefoglalva, megállapíthatjuk, hogy ez építményről alkotott legutóbbi feltevésünkön semmit sem kell változtatni. Most is csak azt mondhatom — ama mindenkori fenntartással, mely szerint esetleges későbbi leletek, napfényre kerülő új részletek nézetemet megváltoztathatják —, hogy a panyolai tölgyfaépítmény, ez a Tisza segítségével az Alföld testéből kioperált rejtély nem egyéb, mint egy fából és földből alkotott alföldi erősség (palánk) mocsaras talajon, ártérbe épült változatának megmaradt romja, amint ezt „Előtanulmányok stb." című, jelen dolgozat 5. sz. jegyzetében idézett füzetemben részletesen elmondtam és bizonyítottam.

Hogy ez a romhalmaz miképpen került 6 m. mélyre a mai felszín alá, erről az igen érdekes, szintén alföldi rejtélyről dr. Scherf Emil m. kir. főgeologus, helyszíni munkatársam fog egyszer beszámolni. Egyelőre ő is várja a fejleményeket.

Az bizonyos, hogy aki eddig a panyolai tölgyfaépítmény problémájával foglalkozott, első pillanatban nem azt látta benne, ami eddig a legelfogadhatóbb és a legtöbb érveléssel, bizonyítékkal alátámasztható: a faerősséget, hanem az általunk is felemlegetett különféle elméletek valamelyikét (úttest, partvédelem, malomgát stb.). Szakemberek, víziműrökök eleinte malomgátra gondolnak, de csak addig, míg a sövényrekeszek közé döngölt egykori agyagfalat tartó nagy talapzat szerkezetének keresztmetszetét meg nem látják, azért az építményre vonatkozó két legfontosabb ábrát jelen dolgozatomban újra leközlöm. (Taf. I. tábla és Fig. 2. kép.)[6]

Míg az első négy ásatással a kettős töltött palánk nagy talapzatának és a hozzá csatlakozó egyszeres palánknak feltárását és felszedését végeztük el, addig az V. ásatástól kezdve a feltárási munkálatok a védőfalakon belüli, tehát a védett és lakott terület egy kis részét hozták napfényre.

Az V. ásatás a nagy fatalapzat belső oldalán 2 m. széles sávot tárt fel. Itt mutatkoztak először a település, a lakóhelyek

cölöpmaradványai (12 drb 60—120 cm. magas cölöp), rőzsefonadékkal keveredett szarufák, szaruülők, egy 4½ m. hosszú tölgyfalétra félága, megmunkált ágas, lyuksoros talpgerenda stb. Az egész romhalmaz mintegy 18 m. hosszúságban.[7] Ezek a leletek a kételkedőt is kezdték meggyőzni arról, hogy ezen a helyen a további kutatás minden fáradságot és áldozatot

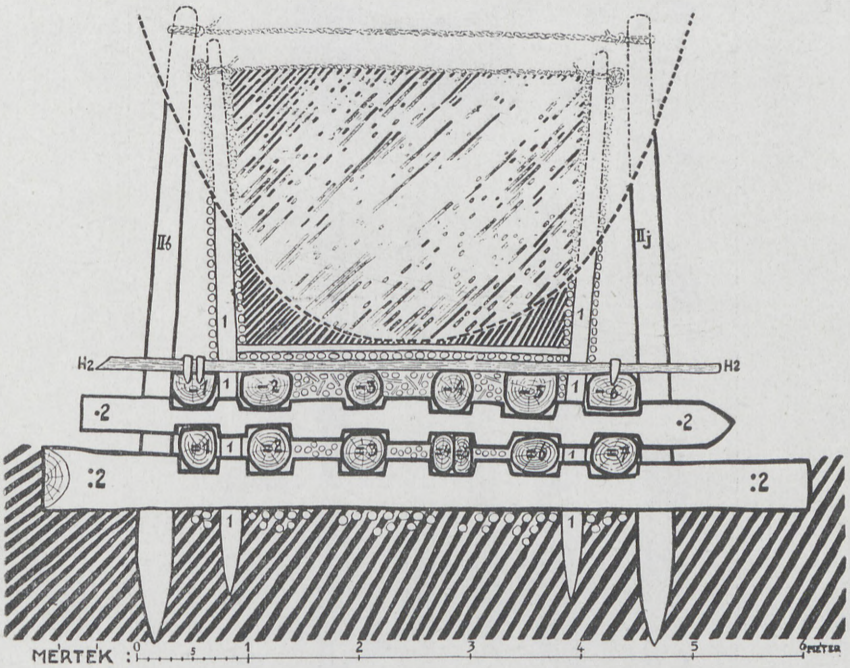

Fig. 2. kép.

A panyolai kettős töltött palánk és talpazatának keresztmetszete. A rekonstrukció világosan feltünteti a döngölt agyagfal és a mesterien összeácsolt tartó talpazat szerkezetét. A pontozott vonalon felüli rész elpusztult, az alsó épen megmaradt. Szerző eredeti felvétele.

megérdemel. Különösen lelkesítőleg hatottak azok az egyre határozottabban kidomborítható nézetek, megállapítások, melyek szerint nagy valószínűséggel középkori magyar építménnyel állunk szemben. Már a IV. ásatáskor előkerült két edénytöredék a törmelékből, de ezek annyira jelentéktelen darabkák voltak, hogy azokra több oknál fogva építeni nem lehetett. De az egész faalkotmány alkotórészeinek megmunkálása, azok összeácsolása és a VI., 1935 évi ásatás eredményei mégis csak arra mutatnak, hogy a panyolai építmény keletkezésének idejét a magyar középkorban vagy legalább is ahhoz nagyon közel kell keresnünk.

Magam rajongva szeretem az őskort, lelkesedni tudok minden cserép- vagy kőtárgyért, de ha arról van szó, hogy saját fajtám multjára deríthetek szerény mécsvilágot, kétszeres lelkesülés tölt el.[8] És ez így van rendjén!

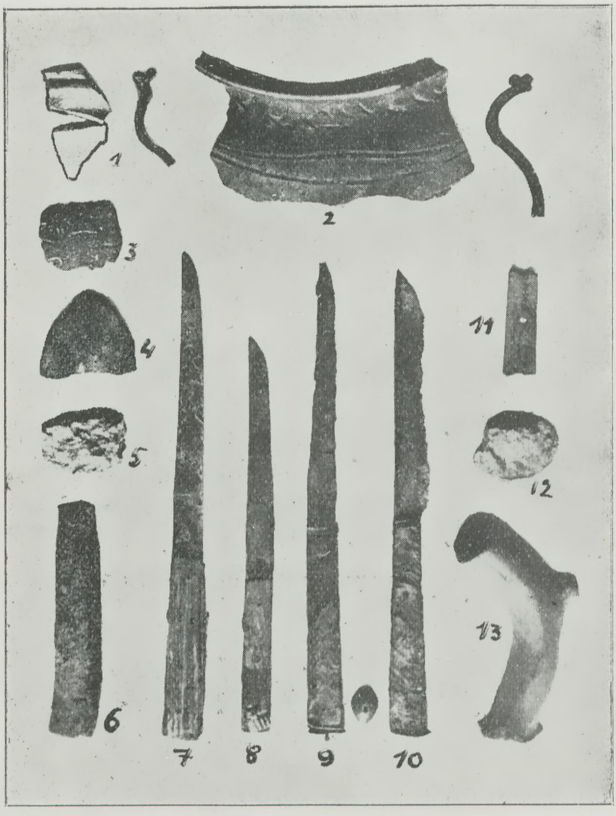

Fig. 3. kép.

Leletek a panyolai palánk romjaiból. 1—4: középkori cserepek (XIII—XIV. sz.) az V. és VI. ásatásból; 5 és 12: jáspopál- és riolit-kavicsok a VII. ásatásból; 7—10: úri nyeles kések vaspengével (XV—XVI. sz.) a VI. ásatásból; 11: késnyél töredék vasból a VI. ásatásból és ugyanonnan származik a 13. sz. alatti agyagkorsó csecses füle a XVIII. századból, mely a lelethez keveredhetett. (A cserepeket Höllriegl József főigazgató, a kavicsokat Hoffer András dr. egyet. rk. tanár határozta meg.) A késekhez hasonlók vannak a Nemz. Múzeum tört. osztályában. Az összes tárgyak kb. $^1/_3$ nagyságban.

A VI. panyolai ásatás 1935 augusztus 26-tól szeptember 1-ig tartott. Mint minden alkalommal, ezúttal is pontos naplót vezettem, sok fényképfelvételt készítettem, lejegyezve, megörökítve mindent, ami szépet, érdekeset hallottam és láttam.[9]

Az ilyen naplók valamikor becses forrásművei lesznek a magyar föld és népe életének.[10]

A lelőhely hosszában munkásaimmal a partot lenyesettem s ezáltal az eddig feltárt, pontosan felmért, lerajzolt és fényképezett területhez új részleteket hoztunk napvilágra. A lyuksorral ellátott, cölöpökön nyugvó talpgerenda újabb része került elő. A kitűnően hegyezett tölgyfacölöpöknek egész sorát (17 drb) találtam ismét. Kettőnek a felső vége égéstől volt elszenesedve. Egy mellé gyámolkarót vertek s a kettő közé még egy harmadik erősítő kis karót, melyet a panyolai ember „*titók*"-nak nevez. Az egyszeres palánk cölöpjei folytatódtak. Az uszadékfákkal, rőzsetörmelékkel vegyes romhalmazból, a felszin alatt 6 és fél méter mélyen, a cölöpök tövénél 4 drb cserép, egy köpűs vastárgy, 4 drb nyeleskés és egy vesszőből font haltartó kerültek ki. Utóbbi fűzgallyból készült. Laposra nyomott formáját óvatos kibontás után lerajzolhattam. Hossza 150, szélessége 60 cm. volt. Különben teljesen elkorhadt. (Fig. 3—4. kép.) A feltárt összes faanyagot szokás szerint felszedettem, csak a parttőben levőket hagytam meg, melyekhez a legközelebbi ásatáskor igazodunk.

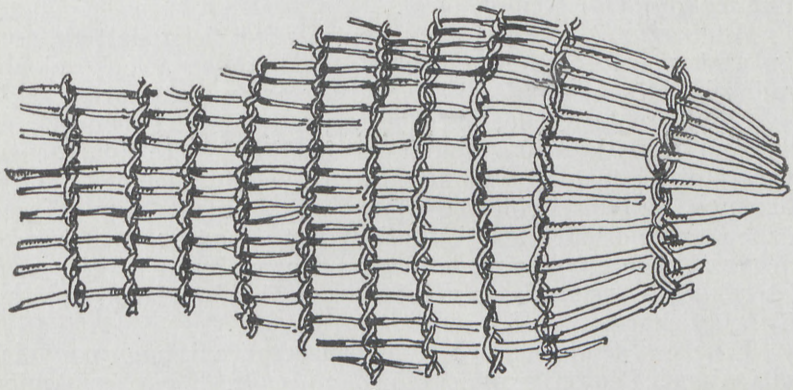

Fig. 4. kép.

Haltartó maradványa a VI. panyolai ásatásból. 6 és $^1/_2$ m. mélyen a felszin alatt, a cölöpös romok mellett, agyagba ellapulva feküdt. Levegőre jutva porrá mállott. Középkori magyar halászeszköz. H. 150, legn. sz. 60 cm. Szerző eredeti rajza után.

A VII. panyolai ásatás hivatali elődöm váratlan elhalálozása miatt két év mulva, 1937 augusztus 24—31-ig folyt le. A gulácsi oldalon, a túrtői palaj (= lapály) víz alatt volt akkor s azért a Zsarókert szilvafái alatt, a balparton ütöttem sátort. Különben a nyílt sík palajt, mint tanyázó helyet, jobban szeretem az erdőnél. Ösztönösen érzi az ember, hogy a síkon szét lehet tekinteni, minden közeledőt jókor észre lehet venni, míg az erdőben bujkálni nem szokásunk.[11]

Mivel a Tisza a VI. ásatással lenyesett partot tovább nem tördelte, legfeljebb a fagyökerekkel átszőtt felső réteg alatt öblösen kivájta, a VII. ásatás is csak keskeny sávval járult a belső települt rész feltárásához. 30 m. hosszúságban 4 m. széles terület került kibontásra. Az egyszeres palánk négy új faragott tölgyfakaróval haladt tovább egyenes irányban. Ezen belül egy alacsonyabb régebbi palánksor mutatkozott. Lehet, hogy ennek elpusztulásával készítették mellette a másik újabbat és erősebbet. A már többször emlegetett nagy, lyuksoros talpgerenda egy hatalmas fatörzs alá nyult, mely kettétörte. A talpgerenda alól pedig egy létra félága került elő. Ezeken felül 14 új cölöp, négyélűre faragott heggyel; rőzseszorító husáng horgas cövekekkel lefogva; ismeretlen rendeltetésű nagy horgas, faragott és lyuksorral ellátott eszköz jöttek napfényre. Utóbbi háromféle változatban. (Taf. III—IV. tábla.) Összesen 34 drb megmunkált fa. Valamennyiről pontos méretet vettem s a jellegzetes darabokat fényképezés után a panyolai református lelkész udvarára szállíttattam. 2 drb kő is került ki a romok közül. Az egyik Hoffer András dr. meghatározása szerint *jáspopál*, a másik *riolit*. Mindkettő a beregszászi hegységből származhat, mint legközelebbi termőhelyről.

Augusztus 31-ére az összes alkatrészeket felszedettem, csupán azok maradtak in situ, melyek a parttőben a legközelebbi áradásoktól és partomlásoktól védve nem pusztulhatnak el.[12]

Mindenre kiterjedő, az ásatásokon felül főleg néprajzi és zoologiai vonatkozású naplóm és fényképfelvételeim szépen gyarapították azt a tudományos anyagot, melyet a Déri Múzeum „Panyola" címen gyüjt és őriz. Munka vagy étkezés közben, különösen az esti tüzek fényénél eddig gyorsírással lejegyzett megfigyeléseim, leírásain, élményeim, a magyar nép életére, lelki világára, nyelvére vonatkozó adatim vastag köteteket tesznek ki.[13]

E helyen sem mulaszthatom el megemlíteni, hogy panyolai ásatásaimat Péchy Szabolcs főispán és dr. Streicher Andor alispán urak inségmunkások rendelkezésrebocsátásával támogatják. Megtisztelő és megértő figyelmökért mindenkor hálával gondolok reájuk. Az alispán úr augusztus 28-án a VII. ásatást meg is látogatta. Úgyszintén köszönettel tartozom Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző úrnak mindig készséges segítségéért s különösen Szarka Boldizsár panyolai református lelkész úrnak, ki kedves családjával együtt atyai szeretettel és gondoskodással halmoz el tiszaparti sátorozásaim idején. Bár a szabad természet ölén hónapokig tudnék egyedül éldegélni, az emberi lélek jósága és őszintesége mégis jóleső meleget áraszt a magányban, mint ahogy a csillagok fénye barátságossá teszi az éjszakát. A lélek szeretetével egyenlő értékű a hűség. Ebben is részem van a Tisza partján. A páratlan süllőhalász, öreg Szőke Sándor éjjel-nappal gondomat viseli annyi ragaszkodással, amennyit csak egy tiszaháti ember szívében tudnak a szabad tűz mellett együttesen eltöltött gyönyörű esték megérlelni a kenyéradóval szemben.[14]

Jegyzetek.

A nyomtatott szövegben említett I., III. és IV. táblák fényképei jelen kézirat dolgozat 193., 68., 69., 142., 143., 171., 173-175. oldalain láthatók.

JEGYZETEK.

[3] Panyola határát a Szamos és a Tisza között még a Túr-folyó is szeli, rajta egy új és régebbi fahíd. A Tisza balpartján, a Szamosszögben 1928-ig nem volt védgát, azért a falu áradások ellen körgátakkal védekezett, melyek ma is láthatók (Ragya-árka, Kismező-árka) a Szamos védgátjához csatlakozva. 1912-ben a Szamos árja behatolt a községbe s mint egy edényt, megtöltötte. A falusiak a gát átvágásával segítettek helyzetükön. A pusztító árvizet a paticsfalu házak élték túl. A padlásra menekült családok ilyenkor veszik hasznát annak a körülménynek, hogy a padlásfeljáró az utca felől van. Árvízkor onnan lehet figyelemmel kísérni az eseményeket, a híreket, mentési munkálatokat, a víz viselkedését. Ezzel magyarázom az utcafelőli padfeljárót a tornáccal.

[4] A holtágakkal és morotvákkal (halvány) övezett *tiszakertek*, *szög*-ek, melyek rendszerint révészkedő csőszök felügyelete alatt a falvak gyümölcsösei, tűzigallyat szolgáltató erdői, vasárnapi üdülőhelyei: az Alföld legkiesebb, legszebb pontjai. Mivel ártéri területek, buja növényzetük, gazdag állatviláguk, pormentes levegőjük van. Sátorozni szerető tudósnak, művésznek, turistának, természetszerető nyaralónak, aki valódi pihenésre és csendre vágyik, a legkitűnőbb üdülőhelyek. Fürdésre, csónakázásra, horgászatra alkalmas folyó- és állóvizükkel előnyben vannak a hegyi tájakkal szemben. Mindezeknek a lehetőségeknek a kiaknázatlan volta önmagunk kevésrebecsülésében rejlik.

[5] Külföldi, fővárosi és vidéki napilapokban és folyóiratokban megjelent kisebb-nagyobb közleményeket nem említve, felsoroljuk a következőket: Sőregi: Régészeti kutatások és ásatások 1930-ban. Déri Múz. ismeretterj. közlem., 1. sz. — Jelentés 1931. évről, 25. oldal. Déri Múzeum kiadványai, XXVII. — Sőregi: A panyolai tölgyfaépítmény három rendbeli ásatásának tört. Déri Múz. ismeretterj. közlem., 5. sz. — Sőregi: Előtanulmányok a panyolai tölgyfaépítményhez. Déri Múz. ismeretterj. közlem., 6. sz. — Sőregi: A panyolai V. ásatás. Évkönyv 1934. évről. 63—67. oldal. Déri Múzeum kiadványai, XXX. — Sőregi: A panyolai VI. ásatás. Évkönyv 1935. évről. 76. oldal. Déri Múzeum kiadványai, XXXI. — Sőregi: Kutatásaim a Szamos mentén és a panyolai Tiszaparton. A VII. ásatás ismertetése. Klny. a „Szatmár és Bereg" c. lap 1937. évfolyamából.

[6] Ezek a képek először megjelentek „Előtanulmányok etc." c. id. füzetben, pontos szerkezeti felvételek alapján.

[7] Az V. ásatás eredményét három képpel ismertetem a Déri Múzeum 1934-es Évkönyve 63—67. oldalain. Debrecen, 1936. Városi Nyomda.

[8] A magyar régészek a legújabb időkig olyan lelőhelyekkel, melyeknek kora a honfoglaláson túl nyúlott, alig törődtek. Az elpusztult középkori faluhelyekből is a templomalap és a környező sírok érdekeltek bennünket, azontúl semmi. Ma már — igen helyesen — egyre nagyobb az érdeklődés a középkori és a török időkbeli elpusztult magyar falvak földben rejlő tárgyi emlékei iránt. Hogy mennyi érték, megbecsülhetetlen kultúrkincs rejlik a hajdani magyar falvak romjaiban, bizonyság reá dr. Szabó Kálmán kecskeméti múzeumigazgató igen becses dolgozata: Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei. Budapest, 1938. A Magyar Nemz. Múzeum Művelődéstörténeti kiadványai, III.

[9] Megörökítésre tartom érdemesnek, hogy ebben az esztendőben Panyolán igen nagy szilvatermés volt. Aug. 26-án Szarka Boldizsár református lelkész kíséretében a Túr partján berendezett lekvárfőző telepet megtekintettem, s arról több fényképet készítettem. Nagy kosarakban, szekérrel szállítják ide a „*nem tudom szilvát*", melyet rúddal vernek le a fájáról. Lemázsálják és nagy deszkatartályokba öntik. A szilvát kádakban a Túrból merített vízzel mossák meg és akkor katlanba rakják. Mikor félig megfő, megfelelő lyukakkal ellátott pléhfenekű edényekbe öntik, melyben kavarással kimagolják. A magtalanított szilvahúst az üstök egész sorában öregre főzik és a kész lekvárt faládákba rakják. Egy ilyen faládában 70 kg. lekvár van. Ezt a munkát fedett deszkaboródé alatt főleg a fiatalság végzi. Vidám munka. Mindenki csupa lekvár. Panyola derék magyar népe boldog volt abban az esztendőben, mert olyan szilvatermés már régen volt. Szerintük a „*nem tudom szilvá*"-ból van a legjobb, legédesebb lekvár. A bercencei szilva esőben kicsattogzik. Egy közepes termőfa megadott 100 kg. szilvát, melynek ára akkor 8—9 P volt.

[10] A VI. ásatás idején figyeltem meg és írtam le a tiszai süllőhalászatot. Id. Szőke Sándor gulácsi halász fiával többízben szemem láttára rakta le és szedte fel horgait szép eredménnyel. Bő jegyzeteim, rajzaim és fényképfelvételeim alapján erről külön dolgozatom van készülőben.

[11] Végtelenül érdekes a szabad természetben tartózkodó egyszerű emberekkel huzamosabban együtt élni, ahogy erre nekem panyolai ásatásaim módot adnak. Ketten-hárman magunkra maradva a Tisza parton, az időjárásnak kiszolgáltatva, valósággal az ősember világát éljük. Ez pedig két pontban csúcsosodik ki: az egyik az élelmezés gondja, a másik a biztonság ébersége a mindíg égő tűzhely mellett. Különösen éjjel, de nappal is, minden nesz, hang, mozdulat, fény, szag és általában minden érzéki észrevétel fokozottabb intenzitással hat idegrendszerünkre és a gondolkodás alapformái révén minden érzékelést elsősorban személyes biztonságunk szempontjából ítélünk meg s aszerint következtetünk. Hányszor szemtanuja voltam, hogy valaki feltűnt a szemhatáron és embereim szemügyre véve addig nem nyugodtak, míg meg nem állapították, hogy ki az? Ha ez sikerült, megállapították azt is, hogy van-e ott keresnivalója vagy nincs? Jóban töri-e a fejét vagy nem? Mindezt elbírálva tartották tovább szemmel, avagy nem törődtek vele. Hogy a fátlan alföldi síkhoz szokott magyar nem szereti az erdőt, az a legtermészetesebb jelenség s más népeknél is megtaláljuk az erdőgyűlöletet. Így pl. a síkföldi eszkimó az erdőt az ellenség sötét búvóhelyének tekinti s abban nem telepedik meg. Szépen írja le K. Leden, Kjuvatin jégmezői c. könyvének „A fák határánál" c. fejezetében az eszkimók viselkedését az erdővel szemben.

[12] Az ásatások eredményeit együttesen feltüntető nagy helyszínrajzot az ásatásokról szóló főmunkában fogjuk közölni s u. o. fogjuk adni a részletesebb szakszerű ismertetést. Még többévi kutatásra van

szükség, hogy az egymásután sorakozó feltárt területsávok világos áttekintést nyujthassanak a helyzetről és az egyes alkatrészek összefüggéséről. Felemlítem ezen a helyen, hogy hasonló jellegű, de korban régebbi lelet került elő Lengyelországban, Poznantól É.-ra kb. 80 km.-re fekvő Biskupinban, egy tóba nyúló félszigeten. A vaskorszak első feléből (Kr. előtt 700—400) származó fából épült vár és lakott, utcákkal ellátott telep feltárását Kostrzewski professzor vezeti. A védőfal itt is fából és földből épült, mint Panyolán, de más technikával. Míg a panyolai építményt 6—7 méter vastag földréteg borítja, a biskupini mindjárt a felszín alatt fekszik. A megtartásra a lengyelek sem gondolnak. Ők a feltárt részeket megfigyelés után újra betemetik, a panyolait azonban felszedjük, mert különben a Tisza vinné el a legközelebbi áradáskor. A biskupini ásatásokról szemléltető előadást tartott Budapesten és Debrecenben dr. Antoniewicz Wlodzimierz, a varsói egyetem rektora 1938 május 19-én, amikor a panyolai építményre a figyelmét külön is felhívtam. Magyarul ismerteti Kovács Mária: Fából épített Pompei Lengyelországban. Búvár, 1936 II. évf. 841—844. oldalakon, öt képpel. — Rövid francia-, angol- és németnyelvű képes ismertetőt adott ki róla a poznani Egyetem: Biskupin. Eine Moorfestung der frühen Eisenzeit címmel.

Az ásatást vezető Kostrzewski prof. a Déri Múzeum Évkönyveit cserében kapja. Az 1932-esben látható, első panyolai fényképfelvételeket ismernie kellett, amikor az 1933-ban felfedezett biskupini telep próbaásatását 1934-ben megkezdte. A leletkörülmények egybevetése szempontjából az újabb szakirodalomból felemlítem, Wilhelm Petzsch: Ein spätslawisches Haus am Fusse des Burgwalles von Gützkow in Vorpommern c. dolgozatát négy táblával. Altschlesien, 1934. Band. 5. Breslau. (Seger-emlékkönyv) 326—331. oldalakon.

[13] Naplóimat rendes gépírásra fogom áttenni, hogy azok kiadatlanul is a kutatók rendelkezésére álljanak. Gyorsírás nélkül jó és teljesen megbízható részletes naplót nem lehet írni. A gyors lejegyzés nem zavarja sem az elbeszélőt, sem a munkát és ami legfontosabb a gondolkozás, az emlékezés folytonosságát. Sokszor az elbeszélő nem is tudja, hogy amit mond, azt szóról-szóra lejegyeztük. Vonaton, rázós szekéren, csónakon, munkaközben, étkezésnél a napló állandóan kéznél legyen zsinórra kötött ceruzával, hogy a lejegyzést egy pillanatra se halasszuk el, mert egyetlen érdekes szó, szólásmód is igen értékes lehet s ha emlékezetünkre bízzuk, csak feledés a vége. Minden nehézséget leküzdhetünk a gyorsírás ismeretével!

[14] Elbúcsúzva Panyolától, az eddigi hét ásatás eredményeiből levont következtetésképpen e helyen is felhívom az olvasó figyelmét, hogy régi metszetek, okmányok, leírások alapján egész sorát ismerjük a XVI. és XVII. századból olyan alföldi erősségeknek, melyek azzal a módszerrel épültek, mint a panyolai. Ugyanis magyarok, törökök, egyaránt a kőnélküli Alföldön úgy építették a várfalakat, hogy két hatalmas, gerendákkal és cölöpökkel erősített sövényrekesz közé agyagos földet döngöltek 3—4 m. magasságban s 4—5 m. szélességben. A rőzsefonást kívülről sárral betapasztották. Ezért távolabbról úgy hatott, mintha gránitból épült volna. Lazatalajú, mocsaras helyen az ilyen nagysúlyú földfal lesüllyedne vagy oldalra dőlne. Ezt elkerülendő mocsaras helyen, hatalmas tölgyfatörzsekből, mesteri összeácsolással faltartó-talapzatot építettek. Ilyen döngöltfaltartó-talapzat — eddigi tudomásunk szerint — a panyolai tölgyfaépítmény, melyhez egyszeres palánk karósora csatlakozik és csak a következő ásatások fogják kideríteni, mennyire nyúlik még a föld alatt. A belső udvarból, magából az erősségből egyre több, a korra is világot derítő leletek kerülnek ki s így megvan a remény arra, hogy nemsokára tiszta és végleges képet alkothatunk erről a végtelenül érdekes lelőhelyről. Mivel senki sem tudhatja, mi rejlik a föld alatt, feltevéseink sorát is ez a gondolat kérdőjelezi

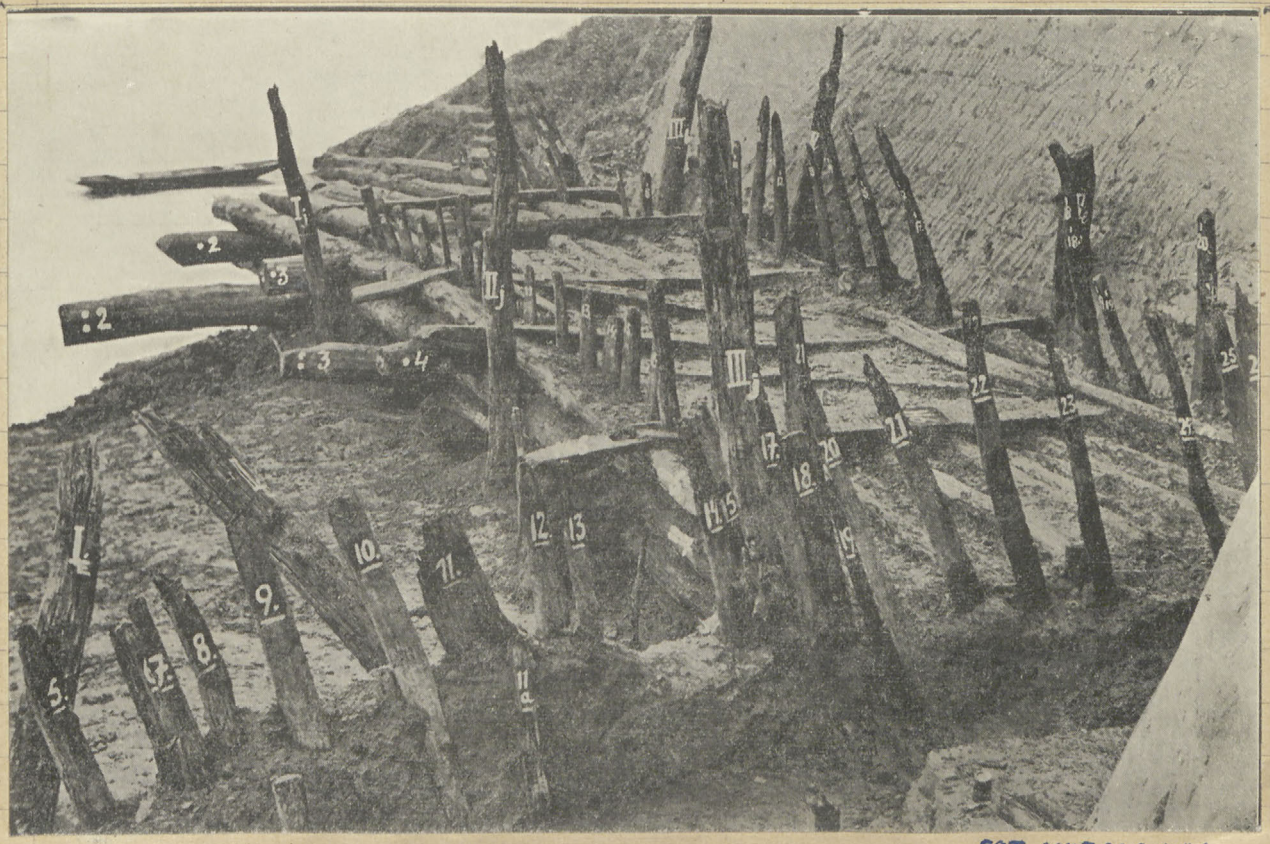

FOT. KOZMANN.

A PANYOLAI PALÁNKVÁR ÉNy-i SARKA A III. FELTÁRÁS UTÁN. A KETTŐS TÖLTÖTTPALÁNK MEGMARADT TALAPZATÁNAK SELŐL AZ EGYSZERES PALÁNK KARÓSORÁNAK LEGSZEMLÉLTETŐBB FÉNYKÉPE. A TALAPZAT KERESZTMETSZETE A MELLÉKELT FÜZET 2. ÁBRÁJÁN LÁTHATÓ.

KÉZIRAT-
TÁR